

วารสารปณิธาน

Paṇidhāna Journal

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)
Vol. 18 No. 1 (July - December 2022)

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ISSN: 1905-6788

วารสารปณิธาน | PAÑIDHĀNA JOURNAL

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)

Vol.18 No.1 (January-June 2022)

ISSN: 1905-6788

เจ้าของ

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัตถุประสงค์

- เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของคณาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป
- เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนทัศนะทางวิชาการ

ขอบเขตการตีพิมพ์

มีขอบเขตการตีพิมพ์เนื้อหาเน้นบทความ 1) ด้านปรัชญา (Philosophy) และศาสนา (Religion) เป็นหลัก 2) ด้านวรรณกรรม (Literature) วัฒนธรรม (Culture) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่สัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนา

ประเภทของบทความ

บทความวิจัย (research article) บทความวิชาการ (academic article) บทความปริทัศน์ (review article) และ บทวิจารณ์หนังสือ (book review)

ภาษาที่รับตีพิมพ์

ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ

กระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารปณิธานปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวารสารกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยกองบรรณาธิการประกอบด้วยศาสตราจารย์ คณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิระดับปริญญาเอกที่มีผลงานวิจัยต่อเนื่อง มาจากสถาบันภายนอกเป็นส่วนใหญ่และมาจากสถาบันภายในส่วนหนึ่ง และมีผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (Peer Review) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีผลงานวิจัยอย่างต่อเนื่องทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาก่อนการลงบทความอย่างน้อย 3 ท่าน โดยผู้ประเมินบทความและผู้เขียนบทความจะไม่ทราบข้อมูลของกันและกัน (Double-blind peer review)

บทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ จะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (Peer Review) ดังนี้

1. เมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความเรียบร้อยแล้ว จะตรวจสอบบทความว่าอยู่ในขอบเขตเนื้อหาวารสารหรือไม่รวมถึงคุณภาพทางวิชาการและประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ โดยใช้เวลาพิจารณาประมาณ 15 วัน

2. ในกรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นว่าควรรับบทความไว้พิจารณาตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อกลับไปอีกครั้งต่อไป โดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน ประเมินคุณภาพบทความว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมจะลงตีพิมพ์หรือไม่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ทั้งผู้ประเมินบทความและผู้เขียนบทความจะไม่ทราบข้อมูลซึ่งกันและกัน (Double-blind peer review) โดยใช้เวลาพิจารณาประมาณ 45 วัน

3. เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่าบทความนั้นๆ ควรนำลงตีพิมพ์หรือควรส่งให้ผู้เขียนแก้ไขก่อนส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอีกครั้ง หรือปฏิเสธการตีพิมพ์ และจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนทราบ ภายในระยะเวลา 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา โดยผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวถือเป็นที่สุด

นโยบายพิจารณากลับกรองบทความ

1. รับพิจารณาบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น

2. บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่าน และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

3. ผู้เขียนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กองบรรณาธิการวารสารกำหนด และยินยอมให้บรรณาธิการแก้ไขบทความเพื่อความสมบูรณ์ได้ในขั้นตอนสุดท้ายก่อนเผยแพร่

กำหนดการตีพิมพ์

กำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ทุกๆ 6 เดือน

- ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน)
- ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

สถานที่ติดต่อ

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์: 053-943263 โทรสาร: 053-942332

โทรศัพท์เคลื่อนที่: 089-2260336

E-Mail: Journalphilrecmu@gmail.com

Website: <https://tci-thaijo.org/index.php/panidhana>

วารสารปณิธาน ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)

สถานที่พิมพ์

บริษัทดีไซน์ปรีน มีเดีย จำกัด หมู่ 2 ต.หนองจ่อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
50210

ISSN (Print): 1905-6788

สงวนลิขสิทธิ์โดย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เนื้อหา ผลการศึกษา ข้อความ การอ้างอิง และความคิดเห็นที่ปรากฏในแต่ละบทความ
ให้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงฝ่ายเดียว
บรรณาธิการและผู้พิมพ์ไม่ต้องรับผิดชอบ

กองบรรณาธิการ วารสารปณิธาน

ที่ปรึกษา

ผศ.ดร.ระวี จันทร์ส่อง

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

ผศ.ดร.พศุทธิ์ ลาสุขะ

รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

ฝ่ายยุทธศาสตร์การศึกษาเชิงรุก

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

หัวหน้าภาควิชาปรัชญาและศาสนา

ศ.เกียรติคุณ ดร.สิทธิ บุตรอินทร์

ศ.ดร.อิมรอน มะลูลีม

รศ.ดร.บุญ นิลเกษ

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการภายใน

รศ.ดร.ปรุฑม์ บุญศรีตัน

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผศ.ดร.แสวง แสนบุตร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.ปอ บุญพรประเสริฐ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อ.ดร.อำนวยการ กิจพรมมา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Dr.Nahum Carl Brown

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการภายนอก

ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รศ.ดร.สุมาลี มหณรงค์ชัย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รศ.ดร.โกวิทย์ พิมพวง

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร.ประยงค์ จันทร์แดง

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยพะเยา

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผศ.ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.เกรียงไกร ผาสู่ตะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

อ.ดร.ปิยณัฐ ประถมวงษ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ฝ่ายศิลปกรรมและจัดทำรูปเล่ม

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

นางสาวสุปรียา วิเลิศศักดิ์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พนักงานปฏิบัติการ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

นางสาวกรรภัทร แก้วใจ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เจ้าหน้าที่ภาควิชาปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำฉบับ

1. รศ. ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รศ. ดร.ปฐมภ์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. รศ.ดร.สัณญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
4. รศ.ดร.วรรณวิสาข์ ไชยโย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. รศ.ดร.อำพล บุคคาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
6. รศ.ดร.วรภุต เกื้อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. ผศ.ดร.อภิญญวัฒน์ โพธิ์सान	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
9. ผศ.ดร.เกรียงไกร ฝาสุตะ	มหาวิทยาลัยนครพนม
10. ผศ.ดร.สมเจตน์ ผิวทองงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
11. ผศ.ดร.แสวง แสนบุตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
12. ผศ.ดร.เทพพร มั่งธานี	มหาวิทยาลัยบูรพา
13. ผศ.ดร.เกรียงไกร ฝาสุตะ	มหาวิทยาลัยนครพนม
14. ผศ.ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
15. ผศ.ดร.สุประภา สมณักพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
16. ผศ.ดร.ปิยะมาศ ใจไผ่	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
17. ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
18. ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
19. อ.ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
20. อ.ดร.อำนวยการ กิจพรมมา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
21. อ.ระพี แสงสาคร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
22. อ.ดร.วิไลพร สุจริตธรรมกุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทบรรณาธิการ

วารสารปณิธานฉบับนี้ เป็นปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565) นับตั้งแต่การก่อตั้งมา เป็นฉบับที่ 1 ของปี พ.ศ. 2565 ทีมงานกองบรรณาธิการได้ช่วยกันพัฒนาวารสารมาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานวารสารสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะการกำหนดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ จำนวน 3 ท่านตามเกณฑ์ที่ สกอ. กำหนดด้วย โดยจะเริ่มใช้กับบทความที่ส่งเข้ามาในระบวารสารปณิธานตั้งแต่เดือนมกราคม 2565 เป็นต้นไป

สำหรับเนื้อหาในฉบับนี้ มีบทความที่ผ่านการคัดสรรและนำเสนอ จำนวน 12 บทความ โดยแบ่งเป็นบทความวิจัยจำนวน 5 บทความ บทความวิชาการจำนวน 7 บทความ และแถมท้ายด้วยบทวิจารณ์หนังสืออีก 1 เรื่อง ดังนี้

บทความวิจัย จำนวน 5 บทความ

บทความวิจัยที่ 1 เรื่อง **“นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”** ผู้เขียนคือ พระนคร ปริงฤทธิ์, พระธีทัต แจ้ใจ และ ผศ.ดร. ประทีป พิษทองกลาง ได้นำเสนอว่า วัดสำคัญควรมีนวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ คือ 1) คู่มือการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ 17 รายการ ได้แก่ (1) ทางลาด (2) ราวจับขึ้น-ลง (3) ที่จอดรถ (4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) (5) ลิฟท์ (6) เครื่องกระจายเสียง (7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด (8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code (9) รถบริการ Wheelchair (10) ไม้เท้า (11) ป้ายสัญลักษณ์ (12) ห้องน้ำ

(13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร (14) ไฟบอกทาง (15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ (16) พื้นกันลื่น/กันความร้อน (17) สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

บทความวิจัยที่ 2 เรื่อง **“การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”** ผู้เขียนคือ นางสาวอริสา สายศรีโกศล และ ผศ.ดร.สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้นำเสนอว่าชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 แต่งงานกันเองภายในกลุ่มผู้อพยพด้วยกัน สื่อสารภาษาเวียดนามได้คล่องกว่าการใช้ภาษาไทย ปัจจุบันยังคงมีสถานะไร้สัญชาติอาศัยอยู่ในประเทศโดยถือใบสำคัญประจำคนต่างด้าว ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 2 เริ่มผสมกลมกลืนกับสังคมที่เขาเกิดและเติบโตขึ้นได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย สามารถอ่านเขียนและพูดได้ทั้งภาษาไทยกลางและภาษาท้องถิ่นภาคใต้ บางคนเปลี่ยนชื่อสกุลเป็นภาษาไทยและแต่งงานข้ามกลุ่มกับคนไทยในพื้นที่ คนรุ่นนี้ได้รับสัญชาติไทยในปี พ.ศ. 2533 ส่วนรุ่นที่ 3 ได้รับสัญชาติไทยตั้งแต่แรกเกิด สื่อสารภาษาเวียดนามไม่ได้ ใช้ชีวิตเหมือนกับคนไทยทุกประการ และเริ่มปฏิเสธความเป็นเวียดนาม มีปัจจัย 2 ระดับที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ไม่เท่ากันของคนในรุ่นเดียวกันและระหว่างคนต่างรุ่น คือ ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่อายุในขณะที่ยอพยพมาสุราษฎร์ธานี เพศ การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และปัจจัยระดับชุมชน ได้แก่ ระยะเวลาในการอาศัยในชุมชน กลยุทธ์ในการผสมกลมกลืน และการสนับสนุนทางสังคม

บทความวิจัยที่ 3 เรื่อง **“วิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักของจริยศาสตร์อาหาร: กรณีศึกษาบุคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี”** ผู้เขียนคืออาจารย์วิริสรา สุกุมลจันทร์ คณะศิลป

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้นำเสนอว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบันมีรับประทานอาหารเช้าครบวันละ 3 มื้อเป็นประจำในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) นิยมปรุงอาหารรับประทานที่บ้านในระดับมาก ($= 3.84$) และหากต้องรับประทานอาหารนอกบ้าน ถ้าเป็นไปได้จะเลือกรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์เท่านั้น ($\bar{X} = 3.83$) และพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างนั้นเห็นว่าการปรุงอาหารมารับประทานเองในที่ทำงานไม่มีความสะดวกในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาคือ ปริมาณงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ ระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และไม่ชอบรับประทานอาหารเช้าจรูปร่างหรือกิจสำเร็จรูประดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกต่อทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับปัจจัยศาสตร์อาหาร ได้แก่ ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหาร ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร และปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหาร อีกทั้งพฤติกรรมและทัศนคติการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างมีทั้งความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์อาหาร กล่าวคือ พฤติกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ไม่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์อาหารคือ การไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อมในที่ทำงานได้ ส่วนที่มีความสอดคล้องกับจริยศาสตร์อาหารคือ ความเข้าใจและความกังวลเรื่องสวัสดิภาพสัตว์ มีความเข้าใจว่ามนุษย์อยู่ได้โดยไม่ต้องการอาหารประเภทเนื้อสัตว์เลย และยังเข้าใจว่าการรับประทานอาหารตามฤดูกาลและการไม่ทานเนื้อสัตว์มีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมได้

บทความวิจัยที่ 4 เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาธรรมในการครองเรือนของชาวไทยเชื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชน

จีน” ผู้เขียนคือ นางสาว Guangjiao Yu นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยมี ผศ. ดร.อุเทน ลาพิงค์ และ รศ.ดร.พระมหาวิเศษ ปญญาชิโร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้นำเสนอว่า 1) ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า ส่วนมากได้ครองเรือนตามหลักฆราวาสธรรม แต่มีบางส่วนในกลุ่มเป้าหมายผู้ที่หย่าร้างไม่ได้นำหลักฆราวาสธรรม 4 ไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน หรือบางคนนำเอาหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน 2) ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า ส่วนมากได้ประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน และได้ผลประโยชน์ต่อการครองเรือนอย่างชัดเจน และนำเอาผลประโยชน์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ต่อในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีแก่บุตรหลาน 3) ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้าส่วนมากได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการครองเรือนตามประสพการณ์ที่ตนได้พบเจออย่างเจาะจงซึ่ง เป็นข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับหลักฆราวาสธรรม และสามารถเอาไปเป็นแบบอย่างในชีวิตประจำวันได้ เพื่อที่จะทำให้ชีวิตการครองเรือนเกิดพัฒนาการที่ดี และสามารถเป็นแบบดีแก่คนข้าง ๆ เพื่อความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันในสังคม

บทความวิจัยที่ 5 เรื่อง “วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” ผู้เขียนคือ นายวินัย กมลศิลป์ นักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้นำเสนอว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในแต่ละสังคมบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแต่ละคนดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไปแล้วแต่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินตามครรลองคลองธรรม

ขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยอีสาน ได้พึ่งพาตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัดและอดออม ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสาธุชนและประชาชนโดยทั่วไป

บทความวิชาการ จำนวน 7 บทความ

บทความวิชาการที่ 1 เรื่อง **“ธรรมยุติกนิกาย : ความดั้งเดิมเมื่อแรกเริ่มและความแตกต่างของข้อวัตรปฏิบัติในล้านนา”** ผู้เขียนคือ พระมหาปุณณสมบัติ ปากาโร นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยมี ดร.พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม และ ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสนอว่า นโยบายการสร้างรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีวัตถุประสงค์ในการสร้างรัฐสยามให้เป็นรัฐสมัยใหม่ พร้อมกับผนวกอาณาจักรล้านนาและหัวเมืองมณฑลอีสานให้เป็นหนึ่งเดียว การผนวกเอาล้านนาเข้ากับรัฐสยามเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจและกลไกรัฐผ่านผู้ปฏิบัติการ ดังนั้น ธรรมยุติกนิกายซึ่งอิงอยู่กับอำนาจรัฐจึงมีบทบาทในฐานะผู้ขับเคลื่อนกลไกนั้นให้เป็นไปและมีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ อาณาจักรล้านนาเกิดการเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตรวมเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐสยามด้วยกิจกรรมของธรรมยุติกนิกายผ่านกิจกรรมต่าง ๆ และกฎหมาย เช่น ข้อปฏิบัติเชิงจารีตของธรรมยุติกนิกาย การจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ด้วยพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ปี พ.ศ. 2445 เกิดการปัทมธรรมยุติกนิกายจนนำไปสู่การขยายธรรมยุตไปสู่หัวเมืองล้านนาในเวลาต่อมา

บทความวิชาการที่ 2 เรื่อง **“บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย”** ผู้เขียนคือ พระมหาเจริญ กตปถวิญญู (กระพิลลา) นักศึกษาหลักสูตร

ปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ได้เสนอว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทและคุณูปการต่อชาติบ้านเมือง ในช่วงที่พระองค์ครองราชย์นั้น สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดจากภัยสงคราม ซึ่งเป็นเหตุให้หลายประเทศต้องตกเป็นเมืองขึ้น ประกอบกับหลาย ๆ ประเทศในโลกพยายามพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง การศึกษาคือหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่เป็นประมุขของชาติ ทรงประกาศพระองค์ในฐานะอัครศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนา การศึกษาของคณะสงฆ์จึงเป็นพระราชภาระอย่างหนึ่งที่พระองค์จะต้องดูแลและส่งเสริม โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดการศึกษา และทรงมีแนวพระราชดำริที่จะขยายการศึกษาให้กับคนในชาติได้เรียนรู้อย่างเท่าเทียม ด้วยการให้พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านการศึกษา เพราะจะเป็นผลดีต่อการศึกษา คือคนในชาติเป็นผู้มีทั้งความรู้และคุณธรรมตามพระราชประสงค์ พร้อมกับยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

บทความวิชาการที่ 3 เรื่อง *“เจดีย์หลวงมหาธาตุกลางเวียง: ภาพสะท้อนคติจักรพรรดิราชในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - พ.ศ. 2030)”*

ผู้เขียน คือพระพงษ์ระวี อุตตรภทโท (โหลิมชโยชิติกุล) นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยมี ดร.พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมโม และ และ ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสนอว่า ภาพสะท้อนคติพระจักรพรรดิราชในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาผ่านบทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำชูพระศาสนา โดยใช้แนวคิดธรรมราชาและคติพระจักรพรรดิราชมาช่วยเสริมความ

มั่นคงสิทธิธรรมและพระราชอำนาจ โดยศึกษาจากตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ มูลศาสนา และตำนานพระธาตุเจดีย์หลวง ประกอบกับการตีความองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลป์ เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่ปรากฏเป็นภาพแห่งบทบาทในด้านการศาสนาและการเมืองของพระองค์ การศึกษานี้พบว่าการที่พระองค์เลือกเสริมสร้างบูรณะเจดีย์หลวง อาจมีความเกี่ยวข้องกับคติมหาโพธิมณฑล เนื่องจากการสถาปนาพระเจ้านั่งใต้ไม้ศรีมหาโพธิเป็นฐานรากเจดีย์ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมา การเสริมสร้างเป็นเจดีย์กระพุ่มยอดเดียว มีข้างและสิ่งล้อมที่ฐาน พระปฏิมาปางสมาธิใต้คางไม้มหาโพธิที่ขุ่มจรณัม และการอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เจดีย์หลวง เหล่านี้ล้วนสื่อเน้นย้ำความสำคัญของคติมหาโพธิมณฑล สายตือทวีปอันเป็นจุดศูนย์กลางจักรวาลตามคติพุทธที่มีส่วนเสริมสร้างความ เป็นพระจักรพรรดิราช ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือสร้างคติความเชื่อร่วมกันในหมู่อาณาประชาราษฎร์ในยุคสมัยนั้น

บทความวิชาการที่ 4 เรื่อง “การพัฒนาชีวิตด้วยการดูจิต” ผู้เขียนคือนางนภาพัทธ์ งามบุษบงโสภิน และ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ ได้เสนอว่า การตามดูจิตเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนเมืองที่ไม่ค่อยมีเวลาปลีกวิเวก แต่ยังสามารถนำแนววิธีการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การดูจิต คือการใช้สติและสัมปชัญญะในการปฏิบัติ ให้มีสติรู้ทันจิต รู้ทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นการนำคำสอนใน สติปัฏฐาน 4 มาเป็นหลักในการปฏิบัติ การฝึกให้มีความรู้สึกตัวบ่อยๆ จะช่วยให้จิตไม่เผลอไปกับอารมณ์ที่มากกระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเป็นวิธีทำให้กายกับใจอยู่กับปัจจุบันได้ดี การดูจิตจึงเป็นวิธีการอบรมพัฒนาจิตเพื่อพัฒนาชีวิตได้เป็นอย่างดี

บทความวิชาการที่ 5 เรื่อง “**วัตรปฏิบัติสำหรับผู้นับถือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (เจ้าแม่กวนอิม)**” ผู้เขียนคือ รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และอาจารย์อภิรักษ์ ธรรมอินทร์ลาด สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ได้เสนอว่า เจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรเป็นพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาหายานที่ผู้นับถือเชื่อว่า มีเมตตาธรรมอย่างสูงต่อสรรพสัตว์ มีเป้าหมายการบำเพ็ญเพียรด้วยการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ทั้งหมดก่อนตนเอง ดังนั้น ผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิมจึงมีวัตรปฏิบัติหลักสามประการคือ ถือศีล กินเจ และสวดมนต์ภาวนา การถือนศีลคือ 1) การรักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 ซึ่งจะเอื้อต่อหนุนต่อการกินเจ 2) การละเว้นจากการกินเนื้อสัตว์ เท่ากับเป็นการเอื้อเพื่อทางอ้อมต่อการรักษาศีลข้อ 1 อย่างเคร่งครัด และ 3) การสวดมนต์เพื่อสักการะบูชาเจ้าแม่กวนอิม มีเป้าหมายเพื่อตระหนักถึงความเมตตา สติปัญญา ความบริสุทธิ์ เป็นการเจริญกัมมัฏฐานเพื่อบ่มจิตใจของตนให้สงบ เสริมสร้างปัญญาในการพิจารณาสังขาร กระบวนการคิดตามวิถีแห่งศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญานี้จะส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

บทความวิชาการที่ 6 เรื่อง “**บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา**” ผู้เขียนคือ นางสาวญาณวดี เคลือบมาศ นิสิตปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โดย มี ดร. พระครูพิพิธสุตาทร และ อ.ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสนอว่าอุบาสิกา คือ สตรีผู้เข้ามาพึ่งไภ้พระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าตรัสให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองตามหลักศาสนาไปพร้อม ๆ ฝึกุ ฝึกุณี และอุบาสก และอุบาสิกา ถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่างก็ตาม แต่พวก

เขาสามารถรับผิดชอบและภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี บทบาทของ ผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นผู้ ถวายทาน เป็นผู้ปฏิบัติดีมีคุณงามและเผยแผ่พุทธธรรม เป็นต้น ทุกครั้งที่มีการถวาย ทานก็มักจะมีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยเสมอ เป็นความจริงที่ว่าผู้หญิงในฐานะ อุบาสิกาก็มีคุณูปการสำคัญยิ่งในการช่วยบำรุงและประดับประดาของ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องด้วย พระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้สำหรับสตรีโดยทั่วไปจึงทำให้สตรีทุกชนชั้นวรรณะมี ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแก่อุบาสิกายุคใหม่ที่เพียบพร้อม ไปด้วยวิชาและจรณะ

บทความวิชาการที่ 7 เรื่อง **“พระพุทธศาสนาในยุคการปลดปล่อยของ สปป. ลาว”** ผู้เขียนคือ พระอนงค์ชัย วิไลศักดิ์ นิสิตปริญญาเอก สาขา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โดยมี อ.ดร. พิสิษฐุ์ โคตรสุโพธิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสนอว่า พระพุทธศาสนา เถรวาทได้เข้ามาเผยแผ่ในสังคมลาวเมื่อปี พ.ศ. 1900 (ค.ศ. 1357) ภายหลังจากที่พระ เจ้าฟ้าจ๋ม มหาราช รวบรวมหัวเมืองลาวเข้าเป็นอาณาจักรล้านช้างให้เป็นปึกแผ่นใน ปี พ.ศ. 1896 (ค.ศ. 1353) โดยมีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและเคียงคู่กับพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ เข้ามาตั้งหลักปักฐานในดินแดนลาวแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน วีร กษัตริย์ลาว อาทิ พระเจ้าฟ้าจ๋ม มหาราช พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระเจ้าสุริ ยวงศาธรรมิกราช เป็นต้น ทุก ๆ พระองค์ได้มีบทบาทในการทะนุบำรุงอุปถัมภ์ พระพุทธศาสนาทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางให้ ไพร่ฟ้าราษฎรได้รับการศึกษา มีศีลธรรมและประพฤติชอบตามคำสอนขององค์พระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนลาวทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่สำคัญของชาติลาวและทำให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทประดิษฐานอย่างมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรลาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ประเทศลาวได้ตกเป็นเมืองขึ้นของนักล่าอาณานิคมตะวันตกเป็นเวลายาวนาน ทำให้ไม่มีอิสรภาพ และพระพุทธศาสนาก็ถูกทำลายอย่างหนัก เพื่อกอบกู้เอกราชให้เป็นอิสระจากการเป็นเมืองขึ้น นับแต่ปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) เป็นต้นมา พระสงฆ์ลาวมีบทบาทและปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อประเทศชาติและประชาชน บันทึกประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ลาวที่ปฏิบัติการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา วัดวาอารามจึงได้กลายเป็นคลังแห่งความรู้ และเป็นสถาบันสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ประเทศชาติในหลายๆ ด้าน เช่น วรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาศาสตร์ ศิลปะและวรรณคดีอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่น้อย เพราะศักดินาต่างชาติได้ยึดเอาไปและจุดไฟเผาทิ้งเป็นจำนวนมาก ผ่านวิวัฒนาการของชาติและพระพุทธศาสนาเป็นเวลาหลายร้อยปี พระพุทธศาสนาจะตัดแยกออกจากชาติไม่ได้และพระสงฆ์สามเณรจะตัดแยกออกจากประชาชนไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติลาวที่ผ่านมาได้ชี้ชัดว่า พระสงฆ์ลาวทุกยุคทุกสมัยล้วนถือธงชาติเป็นชีวิตจิตใจและถือศีลธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการกอบกู้เอกราชทั่วแผ่นดินลาวและสนับสนุนพรรครัฐพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอุดมผาสุกของประชาชนและความศรีวิไลของประเทศชาติ จนในที่สุดประเทศชาติได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) ภายใต้อิทธิพลของการปกครองระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบลาวแห่งศักราชใหม่

บทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 เรื่อง

บทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง “**ยิ่งให้ยิ่งสุข**” ผลงานการเขียนของ ดร. วรประภา นาควัชระ และ ดร. ณัชร สยามวาลา ผู้วิจารณ์หนังสือคือ พระยรรค์ดี ยสวฑฒโน (ยิ่งสกุล) นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้วิจารณ์ได้เสนอว่า หนังสือยิ่งให้ยิ่งสุข มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในยุคดิจิทัล ระบบ AI เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น การเติบโตของภาคธุรกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการแข่งขันในด้านต่างๆ ที่สูงขึ้นตามไปด้วย แต่ทางด้านจิตใจกลับไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย หลายคนยังคงอยู่ในอำนาจของความโลภ ไม่รู้จักพอ ความโกรธ ไม่รู้จักให้อภัย และยังคงยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนตน แล้วชีวิตจะมีความสุขอย่างแท้จริงได้อย่างไร เมื่อพิจารณาดูแล้วหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความสุขที่ประเสริฐ เป็นสุขที่ไม่ยึดติด รู้จักปล่อยวาง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริงได้ สิ่งสำคัญที่จะต้องมีการรับมือในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้คือ สติ อาจกล่าวได้ว่า สติ คือ ทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลง การมีสติรู้ตัวอยู่กับปัจจุบัน จนกระทั่งเกิดปัญญาเข้าใจโลก เข้าใจทุกการเปลี่ยนแปลง การมีสติช่วยให้เราไม่ประมาท สติจะเป็นเครื่องมือรับการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็ก รวดเร็วแค่ไหน ดังนั้นความสุขที่ประเสริฐจะเกิดได้ด้วยการไม่ยึดติดและมีสติอยู่ตลอดเวลา

คณะกรรมการบรรณาธิการรู้สึกยินดีและขอบคุณทุกท่านที่ได้ส่งบทความเข้ามาสู่การพิจารณา ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความทุกท่านที่เอื้อเพื่อช่วยอ่านบทความให้ เราขอตั้ง “ปณิธาน” ที่จะพัฒนาวารสารของเราให้ดียิ่งๆ ขึ้น พร้อมกันนี้ขอเชิญชวนทุกท่านที่มีหัวข้อที่ตรงกับขอบเขตวารสารส่งมาตีพิมพ์ในวารสารปณิธานต่อไป

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร
บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

ข้อมูลวารสารปณิธาน	ก
กองบรรณาธิการ วารสารปณิธาน	จ
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ	ช
บทบรรณาธิการ	ณ

ธรรมยุติกนิกาย : ความดั้งเดิมเมื่อแรกเริ่มและความแตกต่าง ของข้อวัตรปฏิบัติในล้านนา	1
---	---

*พระมหาปุณณัสมบัตติ ปภากรโ, พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมโม
และ ประทีป พิชทองกลาง*

บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย	36
---	----

พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพिला)

นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ ในจังหวัดเชียงใหม่	74
---	----

พระนคร ประังฤทธิ์, พระธีทัต แจ้ใจ, และประทีป พิชทองกลาง

เจดีย์หลวงมหาธาตุกลางเวียง: ภาพสะท้อนคติจักรพรรดิราช ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - พ.ศ. 2030) <i>พระพงษ์ระวี อุตตรภทโท (โหลิมชยโชติกุล), พระครูสมุห์ธนโชติ จิระมโฆ และ ประทีป พีชทองหลาง</i>	111
การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี <i>อริสา สายศรีโกศล, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์</i>	140
การพัฒนาชีวิตด้วยการดูจิต <i>นภาพัทธ์ งามบุษบงโสภิน, มนตรี ลีระโรจนานนท์</i>	169
วัตรปฏิบัติสำหรับผู้นับถือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์(เจ้าแม่กวนอิม) <i>รัตนะ ปัญญาภา, อภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด</i>	187
วิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ตามหลักของจริยศาสตร์อาหาร: กรณีศึกษาบุคลากรในมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี <i>วริสรา สุกุมลจันทร์</i>	210

	หน้า
การประยุกต์ใช้หลักขรรยาวาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ ในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน <i>Guangjiao Yu, อุเทน ลาฟิงค์ และ พระมหาวิเศษ ปญญาวชิโร</i>	234
บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา <i>ญาณวดี เคลือบมาศ, พระครูพิพิธสุตาทธ และ พิลิน္ฑูร์ โคตรสุโพธิ์</i>	259
พระพุทธศาสนาในยุคการปลดปล่อยของ สปป. ลาว <i>พระอนนงค์ชัย วิไลศักดิ์, พิลิน္ฑูร์ โคตรสุโพธิ์</i>	282
วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท <i>วินัย กมลศิลป์</i>	312
บทวิจารณ์หนังสือ: ยิ่งให้ยิ่งสุข <i>พระยุรศักดิ์ ยสวทฒโน (ยิ่งสกุล)</i>	333
หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์	347

ธรรมยุติกนิกาย : ความดั้งเดิมเมื่อแรกเริ่มและความแตกต่าง
ของข้อวัตรปฏิบัติในล้านนา
Thammayut Sect : The Derivation and Difference in Code
of Conduct in Lanna

พระมหาปณณฺ์สมบัติ ปากาโร^{1*},
พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมฺโม² และ ประทีป พีชทองหลาง³
Phramaha Punsombat Pabhakaro,^{1*}
Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo², Prateep Peuchthonglang³
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา^{1,2}
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา³
*Corresponding Author, Email: lannakubapoon@gmail.com

(Received: July 2, 2021 | Revised: December 12, 2021 | Accepted: May 8, 2022)

บทคัดย่อ

นโยบายการสร้างรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีวัตถุประสงค์ในการสร้างรัฐสยามให้เป็นรัฐสมัยใหม่ พร้อมกับผนวกอาณาจักรล้านนาและหัวเมืองมณฑลอีสานให้เป็นหนึ่งเดียว การผนวกเอาล้านนาเข้ากับรัฐสยามเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจและกลไกรัฐผ่านผู้ปฏิบัติการ ดังนั้น ธรรมยุติกนิกายซึ่งอิงอยู่กับอำนาจรัฐจึงมีบทบาทในฐานะผู้ขับเคลื่อนกลไกนั้นให้เป็นไปได้และมีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ อาณาจักรล้านนาเกิดการเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตรวมเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐสยามด้วยกิจกรรมของธรรมยุติกนิกายผ่านกิจกรรมต่าง ๆ และกฎหมาย เช่น ข้อปฏิบัติเชิงจารีตของธรรมยุติกนิกาย การจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ด้วยพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ปี พ.ศ. 2445 เกิดการปึกหมุดธรรมยุติกนิกายจนนำไปสู่การขยายธรรมยุตไปสู่หัวเมืองล้านนาในเวลาต่อมา

คำสำคัญ: ธรรมยุติกนิกาย, ข้อวัตรปฏิบัติ, ล้านนา

Abstract

The policy of creating a state during the reign of King Rama V had the objective of creating a modern state of Siam. along with the annexation of the Lanna Kingdom and the provinces of Isan as one Inclusion is achieved through power and state mechanisms through operators. Thus, the Dhammayut Sect, which is based on state power, plays a role as an efficient and effective driver of that mechanism. The Lanna Kingdom was a transition from a conservative state to one with the Siamese state through the activities of the Dhammayut sect through various activities and laws, such as the customary practices of the Dhammayut sect. Organization of the Sangha Governance Structure with the Sangha Administrative Act B.E. 1902, the establishment of the Dhammayut sect led to the expansion of Dhammayut to Lanna later.

Keywords: Dhammayut Sect, Code of Conduct, Lanna

1. บทนำ

อาณาจักรล้านนาได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาจากหลายสาย เช่น สุโขทัยและมอญ เป็นต้น ทั้ง 2 สายล้วนแล้วแต่เป็นเถรวาทลังkawงศ์แม้จะต่างเวลาแต่มีรูปแบบและจารีตคล้ายคลึงกัน เมื่อการดำรงอยู่ของลังkawงศ์ในล้านนานานเข้า ก็ค่อย ๆ บางเบาและสูญหายจนก่อให้เกิดกลายเป็นนิคมพื้นเมืองปรากฏ ข้อวัตรปฏิบัติซึ่งมีลักษณะความเป็นจารีตที่หนาแน่นหลายอย่างเช่น การสวดมนต์ ทำนองสังฆปริณายก การทำสมาธิและการดำเนินชีวิตในรูปแบบครุบา การเทศน์สอน คำเมืองตามคัมภีร์ การใช้ลูกประคำ การห่มผ้าแบบห่มดอก และอื่น ๆ เป็นต้น เดิมทีเดียวการห่มจีวรของพระสงฆ์ล้านนาคงดำเนินแบบลังกาและมอญซึ่ง

ภาษาปากเรียกว่า “ปาดควาย” หมายถึง การห่มง่าย ๆ โดยการใช้ผ้าจีวรสีเข้ม โทนแดงเข้ม(ฝาง)เป็นพื้น พาดชายมุมจีวรจากด้านหลังมาด้านหน้า แล้วพาดมุมจีวรจากด้านหน้าไปด้านหลังบนไหล่ซ้าย วิธีคงอยู่อย่างนี้มาเป็นเวลานาน ลานนา สีโหภิกขุ (บุญเลิศ พริงพราวลี) (2560) กล่าวว่ากระทั่งพม่ายึดครองล้านนากว่า 200 ปี เมื่อพม่าถูกขับออกนอกอาณาจักร จาริตลึงกวางค์ที่เคยรุ่งเรืองในรัชกาลก่อน ๆ ก็สูญหายกลายมาเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่แปลกไปอย่างสิ้นเชิง เช่น การครองจีวรห่มดองรัดอก สวดมนต์ในทำนองล้านนา นักวิชาการบางส่วนเชื่อว่า เป็นการสวดมนต์ที่ได้รับอิทธิพลจากทิเบต กลายรูปเป็นการสวดแบบพื้นเมือง การก่อตัวเกิดคติครุบาซึ่งเป็นพระสงฆ์แนวใหม่ภายใต้การจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ล้านนาของผู้ครองนคร ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์กาวิละเจ้าผู้ครองนครเนื่องด้วยก่อนหน้านั้น คติข้อวัตรแบบวิถีครุบาไม่ปรากฏมีอยู่ในล้านนา ต่อเมื่อธรรมยุติกนิกาย ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของคณะสงฆ์สยามที่ผูกแน่นกับรัฐและเป็นนิกายที่เป็นกลไกของรัฐสยามได้รุกคืบพื้นที่และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในหัวเมืองต่าง ๆ ขยายมายังล้านนาจึงก่อให้เกิดการปะทะในมิติความแตกต่างด้านข้อปฏิบัติอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

บทความทางวิชาการนี้ จะทำให้เห็นภาพทั้งหมดของพระพุทธศาสนาในล้านนาทั้งรูปแบบลึงกวางค์เก่าและลึงกวางค์ใหม่ในยุคเจริญรุ่งเรืองสูงสุดจนถึงยุคพม่าปกครอง และเมื่อรัฐสยามขยายอิทธิพลเชิงมหุดหมายในการผนวกรวมล้านนาเข้าเป็นหนึ่งกับสยามโดยมีธรรมยุติกนิกายเป็นกลไกในการจัดการศึกษาเพื่อคนในพื้นที่ได้เรียนรู้วิชา “หนังสือ” ตามพระดำริของรัชกาลที่ 5 จึงทำให้เห็นกระบวนการการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่เจ้าผู้ครองนครและบริวารด้วยข้อวัตรปฏิบัติของธรรมยุติกนิกายผ่านข้อปฏิบัติ การสวดมนต์ การทำสังฆกรรม การบิณฑบาต การห่มครองผ้าจีวร การเทศนาการตีความคำสอน และข้อวัตรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งล้วนแตกต่างจากพระสงฆ์ล้านนาทั้งสิ้น

2. พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนายุคต้น

เพื่อให้เห็นภาพเกี่ยวกับยุคเริ่มต้น ยุคเสื่อม และยุครุ่งเรืองของประวัติศาสตร์ล้านนาชัดเจนยิ่งขึ้น พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์ (2560) ได้จัดช่วงเวลาโดยสรุปจากความเห็นของนักประวัติศาสตร์ล้านนา 2 คน คนแรกคือ ฮันส์ เพนซ์ แบ่งเป็น 4 ยุค คือ 1) ยุคคนไทยพยายายเข้ามาและตั้งตนบริเวณดินแดนล้านนา (1600-1804) ก่อนรัชสมัยพญามังราย (204 ปี) 2) ยุคสร้างล้านนา (1804-1914) พญามังรายถึงพญาเกือนา (110 ปี) 3) ยุคเรืองรองของล้านนา (1914-2068) ในยุคนี้พระมหากษัตริย์ล้านนาได้นิมนต์พระสงฆ์เถรวาท จาริตลังกาวงศ์จากสุโขทัยมาประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่เชียงใหม่ถึงสมัยพญาแก้วทิวังคต (105 ปี) และ 4) ยุคเสื่อมของอาณาจักรล้านนา (2068-2101) นับแต่หลังพญาแก้วถึงพม่ายึดครองเมือง (33 ปี)

ส่วน สุรัสวดี อ่องสกุล ได้แบ่งความเป็นไปของล้านนาออกเป็น 3 ยุคคือ 1) ยุคก่อสร้างล้านนา (1839-1898) สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้นจนถึงสิ้นรัชสมัยพญาผายู (59 ปี) 2) ยุคอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (1898-2028) พญาเกือนาถึงพญาแก้ว (170 ปี) ยุคนี้การพระพุทธศาสนา การเมืองการปกครอง การเกษตรความสัมพันธ์กับรัฐเพื่อนบ้าน พัฒนาถึงขีดสุด นับได้ว่าเป็นยุคทองของล้านนาในรัชสมัยพระยาติโลกราช (1984-2030) 3) ยุคเสื่อมและล่มสลายของล้านนา (2028-2101) นับแต่รัชสมัยพญาเกศเชษฐาธิราช (2068- 2081) จนถึงยุคพม่ายึดครองเมือง (2101) เป็นเวลา 33 ปี ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีภายใต้ความเสื่อมและความเจริญของอาณาจักรล้านนานั้น เกิดจากปัจจัยหลายอย่างเช่น บทบาทและความสามารถของสถาบันกษัตริย์ในฐานะพุทธศาสนูปถัมภก ความสัมพันธ์และการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน ความเข้มแข็งและความเป็นหนึ่งเดียวของคณะสงฆ์ ทิศทางการพัฒนาประเทศ ประชาชนให้การอุปถัมภ์ศาสนา ความขัดแย้งภายในและศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน การตกเป็นเมืองขึ้น ซึ่งก็

รวมถึงภัยธรรมชาติ เป็นต้น เมื่ออาณาจักรทริภุญชัยล่มสลายและถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรล้านนาในยุคราชวงศ์เม็งราย ยิ่งชัดเจนว่าพระพุทธรูปนามจากหลายสาย เช่น เถรวาทแบบมอญ (จากทริภุญชัย) ลังกาวงค์แบบพุกาม และลังกาวงค์จากสุโขทัยก็มีพื้นที่ไม่น้อย แม้พระองค์จะสนใจด้านการพระศาสนา แต่ด้วยเป็นยุคสมัยสร้างบ้านเมืองและมีศึกสงคราม จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุค “หน่อกล้า” ทางพระศาสนาเท่านั้น เป็นการวางพื้นที่ฐานเพื่อทอดยาวและเติบโตในยุคหลังพระองค์ เห็นได้จากการสร้างวัดเชียงมั่น เป็นวัดแห่งแรกและเป็นวัดประจำรัชกาลและมีวิเทศโนบายกับต่างประเทศเพื่อความเข้มแข็งด้านพระศาสนา พงศาวดารเมืองเหนือ กล่าวว่า ในรัชสมัยพระเจ้าเม็งรายมีคณะสงฆ์จากลังกาเดินทางเข้ามา และได้นำหน่อพระศรีมหาโพธิ์มาถวายด้วยที่วัดเชียงมั่นอีกทั้งได้พบพระพุทธรูปแบบปาละด้วย สิ่งที่ทำให้เห็นชัดว่าพระพุทธรูปในยุคคลงกั๊วมังรายได้รับอิทธิพลจากหลายทาง (สุชัย สิริวิบูลและคณะ, 2562)

สุชัย สิริวิบูลและคณะ (2562) กล่าวว่า ความเสื่อมและความเจริญของล้านนา เกิดจากปัจจัยหลายอย่างเช่น บทบาทของสถาบันกษัตริย์ ความสัมพันธ์และการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านเช่น พุกาม มอญ สุโขทัย เป็นต้น ความเข้มแข็งและความเป็นหนึ่งเดียวของคณะสงฆ์ ประชาชนให้การอุปถัมภ์ศาสนา ความขัดแย้งภายในและศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งก็รวมถึงภัยธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งหมดล้วนส่งผลทั้งสิ้น โชติ กัลยาณมิตร (2526) กล่าวว่า พระพุทธรูปในฐานะที่เป็นพลวัตทางสังคมก็เจริญและเสื่อมควบคู่ไปกับการเมือง ล้านนาพึ่งพาพระพุทธรูปจากอาณาจักรอื่นจึงทำให้ได้รับการปฏิสังขรณ์

ในรัชสมัยพระเจ้ากือนาและพระเจ้าติโลกราช พระองค์ใส่ใจพระพุทธรูปจนกลายเป็น “ยุคทอง” ในแทบทุกด้าน พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์และคณะ (2557) เห็นว่า พระเจ้ากือนาได้นิมนต์พระสุนทรเถระ ลังกาวงค์จากสุโขทัยมาล้านนา เป็นที่ยกย่องกันว่า พระเถระรูปนี้จำพระไตรปิฎกและมีความรู้มาก

กษัตริย์เองก็ได้อุทิศตนเพื่อพระศาสนาเช่น ทรงสละที่และสร้างสวนหลวงให้เป็นวัด (วัดสวนดอก) ทรงจัดโครงสร้างการปกครองสงฆ์และสถาปนาพระสุมนเถระเป็นพระสังฆราชองค์แรกของล้านนา ทรงสร้างเจดีย์วัดสวนดอกแบบลังกาและสร้างพระธาตุดอยสุเทพด้วย (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรีและคณะ, 2560)

ประเด็นที่น่าสนใจคือ เมื่อพระเจ้ากือนา รับเอาลังกาวงศ์ (รามัญนิกาย) ซึ่งแพร่หลายที่เมืองพันทุมวดี เมืองเมาะตะมะ (เมืองพันท) มีอิทธิพลผ่านสุโขทัย (พญาลิไท) เข้าสู่ล้านนา ข้อวัตรอย่างหนึ่งที่ที่น่าสนใจคือการรักษาจารีตคติดการบวชแบบลังกา (อาโด้ต, 2563) กล่าวคือ คณะสงฆ์ชุดนี้ยังคงยึดถือและผลิตซ้ำการบวชขนบแพขนาน เช่นเดียวกับการบวชของธรรมยุติกนิกายในยุคต้นสยาม เรื่องนี้ พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ (2560) ให้ความเห็นว่า รูปแบบการบวชไม่ได้กำหนดขึ้นเอง เพราะเป็นสังฆกรรมที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อีกทั้งเป็นการสืบจารีตแบบรามัญนิกาย ที่เข้ามาเผยแผ่ก่อนหน้าในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน รูปแบบการบวชนี้จึงนับได้ว่าเป็น “บินโตเถาเดียวกัน” เพราะยึดโยงอยู่กับจารีตลังกาวงศ์ การบวชในลักษณะนี้ยังดำรงอยู่ต่อเนื่องมา จิระ สุนทรสิงห์ (2552) กล่าวว่า กระทั่งปี พ.ศ. 2449 เป็นต้นมา ล้านนาก็สูญเสียอัตลักษณ์ด้วยการคล้อยตามสยาม การบวชแบบนี้คล้ายตัวไม่เป็นที่นิยมอีกต่อไป เพราะคณะสงฆ์ผูกเกี่ยยึดโยงอยู่กับสถาบันกษัตริย์สยามซึ่งมีอำนาจและเป็นที่ยอมรับกว่า เห็นได้จากการรับรองพื้นที่ทำสังฆกรรมผ่านการรับพระราชทานวิสุงคามสีมา อีกทั้งสีมานิมิตรูปทรงกลมอันเป็นอิทธิพลสยามก็ถูกแทนพื้นที่สีมานิมิตรูปทรงแบนและแปดเหลี่ยมซึ่งนิยมในล้านนา

พรหมเรศ แก้วโมลาและคณะ (2563) กล่าวว่า สมัยพระเจ้าติโลกราช ลังกาวงศ์เข้ามาเผยแผ่ในล้านนาเป็นครั้งที่ 2 พระองค์โปรดฯ ให้สังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรกในล้านนาเมื่อปี พ.ศ. 2020 และเป็นครั้งที่ 8 ของโลกที่วัดเจ็ดยอด 1 ปีแล้วเสร็จ พระพุทธศาสนาได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง มีการศึกษา

และรจนาคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก สุรัสวดี อ่องสกุล (2557) และสุรัสวดี สุขสวัสดิ์ (2555) เห็นตรงกันว่า ยุครุ่งเรืองสูงสุดของพระพุทธศาสนาในล้านนาคือ สมัยพระเจ้าติโลกราช เพราะ มีกองทัพที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา (มีปราชญ์ ผู้รู้แตกฉาน) สถาปสังคมเป็นสุขด้วยกฎระเบียบ มีช่างผู้ชำนาญการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม มีความมั่งคั่งทางการเกษตรและการค้าขาย มีการจัดการระบบภายในของรัฐที่มีประสิทธิภาพ

โดยสรุปความรู้เรื่องในมิติความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับพระพุทธศาสนาในยุคนี้สะท้อนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งส่วนของกษัตริย์และประชาชนรวมถึงช่างหล่อช่างปั้นและช่างก่อสร้างโบสถ์ เจดีย์ วิหาร กล่าวกันว่า ยุคนี้มีการสร้างวัดเป็นจำนวนมาก ทั้งกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์และขุนนาง รวมทั้งชาวบ้าน จนก่อให้เกิดค่านิยมในการถวายที่ดิน สร้างพระพุทธรูป สร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาดังปรากฏปัจจุบัน

3. ล้านนาในความหลากหลายนิยาย

ดังที่กล่าวในตอนต้นว่าความหลากหลายของพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนาเกิดจากการที่ได้รับจากหลายแหล่งเช่น ลังกาวงศ์จากสุโขทัย ลังกาวงศ์จากรัฐมอญและพระพุทธศาสนาแบบท้งถิ่นจากเมืองหริภุญชัย ภายหลังหริภุญชัยพ่ายสงครามต่อพญามังราย รวมถึงพระพุทธศาสนาที่ก่อเกิดจากชุมชนต่าง ๆ เช่น นิกายลื้อ นิกายเขินอันเป็นนิกายพื้นถิ่นเป็นต้น การปะทะสังสรรค์ของนิกายเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความหลากหลายทางจารีตประเพณีข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนาทั้งสิ้น ไม่จำเป็นต้องรวมถึงคติความเชื่อแบบชาวบ้านผสมผสานไปด้วย

คนในภูมิภาคนี้มีพฤติกรรมร่วมประการหนึ่งคือ การปรับศรัทธาอย่างเหมาะสมด้วยการไม่ทิ้งศรัทธาเดิมทั้งหมดเพื่อรับศรัทธาใหม่เช่นกรณีเรื่องนัต

(Nat) ของชนชาติพม่าหรืออิทธิพลความเชื่อเดิมของคนล้านนาผ่านผีบรรพบุรุษ หรือพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานที่ผ่านจีนเข้าสู่เชียงแสนหรือล้านนา โดยตรง ซึ่งก็รวมทั้งนิกายเถรวาทผ่านพุกามเข้าสู่ล้านนา ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายและการมีพื้นที่ที่เหมาะสม (องค์ บรรจุน, 2564)

การดำรงอยู่ของเถรวาทในล้านนากล่าวกันว่า แม้ในยุครุ่งเรืองก็ปะปนกับความเชื่อเดิมและศาสนาสายอื่นไม่น้อย แม้จะเข้าใจได้ว่าพระพุทธศาสนาในยุคนี้มาจากเถรวาทहनสวนดอกและหนป่าแดงเท่านั้น สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2555) ให้ความเห็นว่า แท้จริงแล้วลัทธิกวางค์บนดินแดนล้านนาก็ผสมผสานเอาคติความเชื่อในมหายานและวัชรยานอย่างแนบแน่น ประจักษ์ได้จากพระพุทธรูปตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพุทธศิลป์ที่ปรากฏประติมานวิทยาแบบปาละทั้งจากแคว้นเบงกอล แคว้นพิหารและแคว้นโอริสสา พุทธศิลป์เหล่านี้ก็ยังคงรวมเอาประติมานวิทยาแบบทิเบตบางประการในคตินิกายมหายานและนิกายวัชรยานเข้าไปด้วย

ภาพที่ 1 พระสงฆ์ล้านนา สวมหมวก “ว่อม” คล้ายพระมหายาน
ที่มา: พระมหาปุณณัสมบัตติ ปากาโร, 2563.

ในประเด็นนี้ พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์ (2560) อ้างถึง แสง จันทรงาม ที่เห็นว่า มีจริยาวัตรบางอย่างของพระล้านนาที่บ่งชี้ร่องรอยการปะปนกับการนับถือ มหายาน เช่น

1. พระสงฆ์/ผู้ปฏิบัติเคร่งครัดจะไม่บริโภคเนื้อสัตว์ เช่น กลุ่มพระครูบา เช่น ครูบาศรีวิชัย ครูบาขาวปี ครูบาชัยวงศา เป็นต้น เพราะถือว่าเป็นการ สนับสนุนการฆ่าสัตว์

2. พิธีบอยข้าวสังข์อุทิศคนตาย (โดยเฉพาะหญิงที่คลอดลูกตาย) จะมีการ จัดที่นอน หมอน มุ้ง หมาก พลุ อาหาร หวี กระจกเงา บรรจุในเรือ่นถวายมี ลักษณะคล้ายงเด็ก

3. ฉันทอาหารล่วงเวลา(ฉันทเลยเวลาเที่ยง)อย่างเปิดเผย เช่นเดียวกับคติ มหายาน

4. การสวดมนต์ทำนองธรรมวัตร คือ การสวดติดต่อกันไม่หยุดจนกว่าจะ จบ ไม่เน้นสังโยค ไม่เน้นจิ้งหะหนักเบา สระยาวสั้น เช่น ธรรมเนียมมหายาน

5. นิยมสวด“อุณหิสสวิชัยสูตร” ซึ่งเป็นพระสูตรนอกพระไตรปิฎก อัน เป็นพระสูตรแต่งเลียนแบบ“อุษณีวิชัยธารณี”หรือ“อุษณียชัยสูตร” ของมันทรยาน ปัจจุบันนิยมสวดในพิธีสะเดาะเคราะห์

6. นิยมสวมหมวกผ้า“ว่อม” ดุจพระมหายานสวมหมวกผ้าซึ่งเป็นบริวาร พิเศษ

ทั้งหมดนี้น่าจะเป็นเครื่องยืนยันการมีอยู่ของอิทธิพลพุทธศาสนานิกาย อื่นในอาณาจักรล้านนาแม้จะเบาบางก็ตาม

4. ความยุ่งเหยิงขัดแย้งของคณะสงฆ์ในล้านนา

ในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน (บิดาพระเจ้าติโลกราช) เกิดการก่อตัวของ คณะสงฆ์กลุ่มหนึ่งซึ่งไปศึกษาและ “บวชแปลง” แบบลังกาวงศ์ (ผ่านรามัญ

ประเทศ) กลับมาเผยแพร่ธรรมเนียมปฏิบัติที่วัดป่าแดง (เชิงดอยสุเทพ) เรียกตนเองว่า “ลัทธิกวางค์ใหม่” ปรากฏมีผู้เลื่อมใสมาก เพราะนอกจากจะรักษาจารีตลัทธิ กวางค์คือเน้นการอยู่ป่า รักษาข้อวัตรในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีจุดเด่นคือศึกษา ภาษาบาลีเพื่ออ่านพระไตรปิฎกและแต่งตำราอย่างเข้มข้นและแตกฉาน ทำให้ พระเจ้าสามฝั่งแกนทรงยกย่องและอุปถัมภ์นิกายลัทธิใหม่เป็นนิกายประจำ พระองค์ และแน่นอนความเอนเอียงนี้ย่อมสร้างความไม่พอใจต่อลัทธิกวางค์เก่าहन สวนดอกก็เลื่อนไหลไปสู่ความขัดแย้งของคณะสงฆ์ในที่สุด

นิกายป่าแดงทั้งกล่าวหาและโจมตีนิกายสวนดอกว่า ปฏิบัติไม่ถูกต้องตาม พระธรรมวินัยหลายอย่างเช่น กิจวัตรประจำวัน การออกเสียงสวดมนต์และการ อุปสมบทอักษรไม่ถูกต้องทำให้สังฆกรรมเป็นโมฆะ การสะสมทรัพย์เงินทอง การ ลงทุนจากสมบัติสงฆ์ และอุปชฌาย์ไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นได้เป็นต้น ทำให้แยก ชาวบ้านออกเป็น 2 กลุ่มตามนิกายและรุนแรงถึงขั้นวิวาทหอกต่อย

นิกายป่าแดงกล่าวหานิกายสวนดอก	นิกายสวนดอกกล่าวหานิกายป่าแดง
<ol style="list-style-type: none"> 1. ถือไม้เท้าออกบิณฑบาตทำกิริยาเหมือนขอทาน 2. รับเงินและทอง 3. นางจันทน์ หาผลประโยชน์จากศาสนสมบัติ 4. การใช้อักษรแบบสันสกฤต เกินภาษาบาลี ที่พระพุทธรูปของอาจารย์แปลไว้ (อักษรวรรค ฐ ฑ ฒ ณ ใช้เป็น ฐ ฑ ฒ รุฒ รณ อ่านว่า ระฐะ ระฐะ ..ระณะ) 5. อักษรในการสวดมนต์ไม่ถูกต้อง เช่น พุทธัง สาระณัง เป็น พุทธัม สาระณัม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำสังฆเภท สร้างความแตกแยกในสงฆ์ 2. พระมหาญาณคัมภีร์ ต้นนิกายป่าแดง อุปสมบทใหม่ที่ลัทธิไม่ต้องตามพระวินัยอีกทั้งอุปชฌาย์เป็นชีเปลือยอีกทั้งต้องเป็นอาบัติปาราชิกเพราะขโมยทองจิ้งโก 3. เป็นพระอุปชฌาย์ หลังแปลงบวชที่ลัทธิ พรรษาไม่ครบ 10 แต่ให้อุปสมบทภิกษุ นับว่าเป็นการละเมิดพระวินัย

<p>6. ผูกพัทธสีมาไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย</p> <p>7. พระอุทุมพรสวามี ต้นนิกายสวนดอก เมื่อกลับจากพม่า ขณะที่อยู่ในเรือสำเภาให้อุปสมบทภิกษุไม่ครบสงฆ์ (อย่างน้อย 5 รูป) ภิกษุรูปหนึ่งมรณภาพระหว่างทาง จึงใช้พระพุทธรูปแทน</p>	<p>4. นิกายหนป่าแดง(มหาญาณคัมภีร์) สั่งสอนไม่ให้กราบไหว้พระพุทธรูป และให้นำไปทิ้งเสีย (สูอย่าได้ไหว้รูปพระเจ้า สูอย่าได้บูชา บ่ได้บุญสักเม็ด พระเจ้านิพพานไปแล้วตาย พระเจ้า(พระพุทธรเจ้า) เท่าไว้ (ทรงมอบให้แต่) พระธัมมะกับสังฆะแล ทือฝังสารูปเสียว่าอัน เขาฟังความอันนั้น ก็ฝังรูปพระเจ้าเสียแท้หั้นแล”</p>
---	---

วิเคราะห์เหตุวิवादของพระสงฆ์นิกายสิงหลเก่า(สวนดอก)และสิงหลใหม่(ป่าแดง) มีการกล่าวโจมตีกันทั้ง 3 ระดับคือ จริยวัตรของพระ อาบัติ (ความผิด) ชั้นกลาง และอาบัติ(ความผิด)ชั้นสูง ทำให้สามารถเห็นร่องรอยจารีตปฏิบัติของพระสงฆ์ล้านนาในยุคนั้น กล่าวคือ คณะสงฆ์ล้านนาในเงาลังกาวงศ์ จริยวัตรแตกต่างกันก็ว่าจะเกิดทีหลัง กล่าวคือ การที่นิกายสวนดอกซึ่งเป็นนิกายที่ใกล้ชิดขัดแย้งแต่เดิม ไปบิดงอมาด้วยการถือไม้เท้าและอุ้มบาตรมีลักษณะคล้ายกะลาขอทาน แม้จะไม่ผิดพระวินัยก็จริง แต่นิกายป่าแดงเห็นว่าจริยาเช่นนี้ถ้าเป็นพระแก่และป่วยไข้ไม่น่าจะเป็นปัญหา เพราะประเด็นคือการปรากฏตัวในชุมชนควรจะนุ่งห่มให้เรียบร้อยตามจารีตและไม่ควรมีอุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเชื่อเลือนไหลให้คนเข้าใจไปเชิงปาฏิหาริย์

นิกายสวนดอกกล่าวหานิกายป่าแดงว่า เป็นผู้ทรยศและหันหลังให้พระพุทธรเจ้าด้วยการสอนศิษย์และชาวบ้านไม่ให้กราบไหว้พระพุทธรูป ให้เอาไปทิ้งเสีย นับว่าเป็นการทำลายจิตใจชาวพุทธ พระมหาญาณคัมภีร์ นิกายป่าแดงก็แย้งว่า เพราะมีพระเจ้า(พระพุทธรูป)นี้เองทำให้ชาวบ้านติดอยู่ที่พระเจ้าเข้าไม่ถึงพระธรรมและพระสงฆ์ในความหมายเชิงลึกลับเสียที มีแต่ศรัทธาและยึดโยงกับพระพุทธรเจ้าในเชิงปาฏิหาริย์บันดาลได้ ก็คงจะเหมือนพุทธทาสภิกขุ (ทิววัฒน์

บุญศรีกรวิวัฒน์, 2539) เรียกร้องให้ชาวพุทธกราบพระพุทธรูปเจ้าจริง ให้ปฏิบัติตนตามแก่นแกนคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธรูปเจ้านั้น มุมมองเช่นนี้ของนิกายป่าแดงนับว่าเป็นกลุ่มปฏิรูปและตรงความหมายของพระพุทธศาสนาทีเดียว

กรณีการมีอยู่และเกี่ยวข้องกับ “นาจังหัน” ก็เป็นอาบัติ (โทษ) ที่นิกายสวนดอกปฏิบัติเป็นอาถรรพ์ซึ่งนิกายป่าแดงไม่เห็นด้วย “นาจังหัน” คืออะไร เป็นจารีตโบราณเชิงความสัมพันธ์ซึ่งพระหว่างวัดกับชาวบ้านที่เรียกว่า “นาจังหัน” คือการมีผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำศาสนสมบัติให้ชาวบ้านเช่าทำนาหรือลงทุนอะไรก็ตาม เมื่อเกิดผลประโยชน์แล้วตอบแทนในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเช่น ข้าวผลไม้ เป็นต้น (สุรชัย ชินบุตร, 2557) ซึ่งนิกายป่าแดงเห็นว่า เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยน (ด้วยรูปียะ) แม้จะไม่ใช้เงินทองโดยตรง แต่เป็นของที่เนื่องด้วยตามสิกขาบทที่ 9 แห่งโกสียวรรค เป็นความผิดขั้นอาบัติปาจิตตีย์ แม้จะไม่ใช่อาบัติหนักแต่เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ชาวบ้านเสื่อมศรัทธาได้ อีกทั้งพฤติกรรมการรับเงินทองโดยตรงของนิกายสวนดอก จัดได้ว่าเป็นพฤติกรรมชั่วหยาบ ปฏิบัติเถียงชาวบ้านคือเป็นการแลกเปลี่ยนซื้อขายโดยตรงผ่านเงินทองที่กำหนดมูลค่าแล้ว (วิ.มหา.3/109/903) เป็นมูลเหตุให้นำสิ่งนอกจริยาเข้ามาในพระศาสนาได้ ความคิดเรื่องเงินทองนี้ยังถูกผลิตซ้ำในช่วงก่อตัวของธรรมยุติกนิกายต้นรัตนโกสินทร์อีกด้วย

ประเด็นหนักสุดก็คือ การกล่าวหาความเป็นพระไม่สมบูรณ์จากการบวชของแต่ละฝ่าย นิกายสวนดอกกล่าวหานิกายป่าแดงว่า ได้รับการอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ต้องอาบัติปาราชิกด้วยการขโมยทองจิ้งโกซึ่งมีผู้นำมาถวายเพื่อห่มพระเจดีย์ อีกทั้งนุ่งห่มปฏิบัติตนเยี่ยงซีเปลือย นอกจากนี้ต้นบูรพาจารย์ของนิกายป่าแดง ให้การอุปสมบทภิกษุซึ่งไม่อาจนับว่าเป็นภิกษุได้ เพราะบวชจากอุปัชฌาย์ขาดคุณสมบัติคือต้อง 10 พรรษาขึ้นไป (ผไทนาควัชร, 2546) ต้นบูรพาจารย์นิกายป่าแดงไปทำการบวชแปลงที่ลังกายังมี

พรรษาไม่ครบ 10 การอุปสมบทภิกษุทั้งหมดในนิกายนี้จึงเป็นโมฆะ อีกทั้งนิกายป่าแดงปลุกปั่นทำให้คนเข้าใจพระศาสนาผิดเพี้ยน นับเป็นความผิดร้ายแรงและหนักกว่ายิ่งกว่าอาบัติปาราชิก เป็นอนันตริยกรรม (กรรมหนักสุด) ส่วนนิกายป่าแดงกล่าวโจทก์กันว่านิกายสวนดอกเป็นพระไม่สมบูรณ์ เพราะมีความผิดหลายอย่างเช่น การสวดอักษรภาษาบาลีไม่ถูกต้องตามฐานเสียง พัทธสีมาก็ไม่ถูกต้อง ทำให้สังฆกรรมทั้งหมดเป็นโมฆะ และต้นนิกายสวนดอกก็ได้รับการอุปสมบทไม่ถูกต้องตามคุณสมบัติความเป็นพระอุปัชฌาย์

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งของ 2 นิกายก่อตัวจากการโจทก์ด้วยอาบัติเล็กน้อย ชาวบ้านติเตียน ต่อมาก็เป็นการจับผิดและเปิดโปงพฤติกรรมและต้องอาบัติระดับกลางอันเชื่อมโยงกับการซื้อขาย ที่สุดก็กล่าวหาด้วยอาบัติรุนแรงว่าด้วยการไม่มีคุณสมบัติเป็นภิกษุ อันเกิดจากการรับบวชจากอุปัชฌาย์ที่ขาดคุณสมบัติ เมื่ออุปัชฌาย์ไม่สมบูรณ์ผู้อุปสมบทจากสายนั้น ๆ ก็ไม่นับว่าเป็นภิกษุด้วย

เพื่อระงับข้อวิวาทและสร้างความสมานฉันท์ พระเจ้าสามฝั่งแกน โปรดฯ สร้างพื้นที่ในการทำความเข้าใจด้วยนิมนต์พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายให้มาแก้ข้อกล่าวหาที่แพขนาน 2 หลังซึ่งผูกไว้กลางลำน้ำแม่ปิง ผลการพูดคุยนิกายสวนดอกสามารถแก้ข้อกล่าวหาทั้งหมดได้ ทำให้นิกายป่าแดงสูญเสียพื้นที่และถูกห้ามเผยแพร่ในเชียงใหม่ บางส่วนจึงแยกไปตั้งสำนักที่หัวเมืองล้านนา(ลำพูน)

เทพประวิณ จันทร์แรง (2562)และพิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ (2560) เห็นตรงกันว่า เรื่องนี้ ชินกาลมาลีปกรณ์วัดป่าแดงบันทึกไว้ว่าปีพ.ศ.1998-1999 พระเจ้าติโลกราชโปรดฯสร้างอารามริมน้ำแม่ข่า ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง เพื่อถวายพระมหาอุตตมปัญญา พระสงฆ์ชาวลังกา 1 ใน 2 รูป ที่กลับมาพร้อมกับพระสงฆ์ล้านนาที่ไปแปลงบวชแบบลังกาเมื่อครั้งรัชกาลก่อน นอกจากนี้ล้านนายัง

ถือว่าพุททามคือศูนย์กลางของเถรวาท ด้วยมีหลักฐานพระสงฆ์ล้านนานิยมเดินทาง
ไปแสวงบุญที่พุททาม ตั้งแต่สมัยพระเจ้าแสนเมืองมาและคงอยู่อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2 การห่มผ้าแบบลังกาและแบบมอญพม่า ที่มา: www.the-standard.com

ที่น่าสนใจว่า เพราะเหตุใดพระเจ้าติโลกราชจึงหันไปนิยมลังกาวงศ์ใหม่ (นิกายป่าแดง) ซึ่งแพ้ความในรัชกาลก่อน พระองค์ก็กลับยกย่องและสนับสนุนจนเกิดการก่อตัวเข้มแข็งในเวลาต่อมา ที่เห็นชัดที่สุดก็น่าจะทรงนิยมความเป็นวิชาการของนิกายนี้ก็ได้ อันส่งผลต่อการสังคายนาในเวลาต่อมา เพราะอัตลักษณ์ของลังกาวงศ์ใหม่ คือ การศึกษาภาษาบาลีเข้มข้นและปฏิบัติตามร่องพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด พระองค์จึงส่งเสริมนิกายลังกาวงศ์ใหม่ให้เผยแพร่ในเชียงใหม่อีกครั้ง สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์ (2556) กล่าวว่า เพื่อแสดงถึงศรัทธาสูงสุดพระองค์สร้างวัดราชมณเฑียรด้วยโปรดหรือปราสาทของพระราชมารดาสร้างวิหารถวาย ได้นิมนต์พระมหาเมธังกรญาณและสถาปนาในตำแหน่งที่ “พระอดุลศักดิ์ยาธิกรณมหาสามี” พระองค์ยังได้ผนวชชั่วคราวที่วัดป่าแดงมหาวิหาร ทำให้ลังกาวงศ์ใหม่รุ่งเรือง และกระบวนการนี้ก็เกิดเป็นคัมภีร์ส่งถึงลังกาวงศ์เก่า (นิกาย

สวนดอก) จนเกิดการตื่นตัวศึกษาภาษาบาลีอย่างเข้มข้นในเวลาต่อมา ทรงให้การส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลี ทรงยกย่องภิกษุที่มีความรู้แตกฉานพระไตรปิฎก ปราภภูมิชื่อเสียงมากมายเช่น พระโพธิธัมม (จามเทวีวังสะ) พระธรรมทินนเถระ และพระญาณกิตติเถระ เป็นต้น

ล้านนาเข้าสู่ยุคไร้เสถียรภาพทางการเมืองตั้งแต่สมัยพญาเอกเชษฐราชา (พระเมืองเกศเกล้า ปีพ.ศ.2068-2081) เกิดศึกภายในด้วยการแย่งชิงอำนาจ มีการเปลี่ยนผู้ปกครองหลายครั้งและถูกแทรกแซงจากราชอาณาจักรพม่า ที่สุดเชียงใหม่ก็หมดอำนาจพระเจ้าบุเรงนองยึดเชียงใหม่ไว้ได้หลังจากล้อมเมืองอยู่ 3 วันและตกอยู่ภายใต้การปกครองอย่างสมบูรณ์ถึง 3 รัชสมัยของกษัตริย์พม่า (กองบรรณาธิการ เชียงใหม่นิวส์, 2561)

การที่พม่าซึ่งยึดครองล้านนาถึง 236 ปี ทำให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง บ้านเมืองทรุดโทรม การพระศาสนาซบเซา โดยเฉพาะมิติทางพระพุทธศาสนา ลานนาสี่โพธิกษุ (บุญเลิศ พริงพราวลีและคณะ, 2560) กล่าวว่า การที่พม้ายึดครองล้านนามาเป็นเวลานาน ทำให้ผู้คนกระจัดกระจายไร้ความสามัคคี บางส่วนก็อพยพหนีความวุ่นวาย หนีภัยไปอยู่ตามป่าเขา ทำให้การพระศาสนาที่เคยรุ่งเรืองก็อับเฉา พระสงฆ์ไร้ระเบียบวินัย การศึกษาและการปฏิบัติต่อพระธรรมวินัยก็น้อย กระทั่งพระยาสุวฤทัยสงคราม (เจ้าทิพย์ช้าง) เจ้าผู้ครองหัวเมืองล้านนา (ลำปางปัจจุบัน) เห็นความเสื่อมโทรมทั้งการเมืองและการพระศาสนา เกิดสลดใจ (ประวัติเจ้าคุณธรรมาสาร, 2560) จึงมากอบกู้และปลุกฟื้นล้านนาออกจากพื้นที่ล้านนาโดยมีรัฐสยามให้การสนับสนุน

เมื่อเจ้ากาวิละสถาปนาตนเป็นปฐมกษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ พระองค์ทรงบริหารบ้านเมืองและพระพุทธานุอย่างจริงจัง ในการสร้างเมืองนั้นปรากฏมีการกวาดต้อนผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์จากเมืองต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ไทยวน ไทลื้อ ไทเขิน ไทยอง เป็นต้น นับว่าเป็นเคล็ดในสงครามแต่ก็ช่วยสร้างบ้านแปลง

เมือง โดยทรงจัดพื้นที่ให้อยู่และส่งเสริมอาชีพตามความถนัดของแต่ละชาติพันธุ์ เช่น ไทลื้อ อยู่ตะวันออกเวียง ไทเขิน อยู่ด้านใต้เวียงประตูเชียงใหม่ เนื่องด้วยไทเขินมีความชำนาญด้านหัตถกิจและศิลปกรรม ที่เหลือก็ให้ไปอาศัยอยู่บริเวณรอบนอกเช่น อำเภอสันทราย สันกำแพง ดอยสะเก็ด จนเกิดการก่อตัวของพระสงฆ์ นิกายต่าง ๆ ตามสายชาติพันธุ์

ลานนาสี่โทภิกขุและคณะ (2560) ได้บรรยายถึงบรรยากาศและสถานการณ์พระพุทธศาสนาในตอนนั้นว่า ภายหลังจากพม่าหมดอิทธิพลจากการครอบงำล้านนาแล้ว ต่อมาเมื่อเจ้าผู้ครองนครบริหารบ้านเมือง ทำให้บรรยากาศของผู้คนกลับมาอยู่ในสภาพปกติ ก่อเกิดชุมชนถักทอเผ่า “ไท” ให้อยู่รวมกัน ภายใต้อาณัติความหมาย “ลานนา” หรือ “ล้านนา” การพระพุทธศาสนาที่เคยซบเซาก็กลับมามีสีสัน บ้านเมืองสงบสุข ผู้คนรู้สึกปลอดภัย มีเวลาในการทำบุญกุศล ในตอนเช้ามีตุ้เจ้า (พระสงฆ์) พระน้อย (สามเณร) ออกจาริกบิณฑบาต ไปรับบุญสุนทรทาน เสียงกังวานของแต่กัณฑ์จะปรากฏนำหน้าร้องกล่าวเป็นประจำ พระสงฆ์มีเวลาในการสวดสูตร(สวดมนต์) นุ่งห่ม “มัดดอก” ตามแบบสังฆบุรพจารย์

ภาพที่ 3 คูบาอภิชัย (ขาวปี) วัดพระบาทผาหนาม อ.ลี้ ลำพูน
ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี, 2562

สอดคล้องกับความเห็นของ พระครูโสมภณวิวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี, สัมภาษณ์ 14 ก.พ 2564) ที่ให้ความเห็นว่า แท้จริงการพระศาสนาเริ่มเสื่อมถอยหลังรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแล้ว แต่เสื่อมสุดในสมัยพม่าครองเมือง อาจจะมีคำถามย้อนว่า คนพม่าก็เป็นชาวพุทธเช่นกันคงไม่ทำลายพระศาสนากระมัง แท้จริงแล้วในเวลาดังกล่าวเป็นช่วงศึกขยายดินแดน กษัตริย์พม่าเองก็ใคร่ในศึกสงคราม ผู้คนในชาติก็ไม่ได้รับการดูแล การพระศาสนาก็ย่อมถูกทิ้งขว้าง การยึดลัทธิศาสนาเพื่อเป็นฐานทำศึกกับอยุธยา บรรยากาศสงครามประทุไปทั่วทั้ง 3 อาณาจักร ในยุคสงคราม พระสงฆ์อดอยากขาดคนอุปถัมภ์ต่างจากเวลาปกติ การมีอยู่ของสังฆะจึงเป็นไปอย่างไร้ระเบียบ พอสังเกตได้ ดังนี้

1. การห่มจีวร กว่า 200 ปี พระสงฆ์ล้านนานิยมห่มจีวรแบบ “ปาดควาย” ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากลังกา 2 สายคือ 1) พระสงฆ์สุโขทัยที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา และ 2) พระสงฆ์มอญซึ่งได้รับอิทธิพลจากอีกทอดหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้เข้าใจว่าเป็นจารีตพม่า แท้จริงก็คืออิทธิพลการห่มแบบลังกานั้นเอง เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ล้านนาก็ได้รับอิทธิพลการห่มผ้าจีวรเช่นเดียวกันในเวลาต่อมา ส่วนสีจีวรนั้นเชื่อว่า น่าจะย้อมด้วยน้ำขมิ้นและน้ำแก่นฝาง เห็นได้จากชื่อวัดเป็นหมุดหมาย เช่น วัดแสนฝาง วัดสบฝาง วัดสบขมิ้น เป็นต้น

2. ในบางพื้นที่มีการบิณฑบาต 4 ครั้งต่อวันเป็นปกติ กล่าวคือ 1) บิณฑบาตในตอนเช้าปกติ 2) บิณฑบาตเพื่อเป็นอาหารเพลเวลาประมาณ 10 โมงเช้า 3) บิณฑบาตรับน้ำปานะ เช่น น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (โอสถหรือน้ำอัฐฐาปาน) และ 4) บิณฑบาตดอกไม้ รูปเทียน (ในวันพิเศษ) จารีตเช่นนี้ยังนิยมปฏิบัติกันมากในช่วงบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามซึ่งน่าเป็นช่องทางที่จะได้ลาภสักการะมากขึ้นนั่นเอง ในเวลาเช้าตรู่ก่อนบิณฑบาตพระสงฆ์ล้านนาจะนิยมฉันทขำยาคุ(ขำตัวต้ม) ซึ่งไม่นับว่าเป็นมือแรกเพราะเป็นเพียงอาหารรองท้องก่อนบิณฑบาต ในเวลาเช้า

ไปบิณฑบาตในหมู่บ้านจะมีผู้เคาะกังสดาลนำหน้าให้สัญญาณว่าพระสงฆ์เดินทางมาถึงแล้ว จะเห็นได้ว่าข้อ 1-3 ในประเทศพม่าก็คงมีอยู่ในปัจจุบัน

3. พระสงฆ์ล้านนา นิยมฉันอาหารในเวลาวิกาลเป็นปกติคือเลยเวลาที่บัญญัติให้บริโภคอาหารได้เป็นอาจิณ

4. การสวดมนต์ของพระสงฆ์ล้านนาได้รับอิทธิพลจากการเป็นเมืองขึ้นของพม่าไม่น้อย สังเกตได้จากการสวดมนต์ที่ไม่มีระเบียบแบบแผน กล่าวกันว่า จะสวดอย่างใดก็ได้ อีกทั้งพระสงฆ์ในยุคนั้นนิยมนั่งกระโหย่งแบบพม่าด้วย

5. พระสงฆ์ล้านนา นิยมเทศน์ด้วยการอ่านคัมภีร์ (ปี่สา) ซึ่งจารึกคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นชาดก นิทาน นิทานธรรมบท และอื่น ๆ เป็นต้น ผสมผสานกับเรื่องเล่าความเชื่อท้องถิ่น สืบเนื่องจากคติพระพุทธศาสนาอย่างล้านนามีความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับอักษรธรรมว่า การจารึกอักษรแม้เพียงตัวเดียวไว้ในคัมภีร์ใบลานก็เป็นประดุจการทำกุศลเยี่ยงการสร้างพระพุทธรูปหนึ่งองค์ไว้ในพระศาสนา กุศลนี้ไม่ได้เกิดเฉพาะแต่ตัวผู้สร้างใบลานเท่านั้น หากแต่ผู้ใดได้กราบไหว้บูชา ได้อ่าน ได้สดับฟังก็ล้วนเกิดอานิสงส์แก่ผู้มีส่วนร่วมทั้งสิ้น ทั้งหมดนี้ล้วนมีผลต่อรูปแบบการเทศน์ธรรม จนก่อเกิดรูปแบบทำนองเฉพาะของพระสงฆ์ล้านนาในยุคหลัง

6. พระสงฆ์ล้านนายุคหลังพม่าครองเมืองก่อเกิดคติเรื่องครูบาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิด 3 อย่างคือ 1) เป็นผู้บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งจะต้องเผชิญและเอาชนะเหตุการณ์ร้ายเพื่อเป้าหมายในการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต 2) เป็นผู้มิตีในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเชิงปฏิสังขรณ์ทั้งจิตใจและวัตถุ และ 3) เป็นผู้มิตีความจำร่วมทางสังคมและเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ของชนล้านนาต่อรัฐสยาม (พิสิฐฐ์ นาสี, 12 มิ.ย 2560) นัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในคราวส่งพระนพสีพีศาลคุณ (คำปิง) และพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) มาเผยแผ่ธรรมยุติกนิกายในล้านนา

พระองค์ทรงเห็นว่า พระสงฆ์ล้านนา ยังคงล่าหลังในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธรรมเนียมปฏิบัติ ทรงย้ำเน้นและให้ความสำคัญเรื่องจริยาวัตรและการสวดมนต์ ในข้อนี้พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็เห็นด้วยและถือเป็นหมุดหมายที่จะต้องแก้ไขเร่งด่วนคือ การฉันทอาหารล่วงเวลา (ธนจรรย์ สุระมณี, 2562)

จะเห็นได้ว่าการที่พม่ายึดครองอาณาจักรล้านนาตลอดระยะเวลากว่า สองร้อยปี หากมองผ่านแว่นตาของคนสยามแล้วก็นับว่าเป็นปัญหาอยู่มากทั้งพุทธจักรและอาณาจักร จะอย่างไรก็ตามพม่าก็ได้ทิ้งร่องรอยแห่งพุทธศิลป์และลักษณะเฉพาะหลายอย่างไว้ทำให้ล้านนากลายเป็นพื้นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ จนกลายเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจ

กระทั่งปีพ.ศ. 2438 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงได้จัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ล้านนาในรูปแบบสังฆราชสภาคือมีสังฆราชา 7 องค์ขึ้น โดยสถาปนาพระโสภากิกขุ วัดฝายหิน ดำรงตำแหน่ง “ปฐมสังฆนายก” มีสมณศักดิ์ว่า “ปฐมสังฆนายกโสภากิกขุ วัดฝายหิน สังฆราชาที่หนึ่ง เชียงใหม่” ในสังฆราชสภานี้ประกอบไปด้วยสังฆราชา 7 องค์คือ

1	ครูบาโสภาก (ปฐมสังฆนายก)	วัดฝายหิน เชียงใหม่
2	พระสาณโพธิ (สมาชิกสังฆสภา)	วัดแม่วาง (อ.สันป่าตอง)
3	พระสรภังค (สมาชิกสังฆสภา)	วัดนันทาราม ประตูเชียงใหม่
4	พระคันธา (สมาชิกสังฆสภา)	วัดเขตพุน เชียงใหม่
5	พระคุบายะ (สมาชิกสังฆสภา)	วัดหนองโจง (ลำพูน)
6	พระปัญญา (สมาชิกสังฆสภา)	วัดพวกแต่ม เชียงใหม่
7	พระญาณรังสี (สมาชิกสังฆสภา)	วัดสันคะยอม เชียงใหม่

เจ้าอินทวิชยานนท์ ได้ประกาศที่ วัดพระธาตุดอยสุเทพ เมื่อวันที่ขึ้น 15 ค่ำ เดือนวิสาขะ (8 เหนือ) จุลศก 1257 ในปีพ.ศ. 2439 เพื่อบริหารการคณะสงฆ์

และพระศาสนาได้สะดวก เจ้าอินทวิษยานนท์จึงได้อาราธนาองค์ปฐมสังฆนายกมาอยู่ประจำที่วัดเชียงยืน เหนือเวียงเชียงใหม่

ลานนาสีโหภิกขุและคณะ (2560) กล่าวว่า ครูบาโสภาก ปฐมสังฆนายก ได้รับการอบรมจากพระครูบามารวิชัย เมื่ออายุ 22 ปีได้อุปสมบทที่วัดฝายหินซึ่งมีพระมหาเถรสาวิ สิริวิโส วัดป่าแดง (นิกายหนป่าแดง ลังกาวงศ์ใหม่) เป็นพระอุปัชฌาย์ สาธุเถรอินต๊ะ วัดป่าแพ่ง และสาธุเถรมารวิชัย วัดฝายหิน เป็นพระคู่สวด ท่านศึกษาพระธรรมวินัยและมูลกัจจายน์ในสำนักอุปัชฌาย์ ต่อมาเมื่อท่านมีความสามารถจึงได้จัดหมวดหมู่การศึกษาด้วยการเปิดโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรม มีผู้สนใจมาก พระสงฆ์จากหัวเมืองล้านนา เช่น ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงราย กระทั่งนครเชียงใหม่ต่างเดินทางมาศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้ นอกจากนี้ปฐมสังฆนายกroupนี้ยังให้ความสำคัญกับการปฏิบัติฝึกรรณฐานเป็นประจำ ด้วยการบริหารและข้อปฏิบัติดังกล่าวทำให้การพระศาสนาทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญญวาสีเจริญขึ้นตามลำดับ

ย้อนกลับไปถึงธรรมยุติกนิกาย เมื่อเดินทางมาถึงและเผยแผ่ในยุคคณะสงฆ์ล้านนาปกครองโดยโครงสร้าง “สังฆราชสภา” ดังกล่าวข้างต้น ย่อมเกิดแรงปะทะอย่างยากหลีกเลี่ยง แม้วันทนีย์ สงศิริ (2525) และอัจฉรา กาญจนมัย (2522) จะมีความเห็นสอดคล้องกันว่า วชิรญาณภิกขุ (รัชกาลที่ 4 ขณะผนวช) ได้ก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย นับว่าเป็นช่องทางในการปฏิรูปคณะสงฆ์ในหลาย ๆ ด้านเช่น จริยวัตร แกนหลักพระพุทธศาสนา การศึกษาปริยัติ ศาสตร์ความรู้สมัยใหม่ เป็นต้น ขณะเดียวกันในเนื้อหาแก่นในแล้วพระองค์ได้ขยายแนวคิดและวิธีการปฏิบัติในจารีตธรรมเนียมหลายประการเช่น การห่มครองผ้าแบบใหม่ (แหวกกลาง) การสวดมนต์ การเทศนา การทำสังฆกรรม แนวคิดแนวสัจนิยม มนุษยนิยม การตีความธรรมการศึกษาพระปริยัติธรรม ระเบียบประเพณีจารีต นิกายใหม่จนก่อให้เกิดธรรมยุติกนิกายตั้งปัจจุบัน ผลผลิตของการปฏิรูป

พระพุทธศาสนาและการมีอยู่ของธรรมเนียมปฏิบัติที่ได้อาศัยสร้างผลกระทบและแรงกระตุ้นต่อโครงสร้างพระพุทธศาสนาและการสร้างชาติไม่น้อยในฐานะที่เป็นนิกายซึ่งยึดโยงสัมพันธ์กับรัฐอย่างใกล้ชิด และต่อมาได้กลายเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาหัวเมืองไกลให้กลายเป็นรัฐสยามในที่สุด สอดคล้องกับความเห็นของ ไข่มุกอุทัยาวลี (2534) ที่เห็นว่า เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาให้เป็นรัฐหนึ่งเดียวและเป็นรัฐสมัยใหม่ รัฐสยามมีอุปการคุณ 2 อย่างในการจัดโครงสร้างหัวเมืองไกลใหม่คือ “พระบรมราชโองการจัดการศึกษาหัวเมือง พ.ศ. 2441” และ “พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445” ดังนั้น เครื่องมือรวมรัฐตามนโยบายก็คือการเตรียมคนเพื่อขับเคลื่อนงานทั้งการศึกษาและการปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ แน่นนอนซึ่งก็รวมทั้งการปกครองคณะสงฆ์ด้วย นโยบายหลักประการหนึ่งก็คือความจงใจในการยึดครองล้านนาและเติมเต็มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้สมบูรณ์นั่นเอง (เนื้ออ่อน ขว้าวทองเขียวและคณะ, 2557)

ภาพที่ 4 พระนพสีพิศาลคุณ (คำปิง คนธสาโร)

ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี, 2562

สืบเนื่องจากนโยบายนี้รัฐสยามจึงเกิดการค้นหาพระภิกษุสามเณรเพื่อเข้าไปศึกษาที่ส่วนกลาง ด้วยเหตุนี้พระมหาคำปิง คนธสาโร (พระนพสีพิศาลคุณ)

จึงถูกส่งไปศึกษาจารีตธรรมเนียม ข้อปฏิบัติ และวิชาการด้านพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรส่วนกลาง กมล บุตรชารี (2559) และธนจรรย์ สุระมณี (2562) เชื่อว่าการจะทำนโยบายให้สำเร็จได้ก็โดยการเตรียมคนโดยเฉพาะคนในพื้นที่ เห็นได้จากการนำภิกษุจากหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศซึ่งก็รวมทั้งพระภิกษุจากหัวเมืองล้านนา เช่น เชียงใหม่และน่าน เป็นต้น ไปฝากตัวให้ศึกษาตามวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ทั้งวัดสังกัดธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย...” การก่อตัวของคณะธรรมยุตในล้านนาระยะแรก เป็นไปอย่างช้า ๆ แต่ขับเคลื่อนภายใต้ด้วยความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐและผู้ดูแลบริหารคณะธรรมยุติกนิกาย กล่าวคือ เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตซึ่งก็มีสถานะเป็นประมุขสงฆ์ด้วย ความสัมพันธ์เช่นนี้เองส่งผลในการก่อตัวของธรรมยุติกนิกายอย่างมั่นคงในล้านนาในเวลาต่อมา

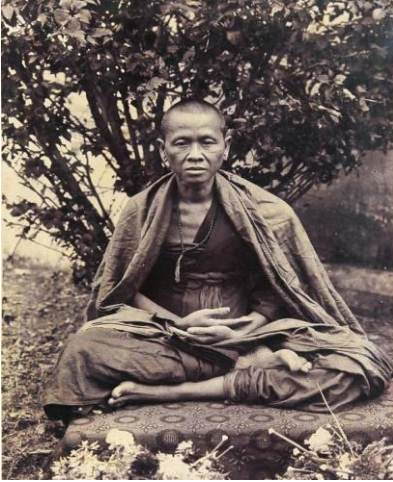
ในปี พ.ศ. 2438-2439 เกิดการก่อตัวของธรรมยุติกนิกายในอาณาจักรล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยถือคติจากการที่พระนพิตพิศาลคุณ (คำปิง) ได้รับความยอมรับเชื่อถือและแต่งตั้งให้เป็นพระอุปฌายะ มีอำนาจเต็มสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรเป็นภิกษุในสังกัดธรรมยุติกนิกายได้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจและความอุปถัมภ์พระอุปฌาย์จากส่วนกลางอย่างที่แล้มา เห็นได้จากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ถึงพระครูสังฆบริคุต (คำปิง) ว่า “...ด้วยเธอได้ลงมาอุปสมบทเป็นธรรมยุต ศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ และได้สอบความรู้ได้ชั้นเปรียญตรี กลับขึ้นไปเมืองนครเชียงใหม่ สั่งสอนประชาชนที่นั่นให้ได้ศรัทธาเลื่อมใส จนมีผู้จะรับอุปสมบทในสำนักของเธอ ฉันทเห็นว่า เธอมีความรู้ความสามารถและมีพรชาศรบกกำหนดสมควรเป็นอุปฌาย์ จึงอนุญาตให้เป็นอุปฌาย์...” (มนตรี รอดแก้ว และคณะ, 2555) การได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปฌาย์ของพระมหาคำปิงครั้งนั้นเป็นการยืนยันเหตุการณ์เชิงนัยอย่างน้อย 3 อย่างคือ 1) เป็นการก่อตัวและปักหมุดธรรมยุติกนิกายในล้านนาอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมในฐานะเป็นนิกาย

ตัวแทนของรัฐสยาม 2) เป็นการบรรลุผลการเตรียมคนเพื่อการผนวกรัฐจารีตแบบล้านนาสู่รัฐสยามผ่านการศึกษาสมัยใหม่ และ 3) เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐว่าด้วยรัฐสมัยใหม่ตามที่รัชกาลที่ 5 ทรงคาดหวัง ด้วยการสร้างกลไกขับเคลื่อนล้านนาสู่รัฐสยามด้วยการเปิดโรงเรียนสอนภาษาไทย ผ่านหลักสูตรการศึกษาทั้งภาษาไทยและหลักสูตรปริยัติธรรมสำหรับพระสงฆ์

ขณะที่คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายกำลังรุกคืบทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งส่วนเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่และสยาม เหตุการณ์ทั้งหมดหากมองผ่านแว่นของพระสงฆ์ล้านนาทำให้เห็นความเอนเอียงด้วยฉันทาคติและน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นรอยปะทะและความเป็นภัยคุกคามความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ล้านนาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ปรากฏชัดในคราวที่ครูบาโสภาก ปฐมสังฆ ราชา วัดฝายหิน ลานนาสีโหภิกขุและคณะ (2560) กล่าวพระสงฆ์ล้านนาเรียกพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายด้วยท่าทีแปลกต่างว่านิกาย “กุ่มผ้าบรัดอก” (การห่มแหวกกลางไม่รัดอกเป็นจารีตธรรมยุติกนิกาย) ท่าทีการเรียกนิกายที่ใหม่เช่นนี้กินความกว้างไปถึงความแปลกต่างซึ่งเป็นผู้ “รุกราน” มากกว่า “เป็นมิตร” จนกลายเป็นร่องรอยของความริ้วฉานในเวลาต่อมา แท้จริงแล้วการที่ครูบาโสภากประเด็นการห่มผ้านิกายกุ่มผ้าไม่รัดอกมาเป็นหัวข้อในการนิยามทุกครั้งก็กล่าวถึงก็เพื่อแสดงออกและชี้ให้เห็นถึงการต่อต้านองคาพยพของสยามอย่างเป็นทางการนั่นเอง

พระสงฆ์สายลังกาวงศ์เข้ามาสู่ล้านนา 2 สาย ผ่านสุโขทัยและมอญ ดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น พระสงฆ์ล้านนาจึงนิยมห่มจีวรตามจารีตลังกาวงศ์ที่เรียกติดปากว่า “ห่มปาดควาย” ต่อเมื่อล้านนาถูกพม่าเข้ายึดและถูกขับออกจากล้านนา การห่มจีวรแบบลังกาวงศ์ก็กลายเป็นตัวและก่อให้เกิดค่านิยมห่มดองรัดอกดังปรากฏในปัจจุบัน ส่วนการ “ห่มปาดควาย” มีอยู่บ้างภายในวัดแต่ไม่เป็นทางการ เป็นที่น่าสนใจว่า การห่มจีวรแบบห่มดองรัดอกเข้ามาสู่ล้านนาเมื่อไหร่ มีอิทธิพล

มาจากไหน นับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจควรศึกษาซึ่งการ “ห่มดองรดดอก” นี้ กลายเป็นร่องรอยจารีตร่วมของล้านนาและอยุธยา เห็นได้จากการกล่าวถึงและ วิเคราะห์การห่มผ้า “แหวกอก” ของธรรมยุติกนิกายว่าเป็นการห่มผ้าแบบมอญ สะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับการห่มดองและรดดอกเท่านั้นคือ “ห่มแบบไทย”

ภาพที่ 5

คุบาศรีวิชัย ห่มดองรดดอก ห้อยปะคำ
ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี

ภาพที่ 6

ธรรมยุติกนิกาย ห่มแบบมอญ
ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี

นอกเหนือจากธรรมยุติกนิกายอยู่ในฐานะนิกาย “แปลกหน้า” แล้ว การ ได้รับการสนับสนุนและได้รับการดูแลพิเศษจากสยาม จากเจ้าผู้ครองนครและ บริวารของเจ้าผู้ครองนครล้วนเป็นเหตุให้พระสงฆ์ล้านนาเกิดความหวาดระแวง และคับข้องใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกลดสถานะความเป็นผู้นำตามโครงสร้าง ปกครองสงฆ์ซึ่งได้รับการสถาปนาจากเจ้าผู้ครองนคร การถูกลดสถานะจาก ตำแหน่งสังฆราชาบ้าง ตำแหน่งสมาชิกสังฆราชสภาบ้างให้คลายรูปกลายเป็นผู้

ตามภายใต้ปกครองสยามตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง
สงฆ์ปีพ.ศ. 2445 จึงเป็นฟางเส้นสุดท้ายของความอดทนของคณะสงฆ์ล้านนาจน
กลายเป็นความร้าวฉานในสังฆมณฑลในเวลาต่อมา

มีข้อสังเกตหลายประการที่ทำให้เห็นความแตกต่างด้านจารีตและข้อ
วัตรปฏิบัติของธรรมยุติกนิกายซึ่งมาใหม่และและข้อวัตรของพระสงฆ์ล้านนา เช่น

1. การห่มจีวร ภายหลังตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย สัญลักษณ์ประการหนึ่งที่
ปรากฏชัดก็คือการห่มจีวรซึ่งต่างไปจากพระสงฆ์สยามเดิม นิกายใหม่นิยมห่มจีวร
“แหวกกลาง” นัยว่าการห่มเช่นนี้เป็นจารีตมอญ มีการห่มสองลักษณะในสอง
โอกาส กล่าวคือห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้างในกรณีออกนอกวัดและลดไหล่เปิดไหล่
ขวาในกรณีอยู่ในวัดหรือเข้าไปในบริเวณศาสนสถาน เพื่อปฏิบัติตามพระวินัย
ส่วนเสขียวัตรชื่อว่า ให้ลดไหล่และวางร่มเมื่อเข้าไปในพุทธสถาน เช่น เจดีย์หรือ
วิหาร เป็นต้น แท้จริงแล้วการห่มจีวรอย่างธรรมยุติกนิกายเป็นที่น่าสนใจและมัก
ถูกกล่าวอ้างว่า เป็นจารีตรามัญนิกาย (ซึ่งเป็นหนึ่งในสามนิกายของรัฐสยามในยุค
นั้น) ซึ่งวชิรญาณภิกขุผู้ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายสืบทอดรูปแบบมาจากพระสุเมธมุนี
(ชาย) พระสงฆ์ชาวมอญ หากมองโดยรอบแล้วเชื่อได้ว่า การห่มจีวรแบบ
ธรรมยุติกนิกายน่าจะเป็นการห่มจีวรประดิษฐ์ของวชิรญาณภิกขุเอง ที่เป็นเช่นนี้
มาจากเหตุผลหลายประการ

ประการแรก พระสงฆ์รามัญนิกายซึ่งสืบเชื้อสายจากลังกาวงศ์ก็
ไม่มีลักษณะการห่มแหวกกลางเช่นนี้ คงมีลักษณะการห่มแบบ “ปาดควาย” และ
มีอิทธิพลมากในสุโขทัย รัฐมอญ (พม่า) รวมทั้งล้านนาในยุคต้น เพราะฉะนั้น การ
ห่มจีวรแบบธรรมยุติกนิกายจึงน่าจะเป็นลักษณะเชิงสัญลักษณ์ในการแยกนิกาย
ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัชกาลที่ 3 เองก็ทรงร้องขอให้พระสงฆ์
ธรรมยุติกนิกายให้กลับไปห่มในรูปแบบเดิมนัยว่าเพื่อเป็นการรักษาจารีตพระสงฆ์
ไทย ซึ่งนิยมห่มมังกรบ้าง ห่มดองและรัดอกบ้าง แบบหมุนอกบ้าง ซึ่งต่างจาก

การห่มอย่างธรรมยุติกนิกายที่ห่มทิ้งจีวรยาวแนบไปกับลำตัว ไม่เปิดชายข้างและเว็ทผ้าอันเป็นกิริยาที่ไม่เหมาะสมผิดพระวินัยตามข้อเสขียวัตถ

ประการที่สอง วชิรญาณภิกขุเห็นว่ากรห่มจีวรโดยการผ้ายาวแนบไปกับลำตัว ไม่เปิดชายข้างและไม่เว็ทผ้าอันเป็นกิริยาที่เหมาะสมและเป็นการเอื้อต่อวินัยอีกทั้งเป็นปริมนชล(เรียบริ้อย)มากกว่า อีกประการหนึ่งคตินิยมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ในเวลาไปบิณฑบาตต้องห่มจีวร 2 ชั้นหรือซ้อนผ้าด้วยสังฆาฏิจึงมีคำกล่าวเข้าใจง่าย ๆ ว่า “นุ่งสบง ห่มจีวร ซ้อนสังฆาฏิ” ข้อปฏิบัตินี้ยังคงมีมาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในวัดกลุ่มธรรมยุติกนิกายหรือวัดมหานิกายสายกรรมฐาน ส่วนการห่มตองรัดดอกอย่างที่ถือว่าเป็นจารีตของพระสงฆ์ล้านนาเป็นไปได้ว่าน่าจะได้รับอิทธิพลอยู่ชามากกว่าแหล่งอื่นและเกิดขึ้นภายหลังการห่มแบบปาดควายคลายตัวลง

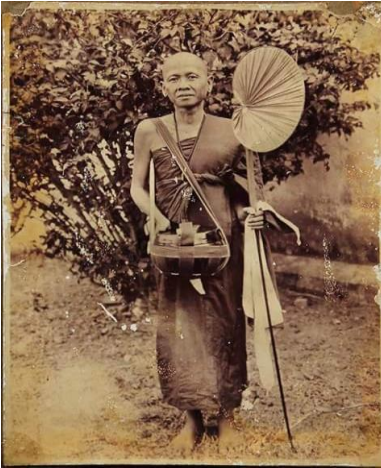
2.การเทศน์ คติคนล้านนาเชื่อว่า หากไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอในการสร้างองค์พระพุทธรูปเพื่อประดิษฐานไว้สักการบูชา อันเป็นคติในการสืบทอดสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา คนล้านนาก็นิยมสร้างคัมภีร์ปี่บสา อันเป็นเครื่องจารึกคำสอนและเรื่องราวที่สืบเนื่องเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เช่นชาดก เรื่องเล่าตำนาน เป็นต้น ดังนั้น ส่วนพระสงฆ์ล้านนาทำหน้าที่อ่านเทศน์ธรรมตามอักษรในคัมภีร์ ไม่นิยมตีความหรือเทศน์เชิงบรรยายนอกเหนือจารีคัมภีร์ นัยว่า เป็นการเคารพตัวอักษรทั้งหมดซึ่งมีอยู่หรือดำรงอยู่ในสถานะพระพุทธรูปหนึ่งองค์ตามความหมายศรัทธาของผู้สร้างไว้ อีกประการหนึ่ง เป็นการรักษาจารีตที่บูรพาจารย์เคยนำปฏิบัติ แน่แน่นอนว่าคติดังกล่าวย่อมต่างจากนิกายที่มาใหม่ ซึ่งวชิรญาณภิกขุได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางจารีตของพระสงฆ์สยามมากมาย หนึ่งในนั้นคือการตีความหมายธรรมะที่ หยิดหยุ่นและยึดโยงกับสังคมสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับคนเชิงมนุษยนิยม ซึ่งให้เห็นว่า ธรรมะเป็นเครื่องไถ่ตัว เป็นเรื่องของผู้ฟังหาใช่เรื่องไถ่ตัว การปรับเปลี่ยนการตีความดังกล่าวก็

นำไปสู่รูปแบบการเผยแพร่ การเทศนา การนำเสนอที่ต่างออกไปจากเดิมด้วย กล่าวคือการเทศนาของธรรมยุติกนิกายก็เปลี่ยนรูปแบบจากการอ่านตามคัมภีร์ คลายตัวมาเป็นการเทศนาเชิงเทศนาโวหารพรรณนา อธิบายหัวข้อธรรมะตามความเข้าใจ แทรกเหตุการณ์ ยกประเด็นอ้างอิงอย่างมีเหตุผล ชักนำให้เห็นและคล้อยตาม เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นเรื่องใหม่ในวงการคณะสงฆ์ซึ่งถูกปรับแต่งโดยวชิรญาณภิกขุ และโอนถ่ายมาถึงพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในยุคต่อมา กล่าวกันว่า การนำเสนอธรรมะ การเทศนา การอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าในรูปแบบใหม่นี้ เป็นส่วนสำคัญไม่น้อยที่ทำให้คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายมีการขยายตัวและตั้งใจในเวลาต่อมา ด้วยเหตุนี้การเผยแพร่ของนิกายใหม่ในแผ่นดินล้านนาจึงเกิดการปะทะกับข้อปฏิบัติอย่างจารีตโบราณล้านนาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ปรากฏชัดในคราวที่พระมหาคำปึงและพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) เดินทางไปแสดงธรรมที่คุ้มหลวงเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ส่งผลให้เจ้าผู้ครองนครและข้าราชการเกิดความพอใจในธรรมเนียมธรรมยุติกนิกาย จนนำไปสู่การเจาะจงขอพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) จากสยามให้เดินทางมาเผยแผ่ณิกายนี้ในล้านนาในเวลาต่อมา (พระครูโสภณกวีวัฒน์, สัมภาษณ์, 14 ก.พ. 2564)

3. การออกเสียงสวดมนต์ การทำสังฆกรรม พระสงฆ์ล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีจารีตนิยมสวดแบบ “สังวัธยาย” กล่าวคือ การออกเสียงสวดต่อเนื่องไม่หยุดหายใจตามวรรคตอน เชื่อว่าการสวดลักษณะนี้จะได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนamahayanสายทิเบต จะอย่างไรก็ตาม หากมองในแว่นขยายของสงฆ์สยามเห็นว่าเป็นการสวดที่ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีกติกา ต่างจากการสวดของธรรมยุติกนิกายที่ให้ความสำคัญและเน้นการเลียนเสียงสวดอย่างขามคธ เป็นภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาจารีตคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาท มีการออกเสียงและเน้นคำตามความหมายที่เกิดตามฐานการออกเสียง (ฐานกรณ์) ตามหลัก

ไวยาकरण โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสวดทำสังฆกรรมเช่น การอุปสมบท การทำอุโบสถกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ธรรมเนียมปฏิบัติกนิกายมีธรรมเนียมจารีตประกอบกิจทำอุโบสถกรรมคือการทบทวนศีลของพระสงฆ์ 227 ข้อในทุกกึ่งเดือน ขณะที่พระสงฆ์ล้านนากลับมีธรรมเนียมในการทำอุโบสถเฉพาะช่วงเวลาเช้าพรรษา และธรรมเนียมเช่นนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ในบางแห่ง

4.การบิณฑบาต พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดบวรนิเวศวิหารและวัดหลักของนิกายนี้อีกหลายวัด ได้ยึดถือข้อวัตรประการหนึ่งในเวลาเข้าบ้านบิณฑบาต ธรรมเนียมนิยมคือจะอุ้มบาตรซึ่งหุ้มด้วยถลกบาตรโดยไม่มีสายสะพายซึ่งต่างจากธรรมเนียมธรรมยุติกนิกายสายอรัญญวาสี(วัดป่า) ที่ได้ปรับตัวและคล้อยตามพื้นที่ตามสถานที่อยู่อาศัยซึ่งมีระยะทางห่างไกลจากหมู่บ้าน ดังนั้น พระสายอรัญญวาสี (วัดป่า) จึงนิยมใช้ถลกบาตรและมีสายสะพายเพื่อรับน้ำหนักของที่อยู่ในบาตร ขณะที่พระสงฆ์ล้านนาก็ใช้บาตรที่มีสายสะพายเช่นเดียวกับพระสายอรัญญวาสี สายสะพายบาตรอาจไม่ได้ถูกออกแบบให้เรียบร่อยมากนัก เพียงแต่ตัดเย็บเพื่อสามารถรองรับน้ำหนักบาตรและอาหารในบาตรเท่านั้น ชื่อน่าสนใจประการหนึ่งก็คือ พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย (โบราณ) เวลาเข้าบ้านทั้งได้รับนิมนต์หรือไปกิจอื่นนอกวัด ธรรมเนียมนิยมคือเดินเท้าเปล่าไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน ประเด็นนี้ดูจะไม่ยึดโยงกับพระวินัยข้อใด จึงน่าจะ เป็นธรรมเนียมภายในนิกายมากกว่า

ภาพที่ 7

คุบาศรีวิชัย สิริวิชัย
ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี, 2564

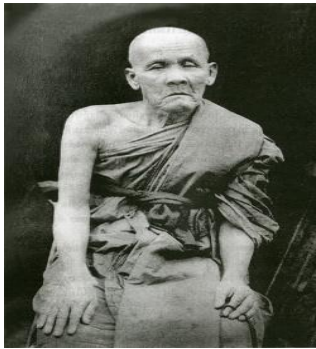

ภาพที่ 8

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร
ที่มา: ธนจรรย์ สุระมณี, 2564

5. **คณะสงฆ์ล้านนา** การดำรงอยู่ของคณะสงฆ์ล้านนาก่อนหน้าสยามจะเดินทางมาถึงมีความสัมพันธ์กับเจ้าผู้ครองรัฐอย่างเข้มข้นเห็นได้จากการที่ในปี พ.ศ. 2438 เจ้ากาวิละเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้สถาปนาและจัดโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ในล้านนาในรูปแบบสังฆราชสภาซึ่งประกอบไปด้วยประธานสงฆ์คือ พระครูบาโสภณ วัดฝายหิน ดำรงสถานะเป็นปฐมสังฆราช ท่านได้บวชจากหน(นิกาย)ป่าแดง สันนิษฐานว่าสืบเชื้อสายมาจากลังกาวงศ์ใหม่ในยุคพระเจ้าติโลกราช เป็นผู้มีการศึกษาและมีความรู้ความสามารถ ในโครงสร้างการปกครองนั้นประกอบด้วยพระสงฆ์อีกจำนวน 6 รูปเป็นบริวารในการบริหารจัดการช่วยเหลืองานพระศาสนาและบริหารพระสงฆ์ในสังฆมณฑลเชียงใหม่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและก้าวหน้า ในเวลาคาบเกี่ยวนั่นเอง มนตรี รอดแก้วและคณะ (2555) ในช่วงเดียวกันนั้นเองรัฐสยามได้ออกพระราชบัญญัติ

ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ปี พ.ศ.2445 นี้ว่าเพื่อจัดระเบียบการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรสยามให้เป็นอันเดียวกัน (กรรมการบริหารคณะธรรมยุต : 2557) พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างพระสงฆ์หัวเมืองล้านนาและคณะสงฆ์ล้านนาอย่างรุนแรง อีกประการหนึ่งจึงเหมือนเป็นการเตรียมผนวกล้านนาให้เป็นอันเดียวกันกับรัฐสยามไปโดยปริยาย เนื่องด้วยก่อนหน้านั้นในปี พ.ศ. 2438-2439 เป็นต้นมา คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้เผยแพร่ลัทธิไปยังมณฑลอื่น ๆ อย่างเต็มรูปแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางมณฑลลาว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ด้วยเหตุนี้ในปีต่อมา สยามได้ส่งพระนพสีหิตาลคุณ (มหาคำปึง) ให้มาดำเนินการตามนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาตามแผนการนำสยามเข้าสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ซึ่งเป็นพระดำริของรัชกาลที่ 5 ซึ่งก็รวมทั้งเผยแพร่ธรรมยุติกนิกายในเมืองล้านนาในฐานะที่เป็นกลไกที่จะหลอมรวมล้านนาเป็นหนึ่งในสยาม

ภาพที่ 9 พระอภัยสารทะ (ครูบาโสภา) วัดฝายหิน สังฆปาโมกข์องค์แรก
ที่มา: <http://historicalanna01.blogspot.com>

การเดินทางเข้ามาของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในลักษณะนี้ซึ่งก็รวมทั้งพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ปี พ.ศ.2445 นับว่าเป็นการทับซ้อน

อำนาจอย่างไม่ต้องสงสัยจึง จึงเป็นร่องปะทะกับสังฆราชสภาแบบล้านนาอย่างไม่มี
 อางหลักเสียง พระสงฆ์ล้านนาไม่เห็นด้วยและลุกขึ้นมาต่อต้าน ดังนั้น สยามจึง
 นิมนต์พระครูบาโสภา องค์ปฐมสังฆราช ในฐานะผู้นำสงฆ์ล้านนาไปไต่สวนที่
 กรุงเทพมหานคร ผลสรุปว่า พระครูบาโสภาและคณะสงฆ์ล้านนา ไม่เข้าใจ
 เนื้อหาและไม่เข้าการเปลี่ยนแปลงและสถานะการดำรงอยู่ของล้านนาตามระบบ
 การปกครอง ดังนั้น ในปีต่อมาสยามจึงได้สถาปนาและยกยอตำแหน่งพระครูบา
 โสภาเป็นเจ้าของคณะจังหวัดเชียงใหม่รูปแรกที่ พระอภัยสารทมหาเถร (โสภา) ให้
 เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ปี พ.ศ.
 2445 นับแต่นั้นมา คณะสงฆ์ล้านนาจึงคล้อยตามการปกครองของส่วนกลาง มี
 การจัดโครงสร้างตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและพระ
 สังฆาธิการ ลดหลั่นกันไปในการดูแลความเรียบร้อยและจัดการอธิกรณ์(ปัญหา)ที่
 เกิดขึ้น มีเจ้าคณะภาคซึ่งมีอำนาจสูงสุดจากส่วนกลางเป็นผู้ควบคุมดูแล

5. บทสรุป

อาณาจักรล้านนาเป็นรัฐแนวร่วมและรัฐกันชนจึงถูกยึดครองโดย
 ราชอาณาจักรพม่ากว่า 200 ปีทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอยอย่างรุนแรง เมื่อ
 พม่าถูกขับออกนอกประเทศจึงมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอีกครั้ง เจ้าผู้ครองนคร
 รัฐล้านนาได้จัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบสังฆราชสภาคือมี
 สมาชิกสภาประกอบด้วยพระสงฆ์เถระ 7 รูปเป็นผู้บริหารสงฆ์ เมื่อสยามได้เข้ามา
 อิทธิพลในล้านนาพร้อมกับการเผยแพร่ธรรมยุติกนิกายในฐานะกลไกของรัฐ ทำให้
 พระพุทธศาสนาแบบส่วนกลางเข้ามาอิทธิพลในอาณาจักรล้านนาพร้อมกับกลไก
 อื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ปีพ.ศ 2445 และพระบ.
 การจัดการศึกษาในหัวเมืองปี พ.ศ. 2441 เป็นต้น ทำให้ราชอาณาจักรล้านนาถูก
 ผนวกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสยามในที่สุด สิ่งหนึ่งที่ก่อตัวทำให้เกิดการ

ปะทะระหว่างพระสงฆ์ล้านนากับพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายคือความแตกต่างด้าน ข้อวัตรปฏิบัติและอัตลักษณ์เชิงจารีตของแต่ละสาย ล้านนามีความเป็นจารีต ล้านนาอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกันพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายก็มีธรรมเนียมจารีตซึ่ง สืบทอดมาจากกวีธิรญาณภิกษุ (รัชกาลที่ 4) ก็ยึดมั่นอุดมการณ์ตามแนวปฏิรูป พระพุทธศาสนา จึงก่อให้เกิดแรงต้านปะทะแต่ก็สงบลงด้วยเครื่องมือการปกครอง ของรัฐสยามในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กมล บุตรชารี. (2559). การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการเผยแผ่ธรรมของพระ อุบลาคูณุปมาจารย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย วิทยาลัย).
- กรรมการบริหารคณะธรรมยุต. (2557). ประวัติคณะธรรมยุต. กรุงเทพฯ : มหา มกุฏราชวิทยาลัย.
- ไข่มุก อุทยาวลี. (2534). บทบาทคณะสงฆ์ในการจัดการศึกษาในล้านนาสมัย รัชกาลที่ 5. ศึกษาศาสตร์สาร, 16(1), 142.
- จิระ สุนทรสิงห์.(2452). พระพุทธศาสนาในล้านนา. สืบค้น 31 สิงหาคม 2564 จาก [Error! Hyperlink reference not valid.](#)
- โชติ กัลยาณมิตร.(2526). แบบอย่างลัทธิทางคีโนสมัยสุโขทัย. วารสารหน้าจั่ว มหาวิทยาลัยศิลปากร 3, 271.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2539). พุทธศาสนากับทฤษฎีธรรมิกสังคม. วารสารพุทธ ศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1(1), 8-15.

- เทพประวิณ จันทร์แรง. (2562). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา : การวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์และหลักฐานทางโบราณคดี. *พุทธศาสตร์ศึกษา* 10 (1),70-92.
- ธนจรรย์ สุระมณี (ส.ธนจรรย์). (2562). *ประวัติวัดเจติยหลวงวรวิหาร*. เชียงใหม่: นันทพันธ์พรินติ้ง.
- เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียวและคณะ. (2557). รัฐสยามกับล้านนา พ.ศ. 2417-2476. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 6(11), 68.
- บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์.(2561). 200 กว่าปี ล้านนาภายใต้พม่า. สืบค้น 14 ธ.ค. 64 จาก <https://www.chiangmainews.co.th>
- ฝไท่ นาควัชระ. (2546). *บทบาทและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- พรหมเรศ แก้วโมลา และคณะ.(2563). บทบาทของพระมหาเถระล้านนาในการเชื่อมโยงภูมิภาค. *Journal of Buddhist Education and Research : JBER*, 6 (1), 1.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2528) . *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล* . กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พิสิษฐ์ นาสี. *สัมมนา ทบทวน ทำทนาย ล้านนาดีศึกษาสู่ทศวรรษใหม่*. สืบค้น จาก <https://www.youtube.com/watch?v=LTU8rG6PVSo>.
- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2560). *พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา*. เอกสารประกอบการบรรยาย พระพุทธศาสนาในล้านนา โครงการอบรมมัคคุเทศก์ ภาควิชาท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557). การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- มนตรี รอดแก้วและคณะ. (2555). บทบาทของคณะสงฆ์ธรรมยุตต่อการส่งเสริมความคิดทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 6(3), 1.
- ลานนาสีโหภิกขุ (บุญเลิศ พริงพราวลี) และคณะ. (2560). *ประวัติเจ้าคุณภักยสารทะ*. สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2564 จาก www.faihin.com.
- วันทนีย์ ส่งศิริ. (2525). การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ.(2560). วิเคราะห์ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดสวนดอก. *วารสารวิจัยศิลปกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 8 (1),121.
- สุขชัย สิริวิภูgul และคณะ.(2562). วิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนากับกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง. *วารสารมหาจุฬานาครทรรคน*, 6 (5), 1.
- สุรชัย ชินบุตร.(2557). สัญลักษณ์ข้าโอกาสวัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในพิธีถวายข้าวและเสียด่างหัว. *วารสารไทยศึกษา*, 9 (2), 1.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์.(2555). นิกายพุทธศาสนาในล้านนาระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงพญาแก้ว (1984-2068) ศึกษาจากพระพุทธรูปสำริดที่มีจารึกในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารหน้าจั่ว มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 32 (2), 19.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2557). *กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่*. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.
- องค์ บรรจุน. (2564). “ผืนผ้า ที่พึ่งพิงประจำบ้านพม่า” ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์. สืบค้นเมื่อ วันที่ 27 มกราคม 2564 จาก <https://www.silpa-mag.com/culture/article>.

อัจฉรา กาญจนมัย. (2522). พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394). (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

อาโต้ด.(2563). เหตุใดมอญต้องสร้างโบสถ์กลางน้ำ (อุทกสีมา). ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2563 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_17556.

บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

The Role of Rama-V and the Education of the Thai Sangha

พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิล่า)

Phramaha Charoen Katapañño (Krapila)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

*Corresponding Author, Email: charoen4550@gmail.com

(Received: September 6, 2021 | Revised: November 24, 2021 | Accepted: December 7, 2021)

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทและคุณูปการต่อชาติบ้านเมือง ในช่วงที่พระองค์ครองราชย์นั้น สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดจากภัยสงคราม ซึ่งเป็นเหตุให้หลายประเทศต้องตกเป็นเมืองขึ้น ประกอบกับหลาย ๆ ประเทศในโลกพยายามพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง การศึกษาคือหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่เป็นประมุขของชาติ ทรงประกาศพระองค์ในฐานะอัครศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนา การศึกษาของ คณะสงฆ์จึงเป็นพระราชภาระอย่างหนึ่งที่พระองค์จะต้องดูแลและส่งเสริม โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดการศึกษา และทรงมีแนวพระราชดำริที่จะขยายการศึกษาให้กับคนในชาติได้เรียนรู้อย่างเท่าเทียม ด้วยการ

ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านการศึกษา เพราะจะเป็นผลดีต่อการศึกษา คือคนในชาติเป็นผู้มีทั้งความรู้และคุณธรรมตามพระราชประสงค์ พร้อมกับยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: บทบาทรัชกาลที่ 5, การศึกษา, คณะสงฆ์ไทย

Abstract

King Chulalongkorn, His Majesty He is one of the Thai monarchs who plays an important role in the country. During his reign, there was turmoil caused by war, which led to the colonization of several countries. Many countries around the world are attempting to build their countries so that they might be rich. The key to the country's development is education. King Chulalongkorn, His Majesty He appointed him Archbishop of Buddhism as the nation's leader. As a result, one of His Highness' royal obligations is to care for and encourage the Sangha's education. By assigning royal property to the King in educational management, the King has taken a royal initiative to extend education so that all citizens of the country might learn equitably, with monks serving as educational leaders. Because it will be beneficial to education if the people of the country have both knowledge and virtue in accordance with royal aspirations while adhering to Buddhist teachings.

Keywords: The role of Rama-v, education, Thai Sangha

1. บทนำ

สังคมโลกในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปประเทศเป็นอย่างมาก เพื่อสร้างเสถียรภาพความมั่นคงให้กับประเทศชาติ ต่อต้านการรุกรานเพื่อล่าอาณานิคมเป็นเมืองขึ้นจากชาติตะวันตก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ราษฎรของสังคมไทยต้องปรับตัวเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รวมถึงการวางรากฐานการศึกษาให้มีความทันสมัยและมีมาตรฐานอย่างชาติตะวันตก รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนในชาติได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง พระราชภาระด้านการจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องใหญ่อีกด้านที่พระองค์ต้องเอาพระทัยใส่ นอกเหนือจากการบริหารกิจการด้านการปกครอง ภายใต้สภาวะการณ์ความกดดันจากชาติตะวันตกที่มองว่าประเทศในแถบเอเชียเป็นประเทศที่ด้อยการพัฒนา บทบาทด้านการจัดการศึกษาของพระองค์ได้เริ่มต้นพัฒนาการจัดการศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ นั่นคือจุดเริ่มต้นของคนไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษามาจาก “วัด” วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาและอบรมทั้งแก่บรรพชิตและฆราวาสมาตั้งแต่สมัยอดีต ซึ่งรัชการที่ 5 ได้ทรงมอบหมายให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระยาตาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ออกแบบและดูแลการจัดการศึกษาให้กับคนในชาติเป็นเบื้องต้น การเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 สถาบัน คือมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รัชการที่ 5 ก็ทรงมีส่วนในการก่อตั้งเพื่อให้เป็นสถานศึกษาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร จากบทบาทดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัชการที่ 5 ทรงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการศึกษาที่เป็นรากเหง้าของคนในชาติ

การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นที่เข้าใจกันดีว่าเป็นรากฐานที่ช่วยให้คนในชาติได้รับการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้และเป็น การปลูกฝังคุณธรรมให้กับคนในชาติ ซึ่งการศึกษาสงฆ์จะได้รับการสนับสนุนจาก

พระมหากษัตริย์ เนื่องจากสถาบันกษัตริย์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จวบจนถึงสมัยปัจจุบัน ทรงถือว่าการสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของพระราชกรณียกิจที่สำคัญในพระศาสนา โดยเฉพาะในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ทรงมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ด้วยการอุปถัมภ์พระราชทานสิ่งของเครื่องใช้ หรือด้วยการถวายปรนนิบัติรับใช้เวลาพระสงฆ์ทำการเล่าเรียน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากหมายรับสั่ง รัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 10 มัดที่ 7 ตอนที่ 8 เรื่องจัดเสื่อปูในพระที่นั่งดุสิตให้พระเรียนปริยัติธรรม (ห้องสมุดวชิรญาณ, 2387) ว่าโปรดฯ ให้เจ้าพนักงานจัดเสื่อมาปูบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เพื่อให้เป็นที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์สามเณร นอกจากนี้ ในหมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เทศนาปฐมสมโพธิ เลขที่ 6 ตอนที่ 25 ในเวลาที่พระสงฆ์มาเรียนหนังสือ ก็ทรงโปรดฯ ให้มีการต้มน้ำร้อนน้ำชาถวายพระสงฆ์สามเณร ที่มาเรียนพระปริยัติธรรมบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททุกวัน (ห้องสมุดวชิรญาณ, 2387) หากวันใดพระสงฆ์สามเณรเข้ามาเรียนในตอนเช้าก็โปรดฯ ให้เลี้ยงเพล พอถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บางครั้งพระองค์จะเสด็จไปปฏิบัติพระสงฆ์สามเณรที่มาเรียนหนังสือด้วยพระองค์เอง (ห้องสมุดวชิรญาณ, หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1213 ประกาศวันมหาสงกรานต์ เลขที่ 32 ตอนที่ 6) นอกจากนี้ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยด้านการศึกษาสงฆ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2461) กล่าวว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ไทย มีการจัดหาอาจารย์ให้บอกสอนพระไตรปิฎกแก่พระสงฆ์สามเณร สถานที่ใช้บอกสอนพระปริยัติธรรมคือในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างแก่งขึ้นเป็นที่เรียนพระปริยัติธรรม อยู่ที่ริมหอพระปริตรใกล้พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย การบอกพระปริยัติธรรมในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ย้ายออกมาตั้งที่

มหาธาตุวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2432 การศึกษาของคณะสงฆ์ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ความ พระมหากษัตริย์ไทยทรงเอาพระทัยใส่เป็นอย่างดี แม้การสอบแปลพระปริยัติธรรม พระมหากษัตริย์จะเสด็จไปฟังการสอบในวันแรกโดยพระองค์เอง (ห้องสมุดวชิรญาณ, หมายรับสั่งรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1222 เลขที่ 31 ตอนที่ 10 เรื่อง พระราชทานเพลิงศพเจ้าราชวงศ์ลำพูน) หลักจากสอบวัดความรู้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2514) ยังกล่าวอีกว่า พระสงฆ์ที่สอบไล่ได้จะได้รับการยกย่อง และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์และนิยัตยัตถ์ ทั้งนี้เพราะเป็นคติที่ถือกันมาว่า พระภิกษุสามเณรที่รอบรู้ในพระไตรปิฎกนั้น เป็นแก้วอันหาค่าได้ยากในโลกนี้ (ห้องสมุดวชิรญาณ, หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จส 1198 เลขที่ 1 ตอนที่ 1)

บทความวิชาการนี้ จะทำให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกยุคทุกสมัย ทรงให้ความสำคัญพระทัยในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ เพราะสถาบันหลักที่สามารถจัดการศึกษาให้กับคนในชาติได้ในขณะนั้น คือวัดในพระพุทธศาสนา และผู้ที่จะสามารถให้ความรู้กับคนในชาติได้คือพระสงฆ์ ถึงแม้ว่าการศึกษาของไทยในอดีตยังไม่มีคามทันสมัย และไม่มีหลักสูตรที่ชัดเจนอย่างทุกวันนี้ แต่พระราชนครณียกิจของพระมหากษัตริย์ด้านการศึกษา ก็ทรงให้การอุปถัมภ์อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนพระสงฆ์สามเณรในระหว่างศึกษา หรือรูปที่มีความรู้สามารถสอบผ่านตามหลักสูตร ก็จะได้รับ การอุปถัมภ์ในหลาย ๆ อย่างตามที่ทรงเห็นว่าสมควร หากจะกล่าวว่าการศึกษาของชาติไทย ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันกษัตริย์ ภายใต้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ จนทำให้คนในชาติสามารถอ่านออกเขียนได้ และขยายผลมาจนถึงปัจจุบัน

2. การศึกษาของคณะสงฆ์ยุคก่อนรัชกาลที่ 5

การศึกษาของพระสงฆ์สามเณรในอดีต เสถียรโกเศศ (2510) กล่าวว่า เป็นการศึกษาที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐและจากประชาชนมากที่สุด เนื่องจากตามหลักพระพุทธศาสนาถือกันว่า พระไตรปิฎกเป็นหลักฐานสำคัญของพระศาสนา การศึกษาพระไตรปิฎกเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะตราบไต่ที่ยังมีผู้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก พระศาสนายังคงดำรงอยู่ตราบนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาในด้านคันถธุระ หรือการศึกษาปริยัติธรรมในประเทศไทยนั้น ผู้ศึกษาจะต้องเริ่มต้นเรียนภาษาบาลีก่อน เพราะภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนามานับแต่การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ที่นครปาฏลิบุตร ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2513) และได้ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรตอนการทำสังคายนาครั้งที่ 5 ในแคะลังกา ซึ่งบางส่วนถูกเขียนด้วยภาษาสิงหล ต่อมาคัมภีร์พระไตรปิฎกได้เปลี่ยนเป็นภาษาบาลีทั้งหมด โดยกรมศิลปากร (2516) ให้ความเห็นว่า ในปี พ.ศ. 1507 กษัตริย์แห่งลังกาพระนามว่าพระเจ้าปรักกมพาหุ ได้โปรดให้พระสงฆ์ประชุมกันชำระพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นภาษาสิงหลและภาษาบาลีชำระให้เป็นภาษาบาลีทั้งหมด

ส่วนการใช้ภาษาบาลีของไทยที่ปรากฏตามหลักฐานเป็นเอกสาร นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (2521) กล่าวว่า ในสมัยสุโขทัยได้มีการใช้ภาษาบาลีในการแต่งไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไท ในปี พ.ศ. 1888 ซึ่งสอดคล้องกับอารี สหชาติโกสีย์ (2522) ที่กล่าวว่า สำหรับเมืองไทยในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น อโยธยา ปรากฏการใช้ภาษาบาลีในวรรณกรรมสมัยอโยธยาตอนต้น เช่น มหาชาติคำหลวง ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันแต่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2025 และนอกจากนี้ อุษา ชัยโชณิษฐ์ (2526) ยังกล่าวอีกว่า การศึกษาภาษาบาลีและพระไตรปิฎกของคณะสงฆ์ไทยนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในหมู่พระสงฆ์สามเณร

เท่านั้น แต่เป็นการศึกษาที่คนไทยส่วนใหญ่นับตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และสามัญชน จะได้รับโดยผ่านการบวชเรียน เพราะการศึกษาของสังคมไทยในอดีตมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดมาโดยตลอด การบวชของคนไทยในสมัยก่อน มักจะมีคตินิยมกันว่าอย่างน้อยต้องบวชให้ได้ 1 พรรษา และในระหว่างการบวชก็จะมี การศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ ด้วย

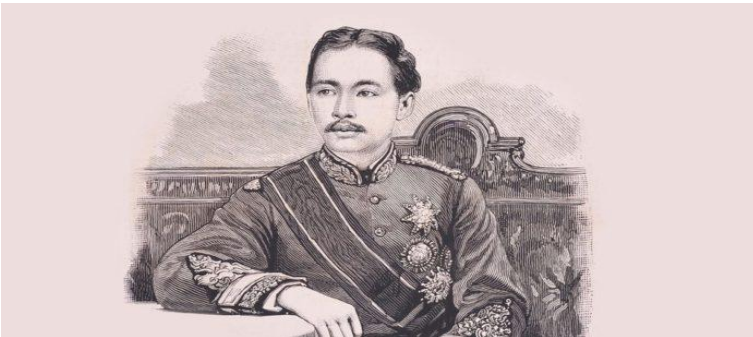
การปรับปรุงพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เกิดขึ้นในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะได้มีการชำระพระไตรปิฎกและ จัดพิมพ์เป็นภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก เนื่องจากทรงเห็นความสำคัญของ พระไตรปิฎกว่าเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรวบรวมคำสั่งสอนของศาสนา พุทธไว้ ควรที่จะพิมพ์ออกเป็นภาษาไทย เพื่อให้มีผู้อ่านได้มากขึ้น การตีพิมพ์แบบ ใหม่ก็สะดวกแก่การเก็บรักษามากกว่าการงานลงในใบลาน ทั้งยังทำให้พิมพ์ได้ เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นผลให้พระไตรปิฎกได้แพร่หลายออกไปยังที่ต่าง ๆ จึง โปรดเกล้าให้พิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยแทนอักษรขอม ในปี พ.ศ. 2431 (เฉลิม อยู่เวียงไชย, 2516) พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นี้ เมื่อพิมพ์เสร็จแล้วได้ พระราชทานไปยังพระอารามหลวงทุกแห่งทั่วประเทศ เพื่อใช้เป็นตำราใน การศึกษาพระปริยัติธรรม และเพื่อให้สอดคล้องกับการปรับปรุงการศึกษาของ คณะสงฆ์ ซึ่งจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้

3. บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมีความสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความสำคัญ ทางด้านศาสนา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2514) กล่าวว่า เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะการศึกษาด้านคัมภีร์เป็นการ มุ่งศึกษา ถึงคำสั่งสอนอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเรียนรู้ได้จากพระไตรปิฎก ที่เป็นคัมภีร์บันทึกคำสั่งสอนไว้ การศึกษาพระไตรปิฎกหรือที่เรียกว่า **คัมภีร์** เป็น

หลักของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมจึงเป็นเสมือนการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป โดยไม่มีการขาดหาย เพราะถ้าสิ้นความรู้ในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาจะต้องสิ้นสูญไป ดังพระพุทธดำรัสว่า “พระธรรมวินัย จักเป็นศาสดาของท่านเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว” 2) ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง สมบัติ จันทรวงศ์ (2522) กล่าวว่า การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทางด้านคันถธุระเป็นการส่งเสริมการปกครอง และฐานะทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ หน้าที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีต คือการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมการปกครอง โดยเฉพาะการส่งเสริมแนวความคิดในเรื่อง “พระญาจักรพรรดิราช” สอนคล้องกับอศิน ธิพัฒน์ (2521) ที่กล่าวว่า ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แนวความคิดธรรมราชาได้ถูกนำมาเน้นเป็นหลักในการปกครองมาก แนวความคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ธรรมราชานี้ คือคติที่ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งความรู้ในธรรมะของพระพุทธศาสนาและประเพณีธรรมซึ่งเป็นธรรมสำหรับผู้ปกครอง คือ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ และสังคหวัตถุ 4 นอกจากนี้ อุษา ชัยโชณิษฐ์ (2526) ยังกล่าวอีกว่า พระสงฆ์ก็มีความสำคัญต่อการเป็นพลังการเมืองที่คอยสนับสนุนพระมหากษัตริย์ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชน และเป็นจุดรวมศรัทธาของประชาชน พระสงฆ์สามารถชักจูงให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระมหากษัตริย์ได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า สถาบันกษัตริย์และศาสนาของไทยนั้นเชื่อมโยงกันอยู่โดยไม่อาจแยกออกจากกันได้ 3) ความสำคัญทางด้านการศึกษาของบ้านเมือง เสถียรโกเศศ (2510) กล่าวว่า การศึกษาของพระสงฆ์ก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือก่อนที่จะมีการปฏิรูปการศึกษาของบ้านเมือง วัดมีความสำคัญในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาของกุลบุตร นับตั้งแต่สมัยโบราณมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเป็นโรงเรียนซึ่งจะสอนวิชาอักษรวิธีให้แก่กุลบุตร โดยพ่อ

แม้มักจะนำบุตรไปฝากเป็นศิษย์ของพระ เพื่อจะได้มีโอกาสเล่าเรียนเขียนอ่านหนังสือ ทั้งนี้ เพราะพระสงฆ์เป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่ทรงคุณความรู้ นอกจากนี้จากนี้ พระยังเป็นผู้สั่งสอนอบรมศีลธรรมให้แก่เด็กด้วย ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ทั้งพระสงฆ์คือสถาบันที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างชนชั้นปกครองและชนชั้นใต้ปกครองได้เป็นอย่างดี ด้วยการให้ทั้งความรู้ด้านวิชาการและความรู้ด้านคุณธรรม

ภาพที่ 1 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
ที่มา: ไกรฤกษ์ นานา (2563)

ดังนั้น ตามทัศนะของผู้เขียนพบว่า พระสงฆ์คือผู้ที่มีความรู้ทั้งทางด้านอักษรวิธีและคุณธรรม รวมทั้งเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิด จึงเป็นผู้สมควรได้รับการทางด้านกรอบรมสั่งสอนในฐานะเป็นครูที่ให้ทั้งความรู้และความประพฤติแก่ประชาชน สถานะของพระสงฆ์เองก็เป็นบุคคลชั้นพิเศษ ที่สามารถใกล้ชิดได้ทั้งชนชั้นปกครองคือสถาบันกษัตริย์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือใกล้ชิดกับชนชั้นใต้ปกครองคือประชาชนได้ จึงสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดและสนองเจตนารมณ์ของพระมหากษัตริย์ด้านการศึกษาให้กับคนในชาติได้ บทบาทพระสงฆ์ด้านการจัดการศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่เห็นผลได้ดีและมีประสิทธิภาพ

โดยที่ไม่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ก็สามารถจัดการศึกษาให้กับคนในชาติได้เกิดความตระหนักด้านการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นได้

1. การศึกษาคณะสงฆ์ก่อนการปฏิรูป

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะที่รัฐมองเห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2516) โดยเฉพาะการขยายการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนแบบตะวันตกออกไปให้แก่ประชาชน วัดซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของประเทศมาโดยตลอดจำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย การแก้ไขปรับปรุงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดขึ้นจากพระดำริริเริ่มของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ขณะดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นและเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นหลายประการ เนื่องจากเวลาดังกล่าวมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้คณะสงฆ์ต้องปรับปรุงการจัดการศึกษาของตน โดยจัดให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาของบ้านเมือง เนื่องจากผู้ปกครองมีความต้องการที่จะให้คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมและบทบาทในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปแบบใหม่จะมีอุปสรรคเกิดขึ้น จนไม่สามารถจัดการศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์ แต่นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการวางรากฐานการศึกษาสงฆ์ในสมัยต่อมา เหตุที่ทำให้การจัดการศึกษาสงฆ์ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ ดังนี้

1) ปัญหาเสถียรภาพคณะสงฆ์ อุษา ชัยโชณิษฐ์ (2526) อธิบายว่า สภาพของคณะสงฆ์ไทยทั่วไปในขณะนั้น ก่อน ปี พ.ศ. 2432 มีลักษณะการจัดการศึกษา

อยู่ในสภาพคงเดิม ปัญหาที่สำคัญในช่วงนั้น เกิดจากความขัดแย้งระหว่าง
ธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย กับความขัดแย้งในหมู่ผู้นำสงฆ์

2) การปรับปรุงการศึกษาของบ้านเมือง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาดำรงราชานุภาพ (2514) อธิบายว่า มูลเหตุที่ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์
เริ่มเปลี่ยนแปลง และได้รับการปรับปรุงให้มีแบบแผนนั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง
คือการตื่นตัวทางการศึกษาของบ้านเมือง ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาภาษาอังกฤษและความรู้ในวิทยาการตะวันตก ตั้งแต่เมื่อ
ทรงผนวชก่อนเสวยราชย์ โดยศึกษาจากพวก มิชชันนารีอเมริกัน สอดคล้องกับ
วุดมิชย์ มูลศิลป์ (2516) ที่ให้ความเห็นว่า พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการที่จะ
ให้พระราชโอรส ได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก การปูพื้นฐานทางการศึกษา
ให้แก่บรรดาพระโอรสนี้ เป็นผลให้ในรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระวิสัยทัศน์และมีการจัด
การศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนขึ้นเป็นครั้งแรก โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียน
หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ในปี พ.ศ. 2414

สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
ยาดำรงราชานุภาพ (2461) กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2432 สถานที่บอกพระปริยัติ
ธรรมเดิม ตั้งอยู่บริเวณแก่งหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมาได้ย้ายมาตั้งอยู่ที่
วัดมหาธาตุและเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ความต้องการคนเข้ารับ
ราชการมีผลกระทบต่อคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะคณะสงฆ์เป็นสถาบันที่ผลิต
ผู้มีความรู้ทางด้านอักษรวิธียาแต่โบราณ จากการศึกษาของ เดวิด เค. วยอจ
(2509) พบว่า มีพระสงฆ์สี่ก้อออกมารับราชการเป็นจำนวนมาก ในระหว่างปี พ.ศ.
2425-2433 ซึ่งคงเป็นเพราะเป็นระยะเวลาที่ทางราชการต้องการคนที่มีความรู้
เป็นจำนวนมาก แต่ปัญหานี้ก็หมดไป เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนที่ทันสมัยขึ้น มี
นักเรียนจบออกมารับราชการได้มากขึ้น

การจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 น่าจะได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง นับแต่ปี พ.ศ. 2427 เพราะมีการขยายการศึกษาไปสู่ประชาชนเป็นครั้งแรก ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนวัดมหรณพารามให้ประชาชนได้เข้าศึกษาเล่าเรียน (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2516) โรงเรียนสำหรับราษฎรเป็นโรงเรียนที่จะจัดตั้งขึ้นตามวัด เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ผู้ปกครองเด็ก นำบุตรหลานไปฝากเล่าเรียนอยู่แล้ว และการใช้วัดเป็นสถานที่สำหรับเรียนหนังสือก็เป็นการประหยัดค่าซื้อที่ดิน และค่าก่อสร้างอาคารเรียนได้เป็นอย่างมาก (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2516) การจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นในวัด นับเป็นการสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) ที่ต้องการให้พระสงฆ์ผู้มีความรู้ทางหนังสือและเลข ทำหน้าที่สอนหนังสือให้แก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด โดยมีประกาศโปรดเกล้าฯ ให้มีอาจารย์สอนหนังสือไทยและสอนเลขทุก ๆ พระอาราม ก่อนจะมีการตั้ง “โรงเรียนสำหรับราษฎร” ขึ้น ในประกาศนี้พระองค์ทรงกำหนดให้พระภิกษุที่มีความรู้ทางหนังสือไทยและวิชาเลข ช่วยกันสั่งสอนศิษย์ในวัดที่พ่อแม่พามาฝากให้เรียนอย่างจริงจัง พระสงฆ์ที่รับทำการสั่งสอนศิษย์เหล่านี้จะได้รับพระราชทานเงินเดือนละ 6 บาท ถ้าเป็นพระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรี๊ยะอันดับ ที่ได้ नियัตถ์อยู่แล้ว จะได้รับเพิ่มขึ้นอีก 6 บาท คณะสงฆ์ในสมัยนี้ จึงตื่นตัวทางด้านจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อคณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการจัดการศึกษาหัวเมืองในระหว่างปี พ.ศ. 2441-2445

3) ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาแบบเดิมของคณะสงฆ์ จะเห็นได้ว่าการศึกษาของคณะสงฆ์มีอุปสรรคและความยากลำบากหลายประการ ที่ทำให้พระสงฆ์สามเณรไม่สามารถจะศึกษาจนจบหลักสูตร ซึ่งสามารถสรุปลักษณะสำคัญที่เป็นปัญหาและอุปสรรค (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2438, ร. 5 ศ. 5/4) ดังนี้ (1) ต้องใช้เวลาในการศึกษานาน เพราะหลักสูตรที่กำหนดไว้มีมากทั้งต้องเรียนเป็นภาษามคธ ประกอบกับการสอบแต่ละครั้งจัดขึ้นในระยะเวลาห่างกันหลายปี (2)

ผู้เรียนขาดศรัทธาในการเรียนและขาดแคลนครูผู้สอน การเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ไม่มีการบังคับให้เรียน ผู้ที่มาบวชส่วนใหญ่ไม่มีศรัทธาในการศึกษา ต้องการจะศึกษาเฉพาะความรู้ที่จะนำไปหาเลี้ยงชีพได้ ซึ่งไม่ใช่การศึกษาแบบของพระสงฆ์ (3) การศึกษาเฉพาะพระปริยัติธรรมล้วน ๆ ทำให้พระสงฆ์ที่คิดจะบวชอยู่ไม่นานไม่สนใจจะเรียนพระปริยัติธรรม เพราะไม่สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพได้ ถึงแม้จะเข้ารับราชการได้ก็มีตำแหน่งหน้าที่จำกัด ดังนั้นความนิยมในการศึกษาของคณะสงฆ์จึงลดน้อยลง (4) การจัดการศึกษาหัวเมืองของคณะสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) มีพระบรมราชโองการให้มีการจัดการเล่าเรียนในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร โดยทรงอาราธนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่น วชิรญาณวโรรส เป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษาในหัวเมือง เพราะพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า (หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5 ศ.12/7)

“การเล่าเรียนที่จะจัดไปทางอื่นไม่ให้เกี่ยวแก่การวัดด้วยนั้น ไม่ได้ เพราะใช้แต่จะสั่งสอนแต่อักขรวิธี ต้องสั่งสอนถึงการศาสนา ด้วย ข้อนี้เป็นความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ เพราะได้พูดกันโดยไม่ได้นัดหมายกันมา ก็มาเห็นพ้องกันว่าคนไทยไม่รู้จักศีลห้าโดยมาก...การที่จะจัดนี้เื่อยาก จะให้เกี่ยวข้องกับพระศาสนาด้วย”

จากมูลเหตุดังกล่าวมานี้ เป็นเหตุให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2411-2453 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาของชายไทยก่อนจะมีการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการศึกษาที่มีพื้นฐานจากวัดเป็นสำคัญ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้จัดการดูแลการศึกษาและมีพระมหากษัตริย์ ขุนนาง และประชาชนเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์โดยผ่านทางพระสงฆ์ แต่การศึกษาที่วัดเป็นผู้จัดการนี้ ยังมีลักษณะที่ไม่เป็นระบบแบบแผนเดียวกัน เพราะขึ้นอยู่กับความรู้ของผู้สอนและความตั้งใจเรียนของผู้เรียน แต่อย่างไรก็ตาม

ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วย่อมจะได้รับการยกย่อง จากสังคมว่าเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาเป็นอย่างดี และมีโอกาสที่จะก้าวหน้าถ้าบวชเรียนต่อไป อาจได้เป็น “เจ้าคุณหรือสมเด็จ” (เสถียรโกเศศ, 2510) ก็ได้ ถ้าฝากเนื้อฝากตัวกับเจ้าขุนมูลนาย ก็อาจเป็นใหญ่เป็นโตในราชการได้ การที่บุคคลที่ผ่านการศึกษาโดยอาศัยระบบการศึกษาทางพระพุทธศาสนา สามารถที่จะเชยิบฐานะจากไพร่ขึ้นมาเป็นขุนนางได้ (เดวิด เต วิยอาจ, 2509) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ที่สมควรกล่าวถึง คือ (1) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส (3) เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

จากข้อมูลข้างต้นนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปี พ.ศ. 2432 เป็นการศึกษาฝักคั้นถรุระ เป็นการศึกษาที่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูง เพราะถือเป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่จะต้องอุปถัมภ์พระศาสนา แต่การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ มีลักษณะสำคัญคือ ไม่มีระบบแบบแผนที่เป็นรูปแบบแน่นอน โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน แต่ในการสอบวัดความรู้พระปริยัติธรรมของพระสงฆ์สามเณร มีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัดและยุ่งยากหลายประการ ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมา โดยไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก หลังจากปี พ.ศ. 2432 ไปแล้ว จึงเริ่มมีการแก้ไขปรับปรุงทั้งการเรียนและการสอบ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น

2. แนวพระราชดำริด้านการศึกษาคณะสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2510) ได้มีพระราชดำริสตอนหนึ่งเกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้ว่า “เมื่อข้าพเจ้าได้ดำรงสิริราชสมบัติแล้ว ก็ตั้งใจทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา แลทำนุบำรุง พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง

อยู่เป็นนิจ แลเอาไครยความที่ผู้เป็นเจ้าของทั้งปวงปฏิบัติชอบ เป็นหลักฐานที่จะดำรงพระพุทธศาสนาสืบไป ข้าพเจ้าอาจปฏิญาณใจได้ว่า ถ้าชีวิตข้าพเจ้ายังอยู่ตราบไต่แล ข้าพเจ้าคงคิดจะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอยู่เป็นนิจ”

จากพระราชดำรัสนี้ แสดงให้เห็นว่ารัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชศรัทธาอันแรงกล้าที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก และทรงเห็นความสำคัญในการบำรุงศาสนาให้เจริญเช่นเดียวกับฝ่ายอาณาจักร ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชศรัทธาดังกล่าว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2493) ให้เหตุผลว่า คงเป็นผลมาจากที่ทรงได้รับการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแต่พระเยาว์ เพราะได้ทรงผนวชเป็นสามเณรในปี พ.ศ. 2409 โดยมีกรมหมื่นบวรรังษีสุนทรียพันธ์ ภายหลังดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระสังฆราช เป็นพระอุปัชฌาจารย์ ส่วนในปี พ.ศ. 2416 ได้เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ถึง 15 วัน ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในราชวงศ์จักรีที่เสด็จออกผนวชในขณะครองราชย์ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2510) ยังมีพระราชดำรัสชื่อว่า “ครั้งเมื่อผนวชเป็นสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียน ได้ทราบพระปริยัติธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยิ่งมีความเลื่อมใสมากขึ้น” สิ่งที่ทรงสนพระทัยมากเป็นพิเศษคือการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขากราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส (2514) เมื่อครั้งเสด็จจันทบุรีว่า

“ด้วยหม่อมฉันมาเที่ยวครั้งนี้ ได้มาทำบุญพระบรมอัฐิ ทูลกระหม่อมที่เมืองจันทบุรี ได้ฟังเทศนาพระครูสังฆปาโมกข์มาเทศน์ มีเนื้อความเป็นนิทานมาก ข้อปฏิบัติมีแต่เล็กน้อย ไม่เป็นที่เลื่อมใส เห็นว่าการศาสนาในหัวเมืองอยู่ข้างจะเหลวไหลเลื่อมทรามมาก เพราะไม่มีหนังสือแสดงข้อปฏิบัติที่แท้จริงสำหรับเล่าเรียน มี

แต่หนังสือที่เหลวไหล ถ้าหนังสือที่ลึกเกินไป ผู้อ่านเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง จึงเห็นว่าถ้าแต่งหนังสือที่เข้าใจง่าย ๆ เหมือนหนังสือสมเด็จพระวันรัตน์ (พุทธสิริ ทับ วัดโสมนัสวิหาร) แต่งให้เป็นคำไทยอย่าให้ติดศัพท์มาก ฤๅติดศัพท์ต้องแปลทุกคำ ตีพิมพ์ส่งออกมาให้พระสงฆ์ตามหัวเมืองเทศนาสั่งสอนลัทธิพุทธ เห็นว่าการศาสนาที่แท้จริงจะแพร่หลายเป็นประโยชน์มาก”

ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงอาราธนาให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเรียบเรียงหนังสือเทศนาขึ้น และยังทรงมีพระราชโองบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยการจัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ขึ้นเป็นเป็นครั้งแรก คือโปรดให้สถาปนามหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย ทรงอุปการะสถาบันการศึกษาทั้ง 2 นี้ ด้วยการพระราชทานพระราชทรัพย์ และค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยาลัยทั้งสองเป็นประจำปี (ชัย เรื่องศิลป์, 2527) นอกจากนี้จะทรงสนับสนุนด้วยพระราชทรัพย์แล้ว ยังได้ทรงออกกำหนดข้อพิเศษให้แก่ไพร่หลวง ไพร่สม ที่สมัครเป็นนักเรียนในมหาธาตุวิทยาลัย และจดทะเบียนเป็นนักเรียนแล้ว ไม่ต้องไปทำงานให้เจ้าขุนมูลนายในระหว่างที่เรียนอยู่ นับเป็นการส่งเสริมพระปริยัติธรรมของกุลบุตร เป็นผลให้ผู้เรียนได้เกิดกำลังใจ ซึ่งเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาในวันข้างหน้า สำหรับไพร่หลวง ไพร่สม ที่สอบไล่ผ่านหลักสูตรในภาษามคธตั้งแต่ประโยคสามขึ้นไป ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขาดหมัดในกรรมนั้น ถ้าเป็นฆราวาสก็ให้มียศเสมอขุนหมื่นในกระทรวงพระธรรมการ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2435, ร. 5 ศ. 5/2 ฎีกาที่ 1) การที่ทรงสนับสนุนให้ไพร่หลวงและไพร่สม ได้เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาของพระสงฆ์เช่นนี้ ถือว่าเป็นการส่งเสริมทั้ง

ทางด้านปริยัติธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนได้รับความรู้ พร้อมทั้งสอนให้มีคุณธรรมตามหลักศาสนา จึงเป็นการปรับปรุงสังคมไทยและส่งเสริมสิทธิของราษฎรให้เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยทั่วไป โดยโปรดให้จัดตั้งสำนักเรียนขึ้นตามวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร และให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมขึ้นทุกปี ทรงสนับสนุนให้เจ้านาย ข้าราชการ และพระภิกษุจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นในวัดทั้งในกรุงและ หัวเมือง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2433, ร. 5 ศ. 1/3 เล่ม 1) การที่คณะสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนดำเนินการจัดการศึกษาหัวเมืองทั่วพระ ราชอาณาจักร เป็นผลให้เกิดความต้องการพระสงฆ์ที่มีความรู้ออกไปสั่งสอนอบรมบุตรหลานของราษฎร ในเรื่องนี้ มีหมากฎราชวิทยาลัยจึงได้นำพระสงฆ์สามเณรจากหัวเมืองเข้ามาศึกษา เพื่อนำความรู้กลับไปสอนกุลบุตรในหัวเมือง เป็นผลให้ความรู้ของพระสงฆ์เจริญก้าวหน้าขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร (ธรรมจักร เล่ม 3, 2439) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพระราชาบายของรัชกาลที่ 5 นั้น ทรงมุ่งส่งเสริมการศึกษาทั้งของรัฐและของคณะสงฆ์ควบคู่กันไป ไม่ได้แยกการศึกษาของทั้ง 2 ฝ่ายออกจากกันเพราะทรงเห็นว่า การศึกษาและศาสนานั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรแยกจากกัน เนื่องจากทรงเกรงว่า (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5 ศ. 2/3)

*...เด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนา จนเลยเป็นคนไม่มีธรรม
ในใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้ คนที่ไม่รู้
อะไรก็มีมาก ต่อไปภายหน้าถ้าเป็นคนที่ได้เล่าเรียน คงจะประพฤติตัว
ดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนิน
ตาม คงจะหันไปหาทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไมใคร่คลองญา
โกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกง คล่องขึ้น แลโกงพิศดารมากขึ้น การที่หัดให้*

รู้อ่านอักขรวิธีไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนตีแลคนชัว เป็นแต่ได้วิธีที่
สำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น...

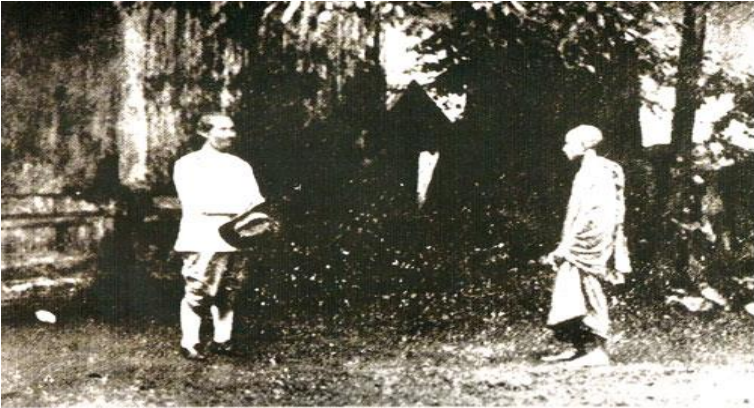
จากข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนเชื่อว่า รัชกาลที่ 5 ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพราะทรงประสงค์จะให้คนในชาติมีความรู้ดี แต่ความรู้ของคนในชาติต้องเป็นความรู้ที่มีคุณธรรมกำกับภายในจิตใจ ถ้าหากเมื่อใดที่คนมีความรู้มากแต่ขาดคุณธรรมกำกับก็จะเป็นภัยต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล ตรงกันข้ามหากคนในชาติมีปัญหาติและมีคุณธรรมสูง ก็จะทำให้ชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองได้อย่างรวดเร็ว และอาชญากรรมก็จะลดน้อยลงไป ทำให้ชาติไม่เหล้าหลัง ผู้คนก็จะเป็นอยู่อย่างมีความสุข ผู้ที่จะปลูกฝังสั่งสอนคุณธรรมได้ดีที่สุดก็คือพระสงฆ์ ฉะนั้น จึงทรงมีพระราชดำริที่จะให้พระสงฆ์เป็นครูผู้สอนอบรมนักเรียนให้ได้รับทั้งความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างวัดกับโรงเรียน และชุมชนได้เป็นอย่างดี

3. ทรงส่งเสริมการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทต่อพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก นอกจากช่วยพัฒนาให้คนในชาติสามารถอ่านออกเขียนได้ ยังสามารถช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้กับผู้เรียนได้อีก ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระวิสัยทัศน์เรื่องการศึกษาไม่ได้หยุดอยู่เพียงการมีความรู้ในระดับต้น แต่มีพระประสงค์จะให้คนในชาติได้รับความรู้ที่ทัดเทียมกับนานาชาติ ซึ่งเป็นความรู้แบบใหม่ รวมถึงพระสงฆ์สามเณรก็ควรมีการพัฒนาความรู้ให้ขยับเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น พระองค์จึงได้มีการส่งเสริมให้จัดตั้งสถานศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงขึ้น 2 แห่ง คือ

1) ทรงจัดตั้งสถานศึกษาชั้นสูงของฝ่ายธรรมยุติ มีการริเริ่มการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์แบบใหม่ขึ้น หรือที่เรียกกันว่าแบบ “มหามกุฏราช

วิทยาลัย” เป็นสถานศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ริเริ่มขึ้นโดยพระดำริของกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส การก่อตั้งการศึกษาของคณะสงฆ์แบบใหม่นี้ เป็นผลให้เกิดการปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมจากแบบเดิม เจ้าพระยาภาสกรวงศ์และกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเห็นพ้องกันว่า ควรจะตั้งการศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปแบบวิทยาลัยขึ้นที่วัดมกุฏกษัตริย์ฯ สำหรับเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย โดยมีการกำหนดหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาเล่าเรียนในวิทยาลัยแห่งนี้โดยละเอียด (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2435, ร. 5 ศ. 5/2) แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วย ทรงเห็นว่าสถานศึกษาของฝ่ายธรรมยุติกนิกายควรจะจัดตั้งขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยอ้างเหตุผล (1) เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ถึง 14 ปีแล้ว (2) ธรรมยุติกศึกษาเกิดไพศาลขึ้นในที่นั้น (3) เป็นวัดเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติมากกว่า 40 ปีแล้ว (4) กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสก็จะต้องมาอยู่อีกหลายพรรษา แลต่อไปภายหน้านึกว่าไม่อยากจะย้ายคณะใหญ่ไปวัดอื่น (5) ถ้าจะเล่าเรื่องราวก็มีแต่เรื่องที่เป็นพระเกียรติยศตลอดต้นตลอดปลาย (6) เป็นที่เจ้าแผ่นดินแลเจ้านายทรงผนวชมาแล้ว และยังจะมีต่อไปเสมอแทนวัดมหาธาตุไม่พึงสงสัย (7) เสนาสนะถึงจะไม่พอเพียงอย่างไร คงได้อาไศรยพระราชานุญาตเจ้าแผ่นดินไม่เป็นคราวเป็นสมัย (8) เป็นที่ตั้งอยู่ในพระนครทางไปมาก็สะดวก ถ้าก่อสร้างอันใดขึ้นก็เป็นเครื่องประดับงามพระนคร จึงเห็นว่าถ้าตั้งที่วัดบวรนิเวศได้ จะเป็นเครื่องเผยแผ่พระเกียรติยศ ไพโรจน์ปราสาจากอุปภิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงดีกว่าวัดมกุฏกษัตริย์อารามมาก (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2435, ร. 5 ศ. 5/2)

ภาพที่ 2 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสนทนากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
ที่มา: ศิริวรรณ อาษาศรี, รมีดา โภคสวัสดิ์ (2559)

ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดตั้งวิทยาลัยของคณะสงฆ์ธรรมยุติกขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งรัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์สำหรับก่อสร้างวิทยาลัยเป็นจำนวนถึง 80,000 บาท และโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่ดินสำหรับปลูกสร้างวิทยาลัยขึ้นรวมทั้งพระราชทานชื่อวิทยาลัยแห่งนี้ว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ทั้งยังทรงแนะนำให้เริ่มดำเนินการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 โดยไม่ต้องรอเปิดดำเนินการในเดือนพฤศจิกายน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) ซึ่งจะเป็นปีที่พระองค์ทรงครองราชย์ได้เท่ากับปีแห่งรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะหากดำเนินการก่อนจะช่วยให้งานเดินไปได้เรียบร้อยทันเวลาเปิดทำการ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2435, ร. 5 ศ. 5/2) ด้วยเหตุนี้มหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้เปิดดำเนินการในวันที่ 1 ตุลาคม ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2437) และได้เริ่มต้นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีระบบแบบแผนแตกต่างไป

จากการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเดิม จึงมักเรียกระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีขึ้นใหม่นี้ว่า “แบบมหามกุฏราชวิทยาลัย” หรือ “แบบวิทยาลัย”

2) ทรงจัดตั้งสถานศึกษาชั้นสูงของฝ่ายมหานิกาย กฤษณา เกษมศิลป์ (2525) กล่าวว่า มหาธาตุวิทยาลัยมีกำเนิดขึ้นจากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์จักรีตลอดมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตบอกระยะพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรจากแก่งในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามมาจัดเป็นวิทยาลัยขึ้นที่วัดมหาธาตุ โดยให้ใช้ศาลาเรียนหนังสือซึ่งสร้างมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 เป็นสถานที่บอกระยะพระปริยัติธรรม โดยมีราชบัณฑิตบอกระยะพระปริยัติธรรมประจำอยู่ทุกหลัง โดยขนานนามว่า "มหาธาตุวิทยาลัย" ในวันที่ 8 พฤศจิกายน ร.ศ. 108 (พ.ศ. 2432) (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13, 2439) นับว่าเป็นครั้งแรกที่มีการใช้คำว่า "วิทยาลัย" ในเมืองไทยอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาพระปริยัติ ธรรมของพระสงฆ์เป็นการศึกษาชั้นสูงสุดในระบบการศึกษาของประเทศในขณะนั้น รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์จ่ายเป็นเงินเดือน และค่าใช้สอยของวิทยาลัยทุกอย่าง รวมทั้งทรงปฏิสังขรณ์ถนนในวัดมหาธาตุและอื่น ๆ นอกจากนี้ก็ได้มีเจ้านาย ข้าราชการ และประชาชน ได้ร่วมในการบริจาคเงินและสิ่งของ เช่น พระไตรปิฎก เพื่อเกื้อกูลอุปการะแก่พระสงฆ์สามเณรที่มาเล่าเรียนในมหาธาตุวิทยาลัย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2433, ร. 5 ศ. 5/1) แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของประชาชนในด้านที่ว่าเป็นโอกาสที่จะได้ร่วมบำเพ็ญกุศลด้วยการอุทิศเงินและสิ่งของให้เพราะถือว่าการศึกษาของพระสงฆ์จะทำให้พระศาสนายั่งยืน การทำบุญที่เกี่ยวกับการศึกษาของพระสงฆ์นี้เป็นผลบุญที่สำคัญอย่างหนึ่ง

นอกจากจะโปรดฯ ให้มหาธาตุวิทยาลัยเป็นสถานที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์แล้ว ยังได้มีการย้ายการเทศนาที่โรงทานซึ่งเคยมีมา

ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2511) มาไว้ที่มหาธาตุวิทยาลัย โดยนิมนต์พระสงฆ์ในวัดมหาธาตุและพระสงฆ์ที่มาเล่าเรียนพระไตรปิฎกในมหาธาตุวิทยาลัยผลัดเปลี่ยนกันเทศน์ วันละ 1 รูป โดยรัชกาลที่ 5 พระราชทานเครื่องบูชาภัณฑเทศน์ให้เป็นประจำ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2434, ร. 5 ศ. 1/24) ซึ่งนับเป็นการให้ความรู้ทางด้านธรรมะแก่ประชาชนสมกับที่เป็นสถานศึกษาพระธรรม และเป็นการฝึกหัดพระสงฆ์ซึ่งกำลังศึกษาเล่าเรียนให้ได้ทำหน้าที่เป็น "ครู" ผู้สอนธรรมแก่ประชาชนด้วย

3) ทรงตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งในกรุงและหัวเมือง นอกจากการจัดตั้งมหาธาตุวิทยาลัย ซึ่งต่อไปจะเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของฝ่ายมหานิกาย คู่กันกับมหามกุฏราชวิทยาลัยของฝ่ายธรรมยุติแล้ว โรงเรียนพระปริยัติธรรมต่างๆ ก็ได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้นในรัชกาลนี้ ทั้งในกรุงเทพมหานครและหัวเมือง การสนับสนุนให้มีโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์สามเณรนี้ นอกจากจะเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังเป็นการส่งเสริมการศึกษาของชาติอีกทางหนึ่ง เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรมเหล่านี้ได้เป็นสถานที่เรียนของกุลบุตร โดยเฉพาะเมื่อมีประกาศให้มีอาจารย์สอนหนังสือไทยและสอนเลขทุกพระอาราม เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) ทรงเห็นว่า

...หนังสือไทยเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้เล่าเรียนพระไตรปิฎกต่อไป เป็นการเกื้อกูลพระศาสนา... ทรงพระกรุณาผู้สละพระราชทรัพย์ออกจำหน่ายแจกแก่อาจารย์ แก่ศิษย์ ทั้งนี้ ด้วยประสงค์จะให้เป็นประโยชน์ในพระพุทธศาสนาและแผ่นดิน...

แสดงให้เห็นว่า การศึกษาในวัดไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือไทยหรือการศึกษาพระปริยัติธรรม ย่อมเกิดประโยชน์ทั้งในพระพุทธศาสนาและต่อแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทรงส่งเสริมการศึกษาด้านปริยัติธรรมโดยพระราชทานเงินพระคลังข้างที่ ให้แก่อาจารย์ที่บอกพระไตรปิฎกแก่โรงเรียนที่ขาดแคลน

อาจารย์ผู้สอน(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2435, ร. 5 ศ. 1/22) และยังพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าจันทรสัทจุธาธาร และพระธรรมฐานาจารย์ ฐานานุกรม เปรี๊ยะย ตั้งโรงเรียนสอนภาษาบาลีที่วัดสระเกศ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2433, ร. 5 ศ. 1/3) โรงเรียนที่มีการสอนปริยัติธรรมอยู่แล้ว ก็พระราชทานให้มีพระภิกษุผู้ทรงคุณความรู้ไปช่วยบอกพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2442, ร. 5 ศ. 5/9) การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเดิมนี้อย่างเป็นการศึกษาที่ประชาชนและข้าราชการทั่วไปให้การส่งเสริม มีการขอจัดตั้งโรงเรียนบอกพระปริยัติธรรมขึ้นตามบ้านของตน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2436, ร. 5 ศ. 5/2) ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าการศึกษาปริยัติธรรมแบบเดิมนี้อย่างคงได้รับความนิยมอยู่มาก แม้จะมีการศึกษาของคณะสงฆ์แบบใหม่เกิดขึ้นแล้วก็ตาม

4) ทรงจัดตั้งวัดเบญจมบพิตรให้เป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ในปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสวนดุสิต โดยนำเอาที่วัดมาสร้างเป็นพระราชวัง และเอาที่วัดร้างอีกวัดหนึ่งทำถนน ตามประเพณีจะต้องสร้างวัดใหม่ขึ้นทดแทนกัน แต่ทรงมีพระราชดำริว่าการสร้างวัดเพิ่มขึ้นใหม่หลายวัดยากที่จะรักษาให้ถาวรอยู่ได้ ถ้ารวมเงินซึ่งทรงบริจาคสร้างเพียงวัดเดียวให้เป็นวัดใหญ่จะดีกว่า จึงได้ทรงเลือกปฏิสังขรณ์วัดแหลม พระราชทานนามใหม่ว่า วัดเบญจมบพิตร (วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, 2512) การที่รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดนี้เนื่องจากทรงตั้งพระทัยว่า "จะทรงจัดให้เป็นที่อยู่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาชั้นสูงสำหรับพระสงฆ์มหานิกาย เพื่อจะให้ได้ความทำนุบำรุงเป็นการสะดวกที่จะเล่าเรียน" (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ป.ป., ร. 5 ศ. 6/56 เล่ม 5) เพราะทรงมีพระราชประสงค์ ดังนี้

(1) เพื่อให้เป็นวัดตัวอย่างในด้านการปกครอง และการดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบที่ทรงมีพระราชประสงค์ ดังนั้น ตลอดทั้งรัชกาลจึงได้ทรงเอา

พระทัยใส่ในกิจการของวัดนี้อยู่เสมอมา โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์ในวัดเบญจมบพิตร ทรงสนพระทัยมากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึง พระธรรมวโรดม ผู้ดูแลการศึกษาของวัดเบญจมบพิตรว่า “ได้รับรายงานการบอกพระปริยัติธรรมประจำเดือนมิถุนายน ร.ศ. 127 แลได้พิจารณาแล้วตามรายงานทั้ง 2 ฉบับนี้ เป็นที่พอใจแล้ว ถ้าได้จัดการเสมอนี้ เอาเป็นดีได้ ขอให้เจ้าคุณบอกแก่พระอมรโมลี แลพระมหาพินให้อุสาห์ประดับประคองการเล่าเรียนให้เป็นไปอยู่ เสมอดังนี้ อย่าให้เสื่อมทรามได้” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2451, ร. 5 ศ. 6/112)

(2) เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายให้รุ่งเรือง เนื่องจากในขณะนั้นมหาธาตุวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เจริญรุ่งเรืองได้เท่าที่ควร เพราะมีเหตุขัดข้องหลายประการ ดังเห็นได้จากหนังสือของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์กราบทูลกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ว่า “การเล่าเรียนของพระมหานิกายที่เป็นอันขัดข้อง จะจัดให้ทันเวลาไม่ได้ด้วยในสิ่งสำคัญที่เป็นการขัดสน ก็เพราะไม่มีผู้สามารถมีน้ำใจที่จะจัดรูปการใหม่ในหมู่พระมหานิกาย เพราะด้วยธรรมเนียมที่เป็นอยู่ การสโมสรรสามัคคีคุณไม่มี” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2439, ร. 5 ศ. 5/6) ด้วยเหตุนี้รัชกาลที่ 5 จึงมีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงการเล่าเรียนของพระสงฆ์มหานิกายขึ้นที่วัดเบญจมบพิตรนี้ และทรงให้ความสนพระทัยในกิจการการศึกษาของวัดนี้มาก

(3) การตั้งหอพุทธศาสนะสังคหะ คือหอไตรของวัดเบญจมบพิตร โดยปกติเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกประจำวัด เปรียบเสมือนหอสมุดของวัด เป็นที่ให้พระภิกษุสามเณรได้ใช้สืบสวนคนคว่ำหาความรู้ในการศึกษา พระปริยัติธรรม รัชกาลที่ 5 มีพระราชประสงค์จะทรงจัดตั้งหอไตรของวัดเบญจมบพิตร เป็นที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎกและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทุก ๆ ภาษา

สำหรับหนังสือภาษาไทยที่เก็บรวบรวมไว้จะเป็นหนังสือต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมหนังสือของเก่า หีบ และกรอบพระคัมภีร์ภาษาเขมร, ผ้าห่อสายรัด ทุหนังสือ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมทั้งรูปเขียนทางศาสนาอีกด้วย พระไตรปิฎกที่โปรดให้รวบรวมนั้นได้ทรงรวบรวมหนังสือพระไตรปิฎกของพม่า (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ป.ป, ร. 5 ศ. 6/63) นอกจากนี้พระไตรปิฎกซึ่งคัดลอกมาจากพม่า ก็ยังมีพระไตรปิฎกญี่ปุ่นซึ่งมีพระชาวญี่ปุ่นนำมาถวายให้เก็บรักษาไว้ที่หอพุทธศาสนาสะงัดคะหนี่ด้วย

(4) การพระราชทานรางวัลสำหรับพระภิกษุสามเณรที่สอบได้ รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้รางวัลแก่พระภิกษุสามเณรวัดเบญจมบพิตรที่สอบพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญนั้น ทรงให้เหตุผลว่า "การที่ให้รางวัลพระวัดเบญจมบพิตรเป็นอย่างดีทนายผู้อุปการะวัดให้รางวัล เพื่อจะบำรุงนักเรียนในวัด" (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2444, ร. 5 ศ. 3/4) แสดงให้เห็นว่า ทรงมีพระราชประสงค์จะให้พระสงฆ์สามเณรที่เป็นนักเรียนในวัดเบญจมบพิตรมีกำลังใจในการสอบ แต่การให้รางวัลแก่พระสงฆ์สามเณรที่สอบได้นั้น ไม่ได้มีกำหนดอัตราตายตัวว่าเท่าไร นอกจากนี้ ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (2451, ร. 5 ศ. 6/113) ยังปรากฏข้อมูลว่าได้มีการพระราชทานเงินให้เป็นพิเศษแก่พระภิกษุที่สอบได้เปรียญ 9 ประโยค ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดเป็นพิเศษอีก 160 บาท นอกจากการพระราชทานรางวัลแล้วยังทรงพระราชทานตาลปัตรพัดยศตามชั้นประโยคที่สอบได้ โดยมีเครื่องหมายสำหรับวัดเบญจมบพิตรเป็นพิเศษ เพื่อให้รู้ว่า "เป็นที่หมายที่เคยได้อยู่วัดเบญจมบพิตรมาแต่ก่อนเหมือนกัน" (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2444, ร. 5 ศ. 1/25 เล่ม 3) ด้วยเหตุนี้วัดเบญจมบพิตรจึงเป็นวัดที่มีพระสงฆ์สามเณรมาสมัครเป็นนักเรียนเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุที่วัดเบญจมบพิตรมีชื่อเสียงและได้รับพระราชทานพัดยศที่มีเครื่องหมายพิเศษ ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (2444, ร. 5 ศ. 1/25 เล่ม 3) ยังมีบันทึกเอาไว้อีกว่า ทำให้สถาบันการศึกษาอื่น ๆ ของคณะสงฆ์ เช่น มหา

กฏราชวิทยาลัย ได้คิดที่จะให้มีพัตรรองปักตราของวิทยาลัยสำหรับนักเรียนของ มหามกุฏราชวิทยาลัย และได้ขอจดทะเบียนไว้แล้ว รวมทั้งเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ก็ได้คิดที่จะขอให้มีพัตรเครื่องหมายของมหาธาตุวิทยาลัยและโรงเรียนวัดสุทัศน์ ซึ่งเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมตามแบบเก่าเพื่อจะได้ให้เป็นเครื่องหมายประจำ วิทยาลัยหรือพระอารามนั้น ๆ นอกจากการที่ทรงให้ความอุปถัมภ์แก่พระภิกษุ สามเณรวัดเบญจมบพิตรด้วยการพระราชทานรางวัลและพัตรยศเป็นพิเศษแล้ว ยัง ได้ปรากฏว่าในการสอบพระปริยัติธรรมจะพระราชทานรถยนต์หลวงให้รับสามเณร ที่สอบได้กลับไปส่งยังวัดเบญจมบพิตรอีกด้วย (กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร, 2444) จากข้อมูลดังกล่าวมานี้ ผู้เขียนพบว่า รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระประสงค์ที่จะทรง ดูแลการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่าย มหานิกาย ถึงกับต้องสร้างวัดต้นแบบเพื่อปูพื้นฐานทั้งด้านการปกครองและด้าน การศึกษาให้ควบคู่กันไป และทรงให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์สามเณรในวัดแห่งนี้เป็นอย่างดี รวมถึงการพระราชทานรางวัลให้กับพระสงฆ์สามเณรที่มีความสำเร็จด้าน การศึกษา เพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้ศึกษาและเป็นการกระตุ้นให้พระสงฆ์ที่ยังไม่เข้า มาศึกษามีความอยากที่จะศึกษา จนทำให้วัดที่พระองค์ทรงให้การสนับสนุนมีความ เจริญรุ่งเรือง และมีพระสงฆ์สามเณรต้องการเข้ามาศึกษาเป็นจำนวนมาก

4. พระราชดำริการจัดการศึกษาของหัวเมือง

การดำเนินงานที่ได้ผลของมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขอให้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และคณะสงฆ์ที่ จัดการศึกษาในมหามกุฏราชวิทยาลัยไปช่วยจัดการการศึกษาหัวเมืองให้แก่ ประชาชนในปี พ.ศ. 2441 ซึ่งเป็นการนำเอาคณะสงฆ์ให้เข้ามามีบทบาทในการจัด การศึกษาของชาติอย่างเป็นทางการ การจัดการศึกษาหัวเมืองของคณะสงฆ์นี้ เป็น พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) เพราะทรง

ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่า "วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือและเป็นที่ยอมรับสรรเสริญมาแต่โบราณว่าเป็นวิชาอย่างประเสริฐ... เพราะฉะนั้น จึงได้มีความมุ่งหมายตั้งใจที่จะจัดการเล่าเรียนทั่วไป ที่บ้านทั่วเมืองให้เป็นการรุ่มเรื่องเจริญขึ้นโดยเร็ว" พระราชดำริที่จะทรงจัดการเล่าเรียนให้มี "ทั่วบ้านทั่วเมือง" นี้ ก็สอดคล้องกับแนวพระดำริของกรมหมื่นดำรงราชานุภาพที่เคยเสนอเมื่อพระองค์ทรงเป็นอธิบดีกระทรวงธรรมการ ในปี พ.ศ. 2433 ว่า กรมศึกษาธิการนั้นได้จัดราชการเป็นที่เรียบร้อยพอที่จะจัดการศึกษาในหัวเมืองได้แล้ว ประกอบกับมีผู้ว่าราชการเมืองหลายคนที่จะประสงค์จะให้มิโรงเรียนหลวงสอนหนังสือไทยขึ้นในเมืองของตน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2433, ร. 5 ศ. 1/5) วุฒิชัย มูลศิลป์ (2514) ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า แต่น่าเสียดายว่าโครงการของกรมหมื่นดำรงราชานุภาพนี้ไม่ได้มีการนำออกมาใช้ เนื่องจากเกิดความเปลี่ยนแปลงของทางการเมืองทำให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพต้องถูกโยกย้ายไปเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 เป็นผลให้โครงการตั้งโรงเรียนในหัวเมืองหยุดชะงักไป

ความคิดเกี่ยวกับเรื่องจัดการศึกษาในหัวเมืองได้ถูกนำมารื้อฟื้นขึ้นในปี พ.ศ. 2441 อีกครั้ง เมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินกลับจากเสด็จประพาสยุโรปได้ไม่นานนัก พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนได้กราบทูลถวาย "ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ" การที่รัชกาลที่ 5 ได้มีรับสั่งถามความเห็นที่จะจัดการศึกษานี้ ก็เพราะทรงเห็นความล่าช้าในการศึกษาของนักเรียนไทยในยุโรป พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ว่า จะต้องปรับปรุงแก้ไขการศึกษาภายในประเทศให้มีมาตรฐานที่ดีขึ้น และคัดเลือกผู้ที่มีความรู้มาตรฐานจริง ๆ เพื่อการส่งไปศึกษาต่างประเทศและให้การศึกษาสำเร็จผลโดยเร็ว นอกจากนี้ยังได้เสนอให้จัดการศึกษาแก่ราษฎรโดยเน้นหลักการว่าให้ "บำรุงคนดี" ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองที่ล่าหลังลดลง อันอาจ

เป็นช่องทางให้มหาอำนาจอ้างเหตุผลเข้ามายึดครองเมืองไทย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5 ศ. 2/3) รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นชอบกับความเห็นของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เป็นอย่างดี จึงทรงกระตุ้นให้กระทรวงธรรมการทำการปฏิรูปร่างจัดการศึกษาของกรมศึกษาธิการ และทรงขอให้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสและกรมหมื่นดำรงราชานุภาพช่วยกันรับภาระจัดการศึกษาในหัวเมือง โดยทรงเปิดการประชุมพิเศษเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในหัวเมือง ในวันที่ 26 มิถุนายน ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) โดยมีผู้เข้าประชุมร่วมอีก 2 ท่าน คือ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้า กิติยากรวรลักษณและเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ผลของการประชุมคือทรงมอบให้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสจัดการการศึกษาในหัวเมือง โดยมีกรมหมื่นดำรงราชานุภาพทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดหาอุปกรณ์การศึกษา และงานส่วนที่พระสงฆ์ไม่สามารถทำได้ เช่นการจัดพิมพ์แบบเรียนต่าง ๆ และการเบิกจ่ายเงินในการจัดการศึกษาหัวเมือง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5 ศ. 12/7) ต่อมาในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2441 ได้มีการออกประกาศจัดการศึกษาในหัวเมือง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) ทรงอาราธนาพระภิกษุว่า “ให้เห็นแก่พระพุทธศาสนาและประชาชนทั้งปวง ช่วยเอาภาระธุระสั่งสอนกุลบุตรทั้งหลาย ให้ได้ศรัทธาเลื่อมใสพระรัตนไตรย์ และมีวิชาความรู้อันเป็นสาธารณประโยชน์ยิ่งขึ้นให้สมดังพระบรมราชประสงค์ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศอาราธนามานี้ จงทุกประการเทอญ”

สาเหตุที่รัชกาลที่ 5 ทรงนำคณะสงฆ์ให้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการศึกษาแก่ประชาชนในหัวเมืองนั้น อาจสรุปได้ดังนี้ (1) พระองค์มีความเห็นว่า “การเล่าเรียนที่จะจัดไปทางอื่นไม่ให้เกี่ยวแก่การวัดด้วยนั้นไม่ได้ เพราะใช้แต่จะสั่งสอนแต่อักษรวิธี ต้องสั่งสอนถึงการศึกษาด้วย” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5 ศ. 12/7) การที่มีพระราชดำริว่าการศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับการศาสนา เพราะทรงมีความวิตกว่า “เด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนา จนเลย

กลายเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น” (หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร. 5) (2) การจัดการศึกษาในหัวเมืองนี้ ถ้าจะจัดโดยให้กระทรวงธรรมการ กรมศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว คงจะมีอุปสรรคมากมายหลายประการโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ เพราะจากการศึกษาเปรียบเทียบงบประมาณที่กระทรวงต่าง ๆ ได้รับระหว่าง ปี พ.ศ. 2435-2445 แนน้อย ติตติรานนท์, (2519) ว่า กระทรวงธรรมการได้รับงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 7.04 เป็นลำดับที่ 5 ของกระทรวงทั้งหมด 10 กระทรวง และภายหลังปี พ.ศ. 2445-2453 งบประมาณของกระทรวงธรรมการถูกลดลงไปอีก จนมีลำดับเกือบสุดท้ายเป็นที่ 9 ในจำนวนกระทรวงทั้งหมด 10 กระทรวง และคิดเป็นร้อยละ 3.30 เท่านั้น ด้วยเหตุนี้รัชกาลที่ 5 จึงทรงมุ่งหวังที่จะให้คณะสงฆ์เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องงบประมาณ เพราะการศึกษาที่จะจัดขึ้นตามหัวเมือง ถ้าให้กระทรวงธรรมการดำเนินการจะต้องมีอุปสรรคในเรื่องค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะเงินเดือนและค่าใช้จ่ายสำหรับครูและโรงเรียน ดังนั้นการที่คณะสงฆ์ร่วมกับมหาดไทยเข้าจัดการศึกษาหัวเมือง จึงเป็นผลให้การศึกษายุคใหม่เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องลงทุนมาก

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนพบว่า การจัดการศึกษาหัวเมืองยังได้เป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ซึ่งอยู่ตาม หัวเมือง เพราะพระสงฆ์เหล่านี้จะต้องเป็นครูสอนหนังสือตามโรงเรียนที่ตั้งอยู่ตามวัด จึงมีการคัดเลือกเอาพระสงฆ์สามเณรให้เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ นับเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในหัวเมือง ได้เพิ่มพูนความรู้ของตนเองและเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการศึกษาของประเทศและการศึกษาพระศาสนาด้วย ฉะนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะ แขวง เจ้าคณะเมือง และเจ้าคณะมณฑลมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษานั้น แน่นนอนเป็นเพราะทรงต้องการให้ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นระบบเดียวกันกับการศึกษาของชาติ และการที่

พระสงฆ์มีหน้าที่จัดการศึกษาในวัดที่อยู่ในความดูแลให้เจริญขึ้น ก็นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ควบคู่ไปด้วย

5. บทสรุป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใยด้านการศึกษาของประชาชนคนของชาติ กล่าวว่าคุณในชาติจะมีความรู้ไม่ทันกับการพัฒนาของคนในชาติอื่น ๆ ประกอบกับทรงเล็งเห็นปัญหาในการจัดการศึกษาของไทยในอดีต ที่มีการจัดการศึกษาในลักษณะเดิม ๆ ความรู้ของคนในชาติจึงไม่เกิดการพัฒนาจนกลายเป็นปัญหาให้ชาติตะวันตกใช้เป็นข้ออ้าง เพื่อทำการยึดครองประเทศในขณะนั้น แต่เพราะด้วยพระปรีชาสามารถ จึงได้ทรงวางรากฐานการศึกษาให้คนในชาติ โดยทรงเริ่มต้นด้วยอาศัยวิธีการจัดการศึกษาในลักษณะแบบเดิม แล้วค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนการศึกษาให้มีความทันสมัยไปตามลำดับ เช่น อุปกรณ์การศึกษา ตำราเรียน หลักสูตรรายวิชา สถานศึกษา รวมถึงครูผู้สอนเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการศึกษา จะต้องได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดและให้เพียงพอ แต่สิ่งที่สำคัญที่พระองค์ทรงเน้นย้ำ ก็คือ การปลูกฝังคุณธรรม ฉะนั้น การบวชเรียนพระปริยัติธรรมของกุลบุตรในชาติ พระองค์จึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ถึงกับทรงสร้างวัดเบญจมบพิตรขึ้นมาเป็นสถานศึกษาต้นแบบของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นที่ประจักษ์หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นทรงส่งเสริมการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งเป็นสถานศึกษาชั้นสูงของฝ่ายธรรมยุต และทรงจัดตั้งสถานศึกษาสงฆ์ชั้นสูงของฝ่ายมหานิกาย เพื่อให้พระสงฆ์สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนในหลักสูตรใหม่ และมีความรู้ที่กว้างขวาง พร้อมทั้งยังเป็นสถานที่ฝึกหัดพระสงฆ์ตามหัวเมืองสำหรับกลับออกไปเป็นครูสอนยังหัวเมือง เพื่อสนองการขยายการศึกษาให้กับคนในชาติ นอกจากนี้ ยัง

ทรงตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งในกรุงและตามหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้กุลบุตรที่อยู่ห่างไกลได้รับการศึกษาอย่างเดียวกัน โดยการส่งครูที่ผ่านการฝึกหัดตามหลักสูตรของมหาโมกฺขราชวิทยาลัยแล้วไปเป็นครูสอน ผลปรากฏว่าการศึกษาของชาติมีความเจริญเติบโตตามลำดับ ทั้งจำนวนนักเรียนและโรงเรียนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ส่วนการศึกษาฝ่ายสงฆ์ที่พระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์เป็นพิเศษ และทรงจัดตั้งขึ้นตามแนวพระดำริคือ วัดเบญจมบพิตร เพื่อให้เป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย จะได้เป็นวัดตัวอย่างทั้งด้านการปกครองและด้านการจัดการศึกษาตามรูปแบบที่ทรงมีพระราชประสงค์ เพราะในขณะนั้นมหาธาตุวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เจริญรุ่งเรืองได้เท่าที่ควร พระองค์จึงมี พระประสงค์จะช่วยให้การศึกษาพระปริยัติธรรมของฝ่ายมหานิกายกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง จึงทรงใช้วิธีการสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทรงทำการก่อตั้งหอพุทธศาสนะสังคหะ คือหอไตรของ วัดเบญจมบพิตร เพื่อใช้เป็น ที่เก็บรวบรวมหนังสือ หรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สำหรับการศึกษาค้นคว้าของพระสงฆ์สามเณร ซึ่งเป็นเหมือนกับห้องสมุดภายในวัด นอกจากนี้ ยังทรงมีการพระราชทานรางวัลสำหรับพระภิกษุสามเณรที่สอบได้ในแต่ละระดับ เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมให้กับพระสงฆ์สามเณรในวัดแห่งนี้

ฉะนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าการศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ เป็นรากฐานการศึกษาของคนในประเทศชาติ โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์คอยให้การสนับสนุน อาศัยพระสงฆ์เป็นกำลังหลักในการจัดการศึกษา ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่า สถานะของพระสงฆ์คือกลุ่มคนแรก ๆ ที่คลุกคลีอยู่กับการศึกษาและชาวบ้าน เบื้องต้นก็เป็นผู้ศึกษาโดยอาศัยตำราหรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นแบบเรียน จนทำให้เป็นผู้มีความรู้สามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่อมีความรู้แล้วก็ทำการอบรมสั่งสอนความรู้ที่ตนมีนั้นให้กับนักเรียนรุ่น

หลัง ซึ่งเป็นกระทำที่เสียสละที่เกิดจากจิตวิญญานความเป็นครู เพียงเพื่อต้องการให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษา ถึงแม้ค่าตอบแทนจะมีบ้างหรือไม่มีบ้าง แต่อุดมการณ์ความเป็นครูของพระภิกษุเหล่านั้นได้แสดงออกให้เห็นเป็นประจักษ์ จนทำให้การศึกษาของชาติได้รับการต่อยอดและเติบโตจนตราบเท่าทุกวันนี้ จากพระราชปณิธานของรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีพระประสงค์จะให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติทั้งด้านความรู้และความประพฤติดีมีคุณธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้ การศึกษาของชาติได้ผลิตดอกออกผลสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ เราจึงปฏิเสธไม่ได้ว่านี่คืออีกหนึ่งผลงานที่ต้องสรรเสริญสำหรับพระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงได้สมญานามว่า “พระปิยะมหาราช”

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2516). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- กฤษณา เกษมศิลป์. (2525). *นาลันทาแห่งกรุงสยาม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศิษย์มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์.
- ไกรฤกษ์ นานา. (2563). “นโยบายกษัตริย์” ของรัชกาลที่ 5 มีจริงหรือ? ทำไมต้องมี? (ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมา. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_4931.
- เฉลิม อยู่เวียงไชย. (2516). *สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 131 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.

- ชัย เรื่องศิลป์. (2527). *ประวัติศาสตร์ไทยด้านสังคม สมัย พ.ศ. 2352 – 2453*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2461). *ประวัติวิวัฒนาการ*. พระนคร: โสภณพิพิธธรรมานการ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2493). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2514). *ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพุทธศาสนา*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. (2521). *วรรณคดีไทยเกี่ยวกับพุทธศาสนา*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แน่นน้อย ดิตติรานนท์. (2519). *เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2510). *พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453)*. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา ทองแถม. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. พิมพ์ในโอกาสครองราชย์ 100 ปี นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2513). *พุทธศาสนประวัติระหว่าง 2500 ปี ที่ล่วงแล้ว*. พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2437). *ธรรมจักขุ เล่ม 1 ตอนที่ 1-3*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2439). *ธรรมจักษุ เล่ม 3, ตอนที่ 1-6*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13. (2439). *เรื่องประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆกเสนาสน์*. ราชวิทยาลัย (ลงวันที่ 20 กันยายน ร.ศ. 115).
- วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. (2512). *ประวัติวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม*. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในมหามงคลสมัยชนมายุครบ 5 รอบ สมเด็จพระวันรัตน์ กิตติโสภณเถระ. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2514). *ประมวลพระนิพนธ์พระราชหัตถเลขา-ลายพระหัตถ์*. กรุงเทพฯ: ธนาคารตรีอยุธยา จำกัด.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2514). *ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2514). *การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- วัยอาจ, เดวิด เค. (2509). คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ. *วารสารศิลปากร*, 10 (1), หน้า 41-52.
- ศิริวรรณ อาษาศรี, รมีดา โภคสวัสดิ์. (2559). *บทบาทพระสงฆ์ไทยภายใต้อำนาจรัฐ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_126739.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2522). พระญาณจักรพรรดิราชในไตรภูมิพระร่วง : ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับความหมายทางการเมือง. *วารสารประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 4(1), 1-17.
- เสถียรโกเศศ. (2510). *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณการ.

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2433). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/3 เล่ม 1 เรื่องลายพระหัตถ์กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ เรียนเจ้า พระยาภาสกรวงศ์ (ร.ศ. 109).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2433). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/5 เรื่องลายพระหัตถ์กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ กราบบังคมทูลรัชกาล ที่ 5 ที่ 337 (ลงวันที่ 7 มกราคม ร.ศ. 109).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2433). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/1 เรื่องโรงเรียนพระปริยัติธรรม รายงานมหาธาตุวิทยาลัย จำนวนพระสงฆ์และสามเณรเล่าเรียนพระปริยัติธรรม (ร.ศ. 109).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2434). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/24 เรื่องหนังสือพระยาวุฒินิการบดีรายงานการกรมศึกษาธิการ (ลงวันที่ 4 มีนาคม ร.ศ. 110).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2435). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/22 เรื่องหนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์กราบทูลกรมขุนสมมตอมรพันธ์ (ลงวันที่ 22 มิถุนายน ร.ศ. 111).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2435). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/2 เรื่องหนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ กราบทูลกรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ (ลงวันที่ 24 มิถุนายน ร.ศ. 111).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2435). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/2 เรื่องพระราชหัตถเลขาตอบเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ที่ 408/111 ศธ. 5 (ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 111).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2435). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/2 ฎีกาที่ 1 เรื่องพระราชบัญญัติเป็นประเพณีสำหรับมหาธาตุวิทยาลัย (ร.ศ. 111).

- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2436). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/2 เรื่องหนังสือพระอินทรประสิทธิ์ศรี ผู้ว่าราชการเมืองอินทรียกราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (ลงวันที่ 26 มีนาคม ร.ศ. 112).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2438). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/4 เรื่องรายงานของพระธรรมไตรโลกาจารย์ นายกของมหามกุฏราชวิทยาลัย รายงานกิจกรรมมหามกุฏราชวิทยาลัย ในรอบปีที่ 2 ร.ศ. (114).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2439). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/6 เรื่องหนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการกราบทูลกรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ราชเลขาธิการ ที่ 77/4797 (ลงวันที่ 13 ตุลาคม ร.ศ. 115).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2441). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 2/3 เรื่องรายงานความเห็นพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ ที่จะจัดการศึกษา ของนักเรียนสยามให้เจริญขึ้นกว่าแต่ก่อน (วันที่ 8 เมษายน ร.ศ. 117).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2441). เอกสารรัชกาลที่ 5 เรื่องพระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ลงวันที่ 24 กรกฎาคม ร.ศ. 117).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2441). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 12/7 เล่ม 1 เรื่องรายงานการประชุมพิเศษ (วันที่ 26 กันยายน ร.ศ. 117).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2442). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 5/9 เรื่องลิขิตสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์วัดราชบูรณะ (ลงวันที่ 27 ตุลาคม ร.ศ. 118.).
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2443). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/25 เล่ม 3 เรื่องเบ็ดเสร็จกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (ลงวันที่ 9 กรกฎาคม ร.ศ. 119).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2444). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 3/4 เรื่องพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 120).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2444). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 3/4 เรื่องหนังสือกราบบังคมทูลของกรมหมื่นเทวศรวงษ์ (ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 120).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 6/56 เล่ม 5 เรื่องวัดเบญจมบพิตร (ไม่ระบุวันที่และผู้รับ).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 6/64 เรื่องตั้งหอพุทธศาสนะสังคหะ (ไม่ระบุวันที่และผู้รับ).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2451). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 6/113 เรื่องพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ลงวันที่ 5 มีนาคม ร.ศ. 127).

หोजจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2451). เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 6/112 เรื่องพระราชหัตถเลขาถึงพระธรรมวโรดม (ลงวันที่ 3 กรกฎาคม ร.ศ. 127).

ห้องสมุดวชิรญาณ. (2379). หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1198 เลขที่ 1 ตอนที่ 1 เรื่องประชุมพระราชาคณะ.

ห้องสมุดวชิรญาณ. (2387). หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 10 มัดที่ 7 ตอนที่ 8 เรื่องจัดเสื่อปูในพระที่นั่งดุสิตให้พระเรียนปริยัติธรรม.

ห้องสมุดวชิรญาณ. (2387). หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เทศนาปฐมสมโพธิ เลขที่ 6 ตอนที่ 25 เรื่องต้มน้ำร้อนถวายพระสงฆ์ที่มาเรียนพระปริยัติธรรมบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท.

ห้องสมุดวชิรญาณ. (2394). หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1213 ประกาศวันมหาสงกรานต์ เลขที่ 32 ตอนที่ 6

- ห้องสมุดวชิรญาณ. (2403). หมายรับสั่งรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1222 เลขที่ 31 ตอนที่ 10 เรื่องพระราชทานเพลิงศพเจ้าราชวงศ์ลำพูน.
- อศิน รพีพัฒน์ แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรรณี สรงบุญมี. (2521). สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2325-2416. พระนคร: พิษณุเศศ.
- อารีย์ สหชาติโกสีย์. (2522). วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนาสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุษา ชัยโชณิษฐ์. (2526). การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในระยะปี พ.ศ. 2432-2490. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหน้า.

นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ ในจังหวัดเชียงใหม่

Innovation of Tourism management at Temples on Universal Design (UD) in Chiang Mai Province

พระนคร ปรังถูธิ¹, พระธีทัต แจ้ใจ², และประทีป พีชทองกลาง^{3*}

Phra Nakorn Pragnrit¹, Phra Theeethat Jaejai²

and Prateep Peuchthonglang³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่¹

นักวิจัยอิสระ²

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus¹

Independance Researcher²

Rajamangala University of Technology Lanna³

*Corresponding Author, E-mail: Chajaijpra@mutl.ac.th

(Received: March 15, 2021 | Revised: September 13, 2021 | Accepted: September 17, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดสำคัญ 10 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอด วัดสวนดอก วัดผาลาด วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดอินทราวาส และ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวชาวไทย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 31 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คือ แบบสัมผัสภาษาชนม์ แบบสำรวจ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรม คือ

- 1) คู่มือการจัดการการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่
- 2) ภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตยกรรม 17 รายการ ได้แก่ (1) ทางลาด (2) ราวจับขึ้น-ลง
- (3) ที่จอดรถ (4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) (5) ลิฟท์ (6) เครื่องกระจายเสียง (7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด (8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code (9) รถบริการ Wheelchair (10) ไม้เท้า (11) ป้ายสัญลักษณ์ (12) ห้องน้ำ (13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร (14) ไฟบอกทาง (15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ (16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน (17) สถานที่จุดเทียนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: นวัตกรรม, การจัดการแหล่งท่องเที่ยว, วัดนามมงคล, อารยสถาปัตยกรรม

Abstract

This research aimed to study the innovation of tourism management at temples on the Universal Design in Chiang Mai Province. The research is qualitative. The research areas were ten temples in Chiang Mai included Phra That Doi Suthep temple, Phra Singha temple, Chediluang temple, Chet Yod temple, Suandok temple, Phalad temple, Chedilam temple, Changkham temple, Intrawas temple, and Densari Muangkaen temple. The sample groups were thirty-one representatives of the elders, the disabled, monks and novices, Thai tourists, the community, and the related organization. The research tools are the interview form, the survey form, and the focus group discussion. The qualitative data are analyzed by the content analysis and write a descriptive presentation.

The results found that the innovations of tourism management in temples on the Universal Design are a handbook of tourism management at

auspicious name temples (Wat Nam Mongkol) on the Universal Design in Chiang Mai province and seventeen items of universal design's symbols as follow: (1) Ramp (2) Up-and-down handrails (3) Parking lot (4) Braille block walkway (sidewalk for the visually impaired) (5) Lift, (6) Broadcasting items (7) Sufficient lighting/Clean places (8) Communication notice/QR Code (9) Wheelchair service cars (10) Walking sticks (11) Sign-boards (12) Restrooms, (13) Crossing road/Traffic lights (14) Guide- lights (15) Resting point for the disabled (16) Anti-slip floors/anti-feet hot (17) Place to light candles and incense to respect to the holy objects.

Keywords: Innovation, Tourism Management, Auspicious name Temples, Universal Design

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย รัฐบาลจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ซึ่งในประเด็นการพัฒนาประเทศมีความมั่งคั่ง มุ่งเน้นในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและการบริการ ดังนั้น ภารกิจด้านการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงการพื้นฐาน สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่น่าท่องเที่ยวของโลกได้ จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มีที่พัก ร้านอาหาร บริการด้านสุขภาพที่หลากหลาย ประกอบกับในแต่ละปี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องมีประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพบุคลากรและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และการบริการสุขภาพให้ได้

มาตรฐานและมีคุณภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการให้ได้มาตรฐานสู่สากล จึงได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างปีพุทธศักราช 2561-2564 ว่า "นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง" (City of Life and Prosperity) (คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ, 2561)

อารยสถาปัตย์ หรือการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพร่างกาย Afacan, (2011) และ Mcguire and Mcguire (2006) อธิบายว่า เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา หมายถึง ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา สอดคล้องกับพรวิฑู โคว์คชาภรณ์ (2557) ได้สรุปความหมายของอารยสถาปัตย์ คือการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบคือ ความสะดวก ปลอดภัยเป็นธรรมชาติถึง และเท่าเทียมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมสำหรับในประเทศไทย อารยสถาปัตย์เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสะดวก

ความปลอดภัย สำหรับคนทุกเพศทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย และอำนวยความสะดวก
ดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม กฤษณะ ละไล (2556) กล่าวว่าในสังคมยุค
ปัจจุบัน อารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญ มีความจำเป็น และหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดย
กล่าวถึงเหตุผลสำคัญ 5 ประการดังนี้ 1) จำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่ว
โลกรวมถึงประเทศไทย ความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย
ในการดำเนินชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญ 2) ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คน
พิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโลกปัจจุบันและ
อนาคตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยเงื่อนไขความพิการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟู
สมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช 2534 มาตรา 4 3) ประเทศที่มีความเจริญมี
การออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ ตึกอาคารต่างๆ จะต้องจัดทำสิ่ง
อำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล ทั้งนี้ประเทศไทยได้ออกกฎหมายหลายฉบับ
ออกมาบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
กฎกระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. 2548 และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ ปีพุทธศักราช 2556 เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้สำหรับการ
ออกแบบสร้างตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่งต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวก
ต่างๆ สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ 4) อารยสถาปัตย์หรือ Universal
Design เป็นดัชนีชี้วัดความเจริญของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศ
ไทยกำลังก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การตระหนักถึงความสำคัญของ
อารยสถาปัตย์อันแสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ คนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้น
เป็นปัจจัยสำคัญ 5) การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึง
ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะในอนาคตอารยสถาปัตย์ เป็นสิ่งจำเป็น
สำหรับผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วย
ความไม่ประมาทได้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

พระเจดีย์ในทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นสถานที่หรือสิ่งอันควรแก่การเคารพบูชา เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และบรรจุพระธาตุหรืออัฐิธาตุของผู้ที่ควรแก่การเคารพบูชา เจดีย์จึงเป็นสัญลักษณ์แทน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556; 2560; 2563) ชาวล้านนามักเรียกเจดีย์ว่า ธาตุ หรือ กู่ เหตุที่เรียกอย่างนี้ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วนิยมใช้บรรจุอัฐิธาตุทั้งสิ้น ส่วนคำว่า “กู่” นั้นเป็นคำที่มาจากภาษาพม่า เจดีย์ในศิลปะล้านนาที่สำคัญมีอยู่ 2 แบบคือ เจดีย์ทรงระฆัง และเจดีย์ทรงปราสาท แต่ก็ยังมีเจดีย์แบบอื่นๆ ที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นที่นิยมกราบไหว้ของประชาชนทั่วไป นอกจากพระเจดีย์แล้ว พระพุทธรูปก็เป็นสิ่งสำคัญที่นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้ความสนใจมากราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (2558) กล่าวว่า ชาวล้านนาเชื่อว่าพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่มีชีวิตจริงเหมือนคนทั่วไป ผู้สร้างหรือชาวบ้านจะเรียกชื่อพระพุทธรูปที่ตนสร้างแตกต่างกันไปอย่างน่าสนใจ รวมถึงการแต่งตำนานของพระพุทธรูปด้วย สอดคล้องกับปฐม หงส์สุวรรณ (2554) อธิบายว่า พระพุทธรูปในสังคมล้านนาเป็นเสมือนสิ่งที่เคารพบูชาร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งนี้พระพุทธรูปมิได้เป็นเพียงประติมากรรมที่ใช้เป็นสิ่งแทนรูปของพระพุทธเจ้าหรือเป็น “พุทธรูปปฏิมากร” เท่านั้น แต่พระพุทธรูปยังมีความสามารถในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้มากมายหลากหลายทั้งในฐานะผู้คุ้มครองอารักษ์บ้านเมือง ป้องกันมิให้อันตรายหรือสิ่งชั่วร้ายตลอดจนภูติผีปีศาจมาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้คนได้ ผลการวิจัยของวาลิกา แสนคำ (2545) สุดาทิพย์ นันทโชค (2555) อารีย์ นัยพินิจและคณะ (2555) มาโนช พรหมปัญญา (2556) วงศ์ธีรา สุวรรณิน (2557) ประทีป พีชทองกลาง และคณะ (2558; 2560; 2561) และ วุฒินันท์ กันทะเตียน (2560) พบว่า สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกี่ยวกับวัดที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1) ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน 2)

สถาปัตยกรรมที่งดงาม 3) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระเครื่อง เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดเป็นพื้นที่วิจัย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ 1) เป็นวัดที่มีพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีพุทธศิลป์ที่งดงาม 2) เป็นวัดที่มีนามมงคลและตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ 3) เป็นวัดที่มีที่ตั้งไม่ห่างกันมากนัก สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้สะดวกภายในวันเดียว 4) เป็นวัดที่มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี 10 วัด ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ 6 วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดตลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี 2 วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง 1 วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง 1 วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)

บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาเชิงลึกในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 2 ประเด็น คือ ประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายองค์ความรู้และกิจกรรมไปสู่ นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามรูปแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่

3. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัปายะตามหลักการพุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวทาง อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแนวคิดสัปายะ

สัปายะ ถือเป็นสถานะที่เกือหนุน หรือเป็นสถานะที่ก่อให้เกิดความสบายเหมาะสม โดยเฉพาะที่ช่วยเกือหนุนการบำเพ็ญและประดับประครองรักษาสมาธิ ขณะเดียวกันสัปายะสามารถเกือหนุน ผ่อนคลาย สร้างความสบายใจ ด้วยเฉพาะสถานที่ทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด พุทธสถาน เป็นต้น อันเป็นสถานที่สร้างความรู้สึกปลอดภัยจากพันธนาการ และเอื้อต่อการสร้างกุศลในทางพระพุทธศาสนา จากการทบทวนวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ถึงลักษณะของภิกษุผู้ใฝ่ใฝ่ในการปฏิบัติธรรม และมีความสอดคล้องกับนิยามสัปายะว่า “เรจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัด เรื่อง ความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารถนาความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่อง วิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อ ความเปื้อนหายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อ นิพพาน” (ม.อ. (ไทย) 14/189/227) ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึง เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา (อง.นวก. (ไทย)

3/1/285) นอกจากนี้ สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งที เกื้อกูล สิ่งที เหมาะสมอันเกื้อกูลในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ส่วนอัสปายะก็มีความหมายตรงกันข้ามกับสัปปายะ (ม.อ. (ไทย) 3/189/117) พระดำรัสข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จัก พุดคุยไว้เป็นตัวอย่าง เพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ใน สิ่งแวดล้อมทีเหมาะสม เว้นสถานที่ทีเป็นโทษและอยู่ในสถานที่ทีสะดวก พระ พรหมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2559) ได้อธิบายลักษณะสัปปายะ 4 อย่างดังนี้ 1) อวาสาสัปปายะ ทีอยู่เป็นที่สบาย คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณีสถาน รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ ทีตั้งวัดไม่ ไกลไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากวัดได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็น ธรรมชาติ นับว่าเหมาะกับภาวะโลกอันแสนทีจะร้อนเหลือหลาย ส่วนบางวัด ตั้งอยู่ในทำเลทีเหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ได้เน้นเรื่องความ สะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่าเสมอเท่ากับว่าได้สร้างความสุข เพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็น 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย เมื่อมีทีอยู่ที่สบายต้อง คำนึงถึงการกินอาหารในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุเทศ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ ของเจ้าอาวาส การจัดสวัสดิการด้านอาหารจึงควรเป็นภาระของฝ่าย สาธารณูปการรวมเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควร แบ่งเป็นสาย มีการเปลี่ยนเวรกันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติด ในตัวบุคคล มีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์คือทำให้เกิดความ เป็นธรรมในอดิเรกกลาก ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปฐาก ก่อให้เกิดความ สามัคคีธรรม เป็นทีเจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายใน เวลา ก่อนและหลังอาหาร มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำหน้าที่แจกจ่ายการนิมนต์ ให้ทั่วถึงโดยความเป็น ธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารใน

ยามขาดแคลน 3) บุคคลสัปายะ บุคคลเป็นที่สบาย คำนี้ถึงเรื่องบุคคลที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมชิ่งศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้างบอกมาให้ดูจากบุคคลทั้ง 4 ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ การติดต่อกันควรกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน 5) ธรรมสัปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ สถานที่ประพาศธรรมสิ่งที่จะก่อให้เกิดธรรมสัปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พุดได้ มีสุภาชิตสอนใจ ปริศนาธรรม คติธรรม โครงการเสียงธรรมะตามสาย รั้วฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน จัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สงบร่มเย็น อากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดหาหนังสือธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์เพื่อให้ผู้มาวัดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศิลปะหรือพุทธศิลป์ภายในวัด พิพิธภัณฑของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

3.2 แนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Desing)

อารยสถาปัตย์ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจำนวนของคนพิการมีมากขึ้นและสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ก็เป็นอุปสรรคสำหรับคนเหล่านั้น ในปี ค.ศ. 1990 สมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาจึงได้ออกกฎหมายคนพิการ (The American Disabilities Act) ขึ้น เพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการ โดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป แต่กฎหมายนี้ยังใช้ไม่ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ผู้ริเริ่มแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล คือ Ronald

L. Mace ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ซึ่งเป็นคนพิการได้เริ่มต้นทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง หลังจากนั้น ได้นำหลักการนี้มาพัฒนา ออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล โดยเน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์/บริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยก/แตกต่างของบุคคลในสังคม หลักจากนั้น องค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดในเรื่องอารยสถาปัตยกรรมเพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อมตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons มีการเผยแพร่และส่งเสริมการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในประเด็นนี้สรณภัทร อนุมนตรีราชกิจ (2560) ได้จำแนกอารยสถาปัตยกรรมไว้ดังนี้ 1) การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพร่างกาย 2) การออกแบบเพื่อคนทั้งมวลหรือการออกแบบเพื่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มในสังคม (Universal Design) เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ 3) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา หมายถึง ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของ

อาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา

การพัฒนาสังคมควรตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดอารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาเมืองตั้งแต่ที่อยู่อาศัย ชุมชน สังคม อย่างไรก็ตามหลักการของ Universal Design หรือ การออกแบบเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดสากลที่องค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่ ส่งเสริมเพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย โดยหลักการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ 7 ประการ ดังนี้ 1) มีความเสมอภาค (Equitable Use) 2) มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) 3) เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) 4) เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) 5) ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) 6) มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) 7) ขนาดสถานที่ที่เหมาะสม (Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกทั้งการเอื้อม การจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว (ทิพวัลย์ ทองอาจ, 2553) ในเรื่องนี้ ไตรรัตน์ จารุทัศน์ (2556) ได้เสนอแนวคิดการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเท่าเทียมของทุกคน ว่าการออกแบบต้องมาจากความต้องการของชุมชนแท้จริง สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุตลอดจนคนพิการและคนทุกกลุ่ม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน มีผู้ขับเคลื่อนให้งานออกแบบใช้งานได้อย่างเหมาะสมและเกิดเป็นรูปธรรม พร้อมเสนอโมเดลการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 1) เจ้าของพื้นที่ (Site Owner) ในที่นี้ คือ วัด มีหน้าที่นำเสนอข้อเท็จจริง ปัญหา สถานการณ์ แนวโน้มการใช้พื้นที่ ตลอดจนร่วมวางแผนงาน และจัดหางบประมาณ 2) ผู้บริหารระดับท้องถิ่น (Local Government) มีหน้าที่ส่งเสริมตั้งแต่ระดับแผนนโยบาย ผลักดัน

นโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงประสาน ช่องว่างในการทำงานให้มีความราบรื่นในการดำเนินงาน ช่วยเหลือด้านงบประมาณ ซึ่งในระดับนี้ต้องสร้างกลไกระดับปฏิบัติการ คือผู้ประสานงานและติดตามผล นับเป็น กุญแจสำคัญในการที่จะไขไปสู่ความสำเร็จ (Key Performance) 3) ผู้ใช้งาน (User) ในที่นี้คือชุมชนใกล้เคียงวัด และชมรมผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องเข้ามาใช้งานพื้นที่โดยตรง ผู้ใช้งานนั้นไม่ได้มีหน้าที่เพียงนำเสนอความต้องการหรือเล่าปัญหาที่ประสบเท่านั้น แต่ต้องร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาไปพร้อมกันกับผู้มีส่วนร่วมกลุ่มอื่นๆ 4) ผู้สนับสนุน (Supporter) สำหรับชิต สุขหนู (2557) ได้แบ่งตามการเข้าเข้าถึงได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน 2) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ 3) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 7 ประการ สำหรับสถานการณ์การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาของประเทศไทย พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่ว่าด้วยการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่หลายฉบับ แต่ยังคงขาดการนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง และไม่มีแบบอย่างที่ดีปรากฏให้เห็น ดังนั้น ภาพรวมของการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาในประเทศไทยยังผนวกรวมอยู่ในการออกแบบเพื่อทุกคน สำหรับธารณี กฤตยาติศัย (2556) ได้เสนอว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้พื้นที่ได้ตามปกติแต่มีความเสื่อมถอยทางสรีระวิทยาซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่ โดยผู้สูงอายุเน้นการเข้าสู่พื้นที่อย่างปลอดภัย ส่วนใหญ่ใช้ห้องน้ำทั่วไปและไม่นิยมใช้ห้องน้ำคนพิการ จากทัศนคติทางลบ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์เน้นการเข้าถึงพื้นที่ของรถเข็นเด็ก และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเด็ก เช่น จุดเปลี่ยนผ้าอ้อม ห้องให้นมเด็กและห้องน้ำสำหรับเด็กที่ผู้ปกครองทั้งพ่อและแม่สามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ซึ่งถือเป็นความต้องการเฉพาะกลุ่ม กลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหว เน้นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับคนพิการ ส่วนคนพิการทางการมองเห็นสามารถ

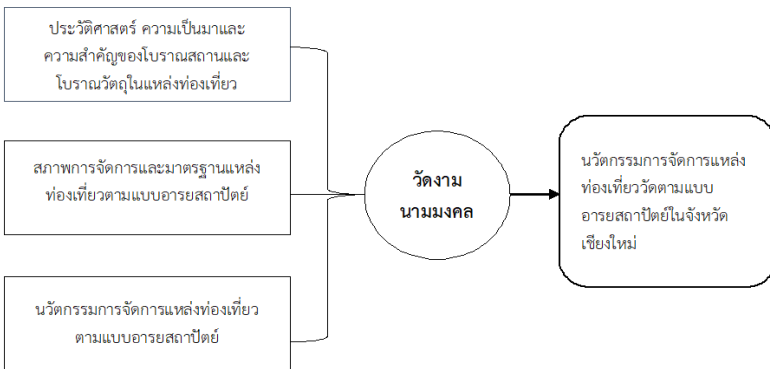
ปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อมได้โดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์อัตโนมัติ การเตือนด้วยเสียง เป็นต้น และการบริการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการปรับปรุงอาคารและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในศูนย์การค้าชุมชนว่า ควรมีความครอบคลุมถึงทุกคนรวมถึงความต้องการเฉพาะและความ ต้องการโดยรวมในแต่ละกลุ่มคนซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านการเข้าถึงจัดให้มีที่จอดรถที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการและจัดให้มีป้ายแผนผังอาคารต่างสัมผัสที่มีรูปนูนสูงหรือนูนต่ำ เพื่อบอกตำแหน่งป้ายสำหรับเด็กและป้ายเฉพาะจุด 2) ความปลอดภัยสำหรับทางลาดให้จัดทำราวจับแบบ 3) ระดับเพื่อทุกคน สำหรับบันไดให้จัดทำราวจับแบบ 2 ระดับสำหรับผู้สูงอายุและเด็กในการช่วยพยุงตัว 4) ด้านการใช้งานจัดห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและเด็กภายใน ห้องน้ำทั่วไป ห้องน้ำสำหรับเด็กและผู้ปกครองแยก ออกจากห้องน้ำทั่วไป ห้องให้นมเด็กและจุดเปลี่ยนผ้าอ้อม อีกทั้งเปลี่ยนชื่อ และสัญลักษณ์ห้องน้ำคนพิการ พร้อมภาพสัญลักษณ์สตรีมีครรภ์ เด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกรับและไม่เป็นการตอกย้ำจุดบกพร่องของคนเฉพาะกลุ่ม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) ร่วมกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นไปตามหลักสากล มีความเหมาะสมในการเข้าถึงและการเข้าใช้พื้นที่ของทุกคนโดยไม่แบ่งแยกไปที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งภายในอาคารพาณิชย์ อาคารสาธารณะประเภทอื่นๆ เพื่อให้แนวความคิดการออกแบบสำหรับทุกคนนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในทุกพื้นที่ จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม 5 ส. การบริหาร การจัดการ การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว

ผู้วิจัยจะนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรม การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัด เชียงใหม่

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดในเขตจังหวัด เชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี 10 วัด ได้แก่ วัดในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่ 6 วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัด ผาตลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี 2 วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง 1 วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว) และวัดในเขต

อำเภอแม่แตง 1 วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแก่น (บ้านเด่น) สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุ ผู้พิการทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวชาวไทย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ สมาคมมัคคุเทศก์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น จำนวน 31 รูป/คน เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อวิเคราะห์และประเมินการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมดังต่อไปนี้ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ 2) แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลด้วยหลักคิด 5 ส. ได้แก่ (1) ส่งเสริมสติ (2) สะอาด (3) สุขสบาย (4) สงบเย็นใจ (5) สัมปายะ 3) แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน 4) แนวคิดการสร้างนวัตกรรมแบบอารยสถาปัตย์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ช่วงที่ 1 ระยะเวลา มีนาคม-เมษายน 2563 เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ว่า มีปัจจัย เงื่อนไขอะไรนำไปสู่การพัฒนาวัดงามนามมงคลที่มีนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ช่วงที่ 2 ระยะเวลา พฤษภาคม-มิถุนายน 2563 การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือหรือความเที่ยงตรงของข้อมูลแล้วนำไปสู่การทดลองในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันตามสูตรทางสถิติ หากความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น

(Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS จากนั้นทดลองเครื่องมือการประเมิน 3) ช่วงที่ 3 ระยะเวลา กรกฎาคม-สิงหาคม 2563 การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อหาประเมินและพัฒนาวัตกรรมการจัดการแห่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นทดลองใช้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ และ 4) ช่วงที่ 5 กันยายน 2563 เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติและระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

6. ผลการวิจัย

วัดนามมงคลทั้ง 10 แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ แต่ละวัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกัน สามารถจำแนกสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัดแหล่งท่องเที่ยว 2 ลักษณะ ดังนี้

1. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จำนวน 4 วัด ประกอบด้วย วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง และวัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่

รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวจากวัดหนึ่งไปอีกวัดหนึ่งได้อย่างสะดวกทั้งการเดินทางด้วยเท้า การปั่นจักรยาน การขับรถมอเตอร์ไซด์ การนั่งรถสามล้อรับจ้าง และการนั่งรถโดยสาร เนื่องจากวัดเหล่านี้ตั้งอยู่ใกล้กัน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่สามารถแวะชมตามรายทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งด้วย เช่น วัด ประตุมณีเมือง กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ หอนิทรรศการสวนสาธารณะ เป็นต้น วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองดังกล่าว มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นราบ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมหรือนั่งรถ Wheelchair ชมได้อย่างสะดวก แต่วัดบางแห่งได้ปรับยกพื้นที่บางส่วนให้สูงขึ้นเพื่อเป็นสถานที่นั่งพักผ่อนพร้อมกับตั้งร้านกาแฟให้บริการนักท่องเที่ยว บางวัดสร้างที่กั้นแนวถนนเพื่อบังคับทิศทางของรถ แต่ไม่ได้จัดทำทางลาดสำหรับให้รถ Wheelchair ขึ้น-ลง ส่งผลให้นักท่องเที่ยวพิการที่ใช้รถ Wheelchair ไม่ได้ความสะดวก

2. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน 6 วัด ประกอบด้วย วัดพระธาตุ ดอยสุเทพวรวิหาร วัดมาลาต อำเภอมือง วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ อำเภอสารภ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) อำเภอบางดง และวัดเด่นสะหรีเมืองแก่น (วัดบ้านเด่น) อำเภอมะแมง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีความแปลกใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าชม คือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ชุ่มชื้นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ ไม่มีคนและรถพลุกพล่าน ไม่มีมลภาวะเป็นพิษทั้งทางเสียงและกลิ่น นักท่องเที่ยวมีทั้งกลุ่มชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความหลากหลายทางกายภาพ สภาพที่ตั้งของวัดชานเมืองเหล่านี้อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ครบวงจร และอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นหลายกิโลเมตร ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางด้วย

เข้าไปท่องเที่ยวในเวลาจำกัด จึงจำเป็นต้องใช้รถส่วนตัว หรือใช้บริการรถเช่าและรถโดยสารในราคาที่สูงกว่าปกติเดินทางไปท่องเที่ยวด้วยระยะเวลาอันยาวนานหลายชั่วโมง แล้วต้องกลับมาพักในตัวเมืองหรือเดินทางกลับ

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวihar นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติแล้วยังต้องมีบันไดเลื่อนหรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ต่างจากวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้บันไดลิฟต์ แสดงให้เห็นถึงสภาพที่ตั้งของวัดทำให้จำเป็นต้องมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 1 บันไดเลื่อนหรือลิฟต์สำหรับผู้พิการ

ภาพที่ 2 อักษรสื่อความและ QR Code วัดพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ 3 ราวจับ และทางลาดขึ้น-ลง บริเวณทางขึ้นสู่ลานพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ 4 ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ วัดพระธาตุดอยสุเทพ

อารยสถาปัตยกรรมที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตยกรรมบางรายการที่วัดแหล่งท่องเที่ยวได้ดำเนินการจัดสร้างแล้ว 9 รายการ แต่บางรายการมีทุกวัด บางรายการมีในบางวัด ผู้วิจัยจึงแบ่งอารยสถาปัตยกรรมที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. อารยสถาปัตยกรรมที่มีทุกวัด

ส่วนอารยสถาปัตยกรรมที่ทุกวัดมีเหมือนกัน ได้แก่ แสงสว่างกับความสะอาด และตัวอักษรสื่อความ อารยสถาปัตยกรรมทั้ง 2 รายการนี้ จัดเป็นอารยสถาปัตยกรรมขั้นพื้นฐานที่ทุกวัดแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดสร้างให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีป้ายอักษรสื่อความเพื่อบอกกล่าว แจ้ง หรือเตือนนักท่องเที่ยวให้รับรู้เข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามความต้องการของทางวัด แต่การสื่อความด้วยตัวอักษรในวัดแหล่งท่องเที่ยวบางวัดอาจไม่ประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ เนื่องจากใช้ป้ายอักษรสื่อความที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีความหลากหลายโดยเฉพาะชาวต่างชาติ ทั้งชาวยุโรป ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น และชนชาติอื่น ดังนั้นวัดแหล่งท่องเที่ยวจึงควรจัดทำป้ายอักษรสื่อความหลายภาษาตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อความ

2. อารยสถาปัตยกรรมที่มีในบางวัด

วัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่บางวัดได้จัดทำอารยสถาปัตยกรรมบางรายการแล้ว ดังผลสำรวจที่พบ 7 รายการ ประกอบด้วย 1. ทางลาด 2. ราวจับขึ้น-ลง 3. ลิฟท์/บันไดเลื่อน 4. เครื่องกระจายเสียง 5. ป้ายสัญลักษณ์ 6. ห้องน้ำ 7. พื้นกันลื่นหรือพื้นกันเท้าร้อน ทั้งนี้ อารยสถาปัตยกรรมบางรายการที่ได้จัดสร้างในบางวัดนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มองเห็นปัญหาและให้ความสำคัญกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร

ตั้งอยู่บนภูเขาที่สูงและทางขึ้นลาดชัน จึงจำเป็นต้องจัดสร้างลิฟท์หรือบันไดเลื่อนสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีสุขภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะเดินทางเท้าขึ้นตามบันไดที่ลาดชันและมีหลายชั้น ทางวัดจึงสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบนลานพระธาตุด้วยงบประมาณจำนวนมากที่ทางวัดมีศักยภาพในการจัดทำ ในขณะที่วัดอื่นๆ ตั้งอยู่บนพื้นราบ นักท่องเที่ยวสามารถเดินไปมาได้สะดวก จึงไม่จำเป็นต้องสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์ เป็นต้น

3. อารยสถาปัตยกรรมที่ยังไม่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนอารยสถาปัตยกรรมที่ทุกวัดยังไม่ได้จัดทำ พบว่า มีจำนวน 8 รายการ ได้แก่ 1) ที่จอดรถ 2) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 3) รถบริการ Wheelchair 4) ไม้เท้า 5) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 6) ไฟบอกทาง 7) จุดพักอ่อน 8) สถานที่สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อารยสถาปัตยกรรมทั้ง 8 รายการ เป็นสิ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดสร้างสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ทั้งผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายอ้วน-ผอม สูง-ต่ำ เพื่อให้ได้รับความสะดวกและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยความเสมอภาค โดยเฉพาะสถานที่สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดสำหรับผู้พิการ เช่น สถานที่จุดธูปเทียน สถานที่ตักน้ำพระธาตุ สถานที่เวียนเทียน สถานที่ทำบุญ เป็นต้น ทางวัดสามารถจัดทำสถานที่หรือที่นั่งเฉพาะสำหรับให้บริการแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุให้ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น อารยสถาปัตยกรรมที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 รายการ สรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงอารยสถาปัตยกรรมที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับที่	อารยสถาปัตยกรรมที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยว	จำนวนวัด
1	ทางลาด	5 วัด
2	ราวจับขึ้น-ลง	8 วัด
3	บันไดเลื่อน/ลิฟต์	1 วัด
4	เครื่องกระจายเสียง	9 วัด
5	ป้ายสัญลักษณ์	7 วัด
6	ห้องน้ำ	6 วัด
7	พื้กันลื่นหรือพื้กันเท้าร้อน	2 วัด
8	แสงสว่างกับความสะอาด	มีทุกวัด
9	ตัวอักษรสื่อความ	มีทุกวัด

นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตยกรรมของวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ 10 วัด ตามแบบอารยสถาปัตยกรรม 17 รายการ เพื่อให้ทราบสภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ผลการสำรวจปรากฏตามแบบสำรวจและแผนผังแสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตยกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละวัดตามลำดับ ดังนี้

สัญลักษณ์	ความหมาย	สัญลักษณ์	ความหมาย
	ทางลาดสำหรับผู้พิการ		บริการไม่เท่าสำหรับผู้ ผู้สูงวัยและผู้พิการ
	ราวจับขึ้น-ลง		ที่จอดรถสำหรับบุคคลทั่วไป
	แสงสว่างเพียงพอ		ที่จอดรถสำหรับผู้พิการ
	ลิฟท์สำหรับบุคคลทั่วไป		ระวางพื้นต่างระดับ
	ลิฟท์สำหรับผู้พิการ		ห้องน้ำสำหรับบุคคลทั่วไป
	เครื่องกระจายเสียง/ ลำโพงห้องประชุม		ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ
	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		พื้นกันลื่น/ระวางพื้นลื่น
	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		งดใช้เสียง/ ห้ามเสียงดัง
	สัญญาณไฟจราจรและไฟข้าม ถนน		ทางข้ามถนน
	สถานที่จุดเทียนธูปบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้พิการ		รถบริการ Wheelchair
	ทางเดิน Braille block (แผ่น ทางเดินสำหรับผู้พิการทาง สายตา)/ทางเดินสำหรับผู้พิการ		

ภาพที่ 5 สัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลใน
จังหวัดเชียงใหม่

บรรดานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดดังกล่าว มีความหลากหลายทางด้านกายภาพ บางกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หญิงตั้งครรภ์ เด็ก บางกลุ่มมีสภาพร่างกายที่สูง-ต่ำ อ้วน-ผอม แตกต่างกัน วัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาวัฒนธรรมของชุมชนที่ให้ทั้งคุณค่าทางจิตวิญญาณและมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน ได้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างทางกายภาพให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติบนฐานความแตกต่างที่หลากหลายของบุคคล อีกทั้งยังป้องกันอุบัติเหตุ เสริมสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิต และเป็นแรงเสริมให้กล้าแสดงออกทางสังคม ผลจากงานวิจัยนี้เกิดนวัตกรรม 2 ลักษณะ คือ 1) ชุดความรู้ คู่มือการจัดการการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟท์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้ายสัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) ไฟบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17) สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

7. อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า วัดนามมงคลทั้ง 10 แห่ง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่ชาน

เมืองนอกจากจะเป็นโบราณสถานและพุทธศาสนสถานที่มีจิตรแล้ว ยังมีธรรมชาติที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฬารัตน์ หินซุย (2557) ได้ศึกษาพบว่า 1) วัดมีการปกครองภายในวัดมีองค์กรในการดูแลการปกครอง โดยเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่เข้ามาติดต่อปฏิบัติธรรม มีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน 20 รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากรภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการ และลูกศิษย์ ทำหน้าที่ติดต่อและประสานงานดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน 2) วัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในการวางแผนการตัดสินใจ และการดำเนินพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองความต้องการความสะดวกนักท่องเที่ยวได้ 3) ขอเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ สำหรับภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ (2551) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล 10 หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงการ

เดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรมและเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาล ประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่วิวทัศนสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และ กระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง 3 แหล่ง พบว่านักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนี้ยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิด คุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิง พุทธที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติ และศาส นคติ ด้านเศรษฐกิจช่วยลดปัญหาความยากจนและส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนา

วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัย หนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมแตกต่างกันใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง 4 วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่ รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การ คมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก 2. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน 6 วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง

โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื้นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแห่งท้องที่อยู่ที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนคดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวชิรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติแล้วยังมีบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2546) ที่ได้ศึกษาทิศทางของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยดังนี้ 1) การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่า มีเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมาก 2) การศึกษารูปแบบ กิจกรรมอัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตาม อัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น 3) กระบวนการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนาจริยธรรม การจัดการกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม 4) การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งในด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาสังคม พบว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดี มีเพียงบางวัดที่มีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดีมาก และมีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงการสนับสนุน 6) ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติ ทั้งเรื่องการใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนาจและการสนับสนุน เพื่อให้ เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง 7) ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบ และมีอุปสรรคการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจและสังคม

8. องค์ความรู้ นวัตกรรม และการนำไปใช้ประโยชน์

8.1 องค์ความรู้

1) หลักการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (1) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ (2) ภูมิภาคสมบัติ (3) คมนาคมสมบัติ และ (4) บุคคลสมบัติ

2) หลักการจัดการการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตยกรรม 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟท์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่าง

เพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้ายสัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) โฟนบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17) สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สัญลักษณ์	ความหมาย	สัญลักษณ์	ความหมาย
	อาคารสำหรับผู้ใช้รถเข็น		บริเวณที่มีลิฟต์สำหรับผู้ใช้รถเข็นและผู้ใช้รถเข็น
	ราวจับขึ้นลง		ที่จอดรถสำหรับรถเข็นที่ไม่มี
	แสงสว่างเพียงพอ		ที่จอดรถสำหรับผู้ใช้รถเข็น
	สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ		รถวีลแชร์บริการ
	สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ		ห้องรับแขกสำหรับผู้พิการ
	เครื่องกระจายเสียง/สัญญาณเสียง		ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ
	จุดพักรถสำหรับผู้พิการ		ที่นั่งในรถวีลแชร์
	ตัวอักษรสื่อความ/QR Code		ขอใช้เสียง/ห้ามสูบบุหรี่
	สัญญาณไฟจราจรและไฟข้ามถนน		ทางข้ามถนน
	สถานที่จุดบริการผู้พิการ/สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ		รถบริการ Wheelchair
	ทางเดิน 100cm x 100cm (เส้นทางเดินสำหรับผู้ใช้รถเข็น)		

8.2 นวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ ชุดความรู้ คู่มือการจัดการจัดการอาคารแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตยกรรม 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟท์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้าย

สัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) ไฟบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17) สถานที่จุดเทียนธูป

8.3 การนำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง 10 แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ และได้แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตยกรรม สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 10 แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

9.2 ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการทำวิจัย เพราะถือว่าเป็นกระแสนิยมของพุทธศาสนิกชนซึ่งหากการวิจัยสามารถสรุปรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ในการนำเที่ยวและการจาริกบุญควบคู่กันได้ จะทำให้เกิดมิติใหม่ของการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณที่มีคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะต่อเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม งานวิจัยครั้งต่อไป ควร

ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างความเข้าใจต่อการพัฒนาวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยต่อไป ส่วนกลยุทธ์การส่งเสริมการขายและขยายตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของตามแบบอารยสถาปัตย์ก็ควรมีการทำวิจัยต่อไป

10. บทสรุป

วัดนามมงคลทั้ง 10 แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลป์กรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดที่เป็นพื้นที่วิจัย มีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง 4 วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลป์กรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก 2. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน 6 วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลป์กรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื้นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร

นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังมีบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ส่วนนวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ ชุดความรู้คู่มือการจัดการการท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟต์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้ายสัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) ไฟบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17) สถานที่จุดเทียนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ละไล. (2556). *กฤษณทั้ว อารยสถาปัตย์*. กรุงเทพฯ: Nextbook.
- คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ 4 ปี (2561-2564)*. เชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่.
- จุฑาทารณ หินชูย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. (2557). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 10(1), 50-58.
- ชิต สุขหนู. (2557). *การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ไตรรัตน์ จารุทัศน์. (2556). *คู่มือการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพวัลย์ ทองอาจ. (2553). การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design. *วารสารนักบริหาร*, 30(3), 85-86.
- ธารณี กฤติยาดีศัย. (2556). *การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน สำหรับศูนย์การค้าชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐุม หงษ์สุวรรณ. (2554). *ตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประทีป พิษทองกลาง. (2558). เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาประเภทเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพายัพอีสเทอร์น*, 9 (2-4), 111-123.
- ประทีป พิษทองกลาง นิศรา จันทรเจริญสุข และญาตาวีมินทร์ พิษทองกลาง. (2560). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประดิษฐานพระเจ้าทันใจอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *จันทร์เกษมสาร*, 23(45), 65-80.
- ประทีป พิษทองกลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาตาวีมินทร์ พิษทองกลาง. (2561). วัดงาม นามมงคล : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 7(1), 212-242.
- พรวิฑู โคว์คชาภรณ์. (2557). *อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design)*. *วารสารวุฒิสภา*, 4(21), ก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *บทนำสู่พุทธธรรม: ชีวิตงาม ลังคมดี ธรรมชาติเป็นรมณีย์*. กรุงเทพฯ: ผลิตivism.

- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น) และพระมหาเสวีชน นริสสโร. (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ. (2551). การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานิช พรหมปัญญา. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 8 (2), 36-47).
- วงศ์ธีรา สุวรรณิน. (2557). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. 8(3), 63-82).
- วาติกา แสนคำ. (2545). การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวงอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. (การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2560). ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 13(2), 137-149.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์: พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2560). เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา. นนทบุรี : เมืองโบราณ.

- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2563). *คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา*. นนทบุรี :
เมืองโบราณ.
- สรายุภักดิ์ อนุเมธีราชกิจ. (2560). *อารยสถาปัตยกรรมในสังคมไทย: ศึกษากรณี
ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการป้องกันราชอาณาจักร.
- สุดาทิพย์ นันทโชค. (2555). *พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัด
สิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ. ประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA
Research Conference*. 17 กรกฎาคม 2555 ณ โรงแรมจัสมิน
เอ็กซ์เพรสทีฟสวีท. กรุงเทพฯ.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2556). *พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีย์ นัยพินิจ, ภัทรพงษ์ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และจิรัชญา มณีไตร.
(2555). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่ม
จังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 5(1), 31-40.
- Afacan, Y. Afacan. (2011). Teaching universal design: An empirical
research in interior architecture *Procedia. Social and
Behavioral Sciences*, 15 (2011), 3185-3192.
- Mcguire, J.M. and McGuire, S.S. Scott, S.F. (2006). Shaw Universal
design and its applications in educational environments
. *Remedial and Special Education*, 27 (3), 166-175.

เจดีย์หลวงมหาธาตุกลางเวียง: ภาพสะท้อนคติจักรพรรดิราช
ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - พ.ศ. 2030)
Chedi Luang, The great stupa: Reflections of the
Chakravatin concept during the reign of King Tilok Raja
(1984 – 2030 BE.)

พระพงษ์ระวี อุตรธรรมาโท (โหลิมขยโชติกุล)^{1*}, พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมโม²
และ ประทีป พิษทองหลาง³
Phra pongravee Uttarapaddho¹, Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo²,
Prateep Peuchthonglang³
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา^{1,2}
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา³
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus^{1,2}
Rajamangala University of Technology Lanna³
*Corresponding Author, e-mail: uttarapaddho@gmail.com

(Received: January 31, 2021 | Revised: November 20, 2021 | Accepted: December 3, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนคติพระจักรพรรดิราชในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา ผ่านบทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำชูพระศาสนา โดยใช้แนวคิดธรรมราชาและคติพระจักรพรรดิราชมาช่วยเสริมความมั่นคงสิทธิธรรมและพระราชอำนาจ โดยศึกษาจากตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ มุลศาสนา และตำนานพระธาตุเจดีย์หลวง ประกอบกับการตีความองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลป์ เพื่อ

วิเคราะห์สิ่งที่เป็นภาพแฝง บทบาทในด้านการศาสนาและการเมืองของพระองค์ การศึกษานี้พบว่าการที่พระองค์เลือกเสริมสร้างบูรณะเจดีย์หลวง อาจมีความเกี่ยวข้องกับคติมหาโพธิมณฑล เนื่องจากการสถาปนาพระเจ้านั่งใต้ไม้ศรีมหาโพธิ เป็นฐานรากเจดีย์ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมา การเสริมสร้างเป็นเจดีย์ กระพุ่มยอดเดียว มีซ่างและสิ่งห่อหุ้มที่ฐาน พระปฎิมาปางสมาธิใต้ควงไม้มหาโพธิ ที่ชุ่มจรมณี และการอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เจดีย์หลวง เหล่านี้ ล้วนสื่อนัยยะความสำคัญของคติมหาโพธิมณฑล สายคือทวิปอันเป็นจุดศูนย์กลาง จักรวาลตามคติพุทธที่มีส่วนเสริมสร้างความเป็นพระจักรพรรดิราช ด้วยการนำ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือสร้างคติความเชื่อร่วมกัน ในหมู่อาณาประชาราษฎร์ในยุคสมัยนั้น

คำสำคัญ: คติจักรพรรดิราช, พระเจ้าติโลกราช, คติมหาโพธิมณฑล, พระธาตุเจดีย์หลวง

Abstract

This academic article aims to study Reflection on Lanna Chakravatin concept .In the rigen of King Tiloaraja, his Majesty expanded political power and fostering religious support together. the concepts of Thammaracha and the Chakravatin Principles to help secure the rights of throne. Which we study the role of his religion in order to interpret it more clearly By using the principle of art historical process through Bhodi Mandala concept, He used this concept by restoration, rebuilding, and strengthening RajakutaKarn, Chotikaram, or Chedi Luang. With the implication of building a chamber with the establishment of a Buddha sitting under the Sri Maha Bodhi tree since the reign of King Saen

Mueangma. Strengthening as a single top pagoda. Surrounded by elephants and lions. Enshrining the Emerald Buddha at the Royal Chedi. The importance of the Maha Bodhi Mandala concept , the land where the emperor will emerge , is to strengthen the emperor's empower. Under various paradigms and contexts is therefore very interesting By bringing the doctrine of Buddhism to be a tool to build common beliefs among all people in the kingdom.

Keywords: Chakravartin, King Tilokaraja, Maha Bhodimandala concept, Chedi Luang

1. บทนำ

จากความรู้ที่รู้เดิมด้านการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม การสร้างพระธาตุเจดีย์นั้น นอกจากจะเจตนาเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้ว ยังเป็นที่รู้ว่าเป็นการสร้างมโนภาพของมณฑลจักรวาลนั่นเอง คำอธิบายที่เราคุ้นชินกันในการศึกษาพุทธสถาปัตยกรรมไทยโดย มักมีแนวคิดในเบื้องต้นในกระบวนการรังสรรค์สถาปัตยกรรมไทยโดยมีแนวคิดจากตัวเลข จำนวนที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอน ข้อธรรมหมวดต่างๆ โดยกำหนดให้เขาพระสุเมรุซึ่งเป็นศูนย์กลางจักรวาลคือศูนย์กลางมณฑลทั้งหมด (เอเดรียน สนอดทราส, 2541, น. 134) โดยมีความเชื่อว่าสิ่งที่กำหนดรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือคติไตรภูมิจักรวาล(ชาติรี ประกิตนันทการ, 2552, น. 258) แต่ในการศึกษานี้ ได้พบความหมายเพิ่มเติมของคติความเป็นศูนย์กลางจักรวาลในมิติทับซ้อน มากกว่าการนิยามพระธาตุเจดีย์คือเขาพระสุเมรุซึ่งคำอธิบายเดิมเหล่านี้เป็นการตีความอิงกับคติพราหมณ์ที่แผ่มาในพุทธศาสนาสุวรรณภูมิ ความหมายเพิ่มเติมของใจความสำคัญของการสถาปนาธาตุเจดีย์ในล้านนา ให้ความสำคัญกับ “มหาโพธิมณฑล” ซึ่งเป็นบริเวณมณฑลสถานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้

อริยสัจจ์ บรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ว่าเป็นสายตือทวีป เป็นศูนย์กลางนั่นเอง ซึ่งในความสำคัญของความเป็นศูนย์กลางจักรวาลเชิงพุทธศาสนา คตินี้ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือผสมผสานความมั่นคงของอาณาจักร ดังจะทราบจากในส่วนของจารึก ตำนานอภินิหารพงศาวดาร อาทิเช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ มูลศาสนา และตำนานสิบห้าราชวงศ์ก็ได้มีการกล่าวถึงการสถาปนาธาตุเจดีย์ โดยกล่าวแฝงเล่าไปกับเรื่องราวการบำเพ็ญพระราชกุศลในการก่อสร้าง หรือปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์องค์สำคัญของราชอาณาจักรล้านนา

ความสำคัญของมหาโพธิมณฑล และโพธิบัลลังก์ซึ่งเป็นจุดความสำคัญของพื้นที่ “ศิระแผ่นดิน” และ “ชมพูทวีป” คืออะไร ในไตรภูมิโลกวินิจฉัยทั้ง 2 ส่วนวนได้กล่าววามสำคัญของศิระทวีป คือ พุทธศาสนา พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระมหากษัตริราช ทั้งหลายย่อมจะมีขึ้นได้เฉพาะใน “ชมพูทวีป” นี้เท่านั้น และในไตรโลกวินิจฉัยยังได้อธิบายความสำคัญของ “ศิระแผ่นดิน” เอาไว้ว่า เมื่อโลกจะถูกทำลาย “ศิระแผ่นดิน” ก็จะถูกทำลายลงเป็นที่สุดท้าย และในขณะเวลาที่กำเนิดโลกขึ้นมาใหม่ แผ่นดินแห่งแรกที่จะเกิดขึ้นก่อนก็คือ “ศิระแผ่นดิน” เช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นนัยสำคัญของพื้นที่นี้ ในฐานะที่เป็นที่ถือกำเนิดขึ้นก่อนแผ่นดินทั้งปวงในโลก ต่อมาจุดนี้เองจะกลายเป็นจุด “มหาโพธิมณฑล” คือบริเวณมณฑลสถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อริยสัจจ์ บรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (เจริญ มาลาโรจน์, 2548, น.155) ซึ่งจุดศูนย์กลางของมณฑลคือโพธิบัลลังก์ปรากฏตัวตนในคัมภีร์โลกศาสตร์โบราณหลายเล่ม อาทิ คัมภีร์โลกทีปนี โลกที่ปกติสารและไตรภูมิพระร่วง ในรูปสัญลักษณ์ของ “โพธิบัลลังก์” ไม่เพียงแต่แสดงผ่านการรจนาคัมภีร์ทางศาสนาเท่านั้น คตินี้ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือผสมผสานความมั่นคงของอาณาจักร โดยอาศัยพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุ พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ พิธีกรรมเกี่ยวกับการบันดาลความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมเกี่ยวกับการสร้างบุญ

และอุทิศส่วนกุศล พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม การวิเคราะห์ลักษณะ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมที่สะท้อนจากโครงสร้างและเนื้อหาของตำนานพระธาตุตลอดจนพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุพบว่ามีความหลายลักษณะ ทั้งการขัดแย้ง การยอมรับ และการผสมผสานกลมกลืนกัน ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดความเชื่อทางศาสนาของสังคมล้านนากับพุทธศาสนา

บทความนี้นำเสนอถึงนัยยะที่แฝงในพระราชกรณียกิจที่พระเจ้าติโลทรทรงกระทำขึ้นตามความเชื่อคติในพระพุทธศาสนา โดยการนำการอุปถัมภ์ค้ำชูพระศาสนาและสร้างศาสนวัตถุต่างๆ สนับสนุนความเป็นพระจักรพรรดิ-ธรรมราชาของพระเจ้าติโลทรราช) ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติโดยการชิงบัลลังก์จากพระราชบิดาคือพระเจ้าสามฝั่งแกน มีกำหนดการมูรธาภิเษกครองราชย์วันแปดเป็ง คือ วันวิสาขบูชา วันกำเนิดแห่งธรรมชาชนันเเอง การทำนุบำรุงพระศาสนา การปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ ทำสังคายนาคติปัญญาอันตรธาน การสร้างจำลองพุทธคยาในภาพวัดมหาโพธาราม (เจ็ดยอด) สร้างศูนย์กลางจักรวาลโพธิมณฑลดินแดนล้านนา การเฉลิมพระนามเป็น พระเจ้าศรีธรรมจักรวดีโลทรราชมหาธรรมมิกราช (ธรรมจักร คือจักรพรรดิในทางธรรมด้วย) หลังจากสังคายนาครั้งที่ 8 การเลือกซ่อม ก่อกวมกู่หลวง (ราชภูฏาคาร-เจดีย์หลวง) อาจเพราะเกี่ยวข้องกับโพธิมณฑล-เขาพระสุเมรุ-จุฬามณี ล้วนเป็นภาพสะท้อนศูนย์กลางกล่าวคือพระราชกรณียกิจด้านพระศาสนาพระเจ้าติโลทรทรงกระทำล้วนมีส่วนสนับสนุนความเป็นพระจักรพรรดิของพระองค์

2. บรมราชาภิเษกในวันแปดเป็ง (วิสาขบูชา)

ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ต้นพุทธศตวรรษที่ 20 คือเมื่อ 500 กว่าปี ล่วงมาแล้วนั้นในท่ามกลางบรรยากาศการเกิดอาณาจักรอย่างหลวมๆ และการช่วงชิงอำนาจกันเพื่อครอบครองผลประโยชน์ทางการค้าของป่าทางตอนเหนือ ตลอดจนประชากรผู้คน เพื่อการขยายอาณาจักร เพื่อความมั่นคงทางการทหาร และความมั่งคั่งทรัพย์สินเงินทอง พระพุทธศาสนาและ คติธรรมราชา พระเจ้าจักรพรรดิราช มีบทบาทอย่างมากโดยเฉพาะแนวคิดสำคัญในการแผ่ขยายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยการใช้คติพระเจ้าจักรพรรดิราช ในพระพุทธศาสนา ซึ่งในห้วงเวลานั้นได้รับความนิยมยิ่งในล้านนา อโยธยา และหลวงพระบาง แนวคิดเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิราช คือกษัตริย์ที่เป็นใหญ่เหนือกษัตริย์ทั้งหลาย มีพระราชอาณาเขตมหาสมุทรจรดมหาสมุทรสามารถขยายพระราชอำนาจออกไปโดยมีจักรรัตนและมณีรัตนโชตินำเสด็จไปในทิศานุทิศ มีพระบรมเดชาภาพเหนือพระนครทั้งปวง และทรงเป็นธรรมราชา อุปถัมภ์ จรรโลง คำชูพระพุทธศาสนา แนวคิดนี้เห็นได้ชัดเจนในพระนามของพระมหากษัตริย์ซึ่งล้วนแสดงถึงความเป็นใหญ่สูงสุดในไตรภูมิ จักรวาล เช่น พระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิติโลกราชแห่งล้านนา พระบรมไตรโลกนาถแห่งอโยธยา และพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว กับพระยาหล้าแสนไตรภูวนาถแห่งเมืองหลวงพระบางอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งในห้วงเวลานั้นพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่กล่าวมาแล้วล้วนทรงมีบทบาทในการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจ-การเมืองและการอุปถัมภ์พุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

เมื่อทำการค้นตรวจสอบวันขึ้นครองราชย์จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และชินกาลมาลีปกรณ์ก็พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า วันบรมราชาภิเษกของพระเจ้าติโลกราช ก็ตรงกับวันแปดเป็ง (วันเพ็ญเดือนแปดเหนือ) อีกทั้งเมื่อย้อนขึ้นไปไปถึงรัชกาลพระอัยกาแสนเมืองมา พระราชบิดาสามฝั่งแก้ว และรัชกาลถัดมาคือพระยอดเชียงรายพระราชชนัดดา ก็ล้วนมีวันบรมราชาภิเษกตรงกัน คือวันแปดเป็ง

หรือวันเพ็ญเดือนวิสาขมาสตรงกับวันวิสาขบูชานั่นเอง เหล่านี้ย่อมเป็นการแสดงนัยยะเกี่ยวข้องกับคติในพุทธศาสนาชัดเจน อาจหมายถึงในวันที่อุบัติจักรพรรดิทางธรรม คือพระพุทธเจ้า เป็นพระธรรมราชา ก็ย่อมเป็นวันอุบัติแห่งจักรพรรดิทางโลก พระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นธรรมราชาเช่นกัน “พระจักรพรรดิราช” ตามคติในพุทธศาสนานั้น หมายถึง พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เหนือมวลมหากษัตริย์ทั้งหลายในสากลจักรวาล ซึ่งคัมภีร์สำคัญในศาสนาพุทธ อาทิเช่นปฐมสมโพธิซึ่งเนื้อหาหลักคือพุทธประวัติยังได้กล่าวถึงอีกด้วยว่า พระชาติสุดท้ายของนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่สั่งสมบุญญาธิการบริบูรณ์แล้วสำหรับการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ล้วนมีสองนัยยะ กล่าวคือหากออกบวชย่อมจะได้ตรัสรู้มหายานธรรมเป็นพระบรมศาสดาเอกของโลกผู้เป็นเลิศในทางธรรม หรือถ้าอยู่ครองเรือนเป็นฆราวาส ย่อมได้เป็นพระจักรพรรดิราชผู้ยิ่งใหญ่ในทางโลก สิ่งนี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่าถึงแม้โดยนัยยะอุดมการณ์แล้ว พระพุทธศาสนาจะเน้นย้ำใน “ทางธรรม” มากกว่า “ทางโลก” แต่ก็ใช่อุดมคติในเชิงศาสนาพุทธอีกเช่นกันที่โดยระบุดฐานะภาพความสูงส่งของบุคคลเป็นใหญ่ในทางธรรมคือ “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ย่อมมีนัยยะระบุผู้เป็นใหญ่ในทางโลกสูงสุดคือ “พระจักรพรรดิราช” เช่นกัน อีกทั้งข้อความในมหาปริณีพพานสูตร พระอานนท์ทูลถามถึงขั้นตอน วิธีการที่วิปฏิบัติต่อพุทธสรีระหลังปริณีพพาน พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิ รวมไปถึงกรณีอุปहारบุคคลที่ควรสร้างเจตียะไว้บูชา ก็ย่อมเครื่องยืนยันถึงสถานะความสูงส่งควรบูชา ของสองสถานะสูงสุดนั้นเช่นกัน ปฐม หงส์สุวรรณ (2554, น. 80) ได้กล่าวว่าชาวล้านนาจึงมีคำลาลองนำหน้าเรียกทั้งพระมหากษัตริย์ และพระพุทธปฏิมาว่า พระเจ้าเช่นกันทั้งสองฐานะ เช่นพระเจ้าแก้วต้อ พระเจ้าล้านทอง พระเจ้าแช่ข่ม เป็นต้น

3. สร้างโพธิมณฑลสถาปนานพีสี่เชิงใหม่เป็นศิระชะทวีป

สัตตมหาสถานจำลอง คือ กลุ่มเจดีย์หรืออาคาร 7 แห่งที่เป็นตัวแทน สัตตมหาสถานแต่ละแห่ง เจดีย์ทั้งเจ็ดองค์นี้สร้างอยู่ในบริเวณเดียวกัน และทิศทางของเจดีย์แต่ละองค์จะขึ้นอยู่กับทิศของสัตตมหาสถานทีระบุไว้ในคัมภีร์เถรวาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา และนิทานกถา “สัตตมหาสถานจำลอง” ถือเป็นวัฒนธรรมเฉพาะในเอเชียอาคเนย์ที่ปรากฏตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 ลงมา โดยที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนทั้งในศิลปะอินเดีย ศิลปะลังกา รวมถึงในศิลปะเอเชียอาคเนย์สมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 “สัตตมหาสถานจำลอง” สถาปนาขึ้นครั้งแรกโดยพระเจ้าติโลกราชแห่ง อาณาจักรล้านนา ใน พ.ศ.1999 ที่ วัดมหาโพธาราม ต่อมาสัตตมหาสถานจำลองอีก 3 แห่ง ได้ก็รับการสถาปนาในอาณาจักรต่างๆ และในระยะเวลาที่ต่างกันคือ

1. สัตตมหาสถานจำลอง วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) สร้างโดยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. 1999
2. สัตตมหาสถานจำลอง ชเวกูจี หงสาวดีสร้างโดย พระเจ้าธรรมเจดีย์ พ.ศ. 2022
3. สัตตมหาสถานจำลอง วัดพระธาตุบังพวนปลายพุทธศตวรรษที่ 21 สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช ปี พ.ศ. 1999 ได้มีการสร้าง “มหาโพธิมณฑล” และสัตตมหาสถานซึ่งจำลองแบบมาจากมหาโพธิวิหารพุทธคยา ประเทศอินเดียไว้ที่วัดมหาโพธาราม (เจ็ดยอด) โดยปรารถนาเหตุมาจากการที่พระเจ้าติโลกราชได้สดับพระธรรมเทศนาว่าด้วยอานิสงส์แห่งบุคคลผู้ได้ปลูกไม้มหาโพธิ์ จึงทรงให้ราชบุรุษไปพิจารณาหาสถานที่อันสมควร จึงไปพบสถานที่แห่งหนึ่งคือ ที่อันควรสร้างเป็นมหาโพธารามนั้น เป็นอันที่สมควรยิ่งนัก พระองค์จึงตรัสสั่ง

ให้ชำระแผ้วถางปราบเรียบร้อยดีแล้วก็ให้สร้างเป็นอารามลงในที่นั้น เพื่อให้เป็นที่อยู่แห่งพระอุทุมมะปัญญามหาเถระ ในสถานที่อันรื่นรมย์ ริมสันดอนแห่งหนึ่ง ที่ริมฝั่งน้ำโรหิตินที (แม่น้ำชาน) ในทิศตะวันตกเฉียงใต้แห่งเมืองเชียงใหม่ พระองค์ได้นำไม้มหาโพธิ์ ซึ่งเพาะจากหน่อพระภิกษุทั้งหลายออกไปลังกาแต่ก่อนนั้นกลับมา แล้วนำเอาพีชะ เมล็ดไม้มหาโพธิ์กิ่งเป็องขวามาแต่ลังกา มาปลูกไว้ในอารามแห่งหนึ่งใกล้เชิงดอยสุเทพบรรพต คือ ดอยสุเทพ (คาดว่าวัดป่าแดง) พระองค์จึงให้นำเอาหน่อมหาโพธิ์ มาปลูกไว้ในอารามอันพระองค์สร้างนั้น ตั้งแต่นั้นสืบมาจึงปรากฏนามว่ามหาโพธาราม เหตุว่าพระมหากษัตริย์ได้ปลูกไม้มหาโพธิ์ไว้ในอารามนั้น ดังนั้น พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการรับสั่งให้ตกแต่งสร้างที่นั้นให้เป็นประจุกตั้งสถานที่เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้ตรัสพระสัพพัญญุตญาณทรงให้สร้างที่สัตตมหาสถานให้ครบ 7 แห่ง ให้มีอาคารเสมือนมหาโพธิสถาน ที่พระพุทธเจ้าผจญพระยาวสวัตติมาร อันมีในมัชฌิมประเทศในครั้งก่อนนั้น นอกจากนั้นพระองค์ยังทำการทำนุบำรุงพระศาสนา ส่งคายนาพระไตรปิฎกเพื่อป้องกันการตกต่ำลง อันตรธาน เสื่อมลงของพระพุทธศาสนาตามคติ “ปัญจอันตรธาน” ซึ่งอาจมีนัยยะย้ำภาพความเกี่ยวข้องของคติธรรมราชาและการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิของพระองค์ ซึ่งพระนามของพระองค์ที่ปรากฏในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์คือ “พระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิติลกราชาธิราช” ดังนั้นการสร้างสัตตมหาสถานจำลองที่วัดโพธารามก็คือ สร้างจำลองโพธิมณฑล เหล่านี้ย่อมบังเกิดแต่ในมัชฌิมประเทศซึ่งมีมหาโพธิมณฑลเป็นสายต่อแห่งเดียวนี้เท่านั้น สร้างนัยยะนครเชียงใหม่ให้เป็นที่อุปติของพระเจ้าจักรพรรดิราช

คติการสร้างสัตตมหาสถานจำลองริเริ่มขึ้นโดยพระเจ้าติโลกราช โดยสร้างในช่วงเวลาที่พุทธกาลครบ 2,000 ปี และสร้างขึ้นในเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา ประติมานวิทยาที่ริเริ่มใหม่โดยพระองค์จึงอาจมีเหตุผลทางการเมืองและการศาสนาอยู่ด้วยและมีส่วนเสริมสร้างความเป็นพระจักรพรรดิราช

ภายใต้กระบวนทัศน์และบริบทที่หลากหลายจึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า คติ แนวคิดสำคัญของการสร้างผังมหาโพธิมณฑลมณฑล ระบบการประดิษฐานพระธาตุภายในพระมหาธาตุเจดีย์ นอกจากจะมีบทบาทในการให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเพิ่มพูนมากขึ้นแล้ว ยังทำให้ทรงได้รับความเคารพเชื่อฟัง เคารพจากประชาชน ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือสร้างคติความเชื่อร่วมกันในหมู่คนทั้งหลายในอาณาจักร พระองค์ยังทรงสถาปนาสร้างเสริมพระมหาธาตุตามนครต่างๆ ในราชอาณาจักรล้านนา อาทิเช่น พระธาตุลำปางหลวง อีกทั้งยังทรงอุปถัมภ์ส่งพระสมณทูตไปประดิษฐานนิกายสีล ปาแดงไปยังเมืองต่างๆ เช่น คณะของพระโสมจิตตเถระในปี พ.ศ. 1992 ที่แคว้นเชียงตุง นับได้ว่าเป็นการอาศัยความเชื่อความศรัทธาความสัมพันธ์ในเชิงพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัดเชื่อมโยงอาณาเขต เป็นเครื่องผูกพันผู้คนในนครรัฐให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการแสดงออกให้เป็นที่ประจักษ์ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีอายุครบห้าพันปีตามคติปัญจอันตรธานเป็นธรรมราชา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ รวมทั้งการที่พระองค์เป็นผู้ครอบครองศาสนวัตถุอันล้ำคุณค่า เช่น พระพุทธปฏิมากรสำคัญ พระบรมธาตุสำคัญ การอุปฐากพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงความรู้ พระสังฆราชาสำคัญ การเหล่านี้ก็เป็นเครื่องดึงดูดพุทธศาสนิกชนให้เดินทางมาสักการบูชาและทำบุญอยู่เสมอส่งผลให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นผู้นำในการดูแลรักษาและทรงเป็นประธานในพระราชพิธีบูชาพระพุทธปฏิมาและพระธาตุเหล่านั้น อีกทั้งพระมหาเถระก็ได้มีความสามารถชำนาญในการรจนาคัมภีร์ตำนานพระธาตุ ตำนานพระบาท พระพุทธรูป เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องสร้างความเหนียวแน่นของนครรัฐต่างๆ ในล้านนาได้เป็นอย่างดี มีการแต่งตำนานพื้นเมืองและตำนานปุชนิยสถานและปุชนิยวัตถุต่างๆ ที่เน้นการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์นำไปถ่ายทอดเพื่อสร้างความเลื่อมใส

ศรัทธาร่วมกันอีกด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้ในชินกาลมาลีปกรณ์ว่า “พระเจ้าติโลกราชโปรดให้สร้างสถานที่ซึ่งเหมือนกับพระมหาโพธิ์ที่ทรงชนะมารและสัตตมหาสถาน” แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้เมืองเชียงใหม่ศักดิ์สิทธิ์เทียบเท่ากับพุทธคยา และเพื่อให้อาณาจักรล้านนามีความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย เนื่องจากเป็นอาณาจักรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ประสงค์จะแสวงบุญแต่ไม่สามารถเดินทางไปยังอินเดีย ก็สามารถที่จะแสวงบุญที่เชียงใหม่ทดแทนได้ เนื่องจากเมืองเชียงใหม่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เทียบเท่าพุทธคยานั้นเองเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงเป็นผู้ครองชมพูทวีปทั้งหมด และในคัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจฉัยภคาสัตตมหาสถานตั้งอยู่ในมัชฌิมประเทศซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของชมพูทวีป

ดังนั้น พระจักรพรรดิจึงทรงครองจักรวรรดิของพระองค์โดยที่มีสัตตมหาสถานเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งพระนามของพระองค์ที่ปรากฏในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์คือ “พระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิติลกราชาราช” ดังนั้นการสร้างสัตตมหาสถานจำลองที่วัดโพธารามก็คือสร้างจำลองโพธิมณฑล เหล่านี้ย่อมบังเกิดแต่ในมัชฌิมประเทศซึ่งมีมหาโพธิมณฑลเป็นสายตือแห่งเดียวนี้เท่านั้น สร้างนัยยะนครเชียงใหม่ให้เป็นที่อุบัติของท้าวพญาบรมจักรพัทธราชา การจำลองสังเวชนียสถาน เพียงแต่สถานที่ตรัสรู้พุทธคยาโดยขยายรายละเอียดด้วย สัตตมหาสถานอาจเป็นเพราะเนื่องจากในช่วงเวลานั้น สังเวชนียสถานสามแห่งนั้นได้เสื่อมโทรมอินเดียถูกอิสลามปกครองแล้วไปแล้ว ยังคงเหลือแต่สถานที่ตรัสรู้ พุทธคยา ในชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งรจนาโดยพระรัตนปัญญาเถระ (2501, น.125) กล่าวไว้ว่า หลังจากที่พระเจ้าติโลกราชได้ปลูกต้นโพธิ์แล้ว ทรงโปรดให้สร้างเวทียี่เหมือนสถานที่พระพุทธเจ้านั่งตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์นั้นก็มีแนวคิดการจำลองเจดีย์ที่ถูกนำเสนอโดยศักดิ์ชาย สายสิงห์ (2560, น.29) เสนอว่า เจดีย์ทรงปราสาทหมายถึงเจดีย์ที่มีนัยยะหมายถึงพระพุทธเจ้าที่ทรงพระชนม์ชีพอยู่ ส่วนสถูปปมินัยยะหมายถึง

พระพุทธเจ้าที่ปรินิพพานไปแล้ว เจดีย์สัตตมหาสถานที่วัดมหาโพธาราม วัดเจ็ดยอด ก็ล้วนเป็นเจดีย์ทรงปราสาท

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายเก๋ามหาโพธิวิหาร วัดเจ็ดยอดเชียงใหม่
ที่มา : หอภาพถ่ายล้านนา (Chiang Mai House of Photography)

ดังนั้นแนวคิดนี้อาจมีนัยยะพ้องกัน ส่วนทิศทางตำแหน่งของสัตตมหาสถานที่ยาลองก็ล้วนตรงกันกับสัตตมหาสถานี่พุทธคยา การจำลองนี้อาจมีนัยยะการสถาปนาเชียงใหม่ให้มีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมกับพุทธคยาเป็นปฐวีนาถนั้นเอง ซึ่งแผ่นดินที่เป็นสายตือทวีป ก็ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งพระพุทธเจ้าและจักรพรรดิ จึงอาจมีนัยยะการสถาปนาพระเจ้าติโลกราชเองขึ้นเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ซึ่งในชินกาลมาลีปกรณ์ ขนานพระนามพระองค์ว่า พระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิพิลกมหาราช

4. ปฏิสังขรณ์กุหลวง สถาปนาโพธิมณฑลกลางเวียงเชียงใหม่

การที่พระเจ้าติโลกราชซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์ที่หกของพระเจ้าสามฝั่งแกน มีความเป็นไปได้ว่า พระราชมารดาที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติในฐานะพี่สาวของหมื่นโลกันทรเจ้าเมืองเมืองลำปาง ดังนั้นการที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์เลือกซ่อม-สร้างเสริมราชกุฎาคาร “กุหลวง” นั้น อาจต้องมีเหตุผลสำคัญเนื่องด้วยการที่ทรงต้องการสร้างสิทธิธรรมในพระราชบัลลังก์ เพิ่มพูนพระบารมี โดยการสถาปนาพระองค์เองขึ้นเป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามคติพุทธศาสนาเถรวาท เพราะการขึ้นครองราชย์ของพระองค์นั้นไม่ใช่การสืบสันตติวงศ์อย่างปกติ พระองค์เสด็จจากเมืองขุนยวม มาแย่งพระราชอำนาจจากพระราชบิดาที่เมืองเชียงใหม่ โดยความช่วยเหลือของหมื่นโลกันทรแห่งลำปาง นับว่าไม่ได้เป็นการขึ้นครองโดยธรรมดาแต่เป็นการชิงบัลลังก์จากพระราชบิดาคือพระเจ้าสามฝั่งแกน แนวคิดเรื่องจักรพรรดิราชตามคติพุทธศาสนา จึงเป็นคติที่สอดคล้องกับภาวะการณ์ดังกล่าวเพื่อสร้างความชอบธรรมในการขึ้นครองราชบัลลังก์ของพระองค์ อีกทั้งช่วยขยายอำนาจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพระองค์เหล่านั้นเป็นอย่างดี

ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ คือ “เรื่องราวที่ร้อยกรองไว้ด้วยดีแล้วอันเกี่ยวเนื่องกับยุคสมัยของพระเจ้าชัยวรมัน” ตำนานนี้ได้รับเรื่องราวเหตุการณ์ ในการอุปถัมภ์การพระศาสนาไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นรัชสมัยของพระองค์ กล่าวคือ ใน จ.ศ. 804 (พ.ศ. 1985) หลังจากที่ทรงขึ้นครองราชย์ แล้ว 5 เดือน พระองค์ได้เป็นองค์อุปถัมภ์ในการบวชกุลบุตร ประมาณ 500 คนที่ทำฐานหลวง (เข้าใจว่าปัจจุบันคือทำน้ำปิงบริเวณหน้าวัดศรีโคง) ในน้ำแม่พิงค์ เมื่อเดือนยี่ โดยมีพระเมธังกรญาณและพระมังคลสีลวงค์เป็นประธานสงฆ์ นอกจากนั้นความในพงศาวดารโยนกยังกล่าวความต่อไปอีกว่า “พระเมธังกรญาณเถรกับพระมังคลสีลวงค์มหาเถรเป็นอุปัชฌาย์และกรรมวาจาจารย์” ต่อมาในปีจุลศักราช 908 (พ.ศ.

1990) พระเจ้าติโลกราชทรงอุปถัมภ์การบูรณะพระเจดีย์หลวง ร่วมกับพระมหา
สวามีเมธังกร ในวันอุโบสถแรม เดือน 3 ในยามแตรเที่ยง เริ่มจากการขุดรอบฐาน
รากเจดีย์องค์เก่าลึกประมาณสี่ระยะคนและกว้างประมาณ 10 ศอกเพื่อทำฐานราก
เจดีย์ และใช้เวลา 3 เดือนในการบูรณะพระเจดีย์ ทำให้พระเจดีย์มีขนาดฐาน
กว้างยาวด้านละ 52 ศอก สูง 92 ศอก แล้วให้หุ้มองค์พระเจดีย์หลวงด้วยแผ่น
ทองแดงกะไหล่ทองคำอีกชั้นหนึ่งทั้งนี้ ภายหลังพระองค์โปรดให้สีหโคตเสนาบดี-
หมื่นด้ามพร้าตบูรณะราชกุฎองค์เก่า (เจดีย์หลวง) ใน จ.ศ. 840 (พ.ศ. 2022)
นับได้ว่าการที่พระองค์เลือกอุปถัมภ์พระศาสนาพุทธ นิกายป่าแดง (นิกายลังกา
วงศ์ใหม่) มีคุณูปการความมั่นคงต่อพระราชอำนาจยิ่ง

ภาพที่ 2 ภาพจำลองพระธาตุเจดีย์หลวงเต็มองค์ โดยแสดงส่วนที่เหลือจากการถล่ม
และเติมเต็มส่วนยอด
ที่มา: เกรียงไกร เกิดสิริ, 2563

ในส่วนของตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวถึงร่องรอยของคติการสถาปนาโพธิมณฑลตั้งแต่ครั้งพระอัยกาแสนมามา ตำนานกล่าวถึงการก่อสร้างรากของพระเจดีย์เหล็กทอง หรือโศติการาม ราชกฤดาการกลางเวียงเชียงใหม่ว่าพระเจ้าแสนเมืองมาโปรดให้หล่อต้นพระศรีมหาโพธิ์มีลำต้นเป็นเงิน สูงเท่าพระองค์ (ค่าคิง) พระเจ้าแสนเมืองมากิ่งและใบเป็นทองคำประดับอัญมณี มีพระพุทธรูปทองคำประทับนั่งตรัสรู้ใต้ควงไม้ศรีมหาโพธิ์แล้วอัญเชิญพระปฏิมาเข้าประดิษฐานในชั้นฐานรากในกลางเมื่อแรกก่อพระเจดีย์เหล็กทอง ดังความในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (2539, น. 59) กล่าวว่า

.....เจ้าแสนเมืองมาจึงหื้อเฝี้ยวทำกลางเวียงภายใต้คุ้มแล้ว หื้อขุดรากเรือนหินธาร จึงแบ่งมหาโพธิ์ต้น 1 มีลำด้วยเงิน มีใบแลยอดด้วยคำ สูงค่าคิงเจ้าแสนเมืองมา แล้วหื้อหล่อรูปพระเจ้าองค์ 1 แล้วด้วยคำตน 1 แล้วด้วยเงินก็เอาไปไว้ในรากเจดีย์นั้น ก็เอาพระพุทธรูปองค์นั้นหื้อนั่งเค้าไม้มหาโพธิ์นั้น แล้วก็แต่งเครื่องบูชาตั้งไว้หน้ามหาโพธิ์กับพุทธรูปเจ้าหันแล....

ด้วยความยิ่งใหญ่ของพระเจดีย์เหล็กทองจุฑาเทมเท่าพระจุฬามณีกลางนครพิงค์นั้นราชกฤดาการ ยังคงมีนัยยะแฝงที่น่าสนใจคือ การสร้างจำลองสายตือทวีปนั้นเอง จากข้อความที่ยกมาในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ นั้น ได้ระบุชัดเจนว่า ในรัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมานั้น ได้มีขั้นตอนการสถาปนา ขุดฐานรากพระเจดีย์ว่าวางผังก่อสร้างรากและวางฤกษ์พระเจดีย์ทำให้อนุমানเปรียบเทียบความสำคัญของการกระทำดังกล่าว ได้เช่นเดียวกับการสร้างมณฑลสถานที่ตรัสรู้จำลอง คือมหาโพธิมณฑลนั่นเอง อีกทั้งการสร้างสิ่งจำลองค่าคิง ในกรณีนี้คือโพธิ์ฤกษ์ คือมีขนาดเท่าตัวในคดีล้านนามักหมายถึงการเปรียบเทียบเป็นตัวแทนอีกด้วย การสร้างมหาโพธิมณฑล คือบริเวณมณฑลสถานที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้อริยสัจจ์ บรรลุอนุตร

สัมมาสัมโพธิญาณ ซึ่งจุดศูนย์กลางของมณฑลคือโพธิบัลลังก์ บริเวณใต้ไม้
อัสดตถพฤกษ์ที่พระองค์ทรงนั่งพิจารณาธรรมนั่นเอง ซึ่งตามความเชื่อใน
วรรณกรรมทางพุทธศาสนากล่าวขยายความถึงจุดที่ทรงประทับนั่งตรัสรู้ว่าเป็น
แผ่นดินจุดแรกที่ถืออุบัติขึ้นมาในโลก เป็นแผ่นดินที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์
จะต้องมาประทับเพื่อตรัสรู้บนโลกนี้ อีกทั้งยังเป็นสถานที่แสดงบุพนิมิตเมื่อต้น
กับบ่าวในกับบ่าวนี้จะมีพระพุทธเจ้าที่พระองค์มาตรัสรู้ และนอกจากนี้การเกิดขึ้น
ของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พุทธสาวก พระจักรพรรดิราชา ล้วนแล้วแต่ต้องมา
อุบัติลงบน “มัชฌิมประเทศ” คือชมพูทวีป อันมีมหาโพธิบัลลังก์ตั้งอยู่ศูนย์กลาง
เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ดังนั้นการสถาปนา สร้างพระเจดีย์โดยจำลองมหาโพธิ
มณฑลเป็นศูนย์กลางภายในกรูหรือครรรหธาตุ จึงเป็นการสร้างสิ่งสมมุติที่เป็น
ศูนย์กลางของมณฑลจักรวาลจากวิสตุอิฐ หิน ปูน ทราย ให้สมควรเป็นเจดีย์ไว้
เพื่อการเคารพสักการะ และมีนัยยะสิทธิธรรมของผู้สร้างมาเกี่ยวข้อง

5. พระคทหลวง ภาพฉายของโพธิมณฑลในพระมหาธาตุเจดีย์ทลวง

นอกจากนั้นการสร้างพระพุทธปฏิมาในซุ้มจระนมทั้งสี่ด้าน (อาจจะสร้าง
ต่อโดยพระนางติโลกจุฑา หรือเป็นงานซ่อมปฏิสังขรณ์ในยุคพระเจ้าติโลกราชยัง
ไม่สามารถชี้ชัด) พระที่นั่งองค์ก็ล้วนเป็นพระปางสมาธิขนาดใหญ่ ด้านหลังผนังมี
ลวดลายปูนปั้นเป็นไม้โพธิพฤกษ์ ปิดทองคำเปลว ประดับแก้วจินสีเขียวในส่วน
ของใบโพธิ์(ปัจจุบันซ่อมปิดทองเปลวแล้ว) ซึ่งชาวล้านนามักเรียกว่า พระเจ้าตรัส
รู้ได้ควงไม้มหาโพธิ์ นั่นเอง ซึ่งมีนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ไทย ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคติที่มา แนวคิดของการสร้างซุ้มจระนมติดไว้ที่เรือน
ธาตุมีนัยยะว่า การสร้างพระพุทธปฏิมาที่ซุ้มจระนมนี้เป็นการต้องการสร้าง
ภาพฉาย สื่อให้เห็นถึงสิ่งที่บรรจุอยู่ภายใน (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545, น. 81)

กล่าวคือ องค์เจดีย์ เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ หรือหากไม่ได้บรรจุพระบรมธาตุ แต่บรรจุพระพุทธรูป พระธรรม ก็ยังนับว่าเป็นเครื่องแทนองค์ศาสตาทุทธเจ้าอยู่ดีนั่นเอง หรือแม้กระทั่งแนวคิดของซุ่มโขง จระนำ ซึ่งก็คือคูกา ศัพท์สันสกฤต ซึ่งแปลว่า “ถ้ำ” มาจากรากศัพท์ คห คฺยหะ ซึ่งแปลว่า “ปกปิด, ซ่อน” มีความหมายเดียวกันกับรากศัพท์ คุป กลายมาเป็น คุปตะ เพื่อหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีลักษณะลึกลับหรือสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา ถ้ำเป็นจุดศูนย์กลางข้างในสุด และเป็นจุดเริ่มต้นที่สุดของจักรวาล นอกจากนั้น คุป ยังตรงกับคำว่า กรุนั้นเอง ซึ่งจารีตการประดิษฐานศาสนวัตถุล้ำค่าในล้านนา ก็มักจะประดิษฐานในคูหาของมณฑปที่ภายในปิดทองเปลวทองที่บออย่างเช่นมณฑปพระธาตุศรีจอมทอง และมณฑปหลังวิหารลายคำนั่นเองในส่วนของคูหาที่ประดิษฐานพระคงหลวงนั้น ก็พบว่ามีย่องรอยการลงรักปิดทองหลงเหลืออยู่เช่นกัน ตรงตามในลานธรรมตำนาน วัดพระธาตุเจดีย์หลวง กล่าวไว้ว่าเป็นงานปฏิสังขรณ์ในช่วงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช-พระเมืองแก้ว ในกรณีเหตุที่มาความนิยมการสร้างคูหาจระนำนั้น ซึ่งแต่เดิมพัฒนาการของการสร้างเจดีย์นั้นเริ่มแรกมักสร้างเป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ ต่อมาพัฒนาการรูปแบบทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมกลายเป็นทรงปราสาทที่มีพระอยู่ในซุ่มจระนำแต่ละทิศ ที่เรียกขานนามว่าทรงปราสาทนั้นก็เพราะ มีซุ่มประดิษฐานองค์พระ เหมือนอุปมาเป็นที่อาศัยตั้งนั้นทางสถาปัตยกรรมจึงเรียกนามว่าปราสาทนั่นเอง ก็ยังเป็นการย้ายภาพฉายของสิ่งที่ประดิษฐานอยู่ในองค์พระธาตุเจดีย์นั้น ซึ่งในกรณีของราชกู่ศาการเจดีย์หลวงวัดโชติการามนั้น พระพุทธรูปปฏิมากระทำยานิมุทธาหรือปางสมาธิที่หิ้งสี่ทิศของซุ่มโขงจระนำ คือการตอกย้ำความเป็นมหาโพธิมณฑลของพระพุทธเจ้าในภัทรกัปป์ทั้งสี่พระองค์ ลักษณะพระปฏิมากรปูนปั้นลงรักปิดทองประทับบนฐานปัทมอาสนียกเก็จแบบล้านนา พระหัตถ์ประสานกันกระทำปางสมาธิได้คงไม้ศรีมหาโพธิ์ อาจเป็นภาพฉาย โดยมีนัยยะสัมพันธ์กับ การที่พระเจ้าแสนเมืองมาทรงสร้างพระปฏิมาปางสมาธิใต้ต้นโพธิ์

เงิน ใบทองคำสูงเท่าพระองค์ เพื่อบรรจุในห้องกรพระธาตุเจดีย์หลวงเมื่อแรกสร้าง เป็นการจำลองโพธิบัลลังก์ อันเป็นสายคือทวีปก็เป็นได้

ถึงแม้ว่าภายหลังจะก่อปิดทึบศตวันออกแล้วแปลงเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าแก้วมรกตแล้วก็ตาม องค์พระแก้วมรกตก็ยังคงแสดงปางสมาธินั่นเอง และเมื่อยิ่งเปรียบเทียบสัดส่วนของพระคงหลวง กับพระแก้วมรกต สัดส่วนองค์พระพระวรกาย การวางพระหัตถ์ พระบาท สังฆาฏิ ก็ยังมีความละม้ายกับพระแก้วมรกตยิ่ง

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปปฏิมากรปางสมาธิ ชุ่มจะนะนำทิศเหนือเจดีย์หลวงถ่ายเมื่อ พ.ศ.2523
ที่มา : ศิระ ตวงชัยปิติ, 2560

6. พระเจ้าแก้วอมรโกฏิ แก้วสิริแห่งจักรพรรดิ

ความเป็นมาของพระแก้วมรกต ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ และรัตนพิมพวงศ์ พระนามเดิมตามตำนานคือ พระแก้วมรกต ซึ่งหมายถึง รัตนของเทวดา(อมร) ตำนานกล่าวถึงพระนาคเสนเถระ ปรารภสร้างพระปฏิมาด้วยวัสดุอันเลิศ พระอินทร์จึงให้เวสสุกรรมเทวบุตร ไปขอแก้วมณีโชติที่เขาเวบุลละ แต่กุมภภัณฑ์และเทพูดาที่อารักขาแก้วมณีโชติมอบให้ไม่ได้เพราะเป็นรัตนประจำของพระจักรพรรดิเท่านั้น จึงได้ให้แก้วมรกตดวงนี้มาแทน เวสสุกรรมเทวบุตรจึงได้กระทำการเนรมิต สลักพระปฏิมาให้ดังงามสำเร็จแล้วพระนาคเสนเถระ อธิษฐานฤทธิ์ อัญเชิญพระบรมธาตุ 7 องค์ประดิษฐานในองค์พระแก้วมรกตเป็นอัศจรรย์ ตำนานปรัมปราคติยังกล่าวว่พระแก้วมรกตประดิษฐานในหลายนคร อาทิเช่น ปาฏลีบุตร ลังกาทวีป กัมโพช อโยธยา トラบจนถึงกำแพงเพชร เป็นต้น ถัดนั้นท้าวมหาพรหมผู้เป็นอนุชาพระเจ้ากือนาแห่งเชียงใหม่ พระรัตนปฏิมาถูกเชิญไปไว้ในเมืองเชียงราย ปลายปี พ.ศ. 1979 พระแก้วมรกตถูกพบในเจดีย์ใหญ่เก่าองค์หนึ่ง ณ เมืองเชียงราย เมื่อคราสถูปเจดีย์ต้องอสถินบาดพังลง จึงพบองค์พระพุทธรูปโบกปูนขาวปิดทองคำที่บัพทรวงศ์ต่อมาภายหลังจึงรู้ว่าเป็นพระรัตนปฏิมากรแก้วมรกต (พระรัตนปัญญาเถระ, 2501, น. 124) ซึ่งถ้านับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งจับต้องได้ ควรนับตั้งแต่การที่องค์พระปรากฏขึ้นที่วัดป่าเยี้ยะเนื่องจากฟ้าผ่าเจดีย์ถล่มลง ศักดิ์ชาย สายสิงห์ (2547, น. 85) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏของพุทธลักษณะพระแก้วมรกตว่า น่าจะสร้างขึ้นในรูปแบบศิลปกรรมล้านนา อิทธิพลพุทธศาสนาตั้งถิ่นฐานจากสุโขทัยรุ่งเรือง หรือเป็นพระพุทธรูปล้านนาที่มีความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบกับพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย อีกทั้งบริเวณเวียงชัยซึ่งเป็นเมืองโบราณสำคัญเมืองหนึ่งใกล้กับเมืองเชียงรายพบพระพุทธรูปปฏิมาหินทรายหลายองค์ เช่นพระเจ้าหินทิพย์เวียงห้า และพระปฏิมาหิน

ทราวัดสันสลิต ซึ่งมีลักษณะพระเศียรโล้นไม่ปรากฏเม็ดพระศกคล้ายคลึงกับลักษณะของ “พระแก้วมรกต” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547, น.313) แต่เพื่อศักดิ์และสิทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้ จึงมีการแต่งตั้งตำนานพระแก้วมรกต หรือรัตนพิมวงค์ ให้ความสำคัญถึงความสำคัญ เดินทางผ่านกาลเวลายุคสมัยต่างๆอันยาวนานในโลก พระพุทธศาสนานั้นเอง และต่อมาเมื่อ พระเจ้าติโลกราชทรงทราบเรื่องพระพุทธรูปองค์นี้จึงโปรดเกล้าให้อาราธนาองค์พระจากเชียงรายไปไว้ในเชียงใหม่ แต่ตำนานกล่าวว่า เป็นประสงค์ขององค์พระพุทธรูปนั้นเลือกที่จะไปทางเมืองลำปาง โดยประดิษฐานอยู่ที่วัดพระแก้วดอนเต้าช่วงระยะหนึ่งซึ่งอาจจะเกี่ยวเนื่องกับกรณีอำนาจทางการเมืองของหมื่นโลกนครผู้เป็นพระปิตุลา การก่อสร้างเสริมขึ้นให้ใหญ่โตประดุจตั้งพระมหาธาตุกลางเมือง ในสมัยรัชกาลพระเจ้าติโลกราชก็ยังไม่เห็นถึงความสำคัญของราชกฤดาการ ยังไม่เพียงเท่านั้นเมื่อทรงบูรณะพระเจดีย์หลวงเสร็จแล้ว พระเจ้าติโลกราชก็โปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองลำปางมาประดิษฐานไว้ ที่ซุ้มจระนำทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ เมื่อปีฉลู จุลศักราช 843 (พ.ศ. 2024) จากนั้นใน พ.ศ. 2025 พระเจ้าติโลกราชจึงอาราธนาพระแก้วอมรโกฏิสู่นครเชียงใหม่แล้วให้ประดิษฐานไว้ในโขงปราสาท ที่กลางพระวิหารหลวงวัดโชติการามเป็นเวลา 1 ปี (อาจรอเวลาแปลงซุ้มพระด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์ก็ได้) แล้วต่อมาจึงอาราธนาพระเจ้าแก้วอมรโกฏิไปประดิษฐานซุ้มที่พระเจดีย์หลวงกลางเวียงเชียงใหม่

ภาพที่ 4
พระแก้วมรกต
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 5
พระเจ้าหินทิพย์ เวียงห้าว จังหวัดเชียงราย
ที่มา: สราวุธ รูปิน, 2559

ถ้ามองถึงใจความสำคัญของตำนานพระแก้วอมรโกฏิ หรือรัตนพิมพวงศ์ แล้ว แก้วก้อนนี้จะมีค่าเปรียบเท่ากับแก้วของพระจักรพรรดิ “พระจักรพรรดิราช” ย่อมทรงแก้ววิเศษทั้ง 7 ประการ อันได้แก่ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว รัตนะ (หรือที่ในมักเรียกออย่างจำเพาะเจาะจงลงไปว่า แก้วมณีโชติ) นางแก้ว ขุนคลังแก้ว และขุนพลแก้ว โดยแก้วแต่ละประการก็มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากพวกกุมภณทัให้แก้วก้อนนี้แก่วิสสุกรรมเทวบุตร เพื่อมารังสรรค์พระพุทธรูปมาแทนแก้วจักรพรรดินั้นเอง และการครอบครองพระพุทธรูปมาองค์นี้ หรือแม้แต่ประดิษฐานอยู่ในดินแดนพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด ก็ย่อมเปรียบเสมือนว่าพระองค์เป็นจักรพรรดิเช่นกัน การที่พระแก้วอมรโกฏิถูกนำมา

นครเชียงใหม่และประดิษฐานที่โชติการาม โดยประดิษฐานที่โฆงกลางวิหารเบื้องหน้าพระอัฐฐารส และต่อมาได้ย้ายขึ้นไปบนองค์พระเจดีย์ ที่ซุ้มจระณัมทิศตะวันออก ก็ยังตอกย้ำความสำคัญของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิของพระเจ้าติโลกราชผ่านคติโพธิมณฑล และรัตนทั้ง 7 ของพระเจ้าจักรพรรดิ และประดิษฐาน “พระแก้วมรกต” ไว้ ณ ซุ้มบนองค์เจดีย์หลวงทิศตะวันออก ดุจดั่ง “แก้วมณีโชติ” รัตนสมบัติของ “พระเจ้าจักรพรรดิ” แห่งอาณาจักรล้านนา รวมระยะเวลาประดิษฐานที่นครเชียงใหม่ 80 ปี ในช่วงปลายสมัยล้านนาगतเป็นของพม่า พระเจ้าไชยเชษฐาแห่งล้านช้างได้อัญเชิญ “พระแก้วมรกต” ไปหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ เมื่อล้านช้างเสื่อมอำนาจลง จึงเสีย “พระแก้วมรกต” ให้แก่กรุงธนบุรี และเมื่อตั้งกรุงใหม่ พระแก้วมรกตจึงได้ประดิษฐานในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ฯ พระนครใหม่อันมีนามพ้องกับพระแก้วมรกต เป็นสิริแก่พระนครตราบจนปัจจุบัน

“พระแก้วอมรโกฏี” จึงนับว่าเป็นพระพุทธรูปสำคัญในช่วงเวลาที่กษัตริย์เชื้อสายไท-ลาวทั้งหลายกำลังพยายามขยายอำนาจออกไปให้กว้างขวางที่สุด ทั้งโดยการทำสงครามระหว่างกันและการสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติในเวลานั้น “พระแก้วมรกต” เป็นพระพุทธรูปเพียงองค์เดียวที่ทำจากแก้วเขียวก้อนใหญ่ จึงน่าจะเป็นความตั้งใจของผู้สร้างที่จะทำให้ “พระแก้วมรกต” มีความหมายในฐานะเป็น “แก้วมณีโชติ” ของพระจักรพรรดิราช จนสมัยต่อมาในล้านนาและภูมิภาคข้างเคียงเกิดความนิยมสร้างพระพุทธรูปภูมิดด้วยแก้วผลึก รัตนชาติ หรือแม้กระทั่งแก้วหล่อ ดังที่พบที่ อ.ฮอด และเชียงใหม่ แต่ที่มักเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กเท่านั้นไม่ได้มีขนาดใหญ่อย่างพระแก้วมรกตที่ประดิษฐานที่กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

7. สัญญาจากศิลปกรรม ความเป็นศูนย์กลางจักรวาลในฐานะเขาพระสุเมรุ และโพธิมณฑล

ในซิงกาลมาลีปกรณ์ได้ระบุว่า พระธาตุเจดีย์หลวงหลังจากที่พระเจ้าติโลกราชก่อสร้างแล้วนั้น มีระเบียบกระพุ่มยอดเดียว สูงใหญ่กว่าองค์เดิมมัก งามดั่งเพียงพระเกศแก้วจุฬามณีธาตุเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งตามคัมภีร์โลกศาสตร์เชิงพุทธถือว่าเป็นศูนย์กลางจักรวาลเช่นเดียวกับเขาพระสุเมรุอยู่ในแกนตั้งเดียวกันแต่ในภพที่สูงส่งกว่านั่นเอง แต่ผู้เขียนยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การสร้างสถาปนาพระธาตุเจดีย์ เป็นการสร้างสถาปนามหาโพธิมณฑล คือสายตือทวีป จุดศูนย์กลางจักรวาลเชิงพุทธนั่นเอง ในตำนานพระธาตุเจดีย์หลวงยังบรรยายให้เห็นภาพของราชภูฏาคารเมื่อพระเจ้าติโลกราชสร้างซ่อมเสร็จแล้วว่า ฐานเจดีย์ประกอบไปด้วยราชสีห์ใหญ่ประดับทั้งสี่ทิศ พญานาค 5 เศียรเป็นราวทางขึ้นจำนวน 8 ตัว และมีรูปปูนปั้นช้างยืนล้อมจำนวน 28 เชือก ซึ่งมีจำนวน 8 เชือกที่มีชื่อเฉพาะเรียกขานในตำนานวัดเจดีย์หลวงว่า เมฆบัววัน ชมพลแสน ดาบแสนด้าม หอกแสนลำ ปืนแสนหลัง หน้าไม้แสนเกี้ยว แสนเขื่อนค้ำน ไฟแสนเต่า ได้รับความนับถือว่าเป็นอารักษ์เมืองเชียงใหม่ด้วยนั้น คติช้างล้อม เป็นที่เข้าใจกันดีว่ามาจากพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ สาเหตุที่โบราณท่านนำช้างมาล้อมรอบฐานอาคารหรือฐานเจดีย์ก็เพราะถือว่าเจดีย์องค์นี้เป็นศูนย์กลางจักรวาล โดยที่คตินี้เป็นคติดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ที่อรรถกถาจารย์ในพระพุทธศาสนา รับเข้ามา ทั้งนี้เพราะในคัมภีร์มหาปริณิพพานสูตรกล่าวว่า ปังสุปฐพีหรือแผ่นดินที่รองรับมหาสมุทรลอยอยู่เหนือลม ไม่ได้กล่าวช้างหนุนจักรวาลแต่ประการใด แต่เมื่อค้นเพิ่มเติมจากคัมภีร์ฝ่ายลังกาที่แต่งในสมัยรัชกาลพระเจ้าปรากรมพาทูที่ 1 ชื่อคัมภีร์อภินันท์ปิคา รจนาโดยพระมคคัลลานเถระแห่งเขตวันวิหารซึ่งเนื้อความในคัมภีร์กล่าวว่า ช้างเอราวัณ ช้างปุลนทริก ช้างวามนะ ช้างกุ่มท ช้างอัญชนะ ช้างปุปพทันตะ ช้างสัพพกุ่มมะ ช้างสุปปติกะ เป็นช้างประจำทิศทั้ง 8

โดยช่างทั้ง 8 เชือกนี้ทำหน้าที่หมุนจักรวาลโดยหมุนที่มุมทั้งสี่ด้านและที่กึ่งกลางด้านทั้งสี่ ซึ่งนัยยะการมีชื่อของช่างอาร์กซ์ทั้ง 8 เชือกของเจดีย์หลวง อาจพ้องตรงกับคัมภีร์ของอรรถกถาจารย์ลังกาทังได้กล่าวมาแล้วก็เป็นได้ ยิ่งไปกว่านั้นช่างเชือกสุดท้ายที่เป็นของดั้งเดิมกับพระเจดีย์ ยังหลงเหลือร่องรอยอุบะ เครื่องทรงที่คอช่าง นัยยะของช่างทรงเครื่อง ก็ยิ่งสนับสนุนความเป็นช่างทรงของพระจักรพรรดิยิ่ง

การศึกษาคติรูปแบบของพระธาตุเจดีย์ในล้านนานั้น ได้มีผู้ศึกษาก่อนหน้านี้ในแนวทางประวัติศาสตร์ศิลปะหลายท่านแล้ว โดยมีคำอธิบายหลายชุดในเชิงสถาปัตยกรรมไทย รองรับความสำคัญของการสถาปนาพระธาตุเจดีย์ในล้านนาว่ามีนัยยะสำคัญตามคติจักรวาลวิทยา หมายถึงการสถาปนาเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งในคำอธิบายดังกล่าว มักเน้นการสมมุติให้ตอบรับกับการวางแผนผังคติจักรวาลทัศน์แบบล้านนา โดยมีพระธาตุเจดีย์เป็นเขาพระสุเมรุ นั้น วัดล้านนามักมีการวางแผนผังโดยแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกันอย่างชัดเจน เพื่อกำหนดเขตพุทธาวาสให้เป็นไปตามคติจักรวาล มีวิหาร และเจดีย์เป็นแนวแกนหลักทิศตะวันออก ตะวันตกของวัด วางตำแหน่งธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัดโดยเปรียบตั้งเขาพระสุเมรุ โดยรอบตามทิศต่างๆ เป็นที่ตั้งของวิหาร ซึ่งประกอบด้วยด้านทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของวิหารหลวง และทิศใต้ ซึ่งเป็นตำแหน่งของชมพูทวีปในคติจักรวาลได้ตั้งวิหารที่มีความสำคัญ (สุวิภา จำปาวัลย์, 2558, น. 256) เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ศิลปะกรรม จึงเกิดคำถามว่า พระธาตุเจดีย์เป็นศาสนสถานสำคัญในพุทธศาสนา การเปรียบเทียบรูปแบบสถาปัตยกรรมในเชิงสัญลักษณ์ความหมายกับเขาพระสุเมรุ นั้น เป็นความรู้ที่ถูกต้องทั้งหมดแล้วจริงหรือ ในการศึกษาคติการสร้างพระธาตุเจดีย์นั้น ได้มีผู้ศึกษาก่อนหน้านี้ในแนวทางประวัติศาสตร์ศิลปะหลายท่านแล้ว โดยมีคำอธิบายหลายชุด รองรับความสำคัญของการสถาปนาพระธาตุเจดีย์ใน

ล้านนาว่ามีนัยยะสำคัญหมายถึงการสถาปนาเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางจักรวาล และมีนัยยะถึงพระเศวตแก้วจุฬามณีธาตุเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งในคำอธิบายดังกล่าว มักเน้นการสมมุติให้ตอบรับกับแผนผังคติจักรวาลทัศน์แบบล้านนา โดยมีพระธาตุเจดีย์เป็นเขาพระสุเมรุ นั้น เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม หากแต่มองว่าเขาพระสุเมรุคือศูนย์กลางจักรวาลกายภาพที่เป็นภูมิประเทศตามคัมภีร์โลกศาสตร์ สถานที่ที่ตรัสรู้ โพธิบัลลังก์ที่พุทธคยา ก็เป็น ศูนย์กลางในทางมิติจิตวิญญาณ

8. บทสรุป

ในการการสถาปนาสร้างเสริมพระธาตุเจดีย์หลวง และสังคายนาพระไตรปิฎก หากมองเบื้องลึกลงไปการกระทำโพธิมณฑลนั้นย่อมมีนัยยะแฝงเกี่ยวกับคติจักรพรรดิราชา พระราชอำนาจ สิทธิธรรมของพระมหากษัตริย์ ความเป็นธรรมราชา การสถาปนาตนขึ้นเป็นพระจักรพรรดิราชาผู้มีพระบรมเดชาภาพเหนือพระนครทั้งปวง และทรงเป็นธรรมราชา อุปลัมภ จรรโลง คำชู พระพุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากโดยเฉพาะแนวคิดสำคัญในการแผ่ขยายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แนวคิดความสำคัญของ “มหาโพธิมณฑล” ถูกสร้างขึ้นเป็นรูปธรรมในรูปสัญลักษณ์ของ “โพธิบัลลังก์” ไม่เพียงแต่ปรากฏตัวตนผ่านคัมภีร์ศาสนาเท่านั้น แต่ถูกสื่อสารออกมาเป็นรูปธรรมผ่านศาสนวัตถุ วัตถุอาาราม ความสำคัญของคติมหาโพธิมณฑลมีส่วนเสริมสร้างความเป็นพระจักรพรรดิราชา ภายใต้กระบวนทัศน์และบริบทที่หลากหลาย ซึ่ง

ความเข้าใจรับรู้เกี่ยวกับคติการบูชาพระบรมธาตุในล้านนาตามคติโบราณ นอกจากจะรับรู้ในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นชิ้นส่วนของพุทธสรีระแล้ว การสถาปนาพระธาตุเจดีย์ขึ้นมายังถูกรับรู้ในแง่ของการเป็นสัญลักษณ์แทนองค์ศาสดา และการประดิษฐานพุทธศาสนาอย่างมั่นคงเป็นหลักของอาณาจักร มี

การแผ่พระราชอำนาจทางการเมือง และการอุปถัมภ์ค้ำชูพระศาสนาไปควบคู่กัน หากมองเบื้องลึกลงไปยังมีบริบททางสังคมการเมืองเข้ามาแฝงอยู่ กล่าวคือธาตุเจดีย์และคติมหาโพธิมณฑล และมีบทบาทเป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อระหว่างท้องถิ่นกับพุทธศาสนา เป็นการแสดงอาณาเขตและพื้นที่ของอาณาจักร เป็นเครื่องเสริมสร้างบารมีของชนชั้นปกครอง อีกทั้งนัยยะการถือครองพระบรมธาตุของพระมหากษัตริย์คือความเป็นผู้มีบุญญาธิการ และมีสิทธิธรรมในสิริราชสมบัติตลอดจนถึงเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม ดังนั้นพระธาตุเจดีย์จึงเป็นพื้นที่ส่วนกลาง ที่ความแตกต่างระหว่างชนชั้นปกครองและไพร่ สามารถสมานลงได้อย่างแนบยิ่งโดยอาศัยศรัทธาในพระพุทธรูป โดยอาศัยวัตถุธรรมคือพระมหาเจดีย์ธาตุ เป็นเครื่องผสมผสานนั่นเอง

ความรุ่งเรืองโชติช่วงของราชกฤดาการแห่งโชติการาม ได้รุ่งโรจน์ตามเท่าอายุเมืองเชียงใหม่ จนยอดเจดีย์หลวงหักพังลงจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวหนัก ถล่มลงมาเหลือครึ่งองค์ ในปี พ.ศ. 2088 ดังความในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ว่า “ศักราช 907 เดือน 11 แรม 4 ค่ำ แผ่นดินไหวหนัก ยอดมหาเจดีย์หลวง และเจดีย์วัดพระสิงห์หักพัง โดยเจดีย์วัดอื่นก็เช่นกัน” ก็ไม่ปรากฏประวัติการบูรณะพระธาตุเจดีย์หลวงโดยการก่อยอดพระเจดีย์ให้สมบูรณ์ขึ้นไปอีกเลย ปรากฏเพียงแต่การก่ออิฐพูนังค์บางจุดเพื่อป้องกันการถล่มเพิ่ม พระธาตุที่พังทลายเหลือครึ่งองค์ ก็ตระหง่านดำรงอยู่ท่ามกลางความไม่มั่นคงทางการเมือง ตราบจนสิ้นอายุเมืองเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2513). *ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ 1 และภาคที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: เจริญสิน.
- คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (2538). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ 700 ปี*. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- เจริญ มาลาโรจน์ (มาลา คำจันทร์). (2548). *มองโลกล้านนาผ่านอรุณวงศ์สุตร*. เชียงใหม่: สันติภาพ.
- ชาติรี ประกิตนนทการ. (2552). คติสัญลักษณ์ศิระชะแผ่นดิน. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*, 31(1), 84-111.
- เชษฐ์ ดิงสัญชลี (2555). “*สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์*.” กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ
- เชษฐ์ ดิงสัญชลี. (2556). *สังเวชนียสถาน และสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2463). *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- ปรมาณูชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระ. (2540). *ปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ, (2554). *ตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระพุทธญาณ พระพุทธรุกาม, บำเพ็ญ รวิน, ผู้แปล. (2463). *มูลศาสนา ลำนวนล้านนา*. ม.ป.ท.

- พระรัตนปัญญามหาเถระ, แสง มนวิฑูร, ผู้แปล. (2501). *ชินกาลมาลีปกรณ์*.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546) . *ความหมายของพระบรมธาตุในอารยธรรมสยาม
ประเทศ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2547). พระธาตุหริภุญไชย : ต้นแบบเจดีย์ “ทรงระฆังแบบ
ล้านนา.” *วารสารดำรงวิชาการ*. (5),61-62
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2547). พระแก้วมรกตคือพระพุทธรูปล้านนาที่มีความสัมพันธ์
ทางด้านรูปแบบกับพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา ในสุจิตต์ วงษ์
เทศ (บรรณาธิการ). *พระแก้วมรกต*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2560) . *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลัง
ศรัทธา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศานติ ภักดีคำ (2552). *ไตรภูมิหรือวรรณกรรมโลกศาสตร์พระพุทธศาสนา :
ความสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์
- สมคิด จิระทัศนกุล. (2545). *คติ สัญลักษณ์และความหมายของซุ้มประตูหน้าต่าง
ไทย*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). (2547) .*พระแก้วมรกต*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวิภา จำปาวัลย์. (2558). *พระธาตุในสังคมล้านนา: พัฒนาการและการ
ปรับเปลี่ยนจากรัฐจารีตลู่โลกาภิวัตน์* . (วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2525). *ไตรภูมิ* (ไตรภูมิฉบับล้านนา). หน่วยส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรมศึกษาและวัฒนธรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เอเดรียน สนอดกราส. (2541). *สัญลักษณ์แห่งพระสถูป*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี¹
Cultural Assimilation of Vietnamese Thais
in Muang District, Surat Thani Province

อริสา สายศรีโกศล^{1*}, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์²

Arisa Saisrikosol ^{1*}, Somrak Chaisingkananont²

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์^{1,2}

School of Liberal Arts, Walailak University^{1,2}

*Corresponding Author, e-mail: arisa.saisrikosol@gmail.com

(Received: September 17, 2021 | Revised: December 17, 2021 | Accepted: December 23, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบันมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นลูกหลานของชาวเวียดนามอพยพที่ถูกจับกุมตัวมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี พ.ศ. 2495 ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของไทยบทความนี้ศึกษาการผสมกลมกลืนทาง

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัฒนธรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านกรอบแนวคิด ทฤษฎีการผสมกลมกลืนแบบแยกส่วน เป็นการศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 จำนวน 5 คน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 2 จำนวน 4 คน รุ่นที่ 3 จำนวน 1 คน และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในด้านการ ดำเนินชีวิตประเพณีและวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 แต่งงานกันเองภายใน กลุ่มผู้อพยพด้วยกัน สื่อสาร ภาษาเวียดนามได้คล่องกว่าการใช้ภาษาไทย ปัจจุบัน ยังมีสถานะไร้สัญชาติอาศัยอยู่ในประเทศโดยถือใบสำคัญประจำคนต่างด้าว ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 2 เริ่มผสมกลมกลืนกับสังคมที่เขาเกิดและเติบโต ขึ้น ได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย สามารถอ่านเขียนและพูดได้ทั้งภาษาไทย กลางและภาษาท้องถิ่นภาคใต้ บางคนเปลี่ยนชื่อสกุลเป็นภาษาไทยและแต่งงาน เข้ากลุ่มกับคนไทยในพื้นที่ คนรุ่นนี้ได้รับสัญชาติไทยในปี พ.ศ. 2533 ส่วนรุ่นที่ 3 ได้รับสัญชาติไทยตั้งแต่แรกเกิด สื่อสารภาษาเวียดนามไม่ได้ ใช้ชีวิตเหมือนกับคน ไทยทุกประการ และเริ่มปฏิเสธความเป็นเวียดนาม งานวิจัยพบว่า มีปัจจัย 2 ระดับที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ไม่เท่ากันของคนในรุ่นเดียวกัน และระหว่างคนต่างรุ่น คือ ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ อายุในขณะที่ยอพยพมา สุราษฎร์ธานี เพศ การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และปัจจัยระดับ ชุมชน ได้แก่ ระยะเวลาในการอาศัยในชุมชน กลยุทธ์ในการผสมกลมกลืน และ การสนับสนุนทางสังคม

คำสำคัญ: การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม, ชาวเวียดนามอพยพ, ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม, สุราษฎร์ธานี

Abstract

This research paper aims to study cultural assimilation of Thai people of Vietnamese descent, Muang District, Surat Thani Province. A small number of Vietnamese Thais currently reside in Muang District, Surat Thani Province. They are the descendants of Vietnamese immigrants who were relocated from the Northeast region and detained in Surat Thani in 1952 for Thai security reasons. This article examines cultural assimilation and the factors that determine varying levels of cultural assimilation among Vietnamese Thais in Muang District, Surat Thani Province, through the lens of segmented assimilation theory. This study used qualitative research methods, document research, in-depth interviews with ten informants - five members of the first generation, four members of the second generation, and one member of the third generation - and participant observation of Vietnamese Thais' daily life and traditional culture.

According to the study, first-generation Vietnamese immigrants married among themselves. They speak Vietnamese better than Thai. Their legal status is still stateless, and they are living in Thailand with an alien identification card. Second-generation Vietnamese Thais began to integrate into the society in which they were born and raised. Because they were educated in a Thai school system, they can read and write Thai well and fluently speak both Central Thai and Southern Thai dialects. Some people changed their surnames to Thai language and intermarried with Thai people living

in the same area. This generation was granted Thai citizenship in 1990. The third generation was born and derived Thai citizenship. They cannot communicate in Vietnamese and live their lives in Thai's way, so they began to reject "Vietnamness." The study discovered that different levels of cultural assimilation within and between generations were influenced by two levels of factors. Individual-level variables include the age at which they immigrated to Surat Thani, gender, education, and the economic status of their parents, whereas societal-level variables include length of cultural contact, acculturation strategies, and social support.

Keywords: cultural assimilation, Vietnamese immigrants, Vietnamese Thais, Surat Thani

1. บทนำ

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวเวียดนามนั้นมีหลายระลอกจึงมีการแบ่งชาวเวียดนามออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่เข้ามาในช่วงก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกเรียกว่า “ญวนเก่า” ส่วนกลุ่มที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกเรียกว่า “ญวนใหม่” หรือ “ชาวเวียดนามอพยพ” ต่อมาได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2547 กำหนดให้ใช้คำว่า “ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม” (Vietnamese Thais) สำหรับผู้ที่ได้สิทธิความเป็นพลเมืองของไทย

ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นลูกหลานของชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาประเทศไทยช่วงหลังสงครามโลก

ครั้งที่ 2 และได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคอีสาน บริเวณจังหวัดนครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร สกลนคร อำนาจเจริญ อุดรธานี หนองบัวลำภู ในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้แยกชาวเวียดนามที่ต้องสงสัยว่าเป็นแกนนำที่มีพฤติกรรมอันเป็นคอมมิวนิสต์ในภาคอีสาน และเคลื่อนย้ายมาคุมขังไว้ที่นิคมสร้างตนเองขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงทำให้ครอบครัวของผู้ที่ถูกคุมตัวอพยพตามมาที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชีวิตของพวกเขาได้รับความยากลำบาก เพราะต้องถูกจับแยกห่างจากครอบครัวหรือญาติพี่น้องที่อยู่ทางภาคอีสานแล้ว ยังต้องมีการปรับตัวหลายอย่างในการเริ่มต้นชีวิตในพื้นที่ใหม่ ต่อมารัฐบาลเปลี่ยนนโยบาย มีการปล่อยตัวและอนุญาตให้ชาวเวียดนามอพยพเดินทางกลับเวียดนาม หรือย้ายถิ่นกลับไปภาคอีสานได้ ในปัจจุบันจึงมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเพียง 50 ครอบครัวอาศัยอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการศึกษาพบว่า ตลอดระยะเวลามากกว่า 60 กว่าปีที่ผ่านมา ชาวเวียดนามอพยพ รุ่นที่ 1 นั้นมีสถานะเป็นเพียงผู้อพยพที่ไม่มีสิทธิใด ๆ เท่าเทียมกับคนไทยเลย เช่น ไม่สามารถเป็นเจ้าของบ้าน ตักแถว และที่ดิน ไม่มีสิทธิเดินทางออกไปนอกเขตที่กำหนดให้พักอาศัย และไม่มีสิทธิรับราชการ อีกทั้งในอดีตยังผูกติดกับภาพความเป็นคอมมิวนิสต์ ยิ่งทำให้การใช้ชีวิตมีความลำบากมาก ได้รับความกดดันจากนโยบายของรัฐบาลไทยที่ผันผวนไปตามสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ ชาวเวียดนามอพยพต้อง มุมนะอดทนอย่างมาก ยังต้องอาศัยกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมไทย สิ่งเหล่านี้แม้จะทำให้เกิดความยากลำบาก แต่เป้าหมาย คือ การต่อสู้ การรับมือแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอดในสังคมไทยจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 รัฐบาลไทยได้ปรับเปลี่ยนท่าทีต่อชาวเวียดนามอพยพ โดยได้มอบสัญชาติให้กับชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม รุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ทำให้พวกเขาสามารถถือครองกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินได้ตาม

กฎหมาย และในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยได้พิจารณาให้ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรไทยได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

สำหรับการย้ายถิ่นฐานของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเหล่านี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นำไปสู่การปรับตัว ระดับการเรียนรู้ และพัฒนาสังคมใหม่ในระดับตัวบุคคลหรือระดับชุมชน เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มของคนทั่วไปที่มีการอพยพย้ายถิ่นมีเชื้อชาติหรือถิ่นฐานเดียวกันเมื่อไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วเขาจะไปรวมตัวกัน อาศัยอยู่ที่เดียวกันหรือเป็นกลุ่มทำมาหากินและใช้ชีวิต แต่ก็จะมีคนบางส่วนที่สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป สามารถเรียนรู้จนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่แต่ในขณะเดียวกันยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีติดตัวมาและแสดงออกมาได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม ถือเป็นกรณีผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นการปรับตัวในรูปแบบที่เรียกว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรม หรือจะเรียกว่าปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ยอมรับสิ่งใหม่ แต่ยังคงรากเหง้าของตนเองเอาไว้ ส่วนอีกกลุ่มที่ปรับตัวแล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ไม่คงเหลือซึ่งของเดิม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในลักษณะนี้จะพบในกลุ่มรุ่นลูกรุ่นหลาน แต่ขึ้นอยู่กับกรอบมสั่งสอนการเลี้ยงดูของครอบครัวเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ

บทความนี้ศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีการผสมกลมกลืนแบบแยกส่วน (segmented assimilation) ของ Portes, Ruben Rumbaut และ Min Zhou ที่เสนอว่าการผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการระยะยาวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และผลของการผสมกลมกลืนของผู้ย้ายถิ่นจะเป็นไปในทางบวกหรือลบ

ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่อาศัยอยู่ ทฤษฎีการผสมกลมกลืนแบบแยกส่วนนี้ยังเน้นถึงความสัมพันธ์ของทุนรุ่นพ่อแม่ ได้แก่ ทุนทางมนุษย์ของพ่อแม่ (การศึกษาและรายได้) รูปแบบของการรับคนย้ายถิ่น (modes of incorporation) นิยามของรัฐที่มีต่อผู้อพยพย้ายถิ่น การให้สิทธิการเข้าถึงสวัสดิการของกลุ่มผู้อพยพ ระดับการเลือกปฏิบัติและการต่อต้านกลุ่มผู้อพยพ โครงสร้างครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยทั้งระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและความหลากหลายของผลลัพธ์ในการผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมเจ้าบ้าน (Water et al. 2010, pp.2-3) ซึ่งในการอธิบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม สะท้อนถึงการผสมกลมกลืนในมุมมองใหม่ซึ่งแตกต่างจากงานวิชาการบางส่วนที่มองว่า โครงสร้างสังคมไทย กดทับ นโยบายรัฐกีดกันที่เข้มแข็ง แต่งานวิจัยนี้สะท้อนถึงมุมมองและสอดคล้องกับทฤษฎีการผสมกลมกลืนแบบแยกส่วน เมื่อชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเข้ามาอยู่ในถิ่นใหม่ในระยะแรกของการใช้ชีวิตผู้อพยพจะต้องมีการปรับตัวก่อนเสมอ เนื่องจากการปรับตัวต้องอาศัยปัจจัยภายในตัวของผู้อพยพ ส่วนการผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการในระยะยาวที่เกิดขึ้นภายหลังอย่างค่อยเป็นค่อยไป การผสมกลมกลืนในมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไป โครงสร้างสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 เข้าถึงการศึกษ การอยู่อาศัย และการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น ช่วยให้ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่น และมีโอกาสประสบความสำเร็จในการทำงาน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ซึ่งแรงจูงใจในการศึกษาเรื่องนี้ เกิดจากต้องการหาคำตอบว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย จากนั้นจึงลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาประวัติและการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างที่อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 และยังคงอาศัยอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจนถึง ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้

- 1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group)

เพื่อให้เข้าใจความเป็นมาของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และสภาพชีวิต โดยมีกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

- 1.1 กลุ่มรุ่นที่หนึ่ง คือ กลุ่มลูกของชาวเวียดนามอพยพที่อพยพตามพ่อแม่มาประเทศไทย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดระหว่าง พ.ศ. 2473-2493 ช่วงอายุ 70-90 ปี จำนวน 5 คน ได้แก่ นางเอียน เห่งยงถิ, นางแจ เวียนวัน, นางแสงจันทร์ เลถิ, นางหวา เห่งยงถิ, นายตั้ง ตั้งกวาง

- 1.2 กลุ่มรุ่นที่สอง คือ ลูกของชาวเวียดนามอพยพที่เกิดในแผ่นดินไทย ระหว่าง พ.ศ. 2494-2513 แต่ได้รับสัญชาติไทยในปี พ.ศ. 2533-2540 ช่วงอายุ 50-70 ปี จำนวน 4 คน ได้แก่ นายพายอน เลวัน, นายกวี พานวัน, นายยุ่ง ภาบบา, นางเวิน เหงียนถิ
- 1.3 กลุ่มรุ่นที่สาม คือ กลุ่มที่เกิดในประเทศไทย เดิมโตและได้สัญชาติไทยโดยกำเนิดหรือมีสถานะเป็นชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม เกิดระหว่าง พ.ศ. 2514-2533 ช่วงอายุ 20-50 ปี จำนวน 1 คน คือ นายวรกร เลวัน

- 2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) เน้นไปที่การสังเกตการใช้ชีวิตประจำวันของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอเมือง มีการบันทึกภาคสนามเป็นการจดบันทึก การบันทึกเสียงและรูปภาพกิจกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไประหว่างลงพื้นที่ภาคสนาม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์ประวัติชีวิตผ่านการบอกเล่า วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม และนำทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลมาสรุปวิเคราะห์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และได้การรับรองเลขที่ WUEC-20-040-01 โดย คณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และผู้ให้สัมภาษณ์ได้อนุญาตให้ผู้วิจัยเปิดเผยข้อมูล ชื่อ-นามสกุลจริง

4. ผลการวิจัย

4.1 ประวัติการย้ายถิ่นของชาวเวียดนามเข้าสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในช่วงปี พ.ศ. 2488-2489 ชาวเวียดนามในอาณานิคมอินโดจีนฝรั่งเศสจำนวนมากได้อพยพหนีภัยสงครามและการปราบปรามผู้ต่อต้านฝรั่งเศสอย่างหนัก รวมชาวเวียดนามราว 40,000 กว่าคนได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาในชายแดนฝั่งไทย (วิชาญ จำปีศรี, 2519 น.107-113) และต่อมาอพยพย้ายกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ มากถึง 56 จังหวัดด้วยกัน ทางกรมไทยในขณะนั้นรับผู้อพยพจำนวนมากไว้ด้วยมนุษยธรรม โดยได้จัดหาที่อยู่ อาหารให้ และเรียกชาวเวียดนามที่อพยพมาในช่วงนี้ว่า “ญวนใหม่” หรือ “ญวนอพยพ” (ชาวเวียดนามอพยพ) อย่างไรก็ตาม ชาวเวียดนามอพยพในไทยส่วนใหญ่เป็นผู้ฝึกฝืนสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งนำโดยโฮจิมินห์ ใช้แผ่นดินไทยเป็นที่เคลื่อนไหวในการก่อกำเนิดและเผยแพร่อุดมการณ์การเมืองคอมมิวนิสต์ ซึ่งขัดแย้งต่อนโยบายความมั่นคงของชาติไทยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมาได้ออกนโยบายควบคุมชาวเวียดนามอพยพโดยเริ่มจากการจำแนกประเภทของชาวเวียดนามในไทยที่เข้ามาอยู่อาศัยก่อนหน้านี้ และออกนโยบายการควบคุมชาวเวียดนามอพยพด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ จำกัดควบคุมพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัย รวมทั้งการเดินทางการประกอบอาชีพ ติดตามพฤติกรรมของชาวเวียดนาม โดยเฉพาะผู้ที่ฝึกฝืนในแนวทางลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่หลายในกลุ่มชาวเวียดนามในไทยโดยเฉพาะในภาคอีสาน (ธนันท์ บุนนวรรณา, 2545) ในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลไทยต้องการสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น จึงได้แยกชาวเวียดนามที่เป็นแกนนำที่มีพฤติกรรมอันเป็นคอมมิวนิสต์ส่งตัวไปอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และพัทลุง ให้อยู่ห่างไกลหรือให้ขาดการติดต่อกับชาวเวียดนามส่วนใหญ่ที่ยังคงจำกัดบริเวณอยู่ในภาคอีสาน โดยทางรัฐบาลไทยได้จับกุมชายฉกรรจ์อายุระหว่าง

16-45 ปี จากจังหวัดหนองคาย สกลนคร นครพนม จำนวน 126 คน ส่งไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี (วิชาญ จำปีศรี, 2519 น. 49-50)

ชาวเวียดนามอพยพที่ถูกจับมาไว้ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้นอยู่ในสถานะนักโทษทางการเมือง ถูกกักบริเวณไว้ในที่ทางรัฐบาลไทยได้เตรียมไว้ คือ สถานที่กักขังที่นิคมสร้างตนเองขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเดิมนั้นเป็นนิคมที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ ชาวเวียดนามอพยพโดนควบคุมกักบริเวณไว้ประมาณ 1-2 ปี ในระหว่างที่ถูกกักบริเวณนั้น ทางกรมไทยได้ให้เบี้ยเลี้ยงยังชีพแก่ชาวเวียดนามอพยพเหล่านั้น เพราะพวกเขาไม่สามารถใช้ชีวิตและทำมาหากินได้อย่างชาวไทยในท้องถิ่นภาคใต้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2497 ทางรัฐบาลไทยได้ปล่อยให้ชาวเวียดนามอพยพออกจากนิคมสร้างตนเองขุนทะเล ทำให้ชาวเวียดนามอพยพย้ายออกจากนิคมฯ ส่วนใหญ่ไปตั้งถิ่นฐานในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีหรือที่เรียกว่า “บ้านดอน” บ้างย้ายไปอยู่ต่างอำเภอได้แก่ ท่าชนะ กาญจนดิษฐ์ ท่าฉาง ไชยา บ้านนาเดิม และบ้านนาสาร (ลักษณะทองแก้ว, 2561) และภายหลังในปี พ.ศ. 2499 ทางรัฐบาลไทยอนุญาตให้นำสมาชิกครอบครัวมาจากภาคอีสานมาอยู่ด้วยกันได้ที่สุราษฎร์ธานี

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ทางรัฐบาลไทยได้ออกกฎระเบียบใหม่ โดยจำกัดขอบเขตพื้นที่อยู่อาศัยของชาวเวียดนามอพยพให้แคบลง กำหนดให้ทำมาหากินเฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเท่านั้น ดังนั้นชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ต่างอำเภอต้องย้ายกลับมาอยู่ในอำเภอเมือง ชาวเวียดนามอพยพยังคงประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ โดยเลือกอาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ อำเภอเมือง วัดธรรมบุชาแถวตลาดหน้าเมือง ตลาดเกษตร 1 และ 2 ขนส่งรถโดยสารประจำทาง และอาศัยทำมาหากินตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและสำหรับการให้สถานะสัญชาติชาวเวียดนามในสุราษฎร์ธานี ในปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยให้สัญชาติไทยแก่ลูกหลานชาวเวียดนามอพยพในรุ่นที่ 2 ถัดมาในปี พ.ศ.

2535 มีการยกเลิกรากเดิมเกี่ยวกับ “ชาวเวียดนามอพยพ” ที่เคยเข้มงวดต่อในการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัยและการทำอาชีพแล้วก็ยังให้สัญชาติกับรุ่นที่ 2 โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องพิจารณาตามรายบุคคลจะต้องมีการให้หลักฐานว่าได้ทำความดีให้แก่ประเทศไทยมาภายใน 5 ปีก่อนขอสัญชาติ (กุลนาถ เดชาเลิศ, 2542 น.71) ส่วนรุ่นที่ 1 ยังเป็นบุคคลต่างด้าวไร้สัญชาติตามเดิม ส่วนทางรัฐบาลเวียดนามตระหนักถึงความยากลำบากในการเดินทางของชาวเวียดนามรุ่นที่หนึ่งในไทย ประเทศเวียดนามจึงออกหนังสือเดินทางเวียดนามให้ชาวเวียดนามรุ่นที่หนึ่ง

4.2 การผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยในสุราษฎร์ธานี

ในปัจจุบันที่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ “ผสมกลมกลืน” เข้ากับทางสังคมไทยทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม โดยเกิดจากความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ยาวนานมากกว่า 60 ปี ที่ผ่านมามีเกิดการเปลี่ยนสถานะของชาวเวียดนามที่เปลี่ยนจาก “ชาวเวียดนามอพยพ” กลายมาเป็น “ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม” จะเห็นได้ว่าจะเกิดการปรับตัวผสมผสานที่แตกต่างกันไปในแต่ละรุ่นช่วงเวลาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.2.1 การตั้งชื่อและนามสกุล กล่าวคือ สำหรับรุ่นที่ 1 ยังใช้ชื่อและนามสกุลเป็นภาษาเวียดนาม แต่เมื่อเขียนลงบัตรประจำตัวที่ทางรัฐบาลไทยออกให้ มีการสลับตำแหน่งชื่อนามสกุลกัน สำหรับรุ่นที่ 2 ชื่อและนามสกุลของ 2 พวกเขาจะมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของฐานะพลเมือง กล่าวคือ ตอนที่ยังถือบัตรถาวรอพยพก็ใช้ชื่อและนามสกุลเดิมที่พ่อแม่ตั้งให้ซึ่งเป็นชาวเวียดนาม หลังจากได้รับสัญชาติไทยแล้วพวกเขาได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อหรือนามสกุลเป็นภาษาไทยหรือเปลี่ยนทั้งชื่อและนามสกุลเป็นภาษาไทยทั้งหมด ส่วนรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ชื่อเป็นภาษาไทย ส่วนนามสกุลเป็นชื่อภาษาไทยหรือเวียดนามตามพ่อแม่

4.2.2 ด้านภาษา การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน สำหรับชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในสุราษฎร์ธานี มีการสืบทอดภาษาเวียดนามได้เพียงรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 บางส่วนเท่านั้นผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าในอดีตช่วงที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ยังมีการพูดภาษาเวียดนามกันภายในครอบครัวเท่านั้นเมื่อออกไปข้างนอกในสังคมคนไทยก็จะพูดภาษาไทยกลางทั้งนี้ในอดีตมีการแอบจัดการเรียนการสอนภาษาเวียดนามกันในชุมชนเวียดนาม คนรุ่นที่ 1 จึงใช้ภาษาเวียดนามได้ดีตามแบบชาวเวียดนาม แม้ว่าคนรุ่นที่ 1 พูดภาษาเวียดนามกับลูก ๆ ในครอบครัว แต่คนรุ่นที่ 2 ใช้ภาษาเวียดนามได้ไม่ดีเท่าคนรุ่นที่ 1 ดังที่นางเอียนเล่าว่า “ถึงแม้ว่าลูกจะอยู่กับเราแต่เราไม่ค่อยได้มีเวลาพูดภาษาเวียดนาม (กับเขา) เพราะว่าเด็กมันเติบโตในจังหวัดสุราษฎร์ฯ มันก็เหมือนเด็กไทยก็เรียนหนังสือไทย เพราะมันก็ไม่มีโรงเรียนเวียดนามให้เรียนกัน และตอนนั้นลูก ๆ ก็มีพี่เลี้ยงก็เป็นคนไทย ก็จะพูดไทย (นางเอียน เห่งยงถิ, สัมภาษณ์, 2562)

คนรุ่นที่ 2 ใช้ภาษาไทยได้ดีเพราะได้เรียนในโรงเรียน แม้จะไม่จบการศึกษาระดับสูงนัก นายกวีเล่าว่า “จบแค่ ป.4 เรียนโรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี สาเหตุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ รัฐบาลไทยไม่สนับสนุนให้เรียนและมีคำสั่งห้ามไม่ให้เรียนหนังสือ ช่วงที่ไปโรงเรียนช่วงนั้นก็ยังมีเพื่อนคนไทยทั้งนั้นแหละ” เช่นเดียวกับนางเวินที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่4 เธอเล่าว่า “ได้เรียนหนังสือก็ไม่มาก ต้องแอบไปเรียน ตอนแรกก็มีปัญหาเพราะว่าไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน” นายยุ่ง ภาบบา ที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ จากโรงเรียนเทพมิตรศึกษา 6 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เขาเล่าว่า “เรียนไปก็ไม่มีประโยชน์ เพราะไม่สามารถประกอบอาชีพอย่างอื่นได้หรือรับราชการก็ได้เพราะถูกจำกัดสิทธิ์” ส่วนการเรียนภาษาเวียดนาม นายพายนอนเล่าว่า “ตอนเย็นไปเรียนที่บ้านของคนเวียดนาม ตอนเย็นเวลาเดินทางไปเรียนก็ต้องซ่อนหนังสือไว้ไม่ให้ใครเห็นเพราะกลัวโดนจับได้ โดยเนื้อหาในการเรียนจะเป็นการฟัง พูด อ่าน เขียน ให้รู้จัก

วัฒนธรรมเวียดนาม ทุกวันนี้ก็ยังพูดภาษาเวียดนามได้ อ่านได้พอสมควร เขียนได้บ้าง” อย่างไรก็ตามคนรุ่นที่ 2 ไม่ได้พยายามสอนภาษาเวียดนามให้ลูก นายยังเล่าว่า “ไม่ได้มีเวลาสอนภาษาเวียดนามให้ลูก ๆ และใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการพูดคุยกับลูกๆ เพราะต้องทำมาหากิน” (สัมภาษณ์กลุ่ม, 2563)

ส่วนรุ่นที่ 3 ได้รับการศึกษาในโรงเรียนของไทยสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี เช่นเดียวกับคนไทย สามารถพูดภาษาท้องถิ่นภาคใต้ได้บ้าง แต่ไม่สามารถใช้ภาษาเวียดนามได้ นายวรกรเป็นชาวเวียดนามรุ่นที่ 3 เป็นกลุ่มคนเวียดนามที่ไม่สามารถพูดภาษาเวียดนามได้เหมือนรุ่นปู่ย่าพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ไม่ได้สนับสนุนหรือพยายามถ่ายทอดภาษาเวียดนามให้นายวรกรแม่แต่อยู่ในบ้าน เขาฟังภาษาเวียดนามไม่รู้เรื่อง และไม่สามารถเขียนได้ ไม่สามารถท่องตัวเลखภาษาเวียดนามและคำศัพท์อื่น ๆ นายวรกรเล่าถึงความทรงจำในสมัยที่ยังเด็กช่วงยังอาศัยกับคุณปู่ย่าพ่อแม่ “บางคนเมื่อรู้ว่าเราเป็นชาวเวียดนามเขาจะเกลียดเลย ตอนนั้นจำได้ว่าเวลามีแขกมาที่บ้านแม่จะบอกว่าอย่าพูดเสียงดัง อย่าให้เขารู้ อย่าพูดเรื่องเวียดนามเหมือนประมาณว่าบางคนเขาไม่ชอบ เหมือนเขาปิดกั้น เพราะว่าก่อนหน้านี้ชาวเวียดนามเขาจะมีคำเรียกก็คือคนญวน พวกญวน ทำให้ปู่ย่าพ่อแม่ไม่โอเค” นายวรกรไม่เคยคิดจะเรียนภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่สาม ตอนนี้ก็แค่เรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขาจึงใช้ภาษาไทยภาคใต้เหมือนกับคนในพื้นที่และพูดกับคนในครอบครัวหรือญาติด้วยภาษาไทยกลางหรือภาษาใต้ท้องถิ่น (นายวรกร เลวัน, สัมภาษณ์, 2563)

เมื่อชาวเวียดนามอพยพมาตั้งถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ ได้รับเอาวัฒนธรรมด้านภาษาถิ่นใต้ ผ่านกระบวนการเรียนรู้และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ถึงแม้ช่วงแรกว่าการพูดคุยของบางคนอาจมีสำเนียงเน่อ ๆ ภาษากลางบ้างแต่คำที่ใช้พูดคุยสื่อสารในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เป็นคำภาษาถิ่นใต้ ดังที่นายพายอนให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า มาเริ่มหัดพูดภาษาใต้ได้ตอนเริ่มเปิดร้าน

ชายยา ในปี พ.ศ. 2520 เพราะปกติพูดภาษากลางมาตลอด “พอเขามาซื้อก็จะถามว่าซื้อไหมครับ” ถึงเวลาไปไหน “นายหัวไปไหน” พอเราเริ่มขายยาที่หัดพูดภาษาใต้ไปตามเรื่องไป” ส่วนบางคนการพูดคุยมีสำเนียงเป็นภาษาถิ่นได้อย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในด้านภาษาที่เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (นายพายน เลวัน, สัมภาษณ์, 2563)

4.2.3 ด้านการแต่งงาน การแต่งงานรุ่นที่ 1 มีค่านิยมในการเลือกคู่ครองเป็นชาวเวียดนามด้วยกัน ความรู้สึกชาตินิยม พ่อแม่ได้ปลูกฝังสั่งสอนลูก ๆ จะต้องหาคู่ครองเป็นคนเชื้อสายเวียดนามด้วยกันเพราะเชื่อว่าชาวเวียดนามนั้นมีนิสัยขยัน ดังที่ นางเอียน ให้ข้อมูลว่า “เป็นการแต่งงานที่ถูกพ่อบังคับให้แต่งงานกับลูกชายของเพื่อนพ่อที่ถูกจับมาด้วยกันทั้ง ๆ ที่ตอนแรกฉันก็ไม่ได้รักกับผู้ชายคนนั้นเลย” (นางเอียน เหงียนถิ สัมภาษณ์, 2563) สอดคล้องกับที่นางแสงจันทร์เล่าว่า “หญิงสาวชาวเวียดนามในยุคนี้ไม่สามารถเลือกคู่ที่เป็นคนไทย เพราะพ่อและแม่จะเป็นจัดหาคู่ให้แต่งงานกับคนเวียดนามด้วยกันเท่านั้น ถึงแม้ว่าในตอนแรกฉันจะไม่ยอมแต่งงานกับนายตั้งเพราะอายุห่างกันมาก แต่พ่อแม่ก็ยังจะให้แต่งงานเพราะเห็นว่าเขาเป็นชาวเวียดนามด้วยกัน” สำหรับรุ่นที่ 2 และ 3 นั้นไม่ได้ยึดติดเรื่อง เชื้อชาติเวียดนามมาเป็นเงื่อนไขในการหาคู่ครองแต่อย่างใด จะตัดสินใจตามที่ตัวเองรักชอบของตน

ในการประกอบพิธีการแต่งงาน คนรุ่นที่ 1 แต่งงานแบบเวียดนาม มีการประกอบพิธีแต่งงานตามขั้นตอนตั้งแต่เริ่มดูฐานะทางครอบครัวของแต่ละฝ่ายซึ่งทั้งฝ่ายเจ้าบ่าว และเจ้าสาวจะเป็นผู้ไปดูตัวและดูฐานะทางครอบครัวของกันและกัน หลังจากนั้นญาติของทั้งสองฝ่ายมาเป็นเจ้าภาพในการแต่งงานของคู่บ่าวสาว ซึ่งแต่เดิมนั้นจะไม่มีพิธีจดทะเบียนสมรส การไหว้บรรพบุรุษในวันแต่งงาน ไม่มีรูปของปู่ย่าตายายที่ได้ล่วงลับไปแล้ว แต่มีรูปโฮจิมินห์บ้านของคนเวียดนามทุกคนในช่วงนั้นจะมีการตั้งไหว้รูปโฮจิมินห์

ส่วนการแต่งงานของรุ่นที่ 2 จะมีการเลือกคู่ที่เปิดกว้างมากขึ้นไม่ได้จำกัดว่าจะต้องแต่งงานกับชาวเวียดนามที่มีเชื้อสายเวียดนามด้วยกัน ดังนั้นเรื่องของพิธีกรรมหรือการแต่งกายก็มีหลากหลายมากขึ้นอยู่กับแต่งกับคนไทย คนเชื้อสายเวียดนาม หรือคนเชื้อสายจีน การแต่งตัวในงานแต่งก็ขึ้นอยู่กับครอบครัวว่าต้องการแบบไหน เช่น ลูกชายของนางแสงจันทร์ เลติ แต่งงานกับผู้หญิงไทยที่อยู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานแต่งของเขาก็จัดตามแบบคนไทยทุกอย่าง แห่งชั้นหมากแบบไทย ชุดเจ้าบ่าวเจ้าสาว ก็ใส่แบบไทย มีพิธีรดน้ำสังข์ จัดทุกอย่างตามธรรมเนียมไทยทั้งหมด ส่วนลูกสาวของนางเวินที่แต่งงานกับสามีต่างชาตินั้น ได้จัดงานแต่งทั้งพิธีตามแบบเวียดนามและแบบไทย ช่วงเช้ามีการแห่ขันหมากแบบไทย ช่วงเช้ามีการแต่งชุดอ่าวหญ่าย มีพิธีการยกน้ำชา พิธีรดน้ำสังข์ เจ้าบ่าวแต่งชุดแบบสากลใส่สูท ช่วงเย็น ใส่ชุดราตรีสีขาวแบบไทย เป็นต้น

คนรุ่นที่ 3 ก็มีการเปิดรับรูปแบบการแต่งงานตามแบบคนไทยเข้าไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรสนิยมแต่ละบุคคล อีกทั้งมีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติพร้อมรับวัฒนธรรมของไทยอย่างเต็มที่ปัจจุบัน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้จัดพิธีงานแต่งงานเหมือน ๆ คนไทย จัดเลี้ยงที่โรงแรมเพื่อกินอาหารกับแขกที่ได้รับเชิญ ปัจจุบันนิยมเลี้ยงแบบโต๊ะจีน งานเลี้ยงมีการจัดเวทีมีการแสดงร้องเพลง

4.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนไทยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความสัมพันธ์ในระหว่างคนไทยในพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่สุราษฎร์ธานีนั้นเป็นคนไทยเชื้อสายจีนอย่างไรก็ตามชาวเวียดนามได้อาศัยอยู่อย่างสันติปรับตัวให้เข้ากับคนในพื้นที่อาศัยอยู่ก่อนและคนไทยในพื้นที่ก็ยอมรับตัวตนชาวเวียดนามผู้อพยพมาอยู่ใหม่ จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า คนไทยในพื้นที่สุราษฎร์รับรู้ว่ามีถิ่นที่ตนอยู่มีกลุ่มชาวเวียดนามกลุ่ม

เข้ามาอยู่ที่สุราษฎร์ธานี ไม่ได้แสดงความจริงเกี่ยวกับชาวเวียดนามแต่อย่างใด (ต่างจากงานศึกษาของเฉลิมชัย ผิวเรื่องนนท์ (2522) ที่ระบุว่าคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนเวียดนาม มีบางกลุ่มแสดงปฏิกิริยาต่อต้านและประณามว่าเป็นพวกชาติที่ก้าวร้าวรุนแรง) ดังที่นางเวิน เหงียนถิ ซึ่งมีชื่อไทยว่านางวรมพร รื่นรักษา เล่าว่า “คนใต้ในจังหวัดสุราษฎร์ฯ ทราบว่าเราเป็นคนเวียดนามอยู่ในพื้นที่บ้านดอน แต่ไม่รู้ว่าจะเข้ามาเมื่อไร มันก็เลยไม่รู้สึกแปลกเขาบอกว่า ชาวเวียดนามเป็นคนดีไม่ได้สร้างความเดือดร้อน เพื่อนที่รักใคร่กันดี เขาก็เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เขารักเราเหมือนที่รักน้อง เพื่อนที่เป็นคนไทย เราก็มเหมือนคนไทยแต่แค่คนละเชื้อชาติกัน เขาทำอะไรเราก็ทำตามเขา เราเป็นคนไทยผสมกลมกลืนไปกับเขา” เช่นเดียวกับนายกวี เล่าว่า “คนใต้รู้สึกสงสารคนเวียดนามช่วยเหลือ ไม่มีกินเขาก็จะให้เรากิน” อีกทั้งวัดในชุมชนที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ในสุราษฎร์นั้นล้วนเป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ชาวเวียดนาม โดยเฉพาะวัดธรรมบูชา

ยิ่งกว่านั้น คนไทยในพื้นที่ให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจแก่ชาวเวียดนามเป็นอย่างดี เช่น ให้เช่าบ้าน ให้ชาวเวียดนามใช้ชื่อเจ้าของบ้านตั้งเป็นชื่อร้าน มีการอุดหนุน เกื้อกูล หรือทำมาหากินร่วมกันตามแบบในสังคมที่อยู่อาศัย อีกทั้งชาวเวียดนามไม่ได้สร้างปัญหาใด ๆ แก่คนไทยในพื้นที่ มีสำนึกถึงความเป็นไทย และต้องการตอบแทนคุณแผ่นดินไทย โดยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เป็นสาธารณกุศล เช่น จิตอาสาช่วยงานในโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี บริจาคเงินช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ อุทกภัย เป็นอาสาสมัครองค์กรสาธารณกุศล ช่วยงานราชการไทย ดังที่นายพายนเล่าว่า “คนใต้ที่อยู่ที่นี่เขารับเราได้แล้ว เขารู้ว่าเราเป็นชาวเวียดนามแต่เราอยู่มา 60-70 กว่าปี เขาคิดว่าเราเป็นคนไทยไปแล้ว เขาเห็นว่าเรามาดีไม่ได้ร้ายกับเขา หากเดินทางไปไหนต่างจังหวัดถ้าใครถามว่าเป็นคนที่ไหนก็บอกว่าเป็นคนสุราษฎร์ธานี คิดว่าตัวเองเป็นคนใต้กับคนใต้เราอยู่กัน

เหมือนพี่น้อง บ้านไหนมี งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เขามีงานเราก็ก็นไปช่วย เรามีงานเขาก็มาช่วย” (นายพายน เลวัน, สัมภาษณ์, 2563)

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามกับเจ้าหน้าที่ทางการไทยนั้นมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันหรือไม่ดีต่อกันนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติ อุดมการณ์ในระดับบุคคลหรือในครอบครัวของชาวเวียดนามนั้น ๆ หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ทางการไทยบางคนปฏิบัติตนต่อชาวเวียดนามต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องด้วยนโยบายของทางรัฐบาลไทยแต่ละยุคและความส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ทางการไทยเองที่จะเลือกฉวยโอกาสแสวงหาผลประโยชน์จากข้อจำกัดทางกฎหมายที่ชาวเวียดนามถูกบังคับใช้อยู่

4.4 เศรษฐกิจชาวเวียดนามในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เศรษฐกิจชาวเวียดนามในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับรุ่นที่ 1 ในระยะแรก ๆ ที่ถูกจับมาเนื่องจากขณะที่ถูกจับแบบกะทันหันที่ไม่มีทรัพย์สินหรือสมบัติใด ๆ ติดตัวมาด้วย ไม่มีต้นทุนในการประกอบอาชีพ เมื่อเวลาออกจากที่กักขังย้ายเข้าสู่ตัวเมืองประกอบอาชีพใช้แรงงาน ค่าขายเล็ก ๆ อีกทั้งไม่สามารถเดินทางไปไหนได้ เพราะถูกจำกัดเขตเฉพาะพื้นที่ อาชีพก็โดนจำกัดสิทธิ ทำได้เพียงค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่สามารถมีร้านค้า ไม่มีที่ดินหรือปลูกบ้านได้ แต่ด้วยคำสอนของครอบครัวชาวเวียดนามที่บ่มเพาะคำสอนเรื่องความขยัน ทำให้ชาวเวียดนามทุกคนต้องตั้งใจทำงาน ขยัน อดทน และเก็บเงินสะสมเงินเพื่อสร้างฐานะ

ชาวเวียดนามรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 เพราะมีพ่อแม่มาอยู่นาน พอมีเงินส่งพวกเขาไปเรียนอาชีพต่าง ๆ เพื่อกลับมาเปิดร้านค้าขายและให้บริการแต่การเป็นบุคคลไร้สัญชาติยังต้องถูกกักบริเวณให้อาศัยอยู่ได้เฉพาะในอำเภอเมืองเท่านั้น ทำให้รุ่นที่ 2 ในวัยเด็กบางคนเสียโอกาสพัฒนาตนเองที่จะออกนอกพื้นที่

ไปเรียนหนังสือระดับสูงขึ้นไป แต่อย่างไรก็ตามบางคนที่ต้องการเรียนในระดับสูงขึ้นไป พวกเขาได้สรรหาวิธีหรือหนทางที่จะไปเรียนต่อให้ได้ ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยมีการบังคับควบคุมเฉพาะชาวเวียดนามให้ต้องอยู่ในอำเภอเมืองเท่านั้น ด้วยความจำเป็นที่ต้องออกไปค้าขาย เรียนหนังสือ ไปร่วมกิจกรรมในเครือญาติ จึงมีการฝ่าฝืนหรือหาหนทางออกนอกพื้นที่ อีกทั้งกฎหมายที่ไม่อนุญาตให้เปิดร้าน ทำธุรกิจด้วยตนเอง ก็ทำให้ต้องใช้วิธีเอาตัวรอดโดยใช้ชื่อคนไทยแทน เมื่อมีการกระทำเช่นนั้นมันก็ให้เกิดช่องว่างขึ้นมาให้กับเจ้าหน้าที่ทางการไทยบางคนคิดแสวงหาผลประโยชน์โดยฉวยโอกาสรีดไถเงิน เรียกร้องสินบน จากการทำผิดชาวเวียดนามที่ทำผิดกฎหมายด้วยความจำยอม ดังที่ นางหวา ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า “ฉันเคยโดนรีดไถจากเจ้าหน้าที่บางคนในอดีต ตอนอยู่ในสุราษฎร์ฯได้เปิดร้านขายของป่าดัง (ป่าดงเบขาร์ จังหวัดสงขลา เป็นสินค้าหนีภาษีจากมาเลเซีย) มีตำรวจจากนครศรีธรรมราชมาปฏิบัติภารกิจในจังหวัดสุราษฎร์ธานีถึงพอรู้ว่าร้านขายของเป็นของคนเวียดนาม ตำรวจแสดงท่าทีอยากจะได้ของฟรีใช้อำนาจหน้าที่ตัวเองข่มขู่ แต่ฉันก็ไม่กลัวไม่ยอมเพราะว่าเราก็พอรู้กฎหมายเหมือนกัน ” (นางหวา เหยียนถิ, สัมภาษณ์, 2563)

4.5 การปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมชีวิตแบบเวียดนาม

การปฏิบัติตนตามประเพณีและพิธีกรรมชีวิตแบบเวียดนามมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และตามสถานะทางสังคม แต่ละรุ่นจะมีการปฏิบัติตนเพื่อแสดงความเป็นเวียดนามต่างกัน โดยเฉพาะรุ่นที่ 1 มีความเป็นเวียดนามสูง เมื่อสถานะเวียดนามเปลี่ยนแปลงมาเป็นคนไทยแล้ว รุ่นที่ยังใส่ใจวัฒนธรรมเวียดนามแบบรุ่นก่อน ๆ ก็คงมีแต่รุ่นที่ 2 ที่สืบต่อมาจากพ่อแม่ ส่วนที่ 3 ได้กลมกลืนเข้าสู่สังคมไทยมีความสำนึกความเป็นไทย ไม่ใช่เวียดนามซึ่งแตกต่างกับรุ่นก่อนหน้าเป็นอย่างมาก

ในช่วง พ.ศ.2495-2518 มีการตั้งหิ้งบูชา 2 หิ้งด้วยกัน หิ้งที่หนึ่งคือ หิ้งไหว้บรรพบุรุษมักจะบูชารูปของพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่เสียแล้ว หิ้งที่สองคือ หิ้งไหว้บูชาประเทศชาติ บนหิ้งนี้มีรูปลุงโฮ (โฮจิมินห์) ในอดีตภายในบ้านชาวเวียดนามทุก ๆ บ้านมีตั้งหิ้งบูชาลุงโฮจนถึงในปี พ.ศ.2513 ช่วงเวลาที่ทางรัฐบาลไทยปฏิบัติเข้มงวดกับชาวเวียดนามมากขึ้นทุกบ้านก็เลยเก็บรูปบูชาลุงโฮไปหมดเหลือเพียงหิ้งไหว้บรรพบุรุษ อีกทั้งยังได้ปรับเปลี่ยนวิธีการไหว้ซึ่งปกติตั้งไว้เฉพาะบ้านที่มีลูกชายคนโตหรือลูกชายคนแรกเท่านั้น แต่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามทั้งสุราษฎร์ธานีล้วนตั้งหิ้งไหว้บรรพบุรุษทั้งที่เป็นบ้านลูกชายและลูกสาวได้กันทุกคน อีกทั้งยังมีการฝังกระดูกบรรพบุรุษไว้ในบัวตามวัดอีกด้วย พร้อมมีการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามแบบคนไทยอีกด้วย ส่วนการจัดงานศพได้เปลี่ยนแปลงจัดพิธีตามแบบคนไทยในพื้นที่หรือคนไทยเชื้อสายจีน

ในปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีส่วนหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการผสมกลมกลืนหรือลดความเคร่งครัดลงมากเมื่อเทียบกับในอดีตเนื่องจากปัจจัยทางสังคมเป็นสำคัญ ประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามให้ความสำคัญลดน้อยลงกว่าเดิมประกอบด้วย เทศกาลเต็ด (วันขึ้นปีใหม่ของชาวเวียดนาม) การไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น ยังมีการประกอบประเพณีเหล่านี้อยู่ แต่ความเคร่งครัดจะมาน้อยเพียงใด สภาพของครอบครัวที่อยู่แยกย้ายจากกันมีผลทำให้ไม่อาจจะมาร่วมปฏิบัติตามประเพณีได้ทุกครั้งและมีการพบปะกันในช่วงประเพณีลดน้อยลงกว่าเดิม ดังที่รู้กันว่าจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นเมืองแห่งการค้าธุรกิจด้านเศรษฐกิจที่ดีและจะมีงานประเพณีประจำปีต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงจนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ประเพณีของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงเป็นที่ยอมรับของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามไปในที่สุดประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ วันลอย

กระทรวง ประเพณีชักพระตักบาตรเทโว ประเพณีวันสารทเดือนสิบ เป็นต้น จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

4.5.1 วัฒนธรรมอาหารการกิน อาหารในครอบครัวของชาวเวียดนามรุ่นที่ 1 กับรุ่นที่ 2 ก็มีความเป็นเวียดนามมากกว่ารุ่นที่ 3 รุ่นที่ 1 กับรุ่นที่ 2 นิยมทำอาหารกินเอง ในหนึ่งมื้อข้าวมักจะมีเนื้อสัตว์ต้ม เค็ม และผักลวก ชื่อเรียกอาหารภายในครอบครัวเรียกเป็นภาษาเวียดนาม ส่วนอาหารการกินของแต่ละบ้านในปัจจุบันก็มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ค่านิยม และในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ โดยเริ่มตั้งแต่วัตถุดิบธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ประกอบอาหารหรือปรุงแต่งรสชาติ ดังที่กลุ่มชาวเวียดนามอพยพ ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า “จะมีทั้งทำอาหารและซื้อแกงกันปกติไม่ชอบกินเผ็ด ทางเวียดนามเขาไม่ค่อยเน้นเผ็ดแต่เน้นจืดและเค็มมากกว่าแต่เมื่ออาศัยอยู่ภาคใต้ก็จะกินเผ็ดขึ้นมาเพราะเราใช้เครื่องแกงใต้ในการแกงส้ม กะทิ แกงเผ็ด และที่บ้านจะทำอาหารกินเองนาน ๆ ครั้งจะซื้อแกงถุง เพราะแกงถุงบางครั้งจะทำเผ็ดบ้าง ไม่ถูกปากบ้าง” (สัมภาษณ์กลุ่ม, 2562) ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนมีการปรับเปลี่ยนรสชาติของอาหารให้มีความเข้มข้นและมีรสเผ็ดเหมือนกับคนภาคใต้ถึงแม้ว่าชาวเวียดนามอพยพจะปรับรสชาติให้เข้ากับบริบทในพื้นที่ภาคใต้ แต่บางส่วนก็ยังคงรักษารสชาติที่คงเดิมไว้

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชาวไทยท้องถิ่นภาคใต้ มีผลต่อวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ที่แต่เดิมนิยมใช้ตะเกียบมากกว่าการใช้ช้อนและส้อม แต่เมื่อชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเข้าเรียนในโรงเรียนและสถานศึกษาระดับสูงขึ้นก็จะไม่นิยมใช้ตะเกียบสำหรับการรับประทานอาหาร ทำให้พฤติกรรมการใช้ตะเกียบจางหายไปหันมาใช้ช้อนและส้อมกันในการรับประทานอาหารทุกมื้อ

4.5.2 การแต่งกาย การแต่งกายของผู้หญิงและผู้ชายเวียดนามรุ่นที่ 1 มีความแตกต่างกันผู้หญิงยังคงรักษาการแต่งกายตามหญิงเวียดนามตาม

สมัยนิยม เช่น แต่งชุดผ้าแพรไหมเวียดนามกางเกงผ้าแพรและเสื้อคอกลม ส่วนผู้ชายแต่งตามแบบสากลตามสมัยนิยม ส่วนรุ่นที่ 2 ก็ไม่ได้แต่งกายตามหญิงรุ่นที่ 1 พวกเขาปรับตัวเข้าสู่สังคมไทยตามสมัยนิยม จะใส่ผ้าถุงตามแบบหญิงไทย ปักซี่ได้ เมื่อออกงานสังคมมักใส่ชุดแบบไทยร่วมสมัยนั้น ๆ แต่รุ่นที่ 1 ยังคงรักษาแบบแต่งกายเวียดนามบ้างโอกาสพิเศษอย่างวันปีใหม่เวียดนาม วันถวายพระพรราชวงศ์ชั้นสูงไทย งานวันเข้าพรรษา งานประจำปีจังหวัดก็จะใส่ชุดอ้าวหาย่าย

สังคมวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในสุราษฎร์ธานีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะคนแต่ละรุ่นมีจิตสำนึกและความเป็นเวียดนามต่างกัน โดยเฉพาะรุ่นที่ 1 มีจิตสำนึกและความเป็นเวียดนามสูงและถูกถ่ายทอดสู่รุ่นที่ 2 ข้อจำกัดของรุ่นที่ 1 คือ โดนจับมาอยู่ที่สุราษฎร์ธานีในสถานะนักโทษการเมือง ดังนั้นจึงไม่ได้แสดงตัวตนในสังคมไทยมากนัก อีกทั้งสถานภาพพลเมืองยังคงเป็นคนต่างด้าวอยู่ ส่วนรุ่นที่ 2 บางส่วนได้ปรับตัวเข้าสู่ความเป็นไทยหลังจากที่ได้รับสัญชาติตั้งแต่ พ.ศ.2533 เป็นต้นมา ส่วนรุ่นที่ 3 ได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิดล้วนได้เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยโดยปริยาย แต่อย่างไรก็ตามรุ่นที่ 3 ได้รับรู้จากรุ่นก่อนหน้าว่าเป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อีกทั้งปัจจุบันความเป็นเวียดนามในครอบครัวไม่ได้ส่งผลต่อชีวิตของรุ่นที่ 3

5. อภิปรายผลการวิจัย

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในระดับที่ไม่เท่ากันของคนในรุ่นเดียวกันและระหว่างคนต่างรุ่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนซึ่งส่งผลต่อระดับการผสมกลมกลืน

ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีอิทธิพลมาจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยระดับบุคคลและปัจจัยระดับชุมชน

5.1. ปัจจัยระดับบุคคล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคล ซึ่งประกอบด้วย อายุในขณะที่อพยพมาสู่ราชอาณาจักรไทย การศึกษา และสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่า ปัจจัยระดับบุคคลที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนของแต่ละบุคคล ดังนี้

5.1.1 อายุ ในขณะที่อพยพมาสู่ราชอาณาจักรไทย อายุในขณะที่อพยพมานั้น หมายถึง ระยะเวลาที่บุคคลนั้น ๆ สามารถเรียนรู้ภาษา และซึมซับวัฒนธรรมประเพณีของเวียดนามก่อนที่จะย้ายถิ่น บุคคลที่ได้เรียนอ่านเขียนภาษาเวียดนามและซึมซับวัฒนธรรมประเพณียาวนานกว่า ย่อมนำพาความเป็นเวียดนามติดตัวมามากกว่า

5.1.2 เพศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระดับการผสมกลมกลืนตามประเพณีวัฒนธรรมเวียดนาม ผู้ชายมี อำนาจงาน มีสถานะบทบาทในสังคม และการเมือง ในขณะที่ผู้หญิงมีบทบาทในบ้าน ให้ความสำคัญในเรื่องของครอบครัว ดูแลอาหารการกิน ค่าใช้จ่ายในบ้าน ดูแลงานบ้าน อบรมสั่งสอนลูก วิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 ยังมีความรักชาติเวียดนามของตนเอง และพยายามสอนภาษาเวียดนามให้กับลูกหลานของตน

5.1.3 การศึกษา วิเคราะห์จากผู้ให้สัมภาษณ์ในรุ่นที่ 1 ทั้ง 5 คนเป็นชาวเวียดนามอพยพมีสถานภาพเป็นคนต่างด้าว ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเรียนในระบบการศึกษาของไทยในช่วงที่อพยพเข้ามา และมี 1 คน ได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทยแต่เรียนไม่จบ ดังนั้นทั้ง 5 คนจึงไม่ให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาตามระบบของไทยและมุ่งไปในเรื่องของการประกอบอาชีพสร้างฐานะให้กับครอบครัว ซึ่งแตกต่างจากชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในรุ่นที่ 2 ที่ได้เรียนรู้ภาษาเวียดนามไม่มากนัก อีกทั้งคนรุ่นนี้ได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย

สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ดี และมีความสนิทสนมกับกลุ่มเพื่อนคนไทยในสังคมท้องถิ่น จึงเกิดการผสมกลมกลืนได้มากกว่ากลุ่มชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1

5.1.4 สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 ไม่สามารถถือครองทรัพย์สินได้จึงประกอบอาชีพ ตัดเย็บเสื้อผ้า ค้าขาย รับจ้างเป็นแรงงาน และค่อย ๆ สร้างฐานะตัวเองขึ้นมาด้วยความช่วยเหลือของคนไทยในพื้นที่ และฐานะทางเศรษฐกิจของรุ่นพ่อแม่มีผลต่อการผสมกลมกลืนของคนรุ่นที่ 2 ครอบครัวที่อยู่ในช่วงสร้างฐานะ ไม่ได้สนับสนุนให้ลูกเรียนสูง ให้เรียนระดับประถมจนอ่านเขียนภาษาไทยได้แล้วก็ให้ออกมาช่วยทำมาหากิน ซึ่งต่างจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาสูง สามารถเดินทางข้ามจังหวัดเข้าไปเรียนในกรุงเทพฯ ได้ไม่ประสบปัญหาจากข้อจำกัดของการเป็นคนต่างด้าว มีความสนิทสนมกับคนไทยในพื้นที่ จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนได้มาก

5.2. ปัจจัยระดับชุมชน

ปัจจัยระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการผสมกลมกลืน ได้แก่ ระยะเวลาในการอาศัยในชุมชน กลยุทธ์ในการผสมกลมกลืน และการสนับสนุนทางสังคม

5.2.1 ระยะเวลาในการอาศัยในชุมชน ส่งผลต่อระดับการผสมกลมกลืน ชาวเวียดนามอพยพเข้าในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้เพียง 60 กว่าปี ในพื้นที่ไม่เคยมีชุมชนเวียดนามดั้งเดิม ชาวเวียดนามอพยพไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อความอยู่รอดจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมท้องถิ่น โดยเริ่มเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น อาหารการกิน การแต่งกาย และปฏิบัติตามแบบคนในพื้นที่ จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามกับคนในพื้นที่ มีการสร้างความสัมพันธ์โดยผ่านวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานบวช หรืองานศพ ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวกลาง

ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่กลมเกลียวตั้งแต่รุ่นที่ 1 ได้ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในพื้นที่สงผลจนถึงรุ่นที่ 3

5.2.2 กลยุทธ์ในการผสมกลมกลืน การที่ชุมชนจะมีกลยุทธ์อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับว่าในขณะนั้นสังคมไทยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีทัศนคติอย่างไรต่อชุมชนชาวเวียดนาม ในระยะแรกที่ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 เข้ามาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถูกทางราชการมองว่าเป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้มีการคุมขังเข้มงวดและห้ามไม่ให้ออกจากพื้นที่นิคม ในช่วงนั้นได้มีการนิมนต์พระวิสุทธิธรรมธาดา (หลวงปู่แสง) มาเทศน์เดือนละครั้งเพื่อกล่อมเกลาคิดใจของกลุ่มชาวเวียดนาม จนเกิดความคุ้นเคยสนิทสนมกัน ทำให้สังคมไทยในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่ม ชาวเวียดนามอพยพ เช่น เจ้าอาวาสวัดธรรมบูชา (หลวงปู่แสง) ได้อนุญาตให้ชาวเวียดนามได้ใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะที่ยังไม่เคยเลวร้าย ซึ่งเป็นชาวเวียดนามอพยพที่นอกจากยังแสดงความจงรักภักดีต่อประเทศไทย โดยการมอบเงินบริจาคช่วยเหลืออุทกภัยทางน้ำในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และชุมชนชาวเวียดนามได้ช่วยกันสร้างซุ้มประตู และถนนทางเข้าให้แก่วัดธรรมบูชา นอกจากนี้ชาวไทยในพื้นที่ไม่มีอคติต่อกลุ่มชาวเวียดนาม และให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามเป็นอย่างดี เช่น ให้เช่าบ้าน ให้โอกาส ถ่ายทอดอาชีพ ทำให้คนในพื้นที่ไม่รู้สึกว่าชาวเวียดนามมาแย่งอาชีพ ไม่กีดกัน แต่กลับรู้สึกเห็นใจและให้ความช่วยเหลือ ไม่หวาดระแวงต่อกลุ่มชาวเวียดนามว่าเป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์

5.2.3 การสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืน หมายถึง แรงสนับสนุนทางสังคมในการช่วยเหลือทางด้านข้อมูล ข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ การสนับสนุนทางด้านจิตใจ ซึ่งได้มาจากครอบครัว เพื่อนบ้าน และผู้นำชุมชน รวมถึงการได้รับการยอมรับทางสังคมของชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 มีความขยัน อดทน ไม่เกียจงาน รวมทั้งมีทัศนคติ ความรักในเพื่อนร่วมชาติที่ถูกปลูกฝังกันมา ทำให้ยังคงมีความ

ผูกพันกับมาตุภูมิสูง ในช่วงสงครามเวียดนามได้รวบรวมสิ่งของเพื่อบริจาค โดยส่งไปทางเรือ ตลอดจนส่งเงินไปช่วยประเทศเวียดนามเป็นครั้งคราว และยังมีการติดต่อเดินทางกลับไปเวียดนามบ้าง นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อครอบครัวและเครือญาติ เคารพผู้อาวุโสและบรรพบุรุษ ในส่วนของญาติพี่น้องก็ยังมีการรวมญาติกันในช่วงวันสำคัญ อย่างเช่น วันไหว้บรรพบุรุษ เทศกาลวันปีใหม่ของเวียดนาม ก็จะนัดมารวมพี่น้องให้มาทำกิจกรรมร่วมกันสานสัมพันธ์กันอยู่ตลอดไม่เคยขาด ซึ่งเป็นการสนับสนุนกันด้านจิตใจ และในด้านความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีการสร้างความสัมพันธ์โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน จากงานพิธีต่าง ๆ เมื่อมีการเปลี่ยนนโยบายรัฐเรื่องการให้สัญชาติแก่ผู้ที่เกิดในประเทศไทย และให้ สถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย แก่พ่อแม่ผู้เป็นชาวเวียดนามอพยพ ทำให้คนรุ่นที่ 2 ได้สัญชาติไทยสามารถถือครองทรัพย์สินและได้รับสิทธิต่าง ๆ ได้จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถมีส่วนร่วมในสังคม รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่มีการแบ่งแยก กล้าที่จะคิดและกล้าแสดงวัฒนธรรมเวียดนามมากขึ้น

จากการลงพื้นที่ และสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีและมิตรภาพระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและคนภาคใต้ในพื้นที่ มีบทบาทสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทยอีกด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บ่งชี้ว่าชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 3 แทบจะไม่มีความเป็นเวียดนามด้วยคำกล่าวที่ว่า “เราเป็นคนไทยไปแล้ว” แม้ว่าชาวเวียดนามอพยพทั้งหมดในประเทศไทยได้รับแรงกดดันและผลกระทบจากกฎหมายและการควบคุมตามนโยบายของรัฐบาลไทยในแต่ละช่วงเวลาในลักษณะเดียวกัน แต่ปัจจัยระดับชุมชนดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้ชาวเวียดนามที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอเมือง

จังหวัดสุราษฎร์ธานีผสมกลมกลืนกับสังคมท้องถิ่นได้ดีทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่โดยไม่มีความขัดแย้ง ต่างจากชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในภาคอีสานที่มีเป็นจำนวนมาก

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สังคมวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยเฉพาะคนแต่ละรุ่นมีจิตสำนึกและความเป็นเวียดนามที่ต่างกัน โดยเฉพาะชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 มีจิตสำนึกและความเป็นเวียดนามสูง และถูกถ่ายทอดสู่รุ่นที่ 2 และชาวไทยเชื้อสายเวียดนามรุ่นที่ 3 ข้อจำกัดของรุ่นที่ 1 คือโดนจับมาอยู่ที่สุราษฎร์ธานีในสถานะนักโทษการเมือง ดังนั้นจึงไม่ได้แสดงตัวตนในสังคมท้องถิ่นมากนัก อีกทั้งสถานภาพพลเมืองยังคงเป็นคนต่างด้าวอยู่ ส่วนรุ่นที่ 2 บางส่วนได้ปรับตัวเข้าสู่ความเป็นไทยหลังจากที่ได้สัญชาติไทย ส่วนรุ่นที่ 3 ได้สัญชาติไทยโดยกำเนิดได้เป็นส่วนหนึ่งในความเป็นไทยไปโดยปริยาย ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีผสมกลมกลืนกับสังคมท้องถิ่นได้ดีทั้งด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่โดยไม่มีความขัดแย้ง ต่างจากชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในภาคอีสานที่มีจำนวนมาก รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นเป็นชุมชนชาติพันธุ์ แสดงการต่อต้านและยื่นกรณารักษาภาษาวัฒนธรรมดำรงอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามไว้สูง อีกทั้งมีการตั้งสมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในประเทศไทย เพื่อทำการรักษาฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมความเป็นเวียดนาม และเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลเวียดนามจนถึง

รัฐมนตรีของประเทศเวียดนามเดินทางมาเยือนภาคอีสานอย่างเป็นทางการหลายครั้ง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรจะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเพียงด้านใดด้านหนึ่ง โดยระบุอย่างชัดเจน เช่น

1. ศึกษาการผสมกลมกลืนทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเวียดนามอพยพ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความสอดคล้องกลมกลืนในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. ศึกษาเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนหลายเชื้อชาติในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ทองแก้ว. (2561). อำนาจชอบธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในเมืองสุราษฎร์ธานี. *วารสารนิเทศศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, 2 (2), 1-25.
- กุลนาถ เดชาเลิศ. (2542). *การวิเคราะห์นโยบายและแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ:ศึกษานโยบายความมั่นคงแห่งชาติต่อชาวญวนอพยพ พ.ศ. 2538-2540*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

- ณรงค์ศักดิ์ คุบบุญญอารักษ์, พิสิษฐ บุษย์ไชย, และ ไพบุลย์ บุษย์ไชย. (2561). บทบาทของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8 (2), 107-116.
- เฉลิมชัย รมิตานนท์. (2542). *ทัศนคติคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อเวียดนาม: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดที่มีและไม่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ผุสดี จันทวิมล. (2541). *เวียดนามในเมืองไทย The Vietnamese in Thailand*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- วิชาญ จำปีศรี. (2519). *นวนวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธนนันท์ บุนนวรรณา. (2545). *นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2491-2500*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- อริสา สายศรีโกศล. (2564). *การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์).
- Waters, M. C., Tran, V. C., Kasinitz, P., & Mollenkopf, J. H. (2010). Segmented Assimilation Revisited: Types of Acculturation and Socioeconomic Mobility in young adulthood. *Ethnic and racial studies*, 33(7), 1168–1193.
สืบค้นจาก <https://doi.org/10.1080/01419871003624076>.
- Xie, Y., & Greenman, E. (2005). *Segmented Assimilation Theory: A Reformulation and Empirical Test*. PSC Research Report, No. 05-581. 8.

การพัฒนาชีวิตด้วยการดูจิต

Life Development through the Contemplation of Mind

นภาพัทธ์ งามบุษบงโสภิน^{1*}, มนตรี สิริโรจนานันท์²
Napapat Ngambutsabongsophon^{1*}, Montree Sirarojjananan²
นักวิชาการอิสระ¹
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์²
Independent Academic¹
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University²
*Corresponding Author, Email: jim.jim.napat@gmail.com

(Received: August 17, 2021 | Revised: October 28, 2021 | Accepted: December 3, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนประสงค์จะอธิบายและวิเคราะห์การพัฒนาจิตด้วยการปฏิบัติธรรมตามแนวทางการดูจิต การตามดูจิตเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนเมืองที่ไม่ค่อยมีเวลาปลีกวิเวก แต่ยังสามารถนำแนววิธีการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การดูจิต คือ การใช้สติและสัมปชัญญะในการปฏิบัติ ให้มีสติรู้ทันจิต รู้ทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นการนำคำสอนใน สติปัฏฐาน 4 มาเป็นหลักในการปฏิบัติ การฝึกให้มีความรู้สึกตัวบ่อยๆ จะช่วยให้จิตไม่เผลอไปกับอารมณ์ที่มากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเป็นวิธีทำให้กายกับใจอยู่กับปัจจุบันได้ดี การดูจิตจึงเป็นวิธีการอบรมพัฒนาจิตเพื่อพัฒนาชีวิตได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: สติ, ดูจิต, พัฒนาจิต

Abstract

The academic article aims to explain and analyze the development of mind through meditation practice according to the contemplation of mind. The contemplation of mind is a way of meditation that is suitable for urban people who do not have sufficient time to be secluded but still manage to apply the way of practice in daily life. The contemplation of mind is the use of mindfulness and awareness in practice. Mindfulness helps the mind not to get carried away by emotions that are in contact with through eyes, ears, nose, tongue, body, and mind. This is the way of having body and mind to be in the present moment. The contemplation of mind is, therefore, both the training and development of mind in order to develop life well.

Keywords: Mindfulness, Contemplation of Mind, Development of Mind

1. บทนำ

ผู้คนในสังคมเมือง เป็นสังคมต้องดิ้นรนต่อสู้ เพราะมีการแข่งขันกันสูง ทั้งผู้หญิงผู้ชายจึงต้องช่วยกันทำมาหากิน คนส่วนใหญ่จึงพัฒนาศักยภาพตนเองไปทางด้านทักษะเพิ่มความรู้ความสามารถเพื่อการอาชีพกันเป็นจำนวนมาก มีคนจำนวนน้อยที่สนใจในการพัฒนาทางด้านจิตใจ จึงทำให้คนปัจจุบันนี้มีความทุกข์กันมากขึ้น กรมสุขภาพจิตเผยว่า คนวัยทำงานในกรุงเทพฯ จำนวน 45% ถูกความเครียดขโมยความสุข เรื่องที่ทำให้ประชาชนในกรุงเทพฯ มีความเครียด

อันดับ 1 คือเศรษฐกิจ ร้อยละ 30.82 อันดับ 2 คือสังคม ร้อยละ 20.29 และอันดับ 3 คือครอบครัว ร้อยละ 14.52 ผลกระทบจากเศรษฐกิจ สังคม และครอบครัว เป็นผลที่ส่งผลกระทบต่อด้านจิตใจ คนที่แก้ปัญหาไม่ได้ หรือแก้ไม่ถูกวิธี จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพจิตตามมา ผลจากการวิจัยสุขภาพจิตของประชาชนคนในกรุงเทพฯ ของกรมสุขภาพจิต พบว่า ผลของความเครียดทำให้มีปัญหาคารนอนไม่หลับหรือนอนยาก พบใน ผู้หญิงร้อยละ 26 ผู้ชายร้อยละ 15 นอกจากนี้ยังทำให้หงุดหงิดว้าวุ่นใจ ร้อยละ 22.87 รู้สึกเบื่อเซ็ง ร้อยละ 22.56 สมาธิน้อย ร้อยละ 16.86 ความรู้สึกไม่อยากพบผู้คนบ่อยครั้ง ร้อยละ 10.97 (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2561) ความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต เกิดเป็นปัญหาด้านสุขภาพจิต เป็นเพราะไม่รู้วิธีที่จะแก้หรือแก้ด้วยไม่ถูกวิธี เนื่องมาจากจิตใจไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา เมื่อเจอปัญหาต่างๆ จึงทำให้แก้ปัญหาได้ไม่ถูก คนส่วนใหญ่จึงพยายามแสวงหาความสุขในหลายๆ รูปแบบ กลับกลายเป็นยิ่งหากยิ่งทุกข์มากขึ้นไปอีก เนื่องด้วยวิธีที่คลายทุกข์ทั้งหลายนั้น ส่วนใหญ่เป็นการคลายทุกข์โดยไม่ถูกวิธี เพราะทุกข์ที่คลายเป็นเพียงชั่วคราว ความทุกข์ก็ยงวนเวียนซ้ำกลับมาใหม่ เพราะไม่ได้คลายที่ต้นตอสาเหตุของทุกข์ ทุกข์นั้นจึงยังอยู่ คำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้คลายที่ต้นเหตุของการเกิดทุกข์ จึงมีผู้คนจำนวนหนึ่งใช้วิธีในการศึกษาธรรมะเพื่อการพัฒนาจิตใจ และศึกษาในการปฏิบัติธรรมเพื่อที่เรียนรู้วิธีในการคลายทุกข์ที่ถูกวิธี ผู้คนส่วนหนึ่งจึงนิยมการไปปฏิบัติธรรม

สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ หลายสายที่สอนกันอยู่ในสังคมไทย สอนวิธีการปฏิบัติธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเรียนรู้ในธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อนำมาพัฒนาจิตใจ แนวการสอนของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ มีการพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยใหม่มากขึ้น เพราะผู้คนในปัจจุบันนี้มีชีวิตที่เร่งรีบกว่าคนสมัยก่อน จึงไม่มีเวลาที่จะไปสีกวิเวกได้นานๆ นั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีสำนักปฏิบัติธรรม

หลายสำนัก ได้มีการจัดสอนการปฏิบัติในรูปแบบที่ทำให้ได้เรียนรู้ที่มีระยะเวลาสั้นขึ้น โดยจัดเป็นคอร์ส อบรมปฏิบัติธรรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีเวลาน้อยและให้เข้ากับสังคมปัจจุบันมากขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีคนอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถไปปฏิบัติได้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจว่า วิธีปฏิบัติธรรมแบบใดที่สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างง่ายๆ พร้อมทั้งยังทำงานหรือใช้ชีวิตในประจำวันได้ตามปกติ รวมถึงที่เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับคนเมืองในยุคปัจจุบันนี้

2. การพัฒนาจิตด้วยการดูจิต

การปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนเมืองในยุคปัจจุบัน สำหรับผู้ที่ไม่มีความเวลาไปวัด หรือไม่สามารถไปสีกวี่เวกนานๆ วิธีการปฏิบัติด้วยการดูจิตเป็นวิธีที่ตอบโจทย์คนเมืองรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นวิธีในการปฏิบัติธรรมอย่างง่าย เนื่องด้วยมีความสะดวกในแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงสะดวกในเรื่องของสถานที่และเวลา จึงเหมาะสำหรับคนเมืองในยุคปัจจุบันนี้ ที่สามารถปฏิบัติธรรมไปด้วยและยังทำงานหรือใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ ด้วยการปฏิบัติในลักษณะของการดูจิต ซึ่งการดูจิตเป็นวิธีที่รู้ทันจิตในปัจจุบัน เป็นการพิจารณาจิตด้วยปัญญา ในบทความนี้จึงขอใช้คำว่าดูจิต เป็นการยึดหลักตามแนวคำสอนของพระวิปัสสนาจารย์

วิธีการดูจิตเป็นการสอนของวิปัสสนาจารย์ในยุคปัจจุบัน เป็นการสอนของ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช¹ ที่ได้นำความรู้ในการปฏิบัติจาก พระ

¹ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช เจ้าอาวาสวัดสวนสันติธรรม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี.

ราชวุดาจารย์ (คุลย์ อดุล) ² หรือหลวงปู่คุลย์ อดุล ศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ³ สายพุทโธที่มีการสอนการปฏิบัติสมถกรรมฐาน โดยการใช้คำบริกรรมว่า “พุทโธ” เป็นหลักในการปฏิบัติ แต่แนวการสอนของหลวงพ่อบราโมทย์ได้มีการประยุกต์วิธีการสอนเพื่อให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น โดยเลือกวิธีในการปฏิบัติเฉพาะวิธีการดูจิต เปลี่ยนจากสมถะมาเป็นวิปัสสนา ซึ่งหลวงพ่อบราโมทย์ได้สรุปความหมายของ การดูจิต ไว้ว่า การดูจิต หมายถึง การเจริญวิปัสสนา โดยเริ่มต้นจากการรู้นามธรรม ซึ่งเมื่อมีความชำนาญแล้ว ก็จะไปรู้รูป สติปัญญาทั้งสี่เอง (สันตินันท์, 2552, น. 33)

หลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช ได้เขียนวิธีการปฏิบัติในการดูจิต ไว้ในหนังสือ “ดูจิตปีแรก” ไว้ว่า “เครื่องมือที่ใช้สำหรับการปฏิบัติธรรม ได้แก่ สติ และ สัมปชัญญะ” (สันตินันท์, 2552, น. 17) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตสิ่งที่กำลังปรากฏเกิดขึ้นกับจิต เป็นแนวการปฏิบัติที่ไม่บังคับการยืน เดิน นั่ง หรือนอน เคยเดินอย่างไรก็เดินจังหวะปกติ ไม่ได้สำคัญว่าต้องเดินช้าหรือเดินเร็ว แต่สำคัญตรงที่ ทำให้เดินแบบมีสติสัมปชัญญะมีความรู้ตัวเข้าไป เพื่อนำไปใช้ในการรู้สึกตัวได้จริงในชีวิตประจำวัน ด้วยการฝึกให้มีสติรู้ทันอารมณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากจิตมีการส่งออกไปทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้จิตมีการไหลไปกับอารมณ์ที่มากกระทบนั้น

สำหรับแนวทางในการปฏิบัติหลวงพ่อนำว่า การรู้ทันสิ่งที่เกิดขึ้นกับจิต เช่น ความลึกลับสงสัย ความอยาก ความกังวล ความสุข ความทุกข์ ฯลฯ

² พระราชวุดาจารย์ (คุลย์ อดุล) พระภิกษุฝ่ายวิปัสสนาธุระ เจ้าอาวาสวัดบูรพาภิราม จังหวัดสุรินทร์.

³ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พระกรรมฐานสายวัดป่า เจ้าอาวาสวัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร.

เป็นการทำให้มีสติ ให้มีการรู้ตัวกับอารมณ์ที่กำลังปรากฏ และเตือนให้ทำความรู้สึกตัว ไม่เผลอ การกระตุ้นให้ไม่เผลอและไม่เพ่ง ก็คือการพยายามให้มีสัมปชัญญะคือความรู้ตัวไว้เสมอๆ (สันตินันท์, 2552, น. 17) การมีสติสัมปชัญญะระลึกรู้ตัวไว้เสมอๆ คือ การระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งเป็นหลักการในการเจริญสติปัฏฐาน (ที.ม. (ไทย) 10/373/301)

ในเบื้องต้นของผู้ที่ฝึกใหม่ๆ อาจจะยังดูจิตไม่ได้ หรือสังเกตการที่จิตเผลอหรือไหลไปกับอารมณ์ภายนอกไม่ทัน ก็จะใช้คำบริกรรมเข้ามาช่วยด้วยการบริกรรม “พุทโธ” ไว้ในใจ พระอาจารย์กฤษ นิยมโล ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อบราโมทย์ ได้สอนวิธีในการดูจิตโดยได้ให้แนะนำว่า “ให้ทำกรรมฐานอะไรสักอย่างหนึ่ง คือให้ทำสมถะ เช่น ดูลมหายใจ หรือว่า พุทโธ โดยให้ พุทโธ มีตำแหน่งที่อยู่ปลายจมูก ไม่ใช่พุทโธแบบลอยๆ” (พระอาจารย์กฤษ นิยมโล, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2562) การใช้คำบริกรรมก็เพื่อจะเป็นการช่วยไม่ให้จิตเผลอไปในความคิด แต่โดยธรรมชาติของจิตจะอยู่นิ่งได้ไม่นาน ก็จะไหลออกไปอีก สำหรับผู้ที่ยังสังเกตจิตที่ไหลออกไปไม่ทัน จึงยังต้องใช้คำบริกรรมในช่วงแรก เพื่อให้จิตมีความนิ่งในเบื้องต้นก่อน ความนิ่งในเบื้องต้นจะทำให้สติทำงานได้ดีขึ้น ด้วยการคอยสังเกตจิตที่ไหลออกไป วิธีในการดูจิต พระอาจารย์กฤษ นิยมโล อธิบายว่า ไม่ใช่จะต้องบังคับจิตให้อยู่กับที่ แต่การภาวนาพุทโธไปเพื่อจะดูว่าจิตทำงานอย่างไร เป็นการภาวนาเพื่อดูจิต ซึ่งพอภาวนาไปสักพักอาจจะมีการลืมการรู้สึกตัว ทำให้มีการเผลอจากการกำหนด สิ่งที่เผลอหรือสิ่งที่ทำให้ลืมการรู้สึกตัวนั้นก็คือจิต ถ้ามีการรู้สึกตัวแล้วเห็นว่าเผลอ คือการได้เห็นจิตแล้ว ช่วงแรกๆ อาจจะไม่เห็นตั้งแต่จังหวะแรกที่หลงไป แต่เมื่อพอลืมตัวไปตั้งนานแล้ว จึงค่อยรู้สึกตัวว่ามีการเผลอ ถ้าเห็นอย่างนี้เรียกว่า ได้สติ คือเห็นสภาวะที่ลืมการรู้ตัว ก็ให้เริ่มสังเกตจิตใหม่ โดยไม่ต้องไปแก้ ไม่ต้องไปดึงจิตที่หลง

หายไป พอถ้าดึงจะกลายเป็นการบังคับจิตที่เปลวกลับมา (พระอาจารย์ฤๅช นิยมโล, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2562) การบังคับจิตจะไม่ใช่การรู้สึกตัวใน อารมณ์ปัจจุบัน วิธีในการดูจิตจึงเป็นวิธีที่ให้อำนาจตามความเป็นจริง รู้ไปตรงๆ เป็น อย่างไร รู้ไปอย่างนั้น ไม่ดัดแปลง ไม่กดข่ม ไม่บังคับ จิตจะติก็ได้ ไม่ดีก็ได้ ก็ ให้อำนาจไปอย่างนั้น

การดูจิตจึงไม่ใช่การให้อยู่นิ่งสงบในตำแหน่งเดียว แต่ให้คอยสังเกตจิต เมื่อจิตไหลออกไปทางไหน สติที่เป็นเครื่องมือก็จะทำหน้าที่รู้ทัน เรื่องนี้หลวงพ่อบราโมทย์เขียนไว้ว่า ส่วนใหญ่จิตจะไหลไปทางตากับทางความคิด จิตอาจไหลไปทางตาเมื่อเห็นรูป ก็ให้รู้ทันว่าจิตไหลไปเพ่งจ้องรูป หรือจิตสนใจอยู่ในความคิด ก็ให้รู้ทันว่าจิตไม่ได้อยู่กับความรู้สึกตัว แต่ได้ให้ความสนใจโดยไม่รู้ตัวไปในโลกของความคิด (สันตินันท์, 2552, น. 17) เมื่อจิตไหลหรือให้ความสนใจโดยไม่รู้ตัวนั้น แสดงว่าจิตนั้นได้พุ่งไปในอารมณ์ภายนอก วิธีที่ไม่ให้จิตไหลคือ ต้องฝึกให้มีความรู้สึกตัว ความรู้สึกตัวจะเป็นการรู้ทันจิตที่ไหล ดังนั้น จึงต้องฝึกให้มีความรู้สึกตัวบ่อยๆ จะทำให้จิตรู้ทันอารมณ์ในปัจจุบัน เพราะทันใดที่รู้สึกตัวจะเป็นจังหวะที่มีสติ สติจะทำหน้าที่ให้จิตเป็นกลาง

ในการทำหน้าที่ของสติ “เปรียบเทียบเหมือนเป็นนายทหารเฝ้าหน้าประตู ที่คอยระวัง เฝ้าดูคนเข้าออกอยู่เสมอ และคอยกำกับให้สิ่งที่ดีให้เข้าออกได้ และจะคอยกันเมื่อมีสิ่งที่ไม่ดีเข้ามา การปฏิบัติหน้าที่ของสติ จึงคอยยับยั้งตนเองไม่ให้หลงเพลินไปกับความชั่วความไม่ดี สติจะคอยเตือนตนให้ทำความดี และไม่เปิดโอกาสให้ทำความชั่ว” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555, น. 759) ทำให้ช่วงจังหวะที่สติทำงานในการระลึกรู้ทันอารมณ์ต่างๆ ที่เป็นช่วงที่จิตมีความเป็นกลาง จึงทำให้จิตไม่เอนเอียงไปในทางดีหรือทางชั่ว เพราะหน้าที่ของสติคือการระลึกรู้ จึงรู้ว่าจิตขณะนั้นดีหรือชั่ว เมื่อฝึกดูจิตบ่อยๆ จะทำให้เห็นจิตใน

ขณะที่กำลังรับอารมณ์ต่างๆ ได้มากขึ้น เมื่อสติเป็นตัวรู้ตัวรู้ชัด วิธีการดูจิตจึงเป็นหนทางที่ทำให้จิตมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น เป็นวิธีการฝึกให้ทันกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การดูจิตจึงเป็นการพัฒนาจิตได้ดี เป็นวิธีที่ทำให้มีความเข้าใจและยอมรับกับความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การดูจิตจึงเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมแบบง่ายๆ สามารถปฏิบัติได้ตลอดเวลา เป็นวิธีที่ฝึกให้รู้ทันจิต รู้ทันอารมณ์ของตนเอง การไม่เพลินหรือทำให้เพลินน้อยลง เป็นการทำให้จิตใจอยู่กับปัจจุบันอยู่กับความเป็นจริงมากขึ้น เป็นแนวทางที่ทำให้เข้าใจและยอมรับกับความจริงได้ดีขึ้น เป็นวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับคนในยุคปัจจุบันที่ผู้คนมีความเร่งรีบ มีเวลาน้อย ได้ฝึกการมีสติอยู่กับตนเอง ซึ่งจะเป็นการช่วยบรรเทาความเครียดความทุกข์ให้ลดลงได้ จากวิธีการพัฒนาชีวิตด้วยการดูจิต

3. การพัฒนาชีวิตด้วยการดูจิต

คำสอนในพระพุทธศาสนา สอนให้แก้ที่ต้นเหตุของการเกิดทุกข์ ทุกข์นั้นจึงจะดับ ความทุกข์ทั้งหลายส่วนใหญ่มาจากใจที่รู้ไม่ทันอารมณ์ต่างๆ หลงไปยึด เมื่อไม่ใช่ก็ไม่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น จึงทำให้คนวนเวียนอยู่ในความทุกข์ การปฏิบัติธรรมเป็นการนำคำสอนมาศึกษาเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ เพื่อฝึกให้รู้เท่าทันกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น หรือสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่สิ่งที่เราอยากให้มันเป็น การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการอบรมพัฒนาจิตให้เกิดความเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่เป็น

การดูจิตเป็นวิธีการพัฒนาจิตได้เป็นอย่างดี เป็นการปฏิบัติธรรมที่ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก สามารถทำได้ตลอดเวลา เมื่อมาวิเคราะห์กับการปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ ทั้งในสายสมถกรรมฐาน และสายวิปัสสนากรรมฐาน สำนักที่เป็น

การปฏิบัติแบบสมถกรรมฐาน จะมีการใช้คำบริกรรมเพราะ “การบริกรรม คือ การตัดอารมณ์อื่นทั้งหมดทิ้งให้เหลือเพียงอารมณ์เดียว และตั้งจิตไว้ที่ใดที่หนึ่ง ชื่อว่าเป็นที่ตั้งของจิตหรือฐานจิต” (พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร), 2554, น. 45-48) การวางจิตให้อยู่ในอารมณ์เดียวอาจจะ “กำหนดเฉพาะลมหายใจเป็นอารมณ์เดียว หรือมีการใช้การบริกรรมตามด้วยก็ได้ สำคัญให้เหมาะกับจริต” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2556, น. 39) ในการปฏิบัติแบบสมถกรรมฐานจะเน้นให้จิตมีความสงบ จึงต้องกำหนดให้จิตอยู่ในอารมณ์เดียว จนจิตนั้นเกิดความตั้งมั่น “มีความสงบได้พอประมาณ แล้วจึงนำจิตนั้นขึ้นมาพิจารณาด้านปัญญา” (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, 2556, น. 50) การพิจารณาด้านปัญญาจิตจะดำเนินเข้าสู่ในขั้นของวิปัสสนา ผู้เขียนมีความเห็นมาจากขั้นตอนในการปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นวิปัสสนา ต้องมีการฝึกฝนที่ใช้เวลามาก กว่าจิตจะสงบจนตั้งมั่นได้แล้วถึงจะดำเนินจิตในขั้นวิปัสสนาต่อไป ซึ่งคนในปัจจุบันอาจจะใช้เวลาไม่มากเพียงพอในการปฏิบัติ ทำให้การปฏิบัติเห็นผลล่าช้า ผู้ปฏิบัติจึงเกิดการท้อถอยเลิกปฏิบัติได้ง่าย ส่วนสำนักที่เป็นการปฏิบัติแบบวิปัสสนากรรมฐาน จะมีการใช้คำบริกรรมในการกำหนดสติตามอาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอารมณ์ปัจจุบัน “คือเป็นการบริกรรมและรู้อาการของอารมณ์กรรมฐานไปพร้อมกัน” (พระมหาทองม่น สุทฺธจิตฺโต, 2554, น. 38) ผู้เขียนเห็นว่าการใช้คำบริกรรมในการกำหนดสตินั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีของการใช้คำบริกรรมในการกำหนดสติ คือเป็นการให้สติรับรู้ถึงอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับกายกับใจในขณะนั้นๆ แต่ก็มีข้อเสียคือผู้ปฏิบัติบางคนอาจใช้คำบริกรรมในการกำหนดไม่ถูก หรือไม่รู้จะกำหนดคำบริกรรมอะไรให้ตรงกับอารมณ์ปัจจุบันนั้นๆ อาจเกิดการอึดอัดหรือทำให้เกิดความฟุ้งซ่านเพิ่มขึ้นได้

การดูจิตจึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ลัดสั้น และสะดวก กว่าในรูปแบบอื่นๆ เพราะไม่มีรูปแบบบังคับ ไม่มีในขั้นตอนการบริกรรมภาวนา และไม่มี

ขั้นตอนในการบริกรรมนิมิต ในการปฏิบัติแบบดุจจิตใช้วิธีเพียงมีสติระลึกอยู่กับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยอารมณ์ใดที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ก็ให้ระลึกไปตรงๆ กับความรู้สึกที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ จึงถือได้ว่าการปฏิบัติธรรมด้วยการดุจจิต เป็นการพัฒนาจิตให้เป็นจิตที่มีสติ เป็นจิตที่มีความรู้สึกตัว เมื่อจิตได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ก็ถือได้ว่าได้มีการพัฒนาชีวิตในขณะเดียวกันไปด้วย **พุทธทาสภิกขุ** เรียกวิธีการเจริญจิตภาวนาว่าเป็นการเจริญสมาธิภาวนา เพราะเป็นวิธีที่ “เป็นการทำจิตให้เจริญ หรือการทำให้เกิดคุณค่าด้วยอำนาจของสมาธิ” (พุทธทาสภิกขุ, 2554, น. 1) การปฏิบัติธรรมด้วยการดุจจิต จึงเป็นการทำให้จิตเจริญหรือทำให้เกิดคุณค่าขึ้นจากการภาวนา

หากจะวิเคราะห์การพัฒนาจิตด้วยการดุจจิตว่ามีการสอนตรงตามคัมภีร์หรือไม่ จะเห็นได้ว่าการดุจจิตเป็นวิธีการฝึกเน้นให้มีสติ เป็นการเจริญ **สติปัฏฐาน 4** (ม.ม. (ไทย) 12/106/101) ซึ่งหมายถึง “ธรรมที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน การรู้เท่าทันความเป็นจริง ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556, น. 396) จึงเป็นการสอนที่ตรงกับคำสอนในคัมภีร์ ใน **มหาสติปัฏฐานสูตร** (ที.ม. (ไทย) 10/372/301) ในหมวด **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน**⁴ (ที.ม. (ไทย) 10/381/314) การเจริญสติปัฏฐาน ถือได้ว่าเป็นหัวใจของการปฏิบัติกรรมฐาน เพราะสามารถปฏิบัติได้ทั้งสมถะกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน

วิธีในการปฏิบัติที่เริ่มต้นด้วยการบริกรรมให้จิตจดจ่ออยู่ที่ตำแหน่งเดียว จิตจะเป็นสมาธิ ซึ่งเป็นการปฏิบัติในแบบของสมถกรรมฐาน แต่วิธีการดุจจิตได้มี

⁴ **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต, การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันจิตหรือสภาพอาการของจิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556 น. 396) .

ประยุกต์จากการใช้คำบริกรรมที่จดจ่อในตำแหน่งเดียว มาเป็นการจดจ่อเฉพาะในช่วงแรกเพื่อเป็นการให้จิตนิ่งในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งสมาธิที่ได้จะเป็นเพียง **ขณิกสมาธิ**⁵ คือสมาธิชั่วขณะ ไม่ใช่การทำให้จิตสงบแบบตั้งมั่นเพื่อเข้าฌานแนวการปฏิบัติได้มีการเปลี่ยนจากการเน้นทำสมาธิ มาเป็นเน้นการใช้สติ โดยใช้หลักคำสอนใน **สติปัฏฐาน** มาเป็นหลักในการปฏิบัติ จึงทำให้แนววิธีในการปฏิบัติได้มีการเปลี่ยนไปเป็นเน้นการมีสติ สติในการระลึกอารมณ์ในปัจจุบันขณะ เน้นความรู้สึกตัวหรือการมีสัมปชัญญะ ว่าเมื่อใดที่เห็นว่ามีอาการพลอ จากการมีสติรู้ทันจิตที่ไหลออกไปกับอารมณ์ที่เข้ามาทางอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แสดงว่าได้เห็นจิตแล้ว สติได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งวิธีการปฏิบัติในลักษณะของการดูจิต เป็นการใช้หลักของฐานจิต คือ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มาเป็นหลักนำในการปฏิบัติ เป็นวิธีการฝึกที่เริ่มจากฐานจิต ด้วยวิธีการคอยสังเกตจิตที่พลอ เมื่อสังเกตเห็นว่าจิตเมื่อสักครู่ได้พลอไป ขณะที่รู้ตัวว่าพลอ แสดงว่าขณะนั้นไม่พลอ จิตขณะนั้นคือมีสติรู้ เมื่อฝึกู้เช่นนี้บ่อยๆ ก็จะทำให้จิตที่เริ่มต้นรู้จากฐานจิต สามารถระลึกรู้ได้ครบทั้ง 4 ฐาน ทั้งฐานเวทนา ฐานธรรม และฐานกาย วิธีการดูจิตจึงเป็นแนวการสอนที่สอดคล้องกับคัมภีร์ เป็นวิธีในการอบรมพัฒนาจิตใจให้ตี ให้มีความรู้สึกตัว ไม่พลอ ทำให้เป็นคนไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

การเจริญสติปัฏฐานมีองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ เห็นกายในกาย เป็นการเห็นอาการต่างๆ ของกายอย่างมีสติ ไม่ใช่เห็นกายเป็นเรา 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ เห็นเวทนาในเวทนา สติรู้รับรู้

⁵ **ขณิกสมาธิ** หมายถึง สมาธิชั่วขณะ (momentary concentration) ซึ่งคนสามัญทั่วไปสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติหน้าที่กิจการงาน ในชีวิตประจำวัน ให้ได้ผลดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554, น. 330)

ในเวทนาที่เกิดขึ้น ได้เห็นการปวดต่างๆ ว่าเป็นอาการปวดที่เกิดขึ้นเข้ามา ไม่ใช่ฉันทปวด 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ เห็นจิตในจิต เช่น เมื่อมีความโกรธ ความเครียด เกิดขึ้นที่ใจ สติได้รับรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ได้เห็นจิตโกรธ จิตเครียด ไม่ใช่ฉันทโกรธ ฉันทเครียด และ 4) อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ เห็นธรรมในธรรม เป็นการเห็นธรรมชาติของจริงที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา (พระไพศาล วิสาโล, 2562, น. 71) หลักทั้ง 4 ประเภท เป็นหลักของการเจริญสติ คือ การฝึกให้ใจอยู่กับปัจจุบัน ในการเริ่มต้นของการฝึก จะเริ่มจากการฝึกให้มีความรู้สึกตัวจากกาย เนื่องจากฐานกายทำความรู้สึกตัวได้ง่าย เช่น การรู้ลมหายใจ เมื่อขณะที่จิตมีการส่งออกไปในอดีตหรืออนาคต หรือที่เราเรียกว่าเพลินนั้น ขณะนั้นความรู้สึกตัวได้หายไป แต่สักพักหนึ่งเมื่อเราได้รู้สึกตัวกลับมาใหม่ ก็คือกลับมาารู้สึกถึงลมหายใจใหม่อีกครั้ง หมายความว่าขณะนั้นจิตได้กลับมาอยู่กับกายใหม่หลังจากที่เพลินไปขณะหนึ่ง ซึ่งช่วงแรกๆ อาจจะเพลินนานหรือใช้เวลานานกว่าจะรู้สึกตัว เพราะสติยังไม่มีคามว่องไวพอ แต่เมื่อพอเราฝึกรู้สึกตัวบ่อยๆ เช่นนี้ สติก็จะไวขึ้น ทำให้มีการรู้สึกตัวได้เร็วขึ้น จิตที่ส่งออกไปในทางความคิดต่างๆ ก็จะกลับมาได้เร็วขึ้น

การปฏิบัติตามด้วยการดูจิต เป็นการนำคำสอนในหลักของสติปัฏฐาน 4 มาเป็นหลักในการปฏิบัติ จึงเป็นแนวการปฏิบัติที่มีสติในการระลึกรู้ได้ครบทั้ง 4 ฐาน ธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าอาจเกิดจากฐานใดฐานหนึ่งได้ทั้ง 4 ฐาน การจะดูว่าเราปฏิบัติได้ถูกต้องหรือไม่ ก็คือ “ถ้าปฏิบัติถูกต้อง ต้องรู้ทั้งรูปทั้งนาม เพราะทั้งรูปทั้งนามมีอยู่ด้วยกัน ไม่ใช่รู้เฉพาะรูปหรือนามอันเดียว” (พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช, 2553, น. 32) ในการรู้รูปนามหรือการรู้กายใจ จะเป็นการที่จิตมีความรู้สึกตัวจากอริยาบถต่างๆ โดยหลวงพ่อบราโมทย์ ได้มีการกล่าวถึงการสอนของสายอาจารย์แนบ และได้มีการยกตัวอย่างอยู่ในงานเขียนไว้ว่า “นั่ง

เป็นรูป รู้เป็นนาม เดินเป็นรูป รู้เป็นนาม” (พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช, 2553, น. 33) เมื่อมาดูแลการสอนของการดูจิต จะเห็นได้ว่าการดูจิตมีความคล้ายกับแนวการสอนของสายรูปนามของ **อาจารย์แนบ มหานีรานนท์** ซึ่งเป็นสายที่มีแนวการสอนให้มีสติรู้สึกตัวแบบ รู้รูป รู้นาม ว่า “รูปกับนาม เป็นตัวกรรมฐาน การปฏิบัติให้ง่ายจึงต้องให้พิจารณาที่อิริยาบถ เพราะเป็นอารมณ์ที่ปรากฏชัด และมีอยู่เป็นประจำ ยิ่งรู้สึกตัวมากเท่าไร ก็ได้อารมณ์ปัจจุบันมากเท่านั้น” (แนบ มหานีรานนท์, 2557, น. 13-17) การดูจิตจึงเป็นการฝึกให้จิตมีสติ มีความรู้สึกตัวจากอิริยาบถต่างๆ ของกายใจ เมื่อมีรู้สึกตัวมากก็จะทำให้ใจอยู่กับความจริงในปัจจุบันได้มากขึ้น การอยู่กับความจริงในปัจจุบันได้มาก ก็เป็นการพัฒนาให้จิตยอมรับและอยู่กับความเป็นจริงในชีวิตได้มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิตและการพัฒนาจิตจะเป็นการพัฒนาที่ควบคู่กันไป การดูจิตเป็นวิธีในการปฏิบัติธรรมที่เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นหนึ่งด้านของหลักในการพัฒนาชีวิต การพัฒนาชีวิตให้เป็นชีวิตที่มีคุณภาพที่ดี จะมีองค์ประกอบหลักในการพัฒนาด้วยกัน 4 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ทั้ง 4 ด้านนี้ **สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์** ได้เขียนไว้เป็น “คู่มือชีวิต” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561, หน้าปก) ที่ให้พ่อแม่นำมาเป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูลูก ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยการให้ดูพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1) การพัฒนาด้านกาย คือ การพัฒนาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง 2) การพัฒนาด้านศีล คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เป็นการดูความสัมพันธ์ที่มีต่อพี่น้อง ต่อเพื่อน ต่อสังคม 3) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ มีคุณธรรมความดี มีเมตตากรุณา โดยดูจากสภาพของจิตใจว่า มีความเข้มแข็ง มีสติ มีสมาธิ และดูจากความสุขทางใจว่า จิตมีความผ่อนคลาย ไม่เครียด 4) การพัฒนาด้านปัญญา คือ การรับรู้สิ่งต่างๆ ที่

เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ไม่ยึดกับความยินดี ยินร้าย โดยดูจากทัศนคติ วิธีคิด และการแก้ไขปัญหาต่างๆ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561, น. 127-128) การพัฒนาชีวิตที่ประกอบด้วย 4 ด้านนั้น เมื่อได้รับการพัฒนาครบในทุกด้าน ทำให้เป็นการพัฒนาชีวิตที่มีความสมบูรณ์ เมื่อมาดูแลปฏิบัติวิธีในการดูจิต จะเป็นการพัฒนาชีวิตในด้านจิตใจ ซึ่งน่าจะเป็นการพัฒนาชีวิตที่เป็นทางลัด เพราะเป็นการพัฒนาที่ต้นทางของการกระทำทั้งหลาย ดังคำพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “ไม่ว่าเรื่องอะไรของมนุษย์เราในโลกนี้ ต้องทำด้วยจิต หรือแก้ปัญหาด้วยจิต เพราะเหตุว่าทุกเรื่องขึ้นอยู่กับสิ่งๆ เดียวคือจิต แม้วัตถุทั้งหลายจะมากมาย ก็อยู่ในอำนาจของจิต มีจิตเป็นสิ่งที่กำหนด จึงเรียกว่าทุกสิ่งขึ้นอยู่กับจิต เมื่อจะทำกับทุกสิ่ง ก็ทำกับจิตสิ่งเดียวกันพอ” (พุทธทาสภิกขุ, 2554, น. 2) คำกล่าวของพุทธทาสภิกขุนี้ก็สอดคล้องพุทธพจน์ ในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ใน **ยมกวรรค** ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นประธาน สำเร็จแล้วด้วยใจ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23) จะเห็นได้ว่าการที่จะพัฒนาสิ่งทั้งหลาย จึงต้องพัฒนาตรงไปที่จิตใจ เป็นการไปขัดเกลาจิตจากธรรมดาให้เป็นจิตที่ดีขึ้น เป็นการพัฒนาจากจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นและของความเปลี่ยนแปลงต่างๆ จึงถือได้ว่าการมุ่งตรงไปพัฒนาที่จิตโดยตรง เป็นวิธีในการพัฒนาชีวิตที่ลัดสั้น เพราะจิตจะมีอำนาจในการกำหนดให้บุคคลนั้นๆ ได้กระทำในสิ่งต่างๆ ที่มีผลออกทางกาย วาจา เมื่อจิตดีการกระทำ คำพูดต่างๆ จึงดีตามไปด้วย การปฏิบัติด้วยวิธีการดูจิตจึงสอดคล้องกับแนวความคิดนี้

จะเห็นได้ว่า แนวการดูจิตเป็นการนำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนา มาปรับประยุกต์ให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน เป็นวิธีในการปฏิบัติที่สามารถผสมกลมกลืนให้เข้ากันกับการดำเนินชีวิตในประจำวัน เพราะ “การทำงานก็คือการปฏิบัติธรรม” (พุทธทาสภิกขุ, 2555, น. 2) แต่ใน “การทำงานที่ถือว่าเป็นการ

ปฏิบัติธรรมนั้น ต้องเป็นงานที่เป็นสัมมาชีพ” (พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ), ม.ป.ป., น. 6) คำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้อยู่ในมรรคมืองค์ 8 เรียกว่า สัมมาอาชีพะ คือ เป็นการทำงานที่ทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริต เป็นงานที่ไม่เดือดร้อนแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และแก่สังคม “คือต้องเป็นงานที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่เป็นเหตุทำให้เกิดความเดือดร้อนหรือยุ่งยากต่อสังคมนั้นๆ จึงชื่อว่างานนั้นเป็นงานที่ถูกต้อง” (พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ), ม.ป.ป., น. 7) เมื่อวิเคราะห์การทำงานกับการปฏิบัติธรรมเข้าด้วยกันแล้ว บุคคลที่ทำงานในงานที่ถูกต้องและเป็นงานที่สุจริตอยู่แล้ว เมื่อมีการฝึกให้เป็นผู้ที่มีสติมีความรู้สึกตัวเข้าไปในการทำงาน ก็เป็นการปฏิบัติธรรมได้อยู่ในทุกขณะของการทำงาน เช่นนี้จึงเรียกได้ว่า การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม

การดูจิต จึงเป็นการใช้เครื่องมือ คือ สติ และสัมปชัญญะ มาเป็นวิธีในการปฏิบัติ ที่เป็นการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นตามไปด้วย เพราะจิตได้รับการฝึกฝนได้รับการพัฒนามาให้เป็นจิตที่มีสติ เป็นการศึกษาให้จิตนั้นทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ด้วยการมีสติระลึกรู้ในสิ่งที่กระทำอยู่ในปัจจุบันขณะ ทำให้คำพูด การกระทำ และความคิด ที่แสดงออกมาได้นั้น ได้มีการถูกกลั่นกรองจากสติแล้วว่า เป็นสิ่งที่ควรพูด ควรกระทำ เป็นจิตที่ทันต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้น เป็นจิตที่รู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดที่ควรกระทำ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการทำงานของสติ การมีสติจึงเป็นการลดความวุ่นวายในชีวิตลงได้ เพราะจากการปฏิบัติธรรมอย่างง่าย ๆ ด้วยวิธีการดูจิต ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการนำมาใช้กับการทำงานในชีวิตประจำวัน กับสังคมเมื่อก่อนที่ผู้คนมีความเร่งรีบกับการทำงาน เมื่อคนได้รับการพัฒนาจิตให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นแล้วนั้น ก็ทำให้ได้พัฒนาชีวิตไปพร้อมกันด้วย จึงถือได้ว่าเป็นวิธีที่ได้พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่ดีขึ้นด้วย

4. บทสรุป

การพัฒนาจิตด้วยการดูจิต เป็นวิธีการปฏิบัติที่ประยุกต์จากการเจริญสมถกรรมฐาน มาเป็นวิปัสสนากรรมฐาน โดยเน้นการใช้สติและสัมปชัญญะ หรือ “อาตปปี สมปะชาโน สติมา” ที่เป็นองค์ธรรมสำคัญในการปฏิบัติมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ ซึ่งมีการสอนที่ตรงตามคัมภีร์ในเรื่อง สติปัฏฐาน 4 โดยใช้วิธีการฝึกให้มีสติคอยสังเกตจิต ให้รู้ทันจิต รู้ทันอารมณ์ที่มากระทบ ฝึกให้มีความรู้สึกตัวบ่อยๆ จิตจะไม่เผลอไปกับกับอารมณ์ต่างๆ การดูจิตจึงเป็นวิธีที่เกิดประโยชน์ในการฝึกพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น เพราะความมีสติจะทำให้เห็นอารมณ์ตัวเอง และทำให้มีความเข้าใจในอารมณ์ของคนอื่น สมานิติที่ได้จากการดูจิตจะเป็นสมานิติเพียงชั่วขณะ จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการทำงานที่เร่งรีบ หรือเหมาะกับการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันกับสังคมเมืองที่ผู้คนมีชีวิตที่วุ่นวาย วิธีการดูจิตจะช่วยทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาจิตด้วยการดูจิต จะทำให้มีสติมากขึ้น รู้ทันอารมณ์ตัวเองมากขึ้น และรู้ทันอารมณ์ที่เข้ามากระทบได้มากขึ้น เป็นแนวทางฝึกให้ยอมรับกับความเป็นจริง ซึ่งจะช่วยบรรเทาความทุกข์ในใจได้ และเป็นวิธีที่จะช่วยให้สังคมดีขึ้นได้จากวงเล็กไปสู่วงที่กว้างขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). *ข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต: กรมสุขภาพจิตเผย คนวัยทำงานในกรุงเทพ 45% ถูกความเครียดขโมยความสุข*. สืบค้น 8 มิถุนายน 2564.

จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=28253>.

แนบ มหานิรานนท์. (2557). *หลักของวิปัสสนาโดยสังเขป และหลักปฏิบัติ 15 ข้อ สำหรับผู้เริ่มเข้ากรรมฐาน*. กรุงเทพฯ: บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด.

- พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อดาวรุ่ง สิรินธโร). (2554). *หลักสูตรครูสมาธิ เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: หจก. พิษณิ.
- พระปราโมทย์ ปาโมชโช. (2553). *เรียนธรรมคู่เพื่อรู้ธรรมหนึ่ง*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- พระปราโมทย์ ปาโมชโช. (2553). *เรียนธรรมคู่เพื่อรู้ธรรมหนึ่ง*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงปู่ปัญญาณันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *การทำงานเพื่องาน การทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงปู่ปัญญาณันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *การทำงานเพื่องาน การทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม*. สืบค้น 9 สิงหาคม 2564, จาก <https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2016RG0097/#p=14>
- พระไพศาล วิสาโล. (2562). *ธรรมะชนะทุกข์*. สมุทรปราการ: ชมรมกัลป์ยาณธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2554). *จิตภาวนา สมาธิเพื่อการพัฒนาจิต*. กรุงเทพฯ: สถาบันสื่อธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.

- พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การทำงานนั่นคือการปฏิบัติธรรม*. สืบค้น 8 สิงหาคม 2564. จาก <http://library.mod.go.th/ebook/359305>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2561). *คู่มือชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 42. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- สันตินันท์ (หลวงพ่อปรามโทย์ ปาโมชโช). (2552). *ดูจิตปีแรก*. พิมพ์ครั้งที่ 3. สมุทรสาคร: บริษัท ยูไนเต็ด โปรดักชั่น เพรส จำกัด.
- หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน. (2556). *สมาธิภาวนากับหลวงตามหาบัว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท ไชเบอร์พริ้นท์ จำกัด.

วัตรปฏิบัติสำหรับผู้นับถือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (เจ้าแม่กวนอิม)

The Rules for Avalokitesvara Bodhisattva Devotees (Guanyin Goddess)

รัตนะ ปัญญาภา^{1*}, อภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด²

Rattana Panyapa^{1*}, Apinun Thaminlad^{2*}

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี¹

สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์²

Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University¹

Chinese Program, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University²

*Corresponding author, email: rattana.p@ubru.ac.th

(Received: August 10, 2021 | Revised: September 10, 2021 | Accepted: December 8, 2021)

บทคัดย่อ

เจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรเป็นพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา มหายานที่ผู้นับถือเชื่อว่า มีเมตตาธรรมอย่างสูงต่อสรรพสัตว์ มีเป้าหมายการบำเพ็ญเพียรด้วยการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ทั้งหมดก่อนตนเอง ดังนั้น ผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิมจึงมีวัตรปฏิบัติหลักสามประการคือ ถือศีล กินเจ และสวดมนต์ภาวนา การถือน้ำศีล คือ 1) การรักษาน้ำศีล 5 หรือ น้ำศีล 8 ซึ่งจะเอื้อต่อหนุ่นต่อการกินเจ 2) การละเว้นจากการกินเนื้อสัตว์ เท่ากับเป็นการเอื้อเพื่อทางอ้อมต่อการรักษาน้ำศีลข้อ 1 อย่างเคร่งครัด และ 3) การสวดมนต์เพื่อสักการบูชาเจ้าแม่กวนอิมมีเป้าหมายเพื่อตระหนักถึงความเมตตา สติปัญญา ความบริสุทธิ์ เป็นการเจริญกัมมัฏฐานเพื่อป่มจิตใจของตนให้สงบ เสริมสร้างปัญญาในการพิจารณาสัง

ธรรม กระบวนการคิดตามวิถีแห่งศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญานี้จะส่งผลให้
ประสบความสุขความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วัตรปฏิบัติ, พระอวโลกิเตศวร, โพธิสัตว์, กวนอิม

Abstract

Guanyin or Avalokitesvara is a Bodhisattva in Mahayana Buddhism that devotee believe that she is highly compassionate towards all beings. She has the goal of asceticism, which is to save all beings from suffering before herself. Therefore, Devotees of Guanyin have three practices which are: 1) Practicing the 5 or 8 precepts in Buddhism which will encourage vegetarianism; 2) Vegetarianism, refraining from eating meat indirectly in support of the strict observance of the precept 1, Panatipata Veramani (refrain from killing animals); and 3) Praying to worship Guanyin, it is to realize her mercy, wisdom, and purity. It is the cultivation of meditation to develop the mind to be calm, to strengthen the wisdom to contemplate the truth. This thought process with faith and wisdom will result in true happiness and success.

Keywords: Rule, Avalokitesvara, Bodhisattva, Guanyin

1. บทนำ

เจ้าแม่กวนอิม หรืออวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ มีประวัติและตำนานเกี่ยวข้องกับชาวเอเชียบูรพาและเอเชียอาคเนย์เป็นจำนวนมาก เพราะพบหลักฐานทางวรรณกรรมและประติมากรรมที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง เจ้าแม่กวนอิมเป็นพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตาธรรมตามหลักพุทธศาสนานิกายมหายาน ตามตำนานเชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิมพบเห็นความทุกข์ยากของคนที่เผชิญภาวะสงครามอันยาวนาน พระโพธิสัตว์จึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในภาวะทุกข์เข็ญจากคตินิยม ผู้ที่นับถือเจ้าแม่กวนอิมจึงจะไม่กินเนื้อวัว ในช่วงเทศกาลกินเจ บางคนก็ปฎิญาณตนไม่กินเนื้อวัวตลอดชีวิต ไม่ถวายอาหารที่มีเนื้อสัตว์แก่เจ้าแม่กวนอิม เพราะเชื่อว่าท่านเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ ละเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (วรรณพรรณ เฟรนซ์, 2560, น. 68-98) จากข้อมูลดังกล่าว ดูเหมือนว่า การกินเจจะเป็นข้อปฏิบัติหลักของผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิม แต่ที่จริงแล้วจากการศึกษางานนิพนธ์ทางวิชาการและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น งานวิจัยของพระสมพุฒิจาวตระกูล (2522); พรปิยะ ขวัญบุญจันทร์ (2537); พระมหาสมยศ อภายุตโต (2546); วรรณพรรณ เฟรนซ์ (2560); และอนุชา ม่วงใหญ่ กมลลักษณ์ กิตติวงศ์ภักดี อรญา ลาอ่ำ และอุษณิษา เตชะตา (2561) จะพบว่า มีข้อปฏิบัติอื่น ๆ สำหรับผู้ นับถือเจ้าแม่กวนอิมอย่างน้อยสองประการคือการรักษาศีลและการสวดมนต์ ซึ่งข้อปฏิบัติแต่ละอย่างมีแนวคิดและความเชื่อบางประการอยู่เบื้องหลังที่น่าสนใจ

ด้วยเหตุนี้ ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะนำเสนอวัตรปฏิบัติสำหรับผู้ นับถือเจ้าแม่กวนอิม โดยจะแบ่งประเด็นนำเสนอเป็นสองส่วนคือ 1) ความเป็นมาของเจ้าแม่กวนอิม (อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์) และ 2) วัตรปฏิบัติสำหรับผู้ นับถือเจ้าแม่กวนอิม(พระอวโลกิเตศวร)ในพุทธศาสนา มหายาน โดย

ประเด็นที่สองจะนำเสนอประเด็นย่อยอีกสามประเด็นคือ การรักษาศีล การกินเจ และการสวดมนต์เพื่อสักการบูชาพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ตามลำดับ

2. ความเป็นมาของเจ้าแม่กวนอิม หรือ อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์

คำว่า พระโพธิสัตว์ ในภาษาจีนเรียกว่า ฉูซ่า (菩薩) ดังนั้น พระนามของ พระโพธิสัตว์กวนอิมจึงมีอยู่ด้วยกันหลายชื่อ ส่วนใหญ่แล้วในสำเนียงจีนกลางจะ นิยมเรียกว่า "กวนอินฉูซ่า" (观音菩萨) หรือ "กวนซื่ออินฉูซ่า" (观世音菩萨) ชาว ไทยจะนิยมเรียกว่า เจ้าแม่กวนอิม แต่ชื่อที่ถูกต้องคือ พระโพธิสัตว์กวนอิม คำว่า "ฉูซ่า" หรือ "ผ่อสัก" คือผู้ซึ่งตั้งจิตแน่วแนในการบำเพ็ญเพียร เพื่อที่จะเป็น พระพุทธเจ้าต่อไปในอนาคต จึงมีการสร้างสมบุญบารมีเพื่อโปรดสัตว์โลกให้พ้น จากทุกข์และเรียกกันว่า พระโพธิสัตว์ ในสันสกฤตว่า พระอวโลกิเตศวร (Avalokitesvara) ซึ่งแปลว่า พระผู้เฝ้ามองดูด้วยความเมตตากรุณา หรือ พระผู้ ทรงดับฟังเสียงร้องไห้ของสัตว์โลก ในคตินิยมทางสัญลักษณ์วัฒนธรรมมณฑลของ จีน องค์กวนอิม คือ พระผู้ทรงเปี่ยมด้วยความรักความเมตตาต่อสรรพสัตว์ เป็น พระผู้เปี่ยมด้วยความกตัญญู และเป็นสัญลักษณ์แห่งเมตตาตามหakarunā เพื่อโปรด สัตว์ให้หลุดพ้นจากห้วงทุกข์ (ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 2553, น.12) ดังคำ ปณิธานของพระองค์ที่ว่า “หากยังมีสัตว์ตกทุกข์ได้ยากอยู่ ก็จะไม่ขอบรรลุปุทธ ภูมิ” (Lee, 2013, p.3) หมายความว่า จะช่วยให้สัตว์โลกพ้นทุกข์ทั้งหมดก่อน จน จึงจะขอพ้นทุกข์หรือบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้น พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์และพระกวนอิมโพธิสัตว์ หรือเจ้าแม่กวนอิม ก็คือองค์ เดียวกัน มีภาสิตจีนบทหนึ่งกล่าวถึงความนิยมอย่างสูงของพระโพธิสัตว์กวนอิม “ทุกคนรู้จักการสวดอมิตาภะ และ ทุกครัวเรือนจะสักการบูชาเจ้าแม่กวนอิม” (Everybody knows how to chant A-mi-t'o-fo [Amitabha], and every household worships Kuan-yin) (Yü Chün-fang, 1997, p. 409-464)

ส่วนสาเหตุความเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะเจ้าแม่กวนอิมที่เดิมเป็นเพศชายเป็นเพศหญิงนั้น มีการสันนิษฐานว่ามาจากเหตุผล 2 ประการ คือ ในสมัยโบราณนั้น ผู้หญิงมักได้รับการกดขี่ข่มเหงและทุกข์ทรมานมากกว่าเพศชาย จึงเกิดภาพลักษณ์ในด้านที่เป็นเพศหญิง เพื่อช่วยเหลือสตรีให้หลุดพ้นจากบ่วงกรรม และ หญิงเป็นเพศที่มีความอ่อนโยนและมีจิตใจที่丁寧มากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะความรักของผู้เป็นมารดา อันเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตากรุณาต่อบุตร

จากเรื่องเล่าสืบต่อกันมาในตำนานพื้นบ้านของจีนสันนิษฐานว่า ตั้งแต่ราชวงศ์ซ่งเหนือ (北宋时期) (ประมาณคริสต์ศักราชที่ 960 -1127) เจ้าแม่พระกวนอิมในชาตินั้นมีพระนามเดิมว่า เจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน เป็นพระราชธิดาองค์ที่ 3 ของพระเจ้าเมี่ยวจง กษัตริย์ผู้โหดร้ายต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ เมื่อถึงเวลาที่พร้อมจะออกเรือน องค์หญิงเมี่ยวซ่านกลับไม่พึงปรารถนาจะออกเรือน แต่ทรงพระเมตตาที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทรงถือศีลกินเจ และเรียนรู้ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำให้พระราชบิดากริ้วโกรธจึงลงโทษทัณฑ์ด้วยวิธีน่านับการจนถึงขั้นสั่งประหารชีวิต แต่ก็ไม่อาจกระทำการใดระคายเคืองพระธิดาเมี่ยวซ่านได้ ต่อมาองค์หญิงเมี่ยวซ่านปฏิญาณตนเป็น "พุทธมาฆะ" และทรงหนีออกจากวังเพื่อออกบวช ต่อมา พระบิดาทรงป่วยด้วยโรคร้ายแรงที่ไม่มีตัวยาใดรักษาได้นอกจากพระโอสถที่ต้องปรุงจากดวงตาและแขนของผู้ที่เป็นทายาทเท่านั้น แต่พระธิดาทั้ง 2 พระองค์ไม่ยินยอม เมื่อเจ้าหญิงเมี่ยวซ่านได้ทรงทราบจึงเสด็จกลับเข้าวังและทรงยอมสละดวงตาและแขนทั้งสองข้างเพื่อใช้ปรุงเป็นพระโอสถรักษาพระบิดา จนกระทั่งพระเจ้าเมี่ยวจงฟื้นคืนเป็นปกติ และด้วยความกตัญญูของเจ้าหญิงเมี่ยวซ่านที่สร้างความซาบซึ้งใจให้แก่โลกมนุษย์และสรวงสวรรค์ พระองค์จึงทรงบรรลุมรรคผลเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิม องค์ศากยมุนีจึงประทานคืนดวงตาฟื้นดวงและแขนพันข้างแก่พระองค์อันเป็นที่มาของปางปาฏิหาริย์ที่เรียกว่า เจ้าแม่กวนอิมพันเนตร (เลียง เสถียรสุด, 2539, น.101) เมื่อสรรพสัตว์เผชิญความ

ยากลำบากและภัยพิบัติ ความยากลำบากและภัยพิบัติเหล่านั้นจะถูกนำออกทันทีเมื่อพวกเขาได้ยินชื่อกวางซีอิมและความทุกข์ทรมานจะหายไป คนที่ระลึกถึงชื่อของเจ้าแม่กวางอิมตกไปในกองเพลิง แม่ไฟจะเผาผลาญขุนเขา ทุ่งนา ป่า ทุ่งไม้ และบ้านเรือนก็จะดับทันทีเมื่อได้ยิน คนตกไปในแม่น้ำกระแสน้ำเชี่ยวกราก เมื่อเรียกชื่อ กวางซีฮยิน ก็จะอยู่รอดปลอดภัย ด้วยบารมีและอำนาจของพระโพธิสัตว์กวางอิม ซึ่งจะปกป้องจากการจมน้ำและช่วยให้ปลอดภัย เจ้าแม่กวางกิมจึงเป็นพระโพธิสัตว์ที่ช่วยผู้คนจากวาทภัย อาวุธ ปีศาจ การคุมขัง และโจรทั้งหมดจากการเรียกพระนามของพระองค์ (Yü Chün-fang, 1997, p. 414) แม้ในปัจจุบันเจ้าแม่กวางกิมก็ยังคงเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีคนเคารพศรัทธาทั่วโลก แม้รูปแบบรายละเอียดอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ก็ตาม ก็ยังถือว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ศรัทธาเป็นอย่างสูง

3. วัตรปฏิบัติสำหรับผู้นับถือเจ้าแม่กวางอิม(พระอวโลกิเตศวร)ในพุทธศาสนา มหายาน

จากการศึกษาจากวรรณกรรมต่าง ๆ พบว่า ผู้นับถือเจ้าแม่กวางอิมจะมีข้อปฏิบัติซึ่งเป็นข้อห้ามในตัวอยู่ 3 ประการหลัก ๆ คือ การรักษาศีล การกินเจ และการสวดมนต์สักการบูชา ดังจะกล่าวรายละเอียด ดังนี้

1. การรักษาศีล

ข้อปฏิบัติที่สำคัญอันดับแรกของผู้นับถือเจ้าแม่กวางอิม คือ การรักษาศีล ซึ่งคำว่า ศีล แปลว่า “ปกติ” หมายถึง บทบัญญัติที่ให้ผู้ศรัทธาปฏิบัติเพื่อดำรงตนและสังคมให้อยู่อย่างปกติสุข ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล 5 ศีล 8 การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เป็นธรรมข้อ 1 ในทศพิธราชธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1146) เช่น ศีล 5 พระอวโลกิเต

ศรวโพิธิสัตว์ทรงเครื่องครัดในการรักษาศีลเพราะว่าศีลเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ให้สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากมลทินต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งผู้นับถือควรยึดถือตามแบบอย่างพระโพิธิสัตว์เป็นหลัก ส่วนศีลที่รักษาหรือปฏิบัติคือศีล 5 และศีล 8 ที่คุ้นเคยในพระพุทธศาสนาในช่วงเทศกาลกินเจ ได้แก่ 1) เว้นจากการฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ 2) เว้นจากการลักทรัพย์ฉ้อโกงของผู้อื่น 3) เว้นจากการประพฤตินิโคตในกาม คือไม่เป็นชู้กับสามีภรรยาผู้อื่น 4) เว้นจากการกล่าวเท็จ 5) เว้นจากการดื่มสุราของเสพติดให้โทษ และการพนันต่าง ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติคุณธรรมอีก 5 ประการคู่กัน คือ 1) ความเมตตากรุณา 2) การบริจาคทาน 3) ความยินดีซึ่งสัตย์ต่อคู่ครองของตน 4) การพูดความจริง 5) สัมมาสติ เบญจศีลและอุโบสถศีลฝ่ายมหายานก็มีเหมือนกันกับฝ่ายเถรวาท แต่มีการรวมข้อ “อุจจาसनมหาसयना” กับ “นัจจิต्वातिद्विसुकथसना” เข้าด้วยกันและแยกข้อ “मालाकिनचिलेपनचरणमण्डनविगुसन्निष्ठाना” และมีการสลับข้อ 6-8 ไว้ (อภิขัย โปธิประสิทธิ์ศาสตร์, 2539, น.246) ได้แก่ ศีล 5 ทั้งหมด เพิ่มอีก 3 คือ มาลาकिनचिलेपनचरणमण्डनविगुसन्निष्ठाना เวมณี (เว้นจากการตัดดอกไม้ ทาเครื่องหอม อันเป็นฐานการแต่งตัว) อุจจาसनมหาसयना นัจจิต्वातिद्विसुकथसना เวมณี (เว้นจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ และเว้นจากการฟ้อนรำขับร้องและดูการละเล่น) และ วิกาลโภชนา เวมณี (เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล)

ตามหลักพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ศีล มี 3 ประเภทเรียกว่า “ตรีวิสุทธิศีล” คือ 1) สัมภารสังคหศีลหรืออินทริยสังวรศีล ได้แก่ การงดเว้นจากการประกอบ อุกุศลกรรมที่ผิดบทบัญญัติแห่งวินัย 2) กุศลสังคหศีล ได้แก่ การกระทำ ความดี สงเคราะห์สัตว์ทุกชนิด และ 3) สัตวารถกิริยาสังคหศีล หรือ สัตว์สังคหศีล ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ แก่สรรพสัตว์และช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ (จอห์น โบลเฟลค์, 2540, น. 15) ศีลทั้ง 3 นี้ ต่างอาศัยกันและกัน เช่น งดเว้นปาณาติบาต จัดเป็นสัมภารสังคหศีล เมื่อ ไม่ฆ่าจิตก็เป็นกุศล จัดเป็นกุศลสังคหศีล

และเมื่อจิตเป็นกุศลพลอยมีเมตตากรุณาช่วยเหลือสัตว์ จัดเป็น สัตวารถกิริยาสังคหศีล จะเห็นว่าการศึกษาศีลในพระพุทธศาสนานิกายมหายานกับพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยเนื้อหาไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นศีล 5 หรือศีล 8 อาจจะต่างกันบ้างในรายละเอียดปลีกย่อย เช่นสลับข้อของศีลอุโบสถหรือศีล 8 ส่วนตรีวิสุทธิศีลนั้นพูดถึงความบริสุทธิ์ของศีลในลักษณะสามที่มีความสัมพันธ์กัน คือ การงดเว้นจากการประกอบอกุศลหรือการสำรวมอินทรีย์ก็ถือ ว่าเป็นการรักษาศีลในข้อที่ 1 การที่ไม่มีจิตที่จะฆ่าสัตว์คือ ความมีเมตตา ก็เป็นการรักษาศีลในข้อที่ 2 ส่วนการกระทำความดีและมีการสงเคราะห์คือ ช่วยเหลือสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ มีการให้อาหาร พยาบาลรักษา ให้ที่หลบภัย ให้ที่พักอาศัย เป็นต้น ก็เป็นการรักษาศีลในข้อที่ 3 หรือจะกล่าวอีกนัย หนึ่งก็คือ สำรวมอินทรีย์ ทำจิตให้มีความรักความเมตตา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ด้วยการ ช่วยเหลือสรรพสัตว์ แนวคิดสอดคล้องหลักการความไม่เกรงกลัว 4 ประการของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (Bhikkhunī Giói Huong, 2019, p. 80-82) คือ เมื่อได้รับฟังความทุกข์ของสรรพสัตว์ จะไม่เกรงกลัวที่ช่วยเขาหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่เกรงกลัวที่จะนำสรรพสัตว์ออกจากไฟกำลังไหม้กระหน่ำได้ ไม่เกรงกลัวที่นำพาสรรพสัตว์ที่กำลังจมน้ำให้รอดพ้นจากการจมน้ำได้ และ ไม่เกรงกลัวที่จะปกป้องสรรพสัตว์ที่หลงเข้าไปในดินแดนลวงตาโดยอำนาจของปีศาจได้

2. การกินเจ

การกินเจเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งโดยเฉพาะสำหรับชาวญวนและจีนที่นับถือพระพุทธศาสนา มหายาน ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า “กินเจ กินแฉะ” หมายถึง การถือศีลอย่างญวนและจีนที่ไม่กินของคาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, น.58) เจ หมายถึงอาหารที่ไม่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์ และผักบางชนิดเช่น กระเทียม กุยช่าย ผักชี แฉะ ก็ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.

332) นอกจากนี้ อนุชา ม่วงใหญ่ กมลลักษณ์ กิตติวงศ์ภักดี อรุญา ลาอำ และ อุษณิษา เตชะตา (2561, น.113) ยังให้ความหมายว่า เจ หมายถึง “อุโบสถ หรือ การรักษาศีล 8” คือคนกินเจมักจะถือศีล ร่วมกับการไม่รับประทานอาหารที่ปรุงขึ้นมาจากส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ สัตว์บกหรือสัตว์น้ำใด ๆ เทศกาลกินเจตรงกับเดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 9 ค่ำ เดือน 8 รวมเป็น 9 วัน 9 คืน ตามคติของพระพุทธศาสนาหายาน การประกอบพิธีกรรมเพื่อสักการบูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์และพระโพธิสัตว์อีก 2 องค์ รวม เป็น 6 องค์เรียกอีกนัยหนึ่งว่า ดาวพระเคราะห์ทั้ง 9 ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวพระอังคาร ดาวพระพุธ ดาวพระพฤหัสบดี ดาวพระศุกร์ ดาวพระเสาร์ พระราหู และพระเกตุ ผู้มีศรัทธาจะบำเพ็ญสมาทาน ศีล กินเจ บริโภคแต่อาหารผักและผลไม้ เพื่อที่จะทำกาย วาจา และใจของตนให้บริสุทธิ์ สวดมนต์ภาวนาแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ และขอพรต่อพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง อยู่ดีมีสุขปราศทุกข์ภัยอันตรายทั้งปวง ให้กับชีวิตของตนและครอบครัว

ที่มาของเทศกาลกินเจเดือนเก้าของจีนปรากฏอยู่ในพระสูตรปักดำโก้วฮุดเซียวจีเอียนซิวเมียวเก็งหรือในภาษาไทยเรียกว่าพระสูตรดาวเทพสถตเคราะห์อุตรนิรภัยอายุวัฒนสูตร (北斗古佛消灾延寿妙经) ว่า ในคราวที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ศิวาลัยรัตนสถาน พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ได้กราบทูลถึงสาเหตุที่เทพสถตเคราะห์ทั้ง 2 พระองค์ได้เสวยทิพยผลอันรุ่งเรืองเพียบพร้อมไปด้วยยศและอำนาจในเทวภพ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า เทพสถตรัตน์ทั้ง 2 นี้เป็นการอวตารแห่งอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 2 พระองค์ ซึ่งแบ่งภาคมาแสดงให้ปรากฏ กับพระโพธิสัตว์อีกหนึ่งพระองค์ แบ่งภาคมาเป็นดาวพระราหูและดาวพระเกตุรวมเป็นดาวพระเคราะห์ทั้ง 9 ดังนั้นจึงอุดมสมบูรณ์ด้วยยศและอำนาจเช่นนั้น (เสถียร โพนินนทะ, 2522ก, น.13-21) โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงพระนามของพระพุทธเจ้าทั้ง 7 กับ

พระโพธิสัตว์ 2 พระองค์ ซึ่งหนึ่งในพระโพธิสัตว์ที่กล่าวถึง คือ พระศรีเว
บุลภัสสารถิโลกอิศวรโพธิสัตว์และพระพุทธเจ้าทั้ง 2 กับพระโพธิสัตว์ทั้ง 2 องค์นี้
ทรงตั้งปณิธานที่จะโปรด สัตว์โลกจึงได้แบ่งภาคมาเป็นเทพเจ้า 5 พระองค์ผู้ทรง
อำนาจอันเรืองฤทธิ์บริหารธาตุทั้ง 5 คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม และทองทั่วทุกพิภพ
น้อยใหญ่ ต่อจากนั้นจึงทรงแบ่งภาคมาอีกวาระหนึ่ง เป็นดาวนพเคราะห์ทั้ง 9 คือ
พระอาทิตย์ (太阳星) พระจันทร์ (太阴星) พระอังคาร (火德星) พระพุธ (水德
星) พระพฤหัสบดี (木德星) พระศุกร์ (金德星) พระเสาร์ (土德星) พระราหู (罗
日侯) พระเกตุ (计都星) เทพเจ้าทั้ง 5 นี้ ทรงเครื่องทรงแบบพระมหากษัตริย์
ประชาชนจึงถวายพระนามว่า “เก้าอ้วง (久皇) หรือกิววง” (九曜) แปลว่า
นพราชา (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2522ก, น. 21)

เมื่อถึงกำหนดเวลาทุก ๆ ปี ของวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 9 ค่ำ เดือน 9 ตาม
จันทรคติปฏิทินของจีน เทพเจ้าทั้ง 6 องค์นี้ จะผลัดเปลี่ยนกันลงมาตรวจดูโลกทั้ง
กลางวันและกลางคืน ถ้าบุคคลมีความประพฤติตนตั้งอยู่ในกุศลกรรมวิถีก็จะ
ประทานพรอำนวยความสุขความสมบูรณ์ให้ หากบุคคลใดมีความประพฤติตนอยู่
ในอกุศลกรรมวิถีก็จักลงโทษ เพราะฉะนั้นเทพเจ้าแห่งดาวนพเคราะห์นี้ทรงมี
พระคุณแก่โลกเป็นอเนกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธาตุทั้ง 5 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ
ธาตุไฟ ธาตุลม และธาตุทอง ที่พระองค์ทรงประทานไว้ให้เป็นของประจำในสรรพ
สังขาร ไม่มีจำกัดรวมทั้งมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายว่า มนุษย์ขาดลมก็ตาย ปลา
ขาดน้ำก็อยู่ไม่ได้ พืชกษชาติขาดดินก็อับเฉาอยู่ไม่ได้ เช่นเดียวกับสัตว์โลกหากสิ้น
ธาตุไฟในร่างกายก็อยู่ไม่ได้ และ สังคมเศรษฐกิจการค้าขายในโลกยุคปัจจุบันต้อง
อาศัยธาตุทอง หากขาดธาตุทองก็ขาดความตั้งมั่น ทางเศรษฐกิจ ดังนั้นสรรพสิ่ง
ทั้งหลายเมื่อตกอยู่ภายใต้ของธาตุทั้ง 5 ทุกคนที่หวังมงคลกับชีวิตจึงมีการบำเพ็ญ
กุศลขึ้นตามหลักของการปฏิบัติธรรมตามภาระหน้าที่

เมื่อพิจารณาจากหลักการกินเจ จะพบว่า การกินเจสัมพันธ์กับศีล 5 ข้อ 1 หมายถึง การรักษาศีลข้อที่ 1 อย่างเคร่งครัดโดยถือหลัก 2 ประการ คือ ไม่เอาชีวิตของสัตว์อื่นมาต่อเติมบำรุงชีวิตของตน, ไม่เอาเลือดสัตว์อื่นมาเพิ่มเลือดของตน และ ไม่เอาเนื้อสัตว์อื่นมาเป็นเนื้อของตน (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2522ข, น.14) พิธีกินเจจึงเป็นพิธีที่ผสมกันระหว่างทางศาสนา โหราศาสตร์ และวัฒนธรรม คือ พระพุทธศาสนาหายานได้เน้นหลักในการบูชา พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ โดยอ้างถึงหลักของตรีกาย มีการอวตารของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการระลึกถึงความดีของพระองค์ และเพื่อให้พระองค์ได้ปกป้องคุ้มครองให้มีความสุขความเจริญ (องสุตบพวร (อดุลย์ เหวจื่อ), 2539, น.57) ดังนั้น การบูชาที่มีศรัทธาเป็นหลัก รวมถึงมีการประพุดิกาย วาจา ใจ ด้วยการรักษาศีล และกินเจ เพื่อชำระกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์แล้ว หลักพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือ การสอนให้คนมีเมตตาต่อกัน ด้วยการปฏิบัติตามหน้าที่ของคนในสังคมแต่ละระดับให้อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข และสอนให้รู้จักว่าสรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนประกอบขึ้นจากธาตุทั้งสี่ ในเชิงวัฒนธรรม ก็คือ พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาหายานได้เน้นให้ปฏิบัตินอกจากกินเจแล้วก็คือ การทำบุญลอยกระทง การทิ้งกระดาษ และอุทิศบุญกุศลให้กับญาติและสรรพสัตว์ที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีลอยกระทง นั้นเป็นการบำเพ็ญบุญอุทิศให้แก่บรรดาดวงวิญญาณทั้งหลาย โดยผู้กินเจจะมีการนำเอากระทงที่ทำด้วยกระดาษหรือใบตอง ปักธูป เทียน ดอกไม้ จุดปล่อยไปตามแม่น้ำลำคลอง โดยให้พระสงฆ์มา สาธยายมนต์อัญเชิญ เทวดา พรหม และพญานาค ให้มาสดับพระพุทธรมณ์และบอกกล่าวให้หมู่ เปรต ยักษ์ มาร และอสุรกายทั้งหลาย ให้มารับส่วนบุญกุศล หลังจากนั้นในวันรุ่งขึ้นก็จะมีพิธีการ ทิ้งกระดาษ วัตถุประสงคของการทิ้งกระดาษก็คือ การอุทิศบุญให้กับญาติ มิตร สหาย และ สรรพสัตว์ทั้งหลายผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และยังได้บริจาค เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ให้กับผู้ที่ยากจน ชัดสนอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นทานบารมี

อีกประการหนึ่ง (พระสมพุทธิ จาวตระกูล, 2522, น. 61-63) ตั้งนั้นการกินเจจึงถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญในการให้ความเคารพสักการะต่อพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เป็นการบำเพ็ญบารมี การทำหน้าที่ การมีคุณธรรมตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับความสุขความเจริญได้อย่างแน่นอน

ส่วนในคัมภีร์ลึงกาวตารสูตร ซึ่งแปลโดยพระพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเรื่องการบริโภคเนื้อสัตว์ที่เรียกว่า “ภาคฆาตกรรมปิณฑ” ซึ่งเป็นเนื้อหาในบทที่แปลของคัมภีร์นี้มีความว่า สวากในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาสก็ตามจะไม่รับประทาน เนื้อสัตว์หรือปลาชนิดใดชนิดหนึ่งเลย ข้อความในพระสูตรนี้มีอยู่ว่า ด้วยเหตุผลอันมากมายเหลือประมาณเป็นเครื่องแสดงว่า เนื้อทุกชนิดเป็นสิ่งที่ควรปฏิเสธ โดยเฉพาะสวากในพระพุทธศาสนาผู้มีใจเต็มเปี่ยมอยู่ด้วยความกรุณา สำหรับเขาเหล่านั้น เราจะกล่าวโดยย่อ ๆ ในวิถุสงสารนี้ไม่มีใครทราบที่สุดในเบื้องต้นนี้ สัตว์ผู้เวียนว่ายอยู่ในวิถุสงสารไม่มีสัตว์แม้แต่ตัวเดียวที่ในบางสมัยไม่เคยเป็นพ่อแม่ พี่น้องชายหญิง ลูกชายลูกหญิง หรือเครือญาติอย่างอื่น ๆ สัตว์ตัวเดียวยอมถือปฏิสนธิ ในภพต่าง ๆ เป็นกวางหรือสัตว์สองเท้า สี่เท้าอื่น ๆ เป็นนก ฯลฯ ซึ่งยังนับได้ว่าเป็นเครือญาติของเราโดยตรง สวากแห่งพระพุทธศาสนาจะทำลงไปได้อย่างไรหนอจะเป็นผู้สำเร็จแล้วหรือยังเป็น สวากธรรมดาอยู่ก็ตาม ผู้เห็นอยู่ว่าสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดเป็นภราดาของตน แล้วจะเชือดเนื้อหนังของมันอีกหรือ?” (พุทธทาสภิกขุ, 2522, น.42-50) ดังตัวอย่างข้อความจากพระสูตรซึ่งโดยสรุปมีหลักการดังนี้

1) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา: สัตว์รักชีวิตเช่นเดียวกับมนุษย์

ไม่ว่าจะเป็นเนื้อสุนัข เนื้อลา อูฐ ม้า โค และเนื้อมนุษย์เหล่านี้เป็นเนื้อที่ประชาชนไม่รับประทาน แม้เนื้อสัตว์เหล่านี้ก็ถูกนำมาปลอมขายว่าเป็นเนื้อแกะเพื่อเงินก็ตาม เนื้อเกิดมาจากเลือดและอสุจิจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรบริโภค สัตว์รัก

ตัวกลัวตายเมื่อสัตว์ได้เห็นนายพรานป่า ชาวประมงหรือนักกินเนื้อเดินมาแม้ในระยะอันไกลก็สะดุ้งกลัว บางชนิดขาดใจตายเพราะความกลัว เพราะรู้ว่าจะถูกฆ่าเมื่อสัตว์จึงไม่ใช่สิ่งที่ควรรับประทาน

2) กลิ่นเนื้อสัตว์ตายไม่ต่างจากกลิ่นศพและการกินเนื้อเป็นบ่อเกิดแห่งโรค

เนื้อสัตว์มีกลิ่นที่น่ารังเกียจไม่น่าบริโภคเช่นเดียวกับกลิ่นศพ เนื้อจึงเป็นของไม่ควรบริโภคสำหรับพุทธศาสนิกชน ศพและสัตว์บางชนิดถูกเผาจะมีกลิ่นน่ารังเกียจไม่แตกต่างกัน เนื้อจึงไม่ควรบริโภคแต่ประการใด ผู้กินเนื้อย่อมเป็นเหยื่อของโรคร้ายทั้งหลาย เช่น โรคพยาธิ การกินเนื้อสัตว์อาจจะเป็นการกินเนื้อบุตรของตนเองอยู่ในฐานะอาจจะเคยเป็นบุตรธิดากันมาในภพชาติต่าง ๆ

3) การกินเนื้อสัตว์ทำให้ละโมภในการกินเหมือนยักษ์ปีศาจร้าย

การบริโภคเนื้อเป็นประจำจะกลายเป็นผู้ละโมภอย่างแรงในการบริโภคเนื้อในที่สุดอาจจะกินเนื้อคนเป็นอาหารเนื่องจากความอยากอันแรงกล้า ละโมภในการกินและเป็นเหมือนยักษ์ปีศาจร้าย ในอนาคตชาติเพราะจิตฝังแน่นในการอยากกินเนื้อ ก็จะต้องกำเนิดเป็นสัตว์ที่กินเนื้อ เช่น สิงโต เสือ สุนัขป่า สุนัขจิ้งจอก เป็นต้น จากหลักการฝ่ายมหายานดังกล่าว ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบกับฝ่ายเถรวาท จะพบว่า การกินเนื้อเป็นเรื่องที่ชาวพระสงฆ์ฝ่ายมหายานปฏิบัติมานานแล้ว แต่ท่านฉัน 3 มื้อ ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทแม้จะฉันเนื้อสัตว์ แต่ฉันเพียง 2 มื้อ คือเวลาเช้าและก่อนเที่ยง” (วศิน อินทสระ, 2541, น. 61) และตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท พระสงฆ์ไม่ควรฉันด้วยเหตุ 3 ประการคือ 1) เนื้อที่ตนเห็น คือ เนื้อสัตว์หรือเนื้อปลาที่ภิกษุเห็นเขาฆ่าและนำมาปรุงเป็นอาหารถวายแก่ตน 2) เนื้อที่ได้ยินว่าเขาฆ่าและนำมาปรุงเป็นอาหารถวายแก่ตน 3) เนื้อที่ตนสงสัยว่าเขาฆ่าและนำมาปรุงเป็นอาหารถวายแก่ตน เนื้อที่ฉันได้ก็เป็นไปโดยนัยตรงข้ามกัน (ม.ม. (ไทย) 13/51-55/44-53)

โดยส่วนใหญ่ผู้ผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิมจะงดกินเนื้อวัวเพราะถือว่าเป็นสัตว์ใหญ่ที่ให้คุณกับมนุษย์ เป็นแรงงานสำคัญในการทำนาปลูกข้าว มนุษย์จึงควรจะเคารพชีวิตของวัวและไม่ควรจะไปเสพมัน บางตำหนักเช่นจากงานวิจัยของพรปิยะ ขวัญบุญจันทร์ (2537, น.44) ระบุว่า เน้นการการสวดมนต์ นั่งสมาธิ และทำบุญด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การบริจาคเงินซื้อโลงศพเพื่อช่วยเหลือศพไม่มีญาติ ถ้ามีความตั้งใจจริงก็จะได้รับอานิสงส์มาก จะขอพรจากเจ้าแม่กวนอิมได้สมปรารถนา ส่วนการกินเจ ถือว่าได้บุญมากเพราะไม่ได้เบียดเบียนชีวิตสรรพสัตว์ ถ้ารับประทานเจได้ตลอดจะดีมาก แต่ถ้าไม่สะดวกก็อาจกินเจเป็นบางวันได้ เช่น วันพระ วันเกิด วันสำคัญของเจ้าแม่กวนอิมหรือในเทศกาลกินเจ ส่วนผู้ที่มีรูปเคารพหรือสัญลักษณ์ของเจ้าแม่กวนอิมไว้บูชาที่บ้าน สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ 1) สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย บูชาเจ้าแม่กวนอิมทุกวัน จัดน้ำชาหรือน้ำสะอาด ถวาย 1 แก้ว ทุกเช้า 2) ในวันเกิดประจำสัปดาห์ จัดผลไม้ถวาย 2 สิ่ง 3) วันพระจัดดอกบัวถวาย 5 ดอก และธูป 5 ดอก 4) ในพิธีมงคลให้กินเจในวันนั้น 5) วันเกิด จัดของถวายเป็นพิเศษ และควรถือศีลกินเจ 6) วันสำคัญของเจ้าแม่กวนอิม ควรบำเพ็ญกุศลเป็นพิเศษ

1. การสวดมนต์เพื่อสักการบูชาพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์

ความเชื่อในพระโพธิสัตว์รวมทั้งเจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สำหรับผู้ศรัทธาอย่างมั่นคงเป็นเสมือนพลังชีวิตสำหรับผู้ผู้นับถือ เพราะความเชื่อดังกล่าวสื่อถึงความมั่นใจและความไว้วางใจแม้ในสิ่งที่มองไม่เห็นจนกลายเป็นบ่อเกิดแห่งรูปแบบโครงสร้างของสังคมที่ประกอบไปด้วยระเบียบแบบแผน สถานภาพ (Status) ให้ทุกคนปฏิบัติในที่สุด (เตือน คำดี, 2541, น.13) ความเชื่อลักษณะนี้จะเข้าข่ายความเชื่อสายเทวนิยม (Theism) ซึ่งมีลักษณะเป็นการยอมรับ จงรักภักดีและมอบตนต่ออำนาจธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจลึกลับ

และวิญญานบรรพบุรุษ รวมทั้งเทพเจ้าที่อยู่เหนือธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันก็เข้าข่ายความเชื่อสายอเทวนิยม (Atheism) ซึ่งเน้นความมั่นใจในความจริงคือเหตุผลและแสดงออกบนพื้นฐานแห่งความเชื่อ 4 ประการ คือ 1) เชื่อว่ากรรมหรือการกระทำ 2) เชื่อในผลของกรรม 3) เชื่อสรรพสัตว์มีกรรมเป็นของตน และ 4) เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระศาสดา (ตถาคตโพธิศรัทธา) คือเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีในฐานะพระโพธิสัตว์จนตรัสรู้ได้จริง จากเรื่องราวของความเชื่อในการบูชาพระโพธิสัตว์กวนอิม จะพบว่ามีความผสมผสานความเชื่อทั้งสายเทวนิยมและอเทวนิยม กล่าวคือ มีทั้งผู้ที่เชื่อว่าพระโพธิสัตว์กวนอิมจะช่วยเหลือและประทานพรตามที่ร้องขอด้วยฤทธานุภาพและเมตตากรุณา ซึ่งเป็นความเชื่อสายเทวนิยม ในขณะที่ส่วนหนึ่งนอกจากเชื่อในเจ้าแม่กวนอิมแล้วยังตระหนักในหลักคำสอนเรื่องสุญญตา (ความว่าง) หรือกฎไตรลักษณ์ และปฏิบัติตามคำสอนที่เน้นเมตตาคุณ ปัญญาคุณ และสันติคุณตามแบบอย่างขององค์พระอวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นแนวทางแห่งพระโพธิสัตว์สายมหายานที่จะนำไปสู่ความสุขความเจริญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และมีหวังที่จะเข้าสู่แดนสุขาวดี บรรลุพุทธภูมิต่อไปได้ ความเชื่อเช่นนี้เป็นอเทวนิยม จากหลักการนี้ พระคณาจารย์ท่านเต๋าได้สรุปหัวใจของการบรรลุสุขาวดีไว้เป็นแนวปฏิบัติ 3 ประการ คือ

- 1) สิ่ง คือ ศรัทธาเชื่อมั่นอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวในพระอมิตาภะ
- 2) ง่วง คือ ปณิธานด้ายการตั้งใจแน่วแน่เพื่ออุปถัมภ์ในสุขาวดี
- 3) เหนง คือ ลงมือปฏิบัติ กุศลกรรมที่เป็นเหตุให้ได้ไปอุปถัมภ์ เช่น การท่องบ่นพระนาม ของพระอมิตาภะ เป็นต้น (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2522ข, น.226-227)

โดยหลักการที่สำคัญแล้ว วิธีการขอพรจากพระโพธิสัตว์กวนอิมวิธีที่ดีที่สุดคือการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของท่านคือสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย ถือแบบอย่างด้านความเพียร (วิริยะ) ความอดทน (ขันติ) ความเสียสละ

(จาคะ) ความเมตตาที่ไร้ขอบเขต ส่วนการสวดมนต์เพื่อสักการบูชาเพื่อหวังให้พระองค์ประทานพรให้ตนและครอบครัวพ้นจากทุกข์ภัยต่าง ๆ มีความสุขความเจริญก็เป็นอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิมปฏิบัติ ซึ่งจะมีการสวดคาถาบูชา สวดบทสวดมนต์ และเจริญกัมมัฏฐาน โดยก่อนสวดมนต์ให้ตั้งจิตน้อมระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เจ้าแม่กวนอิม ในพิธีกรรมจะมีการจุดธูป 3 ดอก วางน้ำเปล่า 1 แก้วเพื่อเป็นเครื่องบูชา และกราบ 3 ครั้ง แล้วสวดคาถาบูชาเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งใจความสำคัญของคาถาขอพรเจ้าแม่กวนอิม ประกอบด้วยสองส่วนคือ การสวดสรรเสริญเจ้าแม่กวนอิมในฐานะพระผู้เปี่ยมล้นด้วยมหาเมตตากรุณายิ่งใหญ่ไพศาล และสวดขอพรให้บำบัดทุกข์โศกโรคภัยอันตราย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า มีการรำลึกถึงอานุภาพพระรัตนตรัย คือ พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ ร่วมด้วยในการสวดขอพรให้โปรดขจัดปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัยทั้งปวงและขอความสุขสมปรารถนา ปัดเป่าเวรกรรมและสรรพเคราะห์ทั้งมวลด้วย พระสูตรที่นิยมสวดเพื่อสักการบูชาเจ้าแม่กวนอิมที่นิยมมี 2 สูตร ดังนี้

1) การบูชาพระโพธิสัตว์กวนอิมด้วยมนต์คาถาพระมหากรุณาธารณีสูตร (大悲咒)

ว่ากันว่า มนต์คาถาพระมหากรุณาธารณีสูตรเป็นมนต์ศักดิ์สิทธิ์ทรงพลานุภาพ พระภิกษุจีนจะใช้มนต์คาถานี้ทำน้ำมนต์หรือประกอบพิธีสำคัญ ดังนั้นควรสวดบูชาพระในเวลาเช้าและเย็น คราวละ 3 จบ 5, 2, หรือ 6 จบ ตามความประสงค์ของผู้สวด เพื่อจะได้เป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว ป้องกันอัปมงคลทั้งหลายและยังป้องกันคุณไสยได้ด้วย ใจความของพระคาถานี้ก็คือ การน้อมสักการพระรัตนตรัย มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง การน้อมนอบพระอริยอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เป็นที่พึ่ง น้อมนอบพระมหาโพธิสัตว์อันทรงมหากรุณา ขอให้มีความสำเร็จความตรัสรู้ เพื่อโปรดผู้ลุ่มหลงตกอยู่ในความหวนกลับทั้งหลายในโลก

นี้ จึงขอพึ่งพิงแต่พระโพธิสัตว์อันทรงมหากรุณาจิต ขอตั้งปณิธานประกาศพระคุณ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์องค์นี้ซึ่งได้ประทานธารณีอันทรงมหาพระเดชพระคุณ (เสถียร โพธิ์นันทะ และ เลียง เสถียรสุต, 2528, น.75) ให้ประทานความสมบูรณ์ ในสิ่งที่ปรารถนา ปกป้องภุคพิบัติสาจ ป้องกันตนไม่ให้เกิดอยู่ในความหลงของ อวิชชากิเลส ให้มหาโพธิสัตว์นำพาไปยังโลกอันสว่างด้วยสติปัญญาทรงพลังบุญ วาสนาที่ใหญ่ยิ่ง มีอิสระด้วยความสะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทินแห่ง กาย กำจัด ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นอกุศลมูล เป็นกำลังขจัดพิษภัยที่เหล่ามาร แห่งความโง่เขลา และบรรลุความรักอันเป็นมหากรุณา และสุดท้ายขอให้พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์บรรลุพระนิพพานนำพาผู้สวดคาถามนต์นี้ให้ได้บรรลุพระ นิพพานอันสงบสุข

อานิสงส์หลักของการสวดบทมหาธารณีสูตรนี้คือส่งผลให้เจริญรุ่งเรืองมีความสุขสวัสดิ รอดพ้นจาก ภัยอันตราย การที่จะภาวนาขอให้พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ช่วย ต้องมีความศรัทธาอย่างแรงกล้า ไม่เคลือบแคลงสงสัย และต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ถ้าลังเลสงสัยหรือขาดศรัทธา การปฏิบัติธรรม และการรักษาศีลเจริญภาวนาจะไม่บังเกิดผล นอกจากนี้ การเจริญภาวนาจะทำให้จิตให้สงบและส่งผลให้กาย วาจา ใจ ทำ พุท คิดสิ่งที่ดี ปัญญา ก็จะเจริญ ด้วยปัญญาคุณ สันติคุณ และกรุณาธิคุณ ซึ่งเป็นวิถีทางที่ขจัดตัณหาให้หมดสิ้นได้ และจิตที่ปราศจากกิเลสตัณหาย่อมสามารถนำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ เพราะดวงจิตของผู้ภาวนาได้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์นั่นเองหรือเป็นทางแห่งการบรรลุพระโพธิญาณ ดังนั้นการเจริญมนตร์ของพระอวโลกิเตศวรนี้ อย่างสม่ำเสมอด้วยความศรัทธาอย่างแน่วแน่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างสมบูรณ์ ธารณี หมายถึง มนต์หรือเวทมนตร์นี้ เชื่อว่ามีอำนาจวิเศษและให้ประโยชน์และการปกป้องคุ้มครองแก่ผู้ร้ายหรือทอมนตร์ ธารณีนั่นยังเชื่อว่ามีอำนาจขัดขวางความชั่วร้ายและส่งเสริมความดี เนื่องด้วย

อานาจาราณมียอยู่ในรูปของมันเองข้อความนี้เป็นมนตร์นี้ทั้งหมดเป็นภาษาสันสกฤต และส่วนมากเป็นธารณีของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพธรรมบาลประทานให้แก่ สัตว์โลกมีมากมายเหลือคณานับ บางบทก็ยาวบางบทก็สั้น แต่ละบทล้วนมีอานุภาพมากยิ่งขึ้น เชื่อกันว่าบางบททำให้ผู้เจริญมีกิเลสเบาบางลงได้ บางบทล้างบาปได้ อย่างเช่นธารณีของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ว่า “โอม มณีปัทเม หุง” เป็นต้น (เสถียร โภธินันทะ, 2522ข, น. 240) อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าเป็นการดีที่ถ้าผู้สาธยายมนต์สามารถเข้าใจถึงถ้อยคำของธารณีสสูตรและมีการปฏิบัติธรรมโดยยึดเอาพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์เป็นแบบอย่างในด้านคุณธรรมที่พระองค์มีโดยเฉพาะหลักของเมตตากรุณาและโพธิจิตอันยิ่งใหญ่ โดยการท่องบ่นทำจิตใจของตนให้ตั้งมั่นเป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ก็สามารถที่จะบรรลุพุทธภูมิได้เช่นเดียวกัน

2) ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (心经)

ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรนี้ เจ้าแม่กวนอิมได้เคยแสดงไว้ในอดีตกาลก็เพื่อเพิ่มพูนปัญญาให้เห็นแจ้งในธรรมะและเพื่อตรัสรู้ บรรลุพระนิพพานในที่สุด เนื้อหาในพระสูตรกล่าวว่า ณ เชิงเขาราชคฤห์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเข้าสมาธิท่ามกลางพระโพธิสัตว์และพระอรหันตสาวกจำนวนมาก พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ได้ดำริขึ้นว่า ชั้นที่ 5 เป็นสภาพว่าง มีอยู่ตามธรรมชาติ ดังนั้น พระสารีบุตรจึงได้ขอให้พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์แสดงธรรมในเรื่องของความว่างหรือสุญญตาแก่พุทธบริษัท ณ ที่นั้น ด้วยเหตุนี้เองจึงได้มีปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรขึ้น พระสูตรนี้พระถังซำจั๋งแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน ในราว พ.ศ. 1206 จะเรียกสั้น ๆ ว่า “สูตรหัวใจ” หรือ “ซินจิง” ในภาษาจีนกลาง เพราะเป็นพระสูตรสั้นที่สุดรวมทั้งหมดเป็นอักษรจีนเพียง 262 คำ มีเนื้อความกล่าวถึงความหลุดพ้นด้วยปัญญา (สาวิกาแห่งหนานไห่-ธรรมเกียรติ กัณโธ, 2539, น.85)

ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร จึงมีความหมายว่า พระสูตรที่ว่าด้วยปัญญาที่จะนำพาไปให้ถึงฝั่งคือพระนิพพาน หรือพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องของปัญญา (เลียง เสถียรสุต , 2539, น.15) ในแง่ของหลักธรรม มีส่วนสำคัญในการสื่อถึงสังขารและปรมาตมธรรมที่สำคัญคือ ความว่าง หรือ ศูนย์ตา (สุญญตา) โดยพระสูตรระบุว่า พระอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์บำเพ็ญปัญญาปารมิตจนบรรลุโลกุตระธรรม เห็นชั้นที่ทั้ง 5 เป็นศูนย์ตาหรืออนัตตาอย่างถ่องแท้จึงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะหนึ่งในคุณสมบัติสำคัญที่จะนำพระโพธิสัตว์ไปสู่การบรรลุพระพุทธรูมิได้ คือ ปัญญาบารมี (ปรัชญาบารมี) คือ ความรู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง เป็นความรู้อันเกิดมาจากญาณบารมีเป็นลำดับ พระโพธิสัตว์มีปัญญาพิจารณาเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงและได้ทำให้แจ้งในบุคคลศูนย์ตาและธรรมศูนย์ตา คือ เห็นบุคคลและธรรมทั้งปวงเป็นของว่าง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น (เสถียร โภธินันทะ, 2522ข, น. 8-10)

4. บทสรุป

ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เป็นความเชื่อในลักษณะหวังพึ่งพาอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เป็นหลักโดยถือว่าเจ้าแม่กวนอิมเป็นเทพเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ผู้มี อำนาจศักดิ์สิทธิ์ คอยดลบันดาลให้พรแก่ผู้สักการบูชา ก่อให้เกิดความสบายใจแก่ผู้นับถือได้อีกทางหนึ่งเช่นเดียวกับพระรัตนตรัย ต่างตรงที่เจ้าแม่กวนอิมเป็นเพศหญิงผู้ทรงคุณธรรมด้านเมตตาธรรม เหตุผลที่ยังมีผู้คนเคารพบูชาอาจจะมีสองประการ คือ 1) ความเชื่อในความเมตตาและเชื่อในปาฏิหาริย์ว่าเจ้าแม่กวนอิมสามารถช่วยเหลือได้จริง ๆ และ 2) คำสอนของเจ้าแม่กวนอิมเน้นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องการทำ ความดี ทั้งสองประการกลายเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติต่อเจ้าแม่กวนอิมด้วยการกราบไหว้บูชา การกินเจ และสวดมนต์ ดังกล่าวมาข้างต้น ดังที่ผลการวิจัยของพระมหาสมยศ อากาศุตโต (เสนานุช) (2546, น. 133) ระบุว่า ผู้นับถือควร

ปฏิบัติตนโดยถือแบบอย่างจากพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ผู้ยอมทนทุกข์ทรมานแทนผู้อื่นได้ โดยปฏิบัติตามคุณสมบัติ 8 ประการ คือ 1) บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ 2) ยอมรับความทุกข์แทนสรรพสัตว์ได้โดยมิย่นย่อท้อถอย 3) อุทิศคุณงามความดีที่สร้างมาทั้งหมดแก่สรรพสัตว์โดยไม่หวังแทนตระหนี่ 4) มีจิตเสมอภาคในสรรพสัตว์ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง 5) อ่อนน้อมถ่อมตนปราศจากความขัดข้องใด ๆ ไม่มีความคลางแคลงกังขาในพระสูตรใด ๆ 6) ใฝ่ใจในธรรมของพระอรหันตสาวก 7) ไม่ริษยาในลาภสักการะอันบังเกิดแก่ผู้อื่นและไม่หยิ่งทะนงหลงใหลในลาภสักการะของตน และ 8) หมั่นพิจารณาโทษของตนอยู่เป็นนิตย์ ไม่เที่ยวเพ่งโทษของผู้อื่น เต็ดเตี๋ยในการสร้างบารมี

กล่าวโดยสรุปข้อปฏิบัติของผู้นับถือเจ้าแม่กวนอิม แม้จะเน้นไปในด้านความศรัทธาที่ปฏิบัติต่อเจ้าแม่กวนอิม (เทวนิยม) คือการพึ่งพาอำนาจศักดิ์สิทธิ์เจ้าแม่กวนอิม แม้จะไม่มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์พระโพธิสัตว์กวนอิมว่ามีปณิธานในการช่วยเหลือสรรพสัตว์อย่างไรและมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้อย่างไร ถ้าพิจารณาจากหลักการนี้ การนับถือศรัทธาในเจ้าแม่กวนอิมหรือบุคคลพิเศษอื่น ๆ ที่มีลักษณะเทวนิยมเช่นนี้ จึงควรอิงปัญญาคือเชื่อความเป็นจริงที่มีเหตุผล การประกอบพิธีกรรมคือการกินเจ การสวดมนต์หรือสักการบูชาควรเป็นไปตระหนักถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงในเชิงปฏิบัติตามหลักที่พระโพธิสัตว์กวนอิมปฏิบัติ 3 ประการคือ ความเมตตา สติปัญญา ความบริสุทธิ์ นอกจากนี้ ยังเสียสละช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ภัยด้วยความเมตตาและมีจุดหมายที่จะบรรลुพุทธภูมิซึ่งต้องความเพียรอันสูงส่ง ผู้นับถือจึงควรถือเป็นแบบอย่างในปฏิบัติตนในขณะที่ทำ พูด คิด อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกินเจ ผู้ปฏิบัติจะต้องตระหนักด้วยว่า การกินเจสัมพันธ์กับการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตและความเมตตาต่อสัตว์ (ศีลข้อ 1) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติธรรม และการสวดมนต์พระสูตรต่าง ๆ ก็ถือเป็นการเจริญกัมมัฏฐานเพื่อบ่มจิตใจของตนให้สงบ

เสริมสร้างปัญญาในการพิจารณาสังขารธรรม กระบวนการคิดตามวิถีของผู้ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญานี้ย่อมส่งผลให้ชีวิตประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และบรรลุปรมมสุขคือพระนิพพานในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- จอห์น โบลเฟลด์. (2540). *เบญจมหาโพธิสัตว์และกฤษดาภินิหารกวนอิม*. (สัมพันธ์ ก้องสมุทร บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เดือน คำดี. (2541). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เกษตรศาสตร์.
- ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล. (2553). *เทพเจ้าสัญลักษณ์มงคล*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด
ยุคเข็ญ
- พรปิยะ ขวัญบุญจันทร์. (2537). *ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม: ระบบความเชื่อของชน
ชั้นกลางในกรุงเทพฯ กรณีศึกษาตำหนักเจ้าแม่กวนอิมโชคชัยสี่ กทม..
สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร*.
- พระพุทธานุสภิกขุ. (2522). *ลัทธิพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- พระมหาสมยศ อากาศโต (เสนานุช). (2546). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์
แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- พระสมพุดิ จาวตระกูล. (2522). *กิจอันควรแก่การปฏิบัติสำหรับผู้ถือศีลกินเจ 9
วัน*. รวบรวมโดย คณะเมตตาธรรมทาน. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เลียง เสถียรสุต. (2539). *การฟื้นฟูทุกข์ของมหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟ เพรส.
- วรรณพรรณ เฟรนซ์. (2560). องค์พระกวางอิมพันกรแห่งวัดบู้ตต้าบ: พระโพธิสัตว์แห่งความเมตตาในศิลปะเวียดนาม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 13(1): 68-98.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธปรัชญามหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สาวิกาแห่งหนานไห่ ธรรมเกียรติ กันอริ. (2539). *บารมีพระโพธิสัตว์กวางอิม*. กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา.
- เสถียร โปธินันทะ และ เลียง เสถียรสุต. (2528). *คุณธรรมของพระโพธิสัตว์ (ฉบับวัดโพธิ์แมนคุณาราม)*. กรุงเทพฯ: ผลพันธ์การพิมพ์.
- เสถียร โปธินันทะ. (2522ก). *ประวัติการกินเจเดือนเก้า (เก้าอ้วนเจ)*. รวบรวมโดย คณะเมตตาธรรมทาน. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- เสถียร โปธินันทะ. (2522ข). *ปรัชญามหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- องสุตบถาวร (อดุลย์ เหว่จื่อ). (2539). *ประวัติศาสตร์นพิตุทธศาสนาฝ่ายมหายาน*. กรุงเทพฯ: ชุมชน.
- อนุชา ม่วงใหญ่ กมลลักษณ์ กิตติวงศ์ภักดี อรุณา ลาอ่ำ และอุษณิษา เตชะตา. (2561). *แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการกินเจของสังคมไทย*.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา. 6(1): 111-122.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2539). พระพุทธศาสนามหายาน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Bhikkhunī Gióí Hương. (2019). *Commentary on Avalokiteśvara Bodhisattva*. (4th Edit.). California: Huong Sen Buddhist Temple.

Jonathan H. X. Lee. (2013). Avalokiteśvara and Compassion: Faith and Practice for Harmonious Living Beyond Asian/Asian American Communities. *Buddhist Virtues in Socio-Economic Development: ICDS Conference Volume*, 286-303

Yü Chün-fang. (1997). Ambiguity of Avalokiteśvara and the Scriptural Sources for the Cult of Kuan-yin in China. *Chung-Hwa Buddhist Journal*. 10, 409-464.

วิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมการบริโภคอาหาร
ตามหลักของจริยศาสตร์อาหาร:
กรณีศึกษาบุคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Analysis of attitude and behavior of food consumption
in principle of food ethics: a case study in personnel of
Rajamangala University of Technology Thanyaburi

วาริสรา สุกุลมัจฉินทร์
Warisara Sukumolchan
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Faculty of Liberal Arts
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
*Corresponding author, email: warisara_s@rmutt.ac.th

(Received: August 10, 2021 | Revised: December 17, 2021 | Accepted: December 23, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีในสภาพสังคมปัจจุบัน และ 2) เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คนจากบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเอฟ การทดสอบสมมติฐานใช้สถิติการวิเคราะห์ปัจจัย สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และสหสัมพันธ์เชิงถดถอย

ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบันมีรับประทานอาหารเช้าครบวันละ 3 มื้อเป็นประจำในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) นิยมปรุงอาหารรับประทานที่บ้านในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) และหากต้องรับประทานอาหารนอกบ้าน ถ้าเป็นไปได้จะเลือกรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์เท่านั้น ($\bar{X} = 3.83$) และพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างนั้นเห็นว่าการปรุงอาหารมารับประทานเองในที่ทำงานไม่มีความสะดวกในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาคือ ปริมาณงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ ระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และไม่ชอบรับประทานอาหารเช้ารูปหรือกึ่งสำเร็จรูป ระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$)

นอกจากนี้ ยังพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกต่อทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหาร ได้แก่ ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหาร ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร และปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหาร อีกทั้งพฤติกรรมและทัศนคติการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างมีทั้งความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหลัก จริยศาสตร์อาหาร กล่าวคือ พฤติกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ไม่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์อาหารคือ การไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อมในที่ทำงานได้ ส่วนที่มีความสอดคล้องกับจริยศาสตร์อาหารคือ ความเข้าใจและความกังวลเรื่องสวัสดิภาพสัตว์ มีความเข้าใจว่ามนุษย์อยู่ได้โดยไม่ต้องการอาหารประเภทเนื้อสัตว์เลย และยังเข้าใจว่าการรับประทานอาหารตามฤดูกาลและการไม่ทานเนื้อสัตว์มีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมได้

คำสำคัญ: จริยศาสตร์ประยุกต์, จริยศาสตร์อาหาร, พฤติกรรมการบริโภคอาหาร, ทัศนคติการบริโภคอาหาร

Abstract

The objectives of this research were to 1) study food consumption behavior of Rajamangala University of Technology Thanyaburi's personnel and 2) to study attitude towards food consumption in principle of food ethics of

Rajamangala University of Technology Thanyaburi's personnel. By specifying samples from academic staff from Rajamangala University of Technology Thanyaburi, consisting of 300 samples using questionnaire as a tool for collecting data. The statistics used for data analysis were descriptive and inferential statistics; consisting of factor analysis, Pearson correlation and regression analysis.

The results of this research showed that the samples having three meals a day in high level ($\bar{X} = 4.16$), always had home cooking in high level ($\bar{X} = 3.84$) and selected meat in case of eating out in high level ($\bar{X} = 3.83$). The problems of food consumption of the samples were preparing food from home and brought to workplace was inconvenience in high level ($\bar{X} = 3.91$), workload was a key factor in the inability to make healthy food choices in high level ($\bar{X} = 3.86$) and the samples didn't like instant food in high level ($\bar{X} = 3.71$).

Moreover, the results revealed the factors that positively correlated with attitudes towards food consumption and food ethics were: food consumption choice deciding, selection of food ingredients deciding and problems of food selection. It was also showed that food consumption behaviors and attitudes of the samples were both consistent and inconsistent with food ethics. Almost behaviors of food consumption of the samples were inconsistent with food ethics since the workload and time constraints were issues in the inability to prepare meals that were considered beneficial for both health and the environment. Meanwhile, the understanding and concerning about animal welfare, the understanding that humans can live without meat at all and also the understanding that eating seasonally and not eating meat can contribute to environmental protection were consistent with food ethics.

Keywords: Applied Ethics, Food ethics, Food consumption behavior, Attitude towards food consumption

1. บทนำ

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ในการดำรงชีพ อาหารเป็นแหล่งพลังงานที่สิ่งมีชีวิตต้องการเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ดังนั้น หากขาดอาหารย่อมทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข นอกเหนือไปจากความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตแล้ว อาหารยังเป็นส่วนสำคัญสำหรับการดูแลสุขภาพ แต่ปัจจุบันพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนในสังคมได้ส่งผลอย่างมากต่อการบริโภคอาหารโดยเฉพาะในวัยทำงาน ทั่วไปแล้ว การเลือกวัตถุดิบเพื่อนำมาประกอบอาหารควรจะเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ และส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกายมากที่สุด แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย สังคม หรือเศรษฐกิจ ล้วนส่งผลต่อการดำรงชีวิต รวมถึงการเลือกบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ในวัยทำงานยังต้องเผชิญปัญหาจากการทำงานที่เร่งรีบ ปริมาณงานที่มากจนเกินไป หรือการแข่งขันกับผู้ร่วมงานคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลให้ประชากรในวัยทำงานเลือกวิธีการบริโภคอาหารที่เน้นความรวดเร็วและความสะดวก จึงทำให้ไม่สามารถคัดสรรอาหารที่เป็นประโยชน์หรือถูกต้องตามหลักโภชนาการต่อตนเอง พฤติกรรมการบริโภคอาหารลักษณะนี้ส่งผลเสียต่อสุขภาพอย่างเห็นได้ชัด และเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชากรเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable diseases) หรือ โรค NCDs

ในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2552 กลุ่มโรค NCDs เป็นสาเหตุการเสียชีวิตถึง 314,340 ราย หรือร้อยละ 73.0 ของการเสียชีวิตของประชากรไทยทั้งหมด ในรายงานสถานการณ์โรค NCDs ฉบับที่ 2 (2559) รายงานว่า ปัญหาโรค NCDs ทั่วโลก ความรุนแรงขึ้นอย่างชัดเจน โดยเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนผู้เสียชีวิตและสัดส่วนการเสียชีวิตจากโรค NCDs ว่า จำนวนผู้เสียชีวิตจากโรค NCDs นั้นเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.

2552 เป็น 349,090 คน ในปี พ.ศ. 2556 หรือกล่าวได้ว่า มีผู้เสียชีวิตจากโรค NCDs เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 8,687.5 คน ต่อปี ซึ่งสูงกว่าการรายงานในเล่มแรก (8,054 คนต่อปี) ซึ่งจากสถิติการเสียชีวิตนี้แสดงว่าประเทศไทย มีผู้เสียชีวิตมากกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งโลกและมีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต (ชนกพรพรณ วรดิลก, 2559, น. 6)

เนื่องจากแนวโน้มผู้ป่วยกลุ่มโรค NCDs ในประเทศไทยนั้นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพบว่าผู้ป่วยมีอายุน้อยลงเรื่อย ๆ (สุพัตรา ศรีวณิชชากร, 2560, น. 389) กระแสตื่นตัวเรื่องสุขภาพในสังคมไทยจึงกำลังได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพในหลากหลายลักษณะ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีการตระหนักรู้เรื่องการบริโภคอาหารแบบใหม่ที่ผู้บริโภคไม่เพียงแคบริโภคในปลายทางเท่านั้น แต่ยังมองหาหรือเริ่มคำนึงถึงตั้งแต่ที่มาของอาหาร เช่น อาหารที่ต้องปราศจากยาฆ่าแมลง หรืออาหารออร์แกนิก ถูกให้ความสำคัญไม่แพ้เรื่องโภชนาการทางอาหาร และถูกให้คุณค่าในเชิงจริยศาสตร์มากขึ้นเพราะมันส่งผลกระทบต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และคุณค่าของอาหาร

จริยศาสตร์อาหาร (Food Ethics) เป็นการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาที่สัมพันธ์กับศาสตร์อื่น ๆ ผ่านอาหาร เช่น ศาสตร์ด้านสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ หรือ สุขภาพ เป็นต้น ซึ่งเป็นประเด็นที่อยู่ในขอบข่ายเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอาหารในมุมมองต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น โครงสร้างระบอบอาหาร วัฒนธรรมอาหารและการบริโภค จริยศาสตร์ของการผลิตอาหาร รวมถึงนโยบายด้านอาหาร (แมคไมเคิล, 2559, น. 246-250)

ในการศึกษาของนักวิชาการหลากหลายศาสตร์ได้กล่าวถึงกระบวนการผลิตอาหารเหล่านี้ว่าสัมพันธ์โดยตรงกับสุขภาพของมนุษย์ เพราะจริยศาสตร์อาหารเป็นการพยายามอธิบายและให้ความสำคัญกับที่มาของแหล่งอาหาร

โภชนาการที่ได้รับ และวิธีการผลิต โรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นผลโดยตรงจากอาหารที่มนุษย์บริโภคเข้าร่างกาย การบริโภคอาหารที่ไม่ทราบถึงแหล่งที่มา อาจก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสะอาด การบริโภคเกินความจำเป็น หรือ โภชนาการที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น การบริโภคอาหารที่ทราบถึงแหล่งที่มาและวิธีการผลิตนอกจากจะเป็นการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีแล้วยังเป็นส่วนในการตระหนักถึงความเข้าใจเรื่องจริยศาสตร์อาหารอีกด้วย

ผู้วิจัยจึงสนใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีซึ่งเป็นประชากรวัยทำงาน เพราะถึงแม้ว่าประชากรในวัยนี้จะสามารถเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาเรื่องสุขภาพ แต่ก็ยังเป็นวัยที่มีชีวิตประจำวันเร่งรีบมากที่สุด เพราะทั่วไปแล้วการทำงานส่วนใหญ่จะถูกควบคุมจากเวลาการทำงาน ทำให้ต้องเร่งรีบในการรับประทานอาหารให้ทันตามเวลาที่กำหนด จึงทำให้ไม่มีเวลาในการเลือกสรรในการบริโภคมากนัก ทั้งนี้ หากประชากรในวัยทำงานมีความเข้าใจเรื่องจริยศาสตร์อาหารว่ามีความสำคัญและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภค และส่งผลต่อสุขภาพที่ดีขึ้นในที่สุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีในสภาพสังคมปัจจุบัน

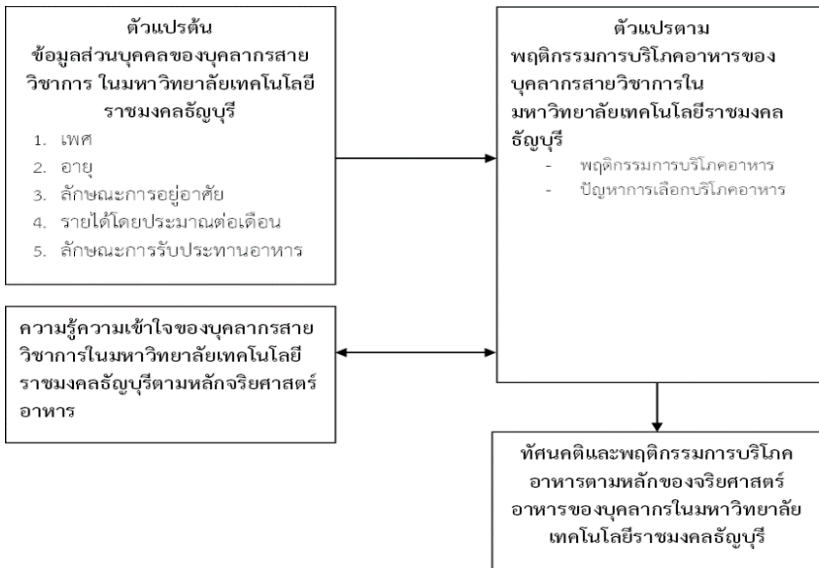
2.2 เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.2 ปัจจัยด้านพฤติกรรมมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร และปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร

3.3 ปัจจัยด้านทัศนคติการบริโภคอาหารมีผลต่อความเข้าใจจริยศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้แก่ เจตคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหาร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์และแสดงผล

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.1.1 ประชากร

บุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ทั้งข้าราชการ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างชั่วคราวโดยไม่รวมสายสนับสนุน ทั้งสิ้น 11 คณะ และ 1 วิทยาลัย ในปีการศึกษา 2561

4.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

บุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ทั้งข้าราชการ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างชั่วคราวโดยไม่รวมสายสนับสนุน ทั้งสิ้น 11 คณะ และ 1 วิทยาลัย ในปีการศึกษา 2561 มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973, pp. 725-729) จากประชากรทั้งสิ้น 1,022 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 300 คน โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 5

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (questionnaire) โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิด ต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้นเพื่อศึกษาในประเด็นดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษาสูงสุด รายได้โดยประมาณต่อเดือน คณะวิชา ลักษณะการอยู่

อาศัย จำนวนมื้ออาหารที่รับประทานต่อวัน แหล่งรับประทานอาหารในมื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น

ตอนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารในปัจจุบันและปัญหาการเลือกบริโภคอาหารของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การและปัญหาการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างทั้งในด้านกิจวัตรประจำวัน การเลือกบริโภคอาหารในและนอกร้าน วิธีการพิจารณาเมื่อต้องการซื้อหรือรับประทานอาหาร ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่ท่าน เห็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมในที่ทำงานที่จำกัดการเลือกรับประทานอาหาร และปัจจัยหรือข้อจำกัดส่วนตัวที่ทำให้ไม่สามารถรับประทาน อาหารบางประเภท

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริย ศาสตร์อาหาร ได้แก่ ด้านการเลือกรับประทานอาหารที่สอดคล้องกับสุขภาพ มนุษย์ ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการรับประทานอาหารที่ไม่กระทบต่อสัตว์ ด้าน ความตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และด้านการเลือกรับประทานอาหารที่ สอดคล้องกับจริยศาสตร์อาหาร

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

4.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ใช้เก็บข้อมูลโดยการสำรวจจากบุคลากร สายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีทั้งข้าราชการ พนักงาน ราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างชั่วคราวโดยไม่รวมสายสนับสนุน จำนวน 300 ตัวอย่าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมแบบสอบถามและทำการ ประมวลผลในขั้นตอนต่อไป

4.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการบริโภค ทัศนคติ และจริยศาสตร์อาหาร

ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยภาคินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ และ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ โดยกำหนด สติติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.4.1 การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์โดยใช้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะตัวอย่างเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของประชากร

4.4.2 การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมานใช้สถิติที่วิเคราะห์ ดังนี้

- ค่าที (Independent Sample: t-test) ใช้สำหรับเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม กับ พฤติกรรมการบริโภค อาหารกับจริยศาสตร์อาหาร

- ค่าเอฟ เพื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance: F-test) ใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบด้านพฤติกรรมการ บริโภคอาหาร และทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหารของ บุคลากรจำแนกตามประชากรศาสตร์

- การทดสอบเพื่อจัดกลุ่มโครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มี ผลต่อทัศนคติการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหาร โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ ปัจจัย (Factor Analysis) ที่ดูค่า KMO (Kaiser-Myer-Olkin) มีค่ามากกว่า .5 ขึ้น ไป (มีค่าเข้าใกล้ 1) สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์ ปัจจัยและค่า Bartlett's Test of Sphericity ที่ระดับนัยสำคัญ .05 หากค่า Significant น้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรที่นำมาจัดกลุ่มมีความสัมพันธ์กัน จึง เหมาะสมกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่อไป

- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ใช้สำหรับศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารและทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหาร

- ค่าสหสัมพันธ์เชิงถดถอย (Multiple Regression) โดยวิธี Enter ใช้วิเคราะห์ปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารกับทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหาร

5. ผลการวิจัย

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร และปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า

5.1.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร บุคลากรที่ตอบแบบสอบถามรับประทานอาหารเช้าครบวันละ 3 มื้อเป็นประจำในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) นิยมปรุงอาหารรับประทานที่บ้านในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) และหากต้องรับประทานอาหารนอกบ้าน ถ้าเป็นไปได้จะเลือกรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์เท่านั้น ($\bar{X} = 3.83$) ตามลำดับ

5.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า บุคลากรที่ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการปรุงอาหารมารับประทานเองในที่ทำงานไม่มีความสะดวกในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาคือ ปริมาณงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ ระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และไม่ชอบรับประทานอาหารเช้าจุกหรือกึ่งสำเร็จรูป ระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) ตามลำดับ

5.2 การวิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักของจรรยาศาสตร์

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด โดยมีความคิดเห็นว่าการบริโภคอาหารครบ 5 หมู่จะทำให้ร่างกายไม่ขาดสารอาหาร ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมาคือเห็นว่าอาหารที่ผ่านกรรมวิธีที่ซับซ้อนเป็นที่มาของโรคร้ายต่าง ๆ ระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) และการบริโภคอาหารหลากหลายชนิดช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) ตามลำดับ

นอกจากนี้ จากการทดสอบสมมติฐานยังพบว่า

1. ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (เพศ อายุ รายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย) มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักของจรรยาศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ และลักษณะการอยู่อาศัยมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักจรรยาศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ปัจจัยด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักจรรยาศาสตร์อาหารของกลุ่มตัวอย่าง ได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหาร ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร ปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหาร และปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภคอาหาร นั้นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัจจัยด้านทัศนคติการบริโภคอาหารมีผลต่อความเข้าใจจรรยาศาสตร์อาหารของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหาร การตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร และปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหารมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจรรยาศาสตร์

อาหารอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนพฤติกรรมการบริโภคอาหารมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจรรยาบรรณอาหารอยู่ในระดับต่ำ เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีระดับความสัมพันธ์ในทางบวก

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคอาหาร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร และปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของบุคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

1.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ผู้ตอบแบบสอบถามมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารระดับมากในเรื่องการรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ สอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2560, 2560, น. 15) เรื่องการบริโภคอาหารมื้อหลักที่พบว่าจากการสำรวจ ร้อยละ 89.4 ของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปทานอาหารมื้อหลักในแต่ละวันครบ 3 มื้อ โดยพบว่ากลุ่มวัยเด็ก (6-14 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนดังกล่าวสูงสุด ร้อยละ 92.8 และต่ำสุดในกลุ่มเยาวชน (15-24 ปี) ร้อยละ 87.7

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ผู้ตอบแบบสอบถามมีปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหารในเรื่องการปรุงอาหารมารับประทานเองในที่ทำงานไม่มีความสะดวก และปริมาณงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของวัชฎา เพ็ญศรีศิริกุล (2555) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของบุคคลวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคไปในทั้งแนวทางที่ดีและไม่

ดี กล่าวคือ ทางด้านตีพบว่าสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานมีร้านอาหารที่สามารถจัดหาอาหารเช้าและมือกลางวันมารับประทานโดยง่าย แต่ในขณะเดียวกัน ความเจริญของสภาพแวดล้อมก็เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่ดีหลายด้าน เช่น สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานหรือระหว่างทางจากบ้านมาที่ทำงานมีร้านสะดวกซื้อขายของว่าง ขนมขบเคี้ยว อีกทั้งยังมีร้านไอศกรีม ขนมเค้ก ร้านอาหารจานด่วน รวมถึงรถเข็นขายของทอด เป็นต้น ซึ่งเอื้อให้เกิดทั้งพฤติกรรมการบริโภคที่ทั้งดีและไม่ดีได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหารกลางวันของประชากรวัยทำงานในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ของธนวัฒน์ ศาส์วัตวงศ์ (2552) ที่พบว่าพฤติกรรมมารับประทานอาหารกลางวันของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นิยมรับประทานอาหารไทยประเภทตามสั่ง/ ข้าวแกง มีวิถีในการรับประทานคือ ออกไปรับประทานที่ร้าน ด้วยเหตุผลคือสะดวก รวดเร็ว เนื่องจากต้องรีบกลับมาทำงานในช่วงเวลาบ่ายต่อ

2. ทศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารในเรื่องความกังวลเรื่องสวัสดิภาพสัตว์ ความเข้าใจว่ามนุษย์อยู่ได้โดยไม่ต้องอาหารประเภทเนื้อสัตว์เลย รวมถึงยังเข้าใจว่าการรับประทานอาหารตามฤดูกาล และการไม่ทานเนื้อสัตว์มีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมในระดับมาก ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวถือได้ว่าเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับจริยศาสตร์อาหาร โดยในบทความเรื่อง Food ethics: a Wide Field in Need of Dialogue ของอัลเกอร์ส และไคเซอร์ (Kaiser & Algers, 2016) ได้กล่าวถึงจริยศาสตร์อาหารว่ามีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของโลก โดยอ้างว่าในรายงาน Livestock's long shadows ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ในปี 2006 ได้กล่าวถึงเรื่องการผลิตอาหารในปัจจุบัน โดยเฉพาะการผลิตเนื้อแดงว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็น

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของโลก เนื่องจากการทำปศุสัตว์ที่ต้องอาศัยอาหารสัตว์ด้วยพืชหรือธัญพืชจำนวนมากซึ่งได้มาจากการปลูกหรือเผาจำนวนมหาศาลเป็นการส่งผลโดยตรงต่อการเกิดก๊าซดังกล่าวสู่บรรยากาศ

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญซึ่งสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. จากการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการทางสถิติเชิงพรรณนาพบว่า ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (เพศ อายุ รายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย) มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหารของบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ทั้งเพศชายและหญิงต่างมีพฤติกรรมการบริโภคอาหาร และทัศนคติต่อการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ ช่วงอายุตั้งแต่ 25-65 ปี รายได้ตั้งแต่ 25,000-มากกว่า 40,001 บาท และลักษณะการอยู่อาศัยแบบคนเดียวหรืออาศัยร่วมกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์อาหารก็ไม่มี ความแตกต่างกัน ซึ่งผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางประชากรศาสตร์ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหาร ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของเครือมาศ มิเกษม (2554) ที่พบว่าลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคอาหารจานด่วน เป็นเพราะบุคคลากรในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีไม่ว่าจะมีเพศ อายุ รายได้ และลักษณะการอยู่อาศัยที่แตกต่างกัน ต่างก็มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารเช่นเดียวกัน คือ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้รับประทานอาหารจากแหล่งเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ประเภทของอาหาร วิธีการปรุง หรือแม้แต่รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกัน

2. นักปรัชญาที่นำเสนอแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์อาหารคนสำคัญคือ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) ซึ่งเป็นนักปรัชญาเชี่ยวชาญด้านจริยศาสตร์ผู้มีอิทธิพลต่อขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิสัตว์และปัญหาความยากจนในสังคม

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของเขามีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสร้างจริยศาสตร์ที่ใช้ได้ในเชิงปฏิบัติและเปลี่ยนแปลงความคิดทั้งในระดับของปัจเจกบุคคลและในระดับโลก (ณัฐพล โสตถิรัตน์วิโรจน์, 2559, น. 46) โดยเสนอว่าการบริโภคอาหารที่ดีสำหรับมนุษย์ควรเป็นการตัดสินใจคุณค่าของอาหารที่พิจารณาจากที่มาของอาหารที่ต้องมีคุณธรรมทั้งของผู้ผลิตอาหาร ผู้บริโภคอาหาร และกระบวนการทั้งหมด รวมถึงลักษณะการบริโภคของผู้บริโภค ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประการคือ (Mason and Singer, 2006, pp. 170-171)

1. ความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง สิทธิในการรู้แหล่งที่มาของอาหาร ผู้บริโภคสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตอาหารนั้น ๆ กับผู้ผลิตได้โดยตรง

2. ความเป็นธรรม (Fairness) ในด้านราคาอาหารที่กำหนดตามต้นทุนจริง เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค สามารถเข้าถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังต้องมีความเป็นธรรมต่อสิ่งแวดล้อม โดยไม่สร้างความเสียหายแก่ระบบนิเวศ

3. ความเป็นมนุษย์ (Humanity) หมายถึง ควรให้ความสำคัญกับชีวิตอื่นที่นอกเหนือจากมนุษย์ ควรปฏิบัติโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตาและกรุณาต่อสรรพสิ่งในฐานะสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกับมนุษย์

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) หมายถึง การไม่กระทำการใด ๆ ที่เข้าข่ายละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การใช้ความรุนแรงทุก ๆ ด้าน หรือการเลือกปฏิบัติ รวมถึงทุกคนควรได้รับค่าแรงที่เหมาะสม และควรมีตัวแทนสหภาพแรงงานเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนงาน

5. ความจำเป็น (Needs) หมายถึง อาหารควรเป็นสิ่งที่จำเป็นในการรักษาชีวิตและสุขภาพ ไม่เลือกเฉพาะอาหารที่มีรสชาติถูกปาก เพราะหากมนุษย์

ได้รับประทานอาหารที่หลากหลายก็จะสามารถสร้างทางเลือกในการรับประทาน
อาหารได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สร้างบรรทัดฐานทางจริยศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

โดยจากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยของกิจกรรมและปัญหาเกี่ยวกับการ
บริโภคอาหารที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรบริโภคอาหารและทัศนคติต่อการบริโภค
อาหารตามหลักจริยศาสตร์อาหารมีด้วยกัน 4 ด้านคือ 1) ปัจจัยด้านการตัดสินใจ
เลือกวิธีบริโภคอาหาร 2) ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร 3) ปัจจัย
ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหาร และ 4) ปัจจัยด้านพฤติกรรม
การบริโภคอาหาร โดยปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหารมีความสัมพันธ์
กับทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์อาหารมากที่สุดในระดับปานกลาง
นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัย 3 ด้านคือ ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหาร
ปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหาร และปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรค
ในการเลือกบริโภคอาหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติต่อการบริโภคอาหารกับจริยศาสตร์
อาหารตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
การบริโภคอาหารสำหรับมนุษย์ของเมสันและซิงเกอร์ (Mason and Singer,
2006) ในด้านหลักการเรื่องความโปร่งใส (Transparency) หลักการเรื่องความ
เป็นธรรม (Fairness) ความเป็นมนุษย์ (Humanity) และหลักการเรื่องความ
จำเป็น (Needs) ดังนี้

หลักการเรื่องความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า
ผู้ตอบแบบสอบถามมีความกังวลถึงที่มาของแหล่งอาหารเมื่อบริโภคอาหารนอก
บ้านในระดับมาก เนื่องมาจากสภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เมื่อ
จำเป็นต้องรับประทานอาหารนอกบ้าน โอกาสการแลกเปลี่ยนข้อมูลดังกล่าวไม่ได้
ถูกนำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริโภคยังไม่สามารถรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ
แหล่งที่มาของอาหารได้อย่างครบถ้วน

หลักการเรื่องความเป็นธรรม (Fairness) จากการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเลือกบริโภคผักและผลไม้ตามฤดูกาลในระดับมาก ซึ่งถือได้ว่าเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวัตถุดิบอาหารจากราคาที่ไม่แพง เนื่องจากด้วยเป็นวัตถุดิบประเภทพืชผักที่เก็บเกี่ยวตามฤดูกาล ราคาในท้องตลาดจึงไม่สูงและยังหาได้ง่ายทั่วไป อีกทั้งการบริโภคอาหารตามฤดูกาลนั้นยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการผลิตไม่จำเป็นต้องเร่งให้พืชผักเจริญเติบโตนอกฤดูกาล เกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชมากขึ้นซึ่งนอกจากสารพิษเหล่านั้นจะเข้าสู่ร่างกายแล้ว ยังส่งผลต่อดินและน้ำจากการทำเกษตรกรรมได้อีกด้วย

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุตสุตา อธิปัญญาพงษ์ (2554) เรื่องความรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารสโลว์ฟู้ดของบุคลากรโรงพยาบาลเมืองฉะเชิงเทรา ที่กล่าวถึงแนวคิดการบริโภคอาหารสโลว์ฟู้ดซึ่งสนับสนุนให้รอกคอยรับประทานอาหารที่ออกตรงตามฤดูกาลด้วยการไม่สนับสนุนหรือเลือกซื้อผักผลไม้ที่ใช้สารเคมีมาเร่งการผลิตจนออกผลนอกฤดูกาลตามที่ควรจะเป็น รวมถึงสนับสนุนการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อให้ได้ของสดใหม่ รวมทั้งช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการขนส่ง ทั้งยังช่วยส่งเสริมคนในท้องถิ่น และสนับสนุนวัตถุดิบของชาวบ้านในท้องถิ่นด้วยการซื้อเพื่อการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจอีกด้วย และยังสอดคล้องกับการอธิบายแนวคิดเรื่องอาหารเนิบช้า (สโลว์ฟู้ด) ของปิยะมาศ ใจเฝื่อน (2562) ที่สนับสนุนให้บริโภคอาหารด้วยขบวนการอาหารเนิบช้าเพื่อแก้ไขปัญหาการทำลายความมั่นคงของอาหาร และบั่นทอนความยั่งยืนของชีวิตมนุษย์รวมถึงระบบนิเวศ โดยการบริโภคอาหารด้วยขบวนการดังกล่าวจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศให้กลับมาพึ่งพิงอาศัยกันได้ด้วยดี เนื่องจากกระบวนการได้มาซึ่งอาหารเนิบช้าจะรู้ที่มาของอาหารว่าผลิตด้วยระบบที่เอื้อต่อระบบนิเวศ เป็นผลผลิตตามฤดูกาล ไม่มีการใช้สารเคมี

และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับอาหารทั้งหมด เพราะมองว่าทุกชีวิตมีคุณค่า ในตัวเอง ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ส่งผลต่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือ ความมั่นคงทางอาหารที่จะเกิดขึ้นได้จากขบวนการอาหารเนิบช้า เนื่องจาก วัตถุประสงค์ในการประกอบอาหารนิยมใช้พืชผักพื้นบ้าน ซึ่งข้อดีของพืชพื้นบ้านคือ สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เพื่อปลูกต่อได้เรื่อย ๆ ทำให้การเพาะปลูกไม่เกินไปเพื่อเชิง พาณิชย์ และถูกผูกขาดโดยนายทุน

หลักการเรื่องความเป็นมนุษย์ (Humanity) จากการศึกษาพบว่าผู้ตอบ แบบสอบถามมีความตระหนักรู้ว่าการไม่ทานเนื้อสัตว์เป็นการไม่เบียดเบียนชีวิต สัตว์ในระดับมาก และพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามปฏิบัติการถือศีลกินเจ (ไม่ รับประทานเนื้อสัตว์) ในช่วงเทศกาลกินเจในระดับมากอีกด้วย ซึ่งจากผล การศึกษาเป็นไปได้ว่าผู้ที่ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ในช่วงเทศกาลดังกล่าวตระหนัก ถึงการไม่ต้องการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แม้จะเป็นเวลาสั้น ๆ ต่อหนึ่งปีก็ตาม อีกทั้งยังมีความสะดวกมากขึ้นในการรับประทานอาหารเจ เนื่องจากในช่วง เทศกาลนี้จะมีร้านค้า และร้านอาหารจำนวนมากบริการจำหน่ายอาหารเจให้แก่ ผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจเลือก รับประทานเนื้อสัตว์เป็นส่วนใหญ่หากต้องปรุงอาหารเองในที่พักอาศัยหรือ รับประทานอาหารนอกบ้านในระดับมากเช่นกัน ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านการตัดสินใจ เลือกวิธีบริโภคอาหาร และปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภค อาหารในเรื่องของปริมาณงาน เวลาที่เร่งรีบ และความสะดวกในการเลือกซื้อ อาหารส่งผลต่อทัศนคติต่อการบริโภคอาหารตามหลักการดังกล่าวในระดับมากอีก ด้วย เนื่องจากความเร่งรีบในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีเวลาอย่างจำกัด สอดคล้องกับธนวัฒน์ ศาศิวังศ์ (2552) ที่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี เหตุผลในการเลือกวิธีรับประทานอาหารคือ ต้องการความสะดวก รวดเร็ว และธีร วีร์ วราธรไพบูลย์ (2557) ที่พบว่าพฤติกรรมการรับประทานอาหารของผู้บริโภค

เปลี่ยนไปเป็นอย่างมากซึ่งเกิดขึ้นจากภาวะสังคมปัจจุบัน เช่น รถติด งานเยอะ และไม่มีเวลาปรุงอาหารเอง ทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคอาหารจานด่วนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลือกบริโภคอาหารในเรื่องของเวลาที่มีย่างจำกัดนั้นยังขัดกับหลักแนวคิดสโลว์ฟู้ดที่ส่งเสริมให้ผู้บริโภคใช้เวลารับประทานอาหารอย่างช้า ๆ หรือการพินิจว่าอาหารที่รับประทานนั้นเป็นวัตถุดิบที่ทำจากอะไรเพื่อจะได้รับประทานอาหารอย่างมีความสุขและสุขภาพดีได้

หลักการเรื่องความจำเป็น (Needs) จากการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านการตัดสินใจเลือกวิธีบริโภคอาหารในเรื่องของการรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ในแต่ละวันอยู่ในระดับมาก และตระหนักว่าการรับประทานอาหารที่หลากหลายชนิดช่วยให้ร่างกายแข็งแรง อีกทั้งยังทราบว่าการรับประทานอาหารที่รับประทานนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสุขภาพซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชา ตันอารีย์ (2554) เรื่องพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของประชาชนตำบลสะลงง-ซี้เหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ และรับประทานอาหารท้องถิ่น โดยเฉพาะพืชผักที่ปลูกเอง ไม่ใช่สารเคมี และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีเครื่องหมายอาหารและยา และสิริกัญญ์ จินตบัญญัติ (2553) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติ และกระบวนการควบคุม ตนเองของผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ : ศึกษากรณีกลุ่มลูกค้าร้านอาหาร ประเภทอาหารตามกลุ่มเลือด มังสวิรัต และแมคโครไบโอติกส์ ในเขตกรุงเทพมหานครที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่เห็นประโยชน์ของอาหารสุขภาพคือ เห็นว่าอาหารเพื่อสุขภาพเป็น “ยา” ที่จะสามารถช่วยดูแลสุขภาพด้วยตนเองได้ในระยะยาวไปจนถึงยามแก่เฒ่า และพวกเขาต้องการที่จะลดการพึ่งพา การรักษาจากระบบการแพทย์สมัยใหม่ให้มากที่สุด

7. บทสรุป

ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการบริโภคอาหารของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีนั้น มีลักษณะถูกต้องตามหลักโภชนาการ คือ มีการบริโภคครบตามจำนวนมื้อในหนึ่งวัน นิยมปรุงอาหารรับประทานเองที่บ้าน และยังมีลักษณะการเลือกรับประทานเนื้อสัตว์หากต้องรับประทานอาหารนอกบ้าน ซึ่งปัญหาหลักในการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างคือ เรื่องความสะดวกในการบริโภค เช่น การปรุงอาหารรับประทานเองในที่ทำงานไม่มีความสะดวก และปริมาณงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่เห็นว่าดีมีประโยชน์ต่อสุขภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่าพฤติกรรมและทัศนคติการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างมีทั้งความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์อาหาร กล่าวคือ พฤติกรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ไม่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์อาหารคือ การไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารในที่ทำงานได้ เนื่องจากทั้งปริมาณงานและเวลาที่จำกัดเป็นปัจจัยสำคัญในการไม่สามารถเตรียมอาหารที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อมมารับประทานเองในที่ทำงานได้ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมยังได้เอื้ออำนวยให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคไปในทั้งแนวทางที่ดีและไม่ดี ทางด้านดีพบว่า สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานมีร้านอาหารที่สามารถจัดหามื้อเช้าและมื้อกลางวันมารับประทานได้ง่าย แต่ในขณะเดียวกันความเจริญของสภาพแวดล้อมก็เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่ดีหลายด้าน เช่น สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานหรือระหว่างทางจากบ้านมาที่ทำงานมีร้านสะดวกซื้อขายของว่าง ขนมขบเคี้ยว อีกทั้งยังมีร้านไอศกรีม ขนมเค้ก ร้านอาหารจานด่วน รวมถึงรถเข็นขายของทอด เป็นต้น ในส่วนที่มีความสอดคล้องกับจริยศาสตร์อาหารคือ บุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีมีความเข้าใจเกี่ยวกับจริยศาสตร์อาหาร เนื่องจากได้แสดงความกังวลเรื่องสวัสดิภาพสัตว์ มีความเข้าใจว่ามนุษย์อยู่ได้โดยไม่ต้องการอาหารประเภทเนื้อสัตว์เลย

รวมถึงยังเข้าใจว่าการรับประทานอาหารตามฤดูกาล และการไม่ทานเนื้อสัตว์มีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมได้

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีความสะดวกในการปรุงอาหารรับประทานเองในที่ทำงาน ทำให้จำเป็นต้องบริโภคอาหารมื้อกลางวันในบริเวณที่ทำงาน สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะเอื้อให้เกิดพฤติกรรมกรบริโภคอาหารที่ดี และเป็นประโยชน์กับร่างกายของผู้บริโภค โดยควรมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีร้านอาหารเพื่อสุขภาพในราคาที่จับต้องได้ เนื่องจากนอกเหนือจากบุคลากรแล้ว ในมหาวิทยาลัยยังมีนักศึกษาจำนวนมากที่ต้องดูแลสุขภาพจากโภชนาการเช่นกัน

8.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคอาหารกับจรรยาบรรณอาหารซึ่งนอกเหนือไปจากเป็นการส่งเสริมให้บริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกายแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ตระหนักถึงเรื่องปัญหาสภาพแวดล้อมของโลกในปัจจุบันที่เกิดจากกระบวนการผลิตอาหารอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เครื่องมือ มีเกษม. (2554). การศึกษาพฤติกรรมกรบริโภคอาหารจานด่วนของบุคคลวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ).

- ชนกพรรณ วรติลก. (2559). *เครือข่ายการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้บริโภคอาหารคลีน*. (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ณัฐพล โสเถียรตันวิโรจน์. (2559). ความคิดทางจริยศาสตร์ของปีเตอร์ซิงเกอร์ในงานจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ. *วารสารประวัติศาสตร์*, 41(1), 46-56.
- ธนวัฒน์ ศาตวัตวงศ์. (2552). *พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารกลางวัน ของประชากรวัยทำงานในอำเภอเมืองเชียงใหม่* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรวีร์ วราธรไพบูลย์. (2557). พฤติกรรมการบริโภค: อาหารนิยมบริโภคกับอาหารเพื่อสุขภาพ. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 5(2), 255-264.
- ปิยะมาศ ใจไผ่. (2562). ขบวนการอาหารเนิบช้าในฐานะวิถีชีวิตยั่งยืน. *ปณิธาน: วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา*, 15(2), 343-361.
- แมคไมเคิล, ฟิลิป. (2559). *ระบอบอาหารและคำถามว่าด้วยสังคมเกษตรกรรม*. แปลจาก Food regimes and agrarian questions. แปลโดย สร้อยมาศ รุ่งมณี และคนอื่น ๆ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัชฎา เพ็ญศรีสิริกุล. (2555). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของบุคคลวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- วิทญา ตันอารีย์. (2554). *พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของประชาชนในตำบลขี้เหล็กและตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สิริกัญจน์ จินตปัญญาญติ. (2553). *ทัศนคติ และกระบวนการควบคุมตนเองของผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ : ศึกษากรณีกลุ่มลูกค้าร้านอาหาร*

- ประเภทอาหารตามกลุ่มเลือด มังสวิรัต และแมคโครไบโอติกส์ ในเขต
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดสุดา อธิปัญญาพงษ์. (2554). *ความรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารสโลว์ฟู้ด*
ของบุคลากรโรงพยาบาลเมืองฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- สุพัตรา ศรีวิณิชชากร. (2560). สถานการณ์การป่วยและการตายด้วยโรคไม่ติดต่อ
เรื้อรัง (โรคเบาหวานชนิดที่ 2 และ โรคหัวใจและหลอดเลือด) ใน
ประเทศไทย ในระยะ 5 ปี (2553-2557). *วารสารควบคุมโรค*, 43(4),
379-390.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2560. (2560). *กรมสำรวจอนามัย สวัสดิ์กิจการ*
และพฤติกรรมการบริโภคอาหารของประชากร พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ:
สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Kaiser, M. & Algers, A. (2016). Food ethics: a Wilde Field in Need of
Dialogue. *Food ethics*, doi: 10.1007/s41055-016-0007-8
- Mason, J. & Singer, P. (2006). *The Way We Eat: Why Our Food*
Choices Matter. New York: Rodale.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York:
Harper and Row.

การประยุกต์ใช้หลักขราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ
ในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน
Application of Gharāvāsadhmma in the Household
Life of Tai Lue people in Xishuangbanna Autonomous
Region, The People’s Republic of China

Guangjiao Yu^{1*}, อุเทน ลาพิงค์², พระมหาวิเศษ ปณฺญาวิชโร³
Uten larping², Phramaha Wiset Phanyavachiro³
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา^{1,2,3}
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus^{1,2,3}
*Corresponding Author, e-mail: justanote@qq.com

(Received: September 20, 2021 | Revised: May 29, 2022 | Accepted: May 29, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักขราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน 2) เพื่อศึกษาประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักขราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักขราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการศึกษาวิจัยจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงจากชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ่า สิบสองปันนา จำนวนทั้งหมด 73 คน ซึ่งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกรอบของ สถานภาพ อายุ อาชีพ รายได้ รวมถึงชาติการ เอกสารของทาง

ราชการ แนวคิดของบุคคลต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์ออกมา ในรูปเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮั่ว ส่วนมากได้ครองเรือนตามหลักฆราวาสธรรม แต่มี บางส่วนในกลุ่มเป้าหมายผู้ที่หย่าร้างไม่ได้นำหลักฆราวาสธรรม 4 ไปประยุกต์ใช้ในการครอง เรือน หรือบางคนนำเอาหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน
2. ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮั่ว ส่วนมากได้ประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการ ครองเรือน และได้ผลประโยชน์ต่อการครองเรือนอย่างชัดเจน และนำเอาผลประโยชน์ที่ได้ไป ประยุกต์ใช้ต่อการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีแก่บุตรหลาน
3. ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮั่ว ส่วนมากได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการ ครองเรือนตามประสบการณ์ที่ตนได้พบเจออย่างเจาะจงซึ่ง เป็นข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับ หลักฆราวาสธรรม และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในชีวิตประจำวันได้ เพื่อที่จะทำให้ชีวิต การครองเรือนเกิดพัฒนาการที่ดี และสามารถเป็นแบบดีแก่คนข้าง ๆ เพื่อความสงบสุขของ การอยู่ร่วมกันในสังคม

คำสำคัญ: หลักฆราวาสธรรม ,การครองเรือน, ชาวไทลื้อ

Abstract

This research is a qualitative research. The objectives of this research are as follows; 1) to study the application of Gharāvāsadhmma in household life of Tai Lue people in Xishuangbanna Autonomouas Region, People's Republic of China, 2) to study the benefits of applying Gharāvāsadhmma in household life of Tai Lue people in Xishuangbanna Autonomous Region, The People's Republic of China 3) to study recommendations for applying Gharāvāsadhmma in household life of Tai Lue people in Xishuangbanna Autonomous Region, People's Republic of China. The researcher designs the research content from the relevant document research and collects in-depth interview data from Tai

Lue people in JingHa village XiShuangbanna, including 73 people in the framework of "age, occupation, income". And including Classical books study, government documents, personnel concepts and related research results. As a descriptive analysis, the problems.

The results of research were found that:

1. Most of Tai Lue people in Jiang Ha village held their household life according to Gharāvāsadhamma. But, there were some in the target group of divorced people who did not apply 4 principles of Gharāvāsadhamma in their household life, or some people applied one principle in their household life.

2. Most of Tai Lue people in Jiang Ha village applied Gharāvāsadhamma in their household life and they clearly got benefits in their household life. They took benefits from the application in life to become a good example for their children.

3. Most of Tai Lue people in Jiang Ha Village gave their opinions and suggestions on how to have household life on the basis of their specific experiences. The suggestions were consistent with the principles of Gharāvāsadhamma and could be taken as a model in everyday life in order to make better develop the household life. They could be a good model for the people for peace of co-existence in society.

Keywords: Gharāvāsadhamma, Household life, Tai Lue People

1. บทนำ

หลักฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ทั้งในรูปการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคม เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา เพื่อให้การบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ หลัก

ขรราวาสธรรม 4 ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างตัวของขรราวาสมาก และในที่นี่ขรราวาส หมายถึง ผู้ครองเรือน บางทีเรียกว่า คฤหัสถ์ หมายถึง บุคคลที่มีใช้นักบวชหรือพระสงฆ์ที่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น ชาวนา ชาวไร่ พ่อค้า ข้าราชการ นักศึกษา เป็นต้น ขรราวาสธรรมอย่างต่ำ สรุปลงไว้ด้วยเรื่องทศก ปฏิบัติให้ถูกต้องเกี่ยวกับสังคม สูงขึ้นไปก็เรื่องปญญาภิธานะ โสตาปัตติยงคะ สูงสุดก็คือเรื่องสุญญตา นี่เป็นขรราวาสธรรม (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2537, น.75)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 4 ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า “ขรราวาสธรรม” หมายถึง หลักธรรมสำหรับการครองเรือน ธรรมของผู้ครองเรือน มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่และสิ่งแวดล้อมให้ได้ 3) ขันติ ความอดทน และ 4) จาคะ ความเสียสละ เพื่อแม่ แบ่งปัน มีน้ำใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2550, น. 54)

สิบสองปันนา เป็นเขตปกครองตนเองของชาติไตหรือชาวไทลื้อ สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2496 มีที่ว่าการเขตอยู่ที่อำเภอจิ่งหง หรือ เจียงฮั่ง (สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา, 2529, น.34) คนไทยนิยมเรียกว่า “เชียงรุ่ง” สิบสองปันนามีอำเภอใหญ่สามอำเภอ คือ อำเภอเชียงรุ่ง อำเภอเมืองฮาย และอำเภอเมืองล่า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นหุบเขา ที่ราบลุ่ม และเนินเขาปะปนกัน อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 500-2,300 เมตร มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย โดยมีแม่น้ำที่สำคัญที่สุดคือ “แม่น้ำโขง” ซึ่งคนจีนเรียกว่า “แม่น้ำล้านช้าง”

ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธร่วมกับความเชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น พิธีทำบุญปีใหม่สงกรานต์ พิธีออกบวช เป็นต้น และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม เช่น การบวงสรวงเสื่อบ้านเสื่อเมือง พิธีสู้ขวัญ เรียกขวัญ เป็นต้น และบางครั้งก็นำเอาความเชื่อดั้งเดิมไปผสมผสานกับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น มีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปร่วมสวดมนต์

ในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม ด้วยความนับถือศาสนาพุทธ ชาวไท ลื้อชอบอยู่กับแบบเงียบสงบ ไม่ชอบวุ่นวายทะเลาะกัน การที่เลือกคู่ชีวิต ส่วนมาก เป็นลูกเลือกเอง พ่อแม่เป็นผู้ใหญ่ที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่ลูก และลูกเป็นคนตัดสินใจจะใช้ชีวิตคู่กับใคร เมื่อได้ทำพิธีการแต่งงานแล้วถือว่าทั้งสองยอมเกิด สิทธิและหน้าที่ต่อกัน แต่การสมรสไม่ได้หมายความว่า คู่สมรสจะครองเรือนอยู่ด้วยกันอย่างยั่งยืนตลอดไป การที่คู่สมรสจะเป็นคู่ชีวิตกันได้อย่างยั่งยืนและยาวนานนั้น ต้องมีหลักธรรมอันใดอันหนึ่งเป็นพื้นฐานอันมั่นคง ที่จะทำให้อยู่ครองกันได้อย่างยืดยาว

สภาพในปัจจุบันของเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา คือ เมื่อมีความเจริญเข้ามา ปัญหาบางอย่างก็ตามมาเกิดขึ้นในครอบครัว เช่น การอยู่ร่วมกันของ คู่ครองในเขตสิบสองปันนา คู่สมรสอาจจะต้องการแยกกันอยู่ชั่วคราว หรืออาจต้องหย่าร้างกัน การแยกกันอยู่ และการยอมรับการหย่าร้างในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ไม่ใช่เรื่องน่าอับอายเหมือนสมัยก่อน เนื่องจากได้รับอิทธิพล จากสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้แบบแผนการสมรสของสังคมสมัยใหม่เปลี่ยนเป็น “การแต่งงานแบบเปิด” ซึ่งหนุ่มสาวไม่มีพันธะต่อกันและมีอิสระมาก การแต่งงาน เปิดจึงเป็นวิถีชีวิตคู่ที่นิยมกันแพร่หลายในหมู่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคู่ครองเรือนแบบใหม่ที่ยังใช้หลักธรรมเป็นแก่นบางส่วนดำเนินไปด้วย จากการสังเกตการใช้ชีวิตคู่ของคนในพื้นที่สิบสองปันนา ปัญหาหลักของ ครอบครัวคือความอดทนน้อย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าครอบครัว เมื่อเกิดปัญหาเล็กน้อยก็อารมณ์เสียใส่กัน ทำให้ปัญหาอื่นเกิดขึ้นตามมา เช่นเมื่อไม่พอใจกับเรื่องเล็กน้อยในครอบครัวและไม่ยอมอดทนก็หนีออกไปเกี่ยวกับเพื่อน หรือบางคนก็เป่มีเมียน้อย การเสียสละเพื่อครอบครัวยิ่งน้อยลงเมื่อเคยชินกับหนี ปัญหาครอบครัวเพื่อความสุขส่วนตัวก็จะโหกโหกเรื่อยๆ จนทำให้ครอบครัวแตกแยก

จากปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมของเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาเรียนรู้ หลักธรรมทั้ง 4 ข้อ และได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตน นำประโยชน์ที่มีต่อชีวิตประจำวันมาเป็นแบบอย่างอันดีต่อคนข้างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนา วัฒนธรรมและลดปัญหาการอยู่ร่วมกันของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิด คือ การศึกษาการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา หมู่บ้านเจียงฮ่า จะนำมาสู่การตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน รวมถึงการศึกษาประโยชน์และข้อเสนอแนะที่มีต่อหลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

2.2 เพื่อศึกษาประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ออกแบบการศึกษาวิจัยจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในรอบของ สถานภาพ อายุ อาชีพ รายได้ รวมถึงศึกษาตำรา เอกสารของทางราชการ แนวคิดของบุคคลต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยรวม 1) การศึกษาเอกสาร (รวมถึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสภาพปัจจุบันของชุมชนไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ่า และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักฆราวาสธรรม และ 2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบเจาะจง ดำเนินการศึกษาโดยการกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการงานวิจัย ได้แก่ สัมภาษณ์การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน สัมภาษณ์ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน และสัมภาษณ์ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้แก่ ประชากรผู้ที่จดทะเบียนสมรสกับผู้ที่หย่าร้าง ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเจียงฮ่า สิบสองปันนา ผู้วิจัยได้จัดแบ่งตามเวลาการใช้ชีวิตคู่ อายุ และอาชีพออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี ผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี และผู้ที่หย่าร้าง เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จากตัวเลขสถิติของหน่วยรัฐบาลในอำเภอ ประชากรผู้ที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายในหมู่บ้านเจียงฮ่า มีจำนวน 396 คู่ และ ผู้ที่หย่าร้าง จำนวน 69 คน จากจำนวน

ตัวเลขผู้ที่จุดทะเบียนสมรสได้ทราบถึงผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี จำนวน 298 คู่ และ ผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี จำนวน 18 คู่

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามทฤษฎีการสุ่มตัวอย่างแบบที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างที่ไม่สามารถกำหนดและประมาณโอกาสที่แต่ละหน่วยของประชากร โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายในอัตราส่วน 10% ของประชากรกลุ่มผู้ที่จดทะเบียนสมรสในหมู่บ้าน จำนวน 396 คู่ ซึ่งได้กลุ่มเป้าหมาย 40 หน่วย ก่อนที่จะคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้สังเกตและถามผู้ครองเรือนทั่วไปในหมู่บ้านเรื่องเกี่ยวกับการครองเรือน เพื่อได้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงในการวิจัยครั้งนี้ และเพื่อความสะดวกและประสิทธิภาพในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งกลุ่มเป้าหมายดังนี้ 1) กลุ่มตัวอย่างผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี จำนวน 8 คู่ 2) กลุ่มตัวอย่างผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี จำนวน 24 คู่ และ 3) กลุ่มตัวอย่างผู้ที่หย่าร้าง จำนวน 8 คน

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัยและการนิยามศัพท์ปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

1.2 ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย จำนวน 3 ท่าน คือ

1.2.1 ดร.พระครูสมุทรโชติ จิระธมโม, อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

1.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โพน นามณี อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

1.2.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี กรรมการวิทยาเขต ล้านนา

1.3 นำร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและเสนอแนะ ไปแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

1.4 นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ตามจากผู้เชี่ยวชาญแนะนำและแก้ไขแล้วเสนอ ต่อที่ปรึกษาในการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนพิจารณาถึงความเหมาะสมทั่วไปของ เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยให้ครอบคลุมถึงรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง

1.5 นำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยวิจัยอาศัยตัวเองเป็น เครื่องมือหลักในการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงแก่นและ สาระในเรื่องที่วิจัยอย่างแท้จริง โดยเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งตั้งคำถาม ที่มุ่งให้ได้คำตอบตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มากที่สุด เพื่อรวบรวมผลการ สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง ใช้ 3 วิธีการ ผสมผสานกัน ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนแรก คือ การสัมภาษณ์แบบทำความรู้จัก คู่กันแบบชาวบ้านคุยทั่ว ๆ ไป และนัดเวลา สัมภาษณ์แบบจริงจังอีกครั้ง และครั้งสุดท้ายไปพบแบบไม่ได้บอกล่วงหน้า เพื่อดู อากัปกริยาท่าทางของผู้ให้ข้อมูล 2) การสังเกตการณ์ เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยร่วมกับ แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อเฝ้าดูอากัปกริยาท่าทาง ของผู้ให้ข้อมูลว่า เป็นผู้ได้รับผลกระทบจริงหรือไม่ โดยจะสังเกตควบคู่ไปกับท่วงทำนองการพูด การ โต้ตอบข้อซักถามอย่างผู้มีความรู้และประสบการณ์ มีความน่าเชื่อถือ จริงใจ ตอบ ข้อมูลสมเหตุสมผลสอดคล้องข้อเท็จจริง สามารถโยนโยเสริมหรือหักล้างกับข้อมูล

ของผู้ให้ข้อมูลคนอื่นหรือจากเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ รวมถึงสังเกต
ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นตาม
วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยจากกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
ประยุกต์ใช้หลักทวาราสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ โดยใช้เครื่องมือ
แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง ที่เกี่ยวกับประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลัก
ทวาราสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ ตลอดจนถึงข้อเสนอแนะในการ
ประยุกต์ใช้หลักทวาราสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผน
ปฏิบัติไว้ดังนี้

2.1.1 มีหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแนบเอกสารที่
เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงไปยังกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เตรียมตัวและ
กำหนดเวลาในการให้สัมภาษณ์

2.1.2 ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลตามวันและเวลาที่กำหนด
ไว้ พร้อมเตรียมอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก
 เป็นต้น

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่
รวบรวมข้อมูลไว้แล้ว หรือหน่วยงานได้ทำการเก็บรวบรวมหรือเรียบเรียงไว้
เรียบร้อยแล้ว ได้แก่ เอกสาร รัฐธรรมนูญงานวิจัย รายงานการวิจัย หนังสือ
วิชาการ บทความวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ ตำรา สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีการบันทึก
ไว้แล้ว รวมทั้งการค้นคว้าจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี ผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี และผู้ที่หย่าร้าง เก็บข้อมูลด้วยตนเองแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มตั้งแตอยู่ในสนามที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการแยกแยะเหตุการณ์ออกว่าเป็นใคร อย่างไร ทำไม เพราะอะไร มีความหมายว่าอย่างไร ทำการจดบันทึกแบบนี้ไปเรื่อย ๆ พร้อมกับทำการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไปไม่ได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด มีการวิเคราะห์ย้อนกลับไปกลับมาหลายครั้งจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ต้องการศึกษาจนครบถ้วนสมบูรณ์ โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ออกมาในรูปเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังต่อไปนี้

3.1 การประยุกต์ใช้หลักธรรมาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

3.2 ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักธรรมาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

3.3 ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักธรรมาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

4. ผลการวิจัย

4.1 การประยุกต์ใช้หลักธรรมาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ

1) ด้านสัจจะ

สัจจะคือความจริงใจ ความซื่อสัตย์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี แม้ไม่ค่อยมีประสบการณ์การใช้ชีวิตคู่ แต่ก็

ถือเอาหลักสัจจะ คือความจริงใจ ความซื่อสัตย์ เป็นแก่นหลักในการครองเรือน กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี ได้นำหลักความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ไปใช้ในการครองเรือนอย่างชัดเจน ด้วยตามคำสั่งสอนของคนแก่ หรือตามหลักพุทธธรรม ส่วนผู้ที่หย่าร้าง จากการสัมภาษณ์เห็นได้ชัดว่า เหตุการณ์ที่ทำให้หย่าร้าง คือขาดความจริงใจ ความซื่อสัตย์ต่อกัน

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ การนำหลักความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ไปใช้ในการครองเรือนของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ประยุกต์ใช้ความซื่อสัตย์ ความจริงใจในการครองเรือน เช่น ไม่พูดโกหก มีอะไรพูดตรง ๆ ไม่นำเรื่องนอกบ้านมาเป็นปัญหาในบ้าน และไม่เอาเรื่องที่ไม่ดีในบ้านไปพูดนอกบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมข้อสัจจะ ส่วนกลุ่มเป้าหมายผู้ที่หย่าร้าง ก็มีความเห็นด้วยในการนำหลักสัจจะไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน เหตุผลที่ทำให้หย่าร้างกันคงเว้นเหตุการณ์ที่ขาดสัจจะไม่ได้ เพราะไม่จริงใจต่อกัน ไม่เชื่อมั่นกัน อยู่ด้วยความสงสัย สุดท้ายก็ทำให้เกิดการหย่าร้าง

2) ด้านทมะ

ทมะคือ การฝึกตน การข่มใจ การควบคุมอารมณ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่เพิ่งเริ่มใช้ชีวิตคู่ แต่ก็รู้ว่าการดำเนินชีวิตคู่ต้องควบคุมอารมณ์ของตน ไม่ใช่อารมณ์แรงใส่กัน เมื่อเกิดความไม่พอใจหรือไม่สบายใจ ส่วนมากจะเลือกใช้วิธีการเดินหนี หรือเงียบ ให้เวลาใจเย็นลงก่อน ส่วนกลุ่มผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการครองเรือน เมื่อเกิดปัญหาในบ้าน แต่และคนอาจจะใช้วิธีการแก้ไขไม่เหมือนกัน แต่หลัก ๆ ก็ต้องข่มใจ ฝึกฝนตนเอง และควบคุมอารมณ์ ให้เรื่องใหญ่เป็นเรื่องเล็ก เรื่องเล็กก็จะหายไปไม่ยาก จากการสัมภาษณ์ผู้ที่หย่าร้าง เมื่อกล่าวถึงการนำหลักการข่มใจ ก็เห็นด้วยว่าการควบคุมอารมณ์ในการครองเรือน สามารถช่วยแก้ปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นในครอบครัว บางคนบอกว่า เพราะไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ ไม่

เคยข่มใจตนเองจึงทำให้ครอบครัวแตกแยก ฉะนั้นชีวิตคู่ต้องรู้จักฝึกฝนปรับปรุงตนเอง แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัย และอภัยภัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้

3) ด้านขันติ

ขันติคือความอดทน จากการสัมภาษณ์ การนำหลักความอดทนไปใช้ในการครองเรือนของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า สรุปได้ว่า ผู้ครองเรือน ส่วนมากนำหลักความอดทนไปใช้ในการครองเรือน ดำเนินชีวิตคู่ด้วยความอดทนอดกลั้น อดทนต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย และอดทนต่อความลำบากตรากตรำและเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพเป็นต้น มีสติอดกลั้น คิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส ชีวิตการครองเรือนขาดหลักความอดทนไม่ได้ ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ

4) ด้านจาคะ

จาคะคือการเสียสละ จากการสัมภาษณ์ การนำหลักการเสียสละ ไปใช้ในการครองเรือนของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี ส่วนมากดำเนินชีวิตครองเรือนตามคำสอนของผู้ใหญ่ เช่น การใช้ชีวิตคู่ต้องไม่โกหกกัน ไปไหนต้องบอก มีปัญหาอะไรก็ปรึกษากัน ช่วยกันแก้ไข เมื่อเจอเรื่องหนักใจก็ต้องอดทน ต้องอดทนทำงานและต้องช่วยเหลือกันดูแลและเลี้ยงดูครอบครัวให้ดี ไม่ทะเลาะกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งสามีและภรรยา เป็นต้น โดยที่เมื่อพิจารณาคำสอนเรื่องการครองเรือนจากผู้ใหญ่นั้นเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับหลักขรวาธรรมอย่างยิ่ง จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี เป็นกลุ่มที่เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานในการครองเรือน ส่วนมากก็ใช้ชีวิตการครองเรือนตามคำสั่งสอนที่ได้รับมาจากผู้ใหญ่ และนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักขรวาธรรม ส่วน

กลุ่มเป้าหมายผู้ที่หย่าร้าง เป็นกลุ่มที่นำหลักธรรมการครองเรือนไปประยุกต์น้อยที่สุด จากข้อมูลการศึกษา พบว่าส่วนมากไม่มีความอดทนในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน หรือไม่ยอมเสียสละในการครองเรือน เป็นต้น

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายในหมู่บ้านเจียงฮ้าส่วนมากนำหลักความเสียสละไปใช้ในการครองเรือน เพื่อให้ครอบครัวของตนเจริญก้าวหน้าด้วยความสุข ส่วนมากเป็นคนมีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เข้าวัดทำบุญ จึงทำให้ชีวิตครอบครัวยืดยาว บางคนตัดกรรมสิทธิ์ของตน ความยึดถือของตนเพื่อผู้อื่นที่อยู่ร่วมกัน ซึ่งตรงกับหลักความเสียสละคือ หลักธรรมจาคะ เป็นคุณธรรมสอนให้เป็นคนมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ต้องการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เป็นคนชอบให้ ชอบแบ่งปันคิดถึงคนอื่นมากกว่าตนเอง

4.2 ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ

1) ด้านสัจจะ

จากการสัมภาษณ์ ประโยชน์ของความจริงใจ ความซื่อสัตย์ และการนำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเจียงฮ้า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า หลักสัจจะ ทำให้เป็นคนรักษาคำพูด ยึดมั่นในสัจจะ ซื่อสัตย์ ย่อมสามารถจะปฏิบัติหน้าที่อย่างได้ผลทันเวลา และประสบความสำเร็จทั้งชีวิตครอบครัว การดำรงชีวิต กระทั่งผลของการทำงานก็จะประสบความสำเร็จ เป็นคนมีความรับผิดชอบ เป็นคนหนักแน่น มั่นคง มีคนเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและเกรงใจ มีคนรักใคร่นิยม พบเจอกับรักแท้และมีเกียรติยศชื่อเสียง ชีวิตและหน้าที่การงานมีความเจริญก้าวหน้า และสามารถนำผลประโยชน์นี้ไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนได้ จะทำให้ครอบครัวมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า และมีอิทธิพลที่ดีต่อเพื่อนบ้านและคนรอบข้าง และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน

2) ด้านทมะ

จากการสัมภาษณ์ ประโยชน์ของการข่มใจ การควบคุมอารมณ์ และการนำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน เรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า การข่มใจ การควบคุมอารมณ์ทำให้คนเรายู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะกัน รู้จักใช้สติข่มใจไม่หลงไปในทางเสื่อมเสียและทางที่ทำลายความเป็นปกติ ทำให้เป็นคนรักการฝึกฝนตนเอง มีความสามารถในการทำงาน ไม่มีศัตรู ไม่มีความแค้นกับใคร สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิด หรือหลงไปในทางที่ผิดได้ สามารถตั้งตัวได้ มีสมอบติที่มีปัญญา เป็นเลิศ มีใจที่สงบสุขได้ นำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน จะทำให้ครอบครัวมีความสุข ครอบครัวพัฒนาก้าวหน้าได้ดี คู่ครองเรารู้จักให้เกรดให้อภัยซึ่งกันละกัน และผู้ที่เป็นพ่อแม่ก็สามารถนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกแก่หลาน

3) ด้านขันติ

จากการสัมภาษณ์ ประโยชน์ของความอดทนและการนำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า เมื่อปฏิบัติตามหลักขันติ จะทำให้หลีกเลี่ยงความเสื่อมจากเหตุต่าง ๆ เพราะมีจิตใจเข้มแข็งอดทน อดกลั้น ไม่มัวเมากับสิ่งเย้ายวน เป็นหลักประกันในการสร้างฐานะและชีวิต ทำให้อุดหนุนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ได้ ทำงานได้ดีเป็นที่พึ่งและหลักในครอบครัวได้ เป็นที่พึ่งให้คนอื่นที่เดือดร้อนได้ ทำให้ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่ว และทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ เป็นต้น

4) ด้านจาคะ

จากการสัมภาษณ์ ประโยชน์ของการเสียสละและการนำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี เพิ่งเริ่มใช้ชีวิตคู่ไม่นาน แม้จะได้ดำเนินชีวิต

ตามหลักคำสอนหรือหลักขรรวาศธรรม แต่บางคนอาจยังไม่ทันเห็นผลประโยชน์ที่มีต่อชีวิต ก็เลยบอกไม่ถูกประโยชน์ของหลักขรรวาศธรรมเป็นอย่างไรบ้าง บางคนก็บอกว่ามีประโยชน์มาก ทำให้ครอบครัวมีความสุข กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี เป็นกลุ่มที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการใช้ชีวิตคู่และได้รับผลประโยชน์ต่อชีวิตมานาน เป็นกลุ่มที่รู้จักหลักธรรมและประโยชน์ของหลักธรรมมากที่สุด สวนกลุ่มเป้าหมายผู้ที่หย่าร้าง เป็นกลุ่มที่ได้รับคำสอจักผู้ใหญ่แต่ไม่ค่อยประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พุดถึงประโยชน์ของหลักขรรวาศธรรม ส่วนมากบอกว่ามีประโยชน์ แต่ตนเองไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการเสียสละเป็นสิ่งสำคัญต่อครอบครัว การเสียสละทำให้เรามีความสุข ทำให้ครอบครัวสามารถอยู่ด้วยกันได้ ทำให้สังคมมีความสุข มีเพื่อนดี ๆ รอบตัว จิตใจมีความสุข เมื่อปฏิบัติตามหลักการเสียสละ ครอบครัวจะมีความสุขความเจริญ ความสามัคคี

4.3 ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักขรรวาศธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อ

1) ด้านสัจจะ

จากการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะการนำหลักความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ไปใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่าสัจจะเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน เราควรนำหลักสัจจะไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนและหน้าที่การงานที่ต้องทำ จริงต่อวาจากรักษาคำพูดไม่พูดโกหก ไม่ว่าต่อคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน หรือบุคคลใดที่ได้ร่วมงานกัน ต้องพูดจริงทำจริง ถือหลักสัจจะเป็นหลักการดำเนินชีวิตและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกแก่หลาน และคนข้างๆ ของเรา จึงสามารถนำชีวิตไปถึงความสุขได้

2) ด้านทมะ

จากการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะการนำหลักการข่มใจ การควบคุมอารมณ์ ไปใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่าการฝึกฝนตนเอง อดกลั้น ฝึกฝนอบรมจิตใจ ทำให้เข้มแข็งมากขึ้น ฝึกข่มความรู้สึกเพื่อให้พร้อมับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ต้องข่มใจไม่ให้แสดงอาการหวาดหวั่น และต้องสำรวมกาย วาจา ใจไม่ให้หลงไปกับกิเลส รู้จักใช้สติ เพื่อข่มความรู้สึกที่ไม่ดีไว้ ก่อนนอนและตอนเช้าก็สวดมนต์

3) ด้านขันติ

จากการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะการนำหลักความอดทน ไปใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า การครองเรือนที่ดีต้องอดทนได้เสมอ ต้องมีใจเข้มแข็งหนักแน่น ควบคุมอารมณ์ให้ได้ เข้าใจซึ่งกันและกัน อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่แสดงอาการอ่อนแอ อดทนต่อหน้าที่การงาน ชีวิตคู่ครองจะได้ไปด้วยกันจนแก่เฒ่า ครอบครัวจะมีความสุขและเจริญก้าวหน้าได้ดี

4) ด้านจาคะ

จากการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะ การนำหลักเสียสละ ไปใช้ในการครองเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า ในการครองเรือนนั้นต้องเสียสละตั้งใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตนเพื่อคนข้างๆ ของเราให้ได้ ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ทำใจให้กว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น ยึดถือหลักธรรมคำสอน เข้าวัดทำบุญบ้าง ทำดีเสมอต้นเสมอปลาย จะทำอะไรก็ควรคำนึงถึงครอบครัวเป็นหลัก

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การประยุกต์ใช้หลักขรวาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

จากผลการวิจัย การประยุกต์ใช้หลักขรวาธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่ากลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี และกลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานมากกว่า 10 ปี ส่วนมากได้นำหลักขรวาธรรม 4 ไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน แต่กลุ่มผู้ที่ย่าร้างได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนเป็นบางข้อ

สรุปได้ว่า ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาส่วนมากได้นำหลักความจริงใจ ความซื่อสัตย์ หลักการข่มใจ การควบคุมอารมณ์ หลักความอดทน และหลักการเสียสละไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน แม้ว่าบางส่วนไม่รู้จักหลักความจริงใจ ความซื่อสัตย์ หลักการข่มใจ การควบคุมอารมณ์ หลักความอดทน และหลักการเสียสละก็คือหลักขรวาธรรม 4 แต่ก็นำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนกันตามประเพณีโบราณ และได้นำไปสอนให้แก่ลูกหลานด้วย ส่วนมากได้นำหลักจะจะไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนเกี่ยวกับเรื่องความรัก ซึ่งถูกสอนมาแต่โบราณว่ารักกันต้องมีความซื่อสัจ ความจริงใจต่อกัน และนำไปประยุกต์ใช้การอยู่ร่วมกันในสังคม และในเรื่องการค้าขายกับหน้าที่การงานด้วย ส่วนหลัก ทมะ ส่วนมากได้นำไปเป็นหลักการฝึกฝนตนเอง ไม่ให้ตนเองตกเป็นทาสของอารมณ์ เป็นหลักเตือนใจ และนำเป็นหลักปรับนิสัยและอภัยภัยของตน หลักขันติ ส่วนมากนำไปประยุกต์ในการครองเรือนในหลายด้าน เช่นทนต่อข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การทนเรื่องเศรษฐกิจ การทนต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมทบ ธิรปญโญ (รุ่งมิตรจรัสแสง) (2554, น. 43) เรื่อง ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักขรวาธรรม 4: กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่พบว่าขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความ

ร้ายแรงทั้งหลายชีวิตของผู้อยู่ร่วมกัน นอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรมและความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้ว บางรายอาจจะมีเหตุลวงเกินรุนแรง แสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งอาจจะเป็น ถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องรู้จักอดกลั้น ระงับใจไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป ความร้ายจึง จะระงับลงไป ในด้านจาคะ ส่วนมากได้นำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรหลาน คนที่เพิ่งแต่งงานใหม่ยังไม่มีลูกก็นำไปประยุกต์ใช้ในด้าน เศรษฐกิจครอบครัว

ด้วยเหตุวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมที่สืบทอดตั้งแต่โบราณ ชาวไทลื้อ มักใช้ชีวิตด้วยความสงบ และส่วนมากเป็นผู้คนที่มีความใจ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันด้วยความจริงใจ เหมือนกับงานวิจัยของ ดร. มิ่งกมล หงษ์สงวงศ์ (2557, น. 11) เรื่อง ไทลื้อ : วิถีชีวิตและอัตลักษณ์วัฒนธรรม ได้เขียนไว้ว่า ชาวไทลื้อไม่ชอบ ความรุนแรง รักสงบ จิตใจเยือกเย็นสุขุม ซื่อสัตย์ สุจริต มุ่งมั่น ขยันอดทน มีความ หมั่นเพียร อ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนหวาน เคารพนับถือพ่อแม่ ผู้มีอาวุโส ปู่ย่า ตา ทวด บรรพบุรุษซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น สรุปความได้ว่า ชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนมากได้ประยุกต์ใช้หลักขรวาสาธรรมในการครองเรือน

5.2 ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักขรวาสาธรรมในการครองเรือนของชาว ไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

จากผลการวิจัย ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักขรวาสาธรรมในการ ครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐ ประชาชนจีน พบว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ที่แต่งงานไม่เกิน 2 ปี กับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่ แต่งงานมากกว่า 10 ปี ส่วนมากได้นำหลักขรวาสาธรรม 4 ไปประยุกต์ใช้ในการ

ครองเรือน และได้รับผลประโยชน์อย่างแน่ชัด แต่กลุ่มผู้ที่หย่าร้างได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนเป็นบางข้อ และส่วนมากได้เห็นหรือได้ยินประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนจากเพื่อนบ้าน และพยายามนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปในการดำเนินชีวิต

แม้ว่ากลุ่มผู้ที่หย่าร้างส่วนมากไม่ได้นำหลักฆราวาสธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน แต่ก็ได้เห็นประโยชน์ของหลักธรรมที่ส่งต่อแก่ครอบครัวเพื่อนบ้านของตนอย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้สรุปจากข้อความสัมภาษณ์ว่า ประโยชน์ของสังฆะที่มีต่อการครองเรือนได้แก่ ทำให้รู้จักให้เกียรติ ให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่ตกอยู่ในความสงสัยและเข้าใจกัน และทำให้ชีวิตไม่บิดเบือนไปจากความดี ประโยชน์ของทมะ ทำให้เป็นคนมีความอดทนอดกลั้น รู้จักควบคุมอารมณ์คุมสติ ผู้ที่หย่าร้างบางคนไม่ได้นำหลักการข่มใจไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน สุดท้ายก็ทำให้ครอบครัวแตกแยก ประโยชน์ของขันติ ทำให้ทนนิสัยกันได้ รู้จักอภัยซึ่งกันและกัน ไม่เอาแต่ใจตัวเอง และมีสติปัญญาในการตัดสินใจ กลุ่มผู้ที่หย่าร้างส่วนมากบอกว่าหย่าร้างเพราะขาดสติตอนเจอปัญหา แต่ก็รู้จักและเห็นด้วยประโยชน์ของหลักธรรมเพียงแต่ว่าไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนได้ทั้งหมด ประโยชน์ของจาคะ ทำให้เป็นคนมีน้ำใจ ไม่ตระหนี่รู้จักแบ่งปัน ทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ครอบครัวมีความสุข

จากการสรุปความดังกล่าว ประโยชน์ของการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือน ด้านสังฆะ ทำให้เราเป็นคนมีความรับผิดชอบ มีคนเคารพนับถือ พบเจอรักแท้ ทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าได้ดี ด้านทมะ ทำให้เราสามารถควบคุมตัวเองได้ไม่หลงในทางผิดหรือทำผิด ผิดฝนตนเอง มีความสามารถในการทำงาน เป็นคนมีสติปัญญา ควบคุมอารมณ์จิตใจที่สงบสุข ด้านขันติ ทำให้เราเป็นคนมีความอดทน ไม่มีเรื่องทะเลาะกับคนอื่น อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นที่พึงของครอบครัวได้ ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ด้านจาคะ ทำให้เราเป็น

คนมีน้ำใจ มีอารมณ์ผ่องใส ข้อมูลสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของการดำเนินชีวิตคู่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิลก บุญอิมและพระอธิการสุชาติ จันทสโร (สายโรจน์) (2561, น.348) เรื่องฆราวาสธรรม 4: สูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีพุทธ พบว่า การมีสัจจะ ทำให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ หนักแน่นมั่นคง การมีทมะ ทำให้เป็นคนรักการฝึกฝนตนเอง มีความสามารถในการทำงาน ไม่มีศัตรูไม่มีความแค้นกับใคร สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดหรือหลงไปในทางที่ผิดได้ การมีขันติทำให้ทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ได้ ทำงานได้ดี เป็นที่พึ่งและเป็นหลักในครอบครัวได้ เป็นที่พึ่งให้คนอื่นที่เดือดร้อนได้ และการมีจาคะทำให้มีอารมณ์ผ่องใสติดตัว มีนิสัยสละแก่ผู้อื่น รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ทำให้ตนเองปลอดภัย คนอื่นนับหน้าถือตา ครอบครัวและสังคมเป็นสุข มีเพื่อนดี ๆ รอบตัว จิตใจมีความสุข ช่วยชำระล้างจิตใจที่สกปรกเห็นแก่ตัว ทำให้คนรักเรามากขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

จากผลการวิจัย ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า แม้ว่าเวลาและประสบการณ์การครองเรือนไม่เท่ากัน แต่ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการครองเรือน แต่ละกลุ่มได้สรุปข้อเสนอแนะในการนำหลักฆราวาสธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือนดังต่อไปนี้

สรุปจากข้อมูลดังกล่าว ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมในการครองเรือนได้แก่ ด้านสัจจะ ต้องจริงต่อหน้าที่การงานที่ต้องทำ จริงต่อวาจารักษาคำพูดไม่พูดโกหก ไม่ว่าต่อคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน หรือบุคคลใดที่ได้ร่วมงานกัน ด้านทมะ ต้องฝึกฝนอบรมจิตใจ ฝึกข่มความรู้สึกเพื่อให้พร้อมกับ

สถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ต้องข่มใจไม่ให้แสดงอาการหวาดหวั่น และต้องสำรวมกาย วาจา ใจไม่ให้หลงไปกับกิเลส รู้จักใช้สติ เพื่อข่มความรู้สึกที่ไม่ดีไว้ ด้านขันติ ต้องมีใจเข้มแข็งหนักแน่น ควบคุมอารมณ์ให้ได้ เข้าใจซึ่งกันและกัน อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่แสดงอาการอ่อนแอ อดทนต่อหน้าที่การงาน ด้านจาคะ เสียสละตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตนเพื่อคนข้างของเราให้ได้ ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ทำใจให้กว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาศาสนพงษ์ โศกแก้ว (2551, น. 38) เรื่อง การใช้หลักขรവാสธรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า หลักขรവാสธรรม เป็นเครื่องมือหรือเป็นหลักธรรมกำกับพัฒนาชีวิตมนุษย์ที่เป็นขรवासหรือผู้ครองเรือนให้สูงค่าขึ้น ซึ่งประกอบด้วยความประพฤติ 4 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความจริงใจ การข่มใจ การควบคุมจิตใจตนเอง ความอดทน มุ่งมั่นในการทำงาน และการเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการปฏิบัติตามขรवासธรรม 4 ประการนี้จะเป็นอานิสงส์ให้เกิดความสุข ความเอื้ออาทร ความสมานฉันท์ของบุคคลในสังคมได้ในที่สุด

6. บทสรุป องค์ความรู้และนวัตกรรม

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รู้ถึงชีวิตการครองเรือนของชาวไทลื้อในสิบสองปันนามากขึ้น รู้ถึงความแตกต่างการใช้ชีวิตของคนแก่คนเฒ่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งคนแก่คนเฒ่าจะดำเนินชีวิตคู่ตามประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ และพยายามเข้าใจวิถีการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ ส่วนคนรุ่นใหม่ แม้ว่าได้อยู่ในบ่อการครองเรือนตามประเพณีวัฒนธรรมตั้งแต่เด็ก แต่เมื่อเข้าถึงยุคสังคมใหม่ที่เกิดการนวัตกรรมมาหลายครั้ง ก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ทันที ซึ่งทำให้วิธีการครองเรือนของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาเกิดความแตกต่างกันระหว่างผู้สูงอายุและคนหนุ่ม และทำให้ชีวิตของคนรุ่นหนุ่มค่อย ๆ เข้าถึงชาวอื่น อีกไม่นานวัฒนธรรมของชาวไทลื้ออาจจะสูญหายไปตามการพัฒนาของสังคมจีน จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทราบถึง แม้ว่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมใหม่ ผู้ครองเรือนส่วนมากยังนำหลักคำสอนของผู้ใหญ่ที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักขรราวาสธรรม และผู้ครองเรือนรุ่นใหม่ได้ครองเรือนตามประเพณีวัฒนธรรมและพยายามทำให้เข้าถึงสังคมสมัยใหม่ไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน ในอนาคตอาจเกิดวิธีการครองเรือนใหม่ ทั้งสอดคล้องกับหลักขรราวาสธรรมและเข้ากับสังคมใหม่ได้

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รู้ถึงหลักขรราวาสธรรมเป็นอย่างดี รวมทั้งรู้ความหมายและประโยชน์ที่สามารถมีต่อชีวิตประจำวันเมื่อนำไปประยุกต์ใช้ รู้จักหลักขรราวาสธรรม หมายถึงธรรมสำหรับผู้ครองเรือน มี 4 ประการ คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน 2) ทมะ ความอดกลั้นข่มใจ 3) ขันติ ความอดทน 4) จาคะ ความเสียสละ รู้ว่า ขรราวาสธรรมเป็นธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญและความสงบเย็นแก่ผู้ปฏิบัติตาม เป็นธรรมที่จะนำพาครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข นำพาให้ชีวิตการครองเรือนเป็นไปด้วยความราบรื่น อยู่กันยืดยาวตลอดไป โดยไม่แตกร้าง ไม่เกิดความกินแหนงระแวงกัน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในอนาคต และเป็นแบบอย่างอันดีแก่คนรอบข้างได้ นอกจากนี้รู้จักหลักขรราวาสธรรม ผู้วิจัยยังได้รู้จักหลักพุทธศาสนามากขึ้น และทำให้รู้ว่าชาวไทลื้อในสิบสองปันน่านับถือพระพุทธศาสนาด้วยความจริงใจ และนำหลักธรรมพุทธศาสนาไปเป็นแนวชี้นำในการดำเนินชีวิต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ผลการวิจัยที่ให้เห็นถึงข้อบกพร่องให้การครองเรือน ควรนำมาพิจารณาและแก้ไขปัญหตามหลักฆราวาสธรรม เพื่อให้ครอบครัวและสังคมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2) ผลการวิจัยอันสามารถดำรงชีวิตการครองเรือนได้ยาวนานและมีความสุขความเจริญ ก็ควรเก็บไว้เป็นแบบอย่างอันดีแก่ลูกหลานและคนรุ่นใหม่

3) ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้เห็นถึงตรงกันข้ามของการนำหลักฆราวาสธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองเรือน ซึ่งสามารถเป็นข้อเตือนในการครองเรือนได้

4) ผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้สามารถนำไปเป็นผลการเปรียบเทียบต่อการวิจัยครั้งต่อไปได้

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการครองเรือนให้มากกว่าปัจจุบัน

2) ควรสอนให้ลูกหลานเข้าวัดทำบุญตามวัฒนธรรมประเพณีไม่ให้ขาด เพื่อให้เกิดการหล่อหลอมจิตใจ ใฝ่ดี ประพฤติตนเป็นคนดีละเว้นต่อการกระทำผิด

3) ควรวิจัยหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาไม่ให้สูญหาย

4) ควรวิจัยวิธีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะต่างๆ ของสังคมและการดำเนินชีวิต

5) ควรวิจัยการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตและคติความเชื่อของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

เอกสารอ้างอิง

- ติลก บุญอิม และ พระอธิการสุชาติ. (2561). ฆราวาสธรรม 4: สูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีพุทธ. *วารสารมหาวิทยาลัยลำปาง*, 7(2), 338-352.
- พระมหาศาสนพงษ์ โศภแก้ว. (2551). การใช้หลักฆราวาสธรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี).
- พระสมทบ ธิรปญโญ (รุ่งมิตร์จรัสแสง). (2554). *ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคาร จังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พุทธทาส อินทปญโญ. (2537). *ฆราวาสธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุภาพใจ.
- มิ่งกมล หงษ์สวงศ์. (2557). ไทลื้อ : วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 1(2), 1-20.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา. (2529). *ยูนิทาน*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

The Roles of Upāsikā Devotee in improvement of Buddhism

ญาณวดี เคลือบมาศ^{1*}, พระครูพิพิศุตตาร², พิสิษฐุ์ โคตรสุโพธิ์³
Yanavadee Kluabmas^{1*}, Ven. Phrakru Piphitsutatorn², Phisit Kotsupho³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่^{1,2,3}
Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2,3}
*Corresponding Author, E-mail: nafon13999@gmail.com

(Received: July 28, 2021 | Revised: November 16, 2021 | Accepted: December 8, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือเพื่อศึกษาบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และเพื่อศึกษาบทบาทอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลจากพระไตรปิฎกเป็นหลักและข้อมูลจากอรรถกถา รวมทั้งเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า อุบาสิกา คือ สตรีผู้เข้ามานั่งใกล้พระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าตรัสให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองตามหลักศาสนาไปพร้อม ๆ ฝึกหัด ฝึกปฏิบัติ และอุบาสก และอุบาสิกา ถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่างก็ตาม แต่พวกเขาสามารถรับผิดชอบและภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี บทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นผู้ถวายทาน เป็นผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานและเผยแผ่พุทธธรรม เป็นต้น ทุกครั้งที่มีการถวายทานก็มักจะมีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยเสมอ เป็นความจริงที่ว่าผู้หญิงในฐานะอุบาสิกาจึงมีคุณูปการ

สำคัญยิ่งในการช่วยบำรุงและประคับประคองพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้สำหรับสตรีโดยทั่วไปจึงทำให้ สตรีทุกชนชั้นวรรณะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแก่อุบาสิกายุคใหม่ที่ เพียบพร้อมไปด้วยวิชาและจรณะ

คำสำคัญ: อุบาสิกา, การอุปถัมภ์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the roles of Upasika (Lay Woman) in improvement of Buddhism during the Buddha's time and to study the present Upasika's roles in improvement of Buddhism. It was mainly utilised source of data from the Tipitaka and the related data from commentaries and other documents.

The result was found that : The term 'Upasika' is represented a woman who sits near the Triple Gem. The Buddha said that she carry out a role to bear the burden of Buddhism and develop herself according to religious principles along with monks, nuns, and upasakas and upasikas. Although there are many physical limitations, but they able to take responsibility and work in Buddhism very well. The role of women in Buddhism is definitively established. Especially in terms of being an offering, remain a meditation practioner and propagating the Buddha Teachings, etc. Every time there is an offering, there is always a practice of Dhamma. It is accurate that women as lay devotees have effectively contributed to the development of Buddhism from the time of the Buddha to the present day. Since Buddhism is open to women in general, women of all castes are equal. They were also the models for the new generation of Lay Women with thier being full of knowledge and conduct.

Keywords: Upāsikā, Improvement, Buddhism

1. บทนำ

บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนาเรียกว่า พุทธสาวก จำแนกเป็นหมู่หรือกลุ่ม เรียกว่า “พุทธบริษัท” มี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มภิกษุ 2) กลุ่มภิกษุณี 3) กลุ่มอุบาสก และ 4) กลุ่มอุบาสิกา ในพุทธบริษัททั้ง 4 กลุ่มนี้ก็ยังแบ่งเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ๆ คือ คือ 1) ฝ่ายบรรพชิต คือกลุ่มนักรบวช มีภิกษุและภิกษุณี 2) ฝ่ายคฤหัสถ์ หรือ ฆราวาส คือ ผู้ครองเรือน ประกอบด้วยอุบาสกและอุบาสิกา พระพุทธเจ้าทรงฝากพระธรรมวินัยหรือพระศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 ดังที่ตรัสไว้ว่า “เมื่อตถาคตปรินิพพานไปแล้ว ถ้าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยยังมีความยำเกรงในพระศาสนาในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในกันและกันนี้แลเป็นเหตุปัจจัยให้สังฆธรรมตั้งมั่นอยู่นาน” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/201/220)

เมื่อกล่าวโดยย่อจากพุทธบริษัท 4 กลุ่มนั้น จะประกอบด้วยบุคคล 2 สถานะ คือมีสถานะเป็นบรรพชิตก็ตามและเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม พุทธบริษัททั้ง 2 ฝ่ายก็ต่างเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา โดยมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน และมีหน้าที่จะต้องเอื้อเพื่อประโยชน์ต่อกันและกัน หน้าที่สำคัญ คือ พุทธบริษัททั้ง 4 ต้องรักษาพระธรรมวินัยดูการมีพระศาสนาไว้เป็นหลักยึด ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่พระองค์จะดับขันธปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ที.ม. (ไทย) 10/216/164)

การที่จะรักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ได้ พุทธบริษัททั้ง 4 ต้องเป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลมในพระธรรมวินัย เป็นพหุสูตร สามารถชี้แจงหลักธรรมแก้ไขข้อกล่าวหาบิดเบือนของฝ่ายตรงกันข้ามได้สามารถปกป้องพระธรรมวินัยได้ หากตรงกันข้ามก็จะไต่มาสารลปกป้องพระศาสนาได้ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับมารผู้ทูลเชิญให้เข้าสู่การปรินิพพานว่า

“เราจะยังไม่ปรินิพพาน トラบเท่าที่ภิกษุทั้งหลาย...ภิกษุณีทั้งหลาย... อุบาสกทั้งหลาย...และอุบาสิกาทั้งหลายผู้เป็นสาวกและสาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบไม่ปฏิบัติตามธรรมเรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอกแสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรบัววาทะที่เกิดขึ้นให้ เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้”(ที.ม. (ไทย) 10/175/123-124)

ในบรรดาพุทธบริษัททั้ง 4 เหล่านี้ อุบาสิกา เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีสถานะและบทบาทสำคัญ รับประทานอุปัฏฐัมภ์คำชู้ และรักษาพระศาสนาไม่ด้อยไปกว่า พุทธบริษัทหมู่อื่น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้สถานภาพเท่าเทียมกันในด้านมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมชั้นสูงสุดได้ เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า สถานภาพของสตรีในสังคมพราหมณ์จะถูกกดให้ต่ำกว่าสถานภาพของบุรุษ ทั้งกีดกันและจำกัดบทบาทลงหลายด้าน โดยเฉพาะบทบาทด้านการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นผู้นำในสังคม หรือผู้นำในครอบครัว ไม่มีโอกาสเงยหน้าอ้าปากได้ แต่หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมา พระพุทธเจ้าได้ยื่นให้โอกาสแก่สตรี โดยให้เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี หรือหากครองเรือนก็ทำหน้าที่เป็นอุบาสิกาเป็นหนึ่งเสาหลักในจุดศตมภ์ที่คำชู้พระศาสนา ด้วยโอกาสและศักยภาพนี้ ทำให้อุบาสิกามีบทบาทในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีใช้เป็นหน้าที่ของอุบาสิกาเพียงเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทั้งอุบาสกและอุบาสิกา คือการเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงและสนับสนุนพระศาสนา โดยเฉพาะอุบาสิกาจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า และตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ...ในการถวายทานไว้ 3 คนด้วยกันคือ นางวิสาขา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปวาสาโกลิยธิดา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกา

ทั้งหลาย ผู้ถวายรสอันประณีต (อง.จตูกก. (ไทย) 21/57/95) และนางสุปปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63) ในฐานะครองสถานภาพของผู้ครองเรือน อุบาสิกาก็สามารถศึกษา และปฏิบัติธรรมในส่วนที่เรียกว่า ธรรมบูชา ที่คู่กับอามิสบูชา พระพุทธเจ้าทรง ตรัสว่า “อานนทฺ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็ตาม ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมเนียม ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าสักการะ เคารพ นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด (ที.ม. (ไทย) 10/199/122) บทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวก ให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่ง สำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะภัตตาหารจากผู้มีจิตศรัทธามาถวาย พุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (ที.ม. (ไทย) 10/307/191) โดยอุบาสิกานั่นเอง

จากที่กล่าวมา อุบาสิกา มีสถานะเท่าเทียมกับอุบาสก หากจะกล่าว ในทางศักยภาพ พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ มีความเสมอกันในด้านการกระทำ คือ ผู้ใดทำดี ย่อมได้รับ ผลดี ผู้ใดทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว ดังปรากฏในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า

“คนบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคน หยาบช้ำ มีมือเปื้อนเลือด ฝึกฝนในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขา จึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาติ นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในทีใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น” (ม.อ. (ไทย) 14/290/350) ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา มีการศึกษาคำ 3 คำ ที่จะให้คำนิยามโดยย่อ คำแรกคือคำว่าบทบาท หมายถึงการแสดงท่าทางตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ ในที่นี้คือบทบาทในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี คำต่อมาคือคำว่า อุบาสิกา หมายถึง สตรีผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย, คนใกล้ชิดพระศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต คำสุดท้ายคือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึง การอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาของพุทธบริษัทในด้านปัจจัยต่างๆ ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้นและแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา

คำว่า “อุบาสิกา” ในพระวินัยปิฎกที่กล่าวไว้ว่า “สตรีที่ได้ชื่อว่า อุบาสิกา ได้แก่ สตรีถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ สตรีที่ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ สตรีที่ถึงพระสงฆ์ว่าสรณะ (วิ.มหา. (ไทย) 1/629/440) หมายความว่า สตรีที่ชื่อว่าอุบาสิกา ได้แก่ผู้ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง (วิ.มหา. (ไทย) 1/636/434) หรือเป็นผู้มอบชีวิตถึงพระรัตนตรัย (วิ.มหา. (ไทย) 1/29/35)

นอกจากที่กล่าวมา การกล่าวถึงคุณสมบัติของอุบาสิกามีปรากฏในที่หลากหลายแห่ง เช่น คุณสมบัติของสตรีผู้ที่จะเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาประเภทนาปายิกา (เทวดาที่สามารถปรารถนาเหตุ 3 อย่างได้ตั้งใจปรารถนา คือ วรรณะ เสียง และความสุข) จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 8 ประการ และคุณธรรมข้อที่ 8 นั้น จะต้องเป็น “อุบาสิกา” คือ ผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งและรักษาศีล 5 ประการ (อง.สตตก. (ไทย) 23/136/272) และสตรีผู้ที่เจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ก็ชื่อว่าเป็นอุบาสิกา (อง.ปญจก. (ไทย) 22/64/92) พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “อานนท์ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่

ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าสักการะ เคารพ นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ ประเสริฐสุด (ที.ม. (ไทย) 10/199/122)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณลักษณะของอุบาสิกาทີติไว้ 5 ประการคือ 1) เป็นผู้มีศรัทธา 2) เป็นผู้มีศีล 3) เป็นผู้ไม่ถ่อมมกคตินขาว่า เชื่อกรรม ไม่เชื่อมกคค 4) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา 5) ทำอุปัการะในศาสนาที่ก่อน (อง.ปญจก. (ไทย) 22/175/184) คุณลักษณะของอุบาสิกาที้ 5 ข้อนี้ มีแนวทางปฏิบัติ อย่างง่าย ๆ สามข้อแรกมุ่งเน้นที่ตัวอุบาสิกาเองที่ควรจะมีศรัทธาในพระรัตนตรัย และมีศีลห้า และประกอบอาชีพสุจริตทั้งไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดศีลธรรมอยู่ อย่างสงบสุข อุบาสิกาเป็นสตรีที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้ามีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระธรรมคำสอนของพระบรม ศาสดาและมีความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพในพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา นอกจากความศรัทธาความเคารพในพระรัตนตรัยแล้ว อุบาสิกาควรปฏิบัติตนให้ เหมาะสม เช่น การรักษาศีล การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงธรรมะที่พระสัมมาสัม พุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเอาไว้ พวกเขาได้ชื่อว่าเป็นอุบาสิกาอย่างแท้จริงนั่นเอง

ดังที่คำว่า อุบาสิกา เป็นภาษาบาลี (อุปาสิกา) ในภาษาพูด ภิกษุเรียก คฤหัสถ์สตรีว่า “สีกา” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า อุบาสิกา ตรงกันข้ามกับคฤหัสถ์ชาย ที่ภิกษุเรียกว่า “ประสก” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า อุบาสก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1385) และคำ อุบาสิกา (อุบาสก) หมายถึง สตรี (บุรุษ) ที่นั่งใกล้พระ รัตนตรัย ดำรงชีวิตอยู่ในคุณสมบัติของผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ถึงสรณะ 3 ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่ระลึก

จะเห็นได้ว่า อุบาสิกา มีความหมาย หลากหลาย ทั้งโดยศัพท์ และโดย ขยายความ แต่เมื่อกล่าวโดยรวม อุบาสิกา หมายถึง สตรีที่มีความศรัทธาเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย อันได้แก่มีความศรัทธา เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีความ ศรัทธา เชื่อมั่น และเคารพในพระธรรม และมีความเลื่อมใส ศรัทธา และเคารพใน

พระสงฆ์ นอกจากความศรัทธา ความเคารพในพระรัตนตรัย อุบาสิกาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสม เช่น การรักษาศีล ปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงธรรมะ

3. บทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีใช่เป็นหน้าที่ของอุบาสกเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ทั้งของอุบาสกและอุบาสิกา คือการเป็นผู้ถวายเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงและสนับสนุนพระศาสนา บทบาทของอุบาสิกาในการบำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า และตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะหลายคน เช่น นางวิสาขา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายนทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปวาสาโกถยิตตา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้ถวายเป็นอาหารรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) และนางสุปปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63)

คำว่า “อุปถัมภ์” มาจากภาษาบาลีว่า อุปตถมภ เป็นคำนาม แปลว่าการค้ำจุน การค้ำชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู คำกริยา ได้แก่ ค้ำจุน ค้ำชู สนับสนุน เลี้ยงดู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 1386)

ส่วนคำว่า “บทบาท” เป็นคำนาม ได้แก่ การทำทำตามบท การรำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 602)

เมื่อรวมเอา 2 คำมาผสมกันได้คำว่า บทบาทในการอุปถัมภ์ ความหมายว่า การทำหน้าที่ในการค้ำชู สนับสนุน บำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย 4 เมื่อนำคำว่า อุบาสิกามาเป็นเจ้าของบทบาท ก็หมายถึง หน้าที่ของอุบาสิกาที่ปฏิบัติในการค้ำชู ค้ำจุน บำรุง พระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบของศาสนา คือ ศาสนบุคคล มีพระศาสดา พระสาวก ศาสนวัตถุ มีอาราม วิหาร ศาสนธรรม คือ

คำสั่งสอน รวมทั้งการสนับสนุนให้ศึกษาและปฏิบัติธรรม และศาสนพิธี หมายถึง การประกอบพิธีทางศาสนา มี ไหว้พระสวดมนต์ ถวายทานเป็นต้น ตัวอย่าง อุบาสิกาชื่อสุชาดา ธิดาของเสนานิกุฎุมพี ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม วันหนึ่งนาง ได้ทำความปรารถนาไว้ ณ ต้นไทรต้นหนึ่งว่า ถ้านางไปมีเหย้าเรือนกะคนที่เสมอกัน แล้วได้บุตรชายในท้องแรกจักทำพิธีกรรมประจำปีและความปรารถนาของนางก็สำเร็จ หลังจากนั้นนางได้ทำข้าวมธุปายาสถวายพร้อมถาดทองคำ แต่พระโพธิสัตว์ทรงปั้นข้าวมธุปายาสออกเป็นก้อนได้ 49 ก้อน แล้วทรงบำเพ็ญเพียร การที่นางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสนั้นนางจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยการถวายข้าวมธุปายาสนั้นเป็นมือที่สำคัญให้อัตภาพของพระโพธิสัตว์แข็งแรง มีพลังที่จะปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุพระโพธิญาณ ภายหลังต่อมา พระศาสดาจึงทรงสถาปนานางอุบาสิกาในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายผู้ถึงสรณะก่อน (ช.อ.ป.อ. (ไทย) 70/1/137-152)

ต่อไปนี้จะได้เสนอบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ โดยนำเสนอผ่านอุบาสิกาตัวอย่างทั้งในสมัยพุทธกาล มีนางวิสาขา นางสุปวาสาโกลิยธิดา นางสุปปิยา และสมัยปัจจุบันในประเทศไทยมีอุบาสิกาที่เป็นตัวอย่าง เช่น คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ยายคุณท้าวแพง และคุณยวรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกาที่บำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองที่พึงจะทำได้ ดังต่อไปนี้

3.1 บทบาทในด้านการสร้างวัดและทำนุบำรุงวัด

ในสมัยพุทธกาล อุบาสิกาสูปวาสา โกลิยธิดา ในการสร้างวัดและการถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาในด้านปัจจัยต่างๆ พระนางได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาครั้งแรก ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์จบแล้ว ก็ดำรงอยู่พระโสดาบัน หลังจากนั้นได้อารธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ใหม่มา

รับภัตตาหารที่บ้าน นางถวายอาหารชื่อว่าให้สิ่งประเสริฐ 5 ประการ พระพุทธองค์เสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เมื่อทรงกระทำอนุโมทนาได้ตรัสพระธรรมเทศนาแก่พระนางสุปวาสาว่า “ดูก่อนสุปวาสา บุคคลผู้ถวายโภชนาหารแก่ภิกษุ (ผู้รับ) ชื่อว่าให้สิ่งอันประเสริฐทั้ง 5 ประการ คือ ให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุขะ ให้พละ และให้ปฏิภาณ” “ดูก่อนสุปวาสะ บุคคลผู้ให้ของเช่นไรก็ย่อมได้ของเช่นนั้น คือ ผู้ให้อายุ ก็ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่ง อายุ ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นต้น เมื่อทรงสถาปนาอุบาสิกาทิ้งหลายในตำแหน่งต่างๆ ก็ได้ทรงสถาปนาพระนางสุปวาสาโกถิตานี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลายในฝ่าย ผู้ถวายของมีรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นสตรีที่มีความสำคัญในการสร้างวัดและการถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา ด้วยปัจจัยต่างๆ ถวายผ้าวัสสิกสาฎก ถวายอาคันตุกภัต ถวายคัมภีรภัต ถวายคิลานภัต ถวายคิลานุปัฏฐากภัต ถวายคิลานเภสัช ถวายจตุรยาคุ แก่พระสงฆ์ และถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์ (วิ.ม. (ไทย) 4/27/32) นางวิสาขาทิเป็นผู้นวนชวยในการถวายปัจจัยแก่ภิกษุสงฆ์ จะเห็นจากการที่นางก่อนจะไปวัดทุกครั้งจะต้องมีสิ่งของติดมือไปด้วย โดยเฉพาะเวลาเช้าจะให้คนใช้ถืออาหารไปถวาย เวลาเย็นก็ให้ถือเภสัช 5 ชนิด (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/290/40) พร้อมด้วยน้ำปานะ 8 อย่าง (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/255-256/378) ไปถวายเป็นประจำ ประกอบกับนางได้ทูลขอพร 8 ประการที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ให้ซึ่งสิ่งเหล่านี้นางมิได้ทูลขอเพื่อตน แต่หากทูลขอเพื่อประชาชนและภิกษุสงฆ์ทั่วไป วันหนึ่ง เมื่อนางมาถึงวัด นางได้ถอดเครื่องประดับมहाลาดาปสาธน์ มอบให้หญิงสาวผู้ติดตามถือไว้ เมื่อเสร็จกิจการฟังธรรมและเยี่ยมเยียนพระภิกษุสามเณรแล้ว ขณะเดินกลับบ้านนางได้บอกให้หญิงรับใช้ใส่เครื่องประดับให้ แต่หญิงรับใช้ลืมไว้ที่ศาลาฟังธรรม นางจึงให้กลับไปนำมา แต่สิ่งว่าถ้าพระอานนท์เก็บรักษาไว้ก็ไม่ต้องเอาคืนมาให้มอบถวายท่านไปเลย เพราะนางคิดว่าจะ

ไม่ประดับเครื่องประดับที่พระคุณเจ้าถูกต้องสัมผัสแล้ว ซึ่งพระอานนท์ท่านก็มักจะเก็บรักษาของที่อุบาสิกาลืมไว้เสมอ และก็เป็นไปตามที่นางคิดไว้จริงๆ แต่นางก็กลับคิดได้อีกว่า “เครื่องประดับนี้ไม่มีประโยชน์แก่พระเถระ” นางจึงขอรับคืนมาแล้วนำออกขายในราคา 9 โกฏิ กับ 1 แสนกหาปณะ (ช.ธ.อ. (ไทย) 3/67) ตามราคาทุนที่ทำไว้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดมีทรัพย์พอที่จะซื้อไว้ได้ นางจึงซื้อเอาไว้เอง ด้วยการนำทรัพย์เท่าจำนวนนั้นมาซื้อที่ดินและวัสดุก่อสร้าง ดำเนินการสร้างวัดถวายเป็นพระอารามที่ประทับของพระบรมศาสดา และเป็นที่อยู่อาศัยจำพรรษาของพระภิกษุ สามเณร พระบรมศาสดารับสั่งให้พระมหาโมคคัลลานะ เป็นผู้อำนวยการดูแลการก่อสร้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นปราสาท 2 ชั้น มีห้องสำหรับพระภิกษุพักอาศัยชั้นละ 500 ห้อง (ช.ธ.อ. (ไทย) 3/68-69) และได้ทำยอดปราสาทซึ่งบุด้วยทองคำแท่ง เพื่อบรรจุน้ำได้ 60 หม้อ (ที.ปา.อ. (ไทย) 3/11/44-45) โดยใช้เวลาในการก่อสร้างถึง 9 เดือน และเมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นามว่า “พระวิหารบุพพาราม” นอกจากการสร้างวัดแล้วนางวิสาขายังเป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระภิกษุ นางวิสาขาได้อุปัชฌ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายจตุปัจจัยในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ดังกล่าวมา พระผู้มีพระภาคซึ่งได้ทรงประกาศยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นอัครสาวิกาลูกเลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลายในด้านถวายทาน (อง.เอกก. (ไทย) 20/259/32)

3.2 บทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

อุบาสิกามีบทบาทด้านการอุปถัมภ์สนับสนุนพระศาสนา จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า ตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ในด้านการถวายอุปถัมภ์ และบทบาทหน้าที่ใกล้เคียงกันในเรื่องการถวายทานไว้ 3 คนด้วยกันคือ นางวิสาขา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลาย ผู้ยินดีในการถวายทาน (วิ.มหา. (ไทย) 5/350/223) นางสุปปวาสาโกถยิตตา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกา

ทั้งหลาย ผู้ถวายรสอันประณีต (อง.จตุกก. (ไทย) 21/57/95) นางสุปียา อุบาสิกา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (วิ.มหา. (ไทย) 5/280/60-63)

นอกจากอุบาสิกา 3 ท่านที่กล่าวนามมานี้ ยังมีอุบาสิกาก็เป็นจำนวนมากที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะภัตตาหารจากผู้มีจิตศรัทธามาถวาย พุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (ที.ม. (ไทย) 10/307/191) การมีอุบาสกและอุบาสิกาที่คอยช่วยเหลือพระศาสนานี้จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากสำหรับภิกษุสงฆ์ เพราะนักบวชมิได้ประกอบอาชีพ ไม่สามารถหาปัจจัยเพื่อดำรงสมณเพศได้ จำเป็นต้องพึ่งพาอุบาสก อุบาสิกาเป็นหลัก และเมื่อภิกษุได้รับการสนับสนุนจากอุบาสก อุบาสิกา ก็ตอบแทนด้วยการอบรมสั่งสอนให้ความรู้เป็นหลักปฏิบัติแก่อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งบทบาทของทั้งของนักบวชและฆราวาสต่างได้ทำหน้าที่ของกันและกัน ตามหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางเอาไว้เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความสมดุลดำเนินไปอย่างราบรื่น

ดังนั้น หน้าทีอันสำคัญประการหนึ่งของอุบาสิกา คือ การถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาในด้านปัจจัยต่างๆ พระพุทธเจ้าก็ได้จำกัดบทบาทของอุบาสิกาไว้แต่เพียงผู้ถวายปัจจัยเท่านั้น พระองค์ยังได้เปิดโอกาสให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างอื่นได้ด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรม ถ้าอุบาสิกาท่านใดได้ถวายทาน ได้ฟังธรรมแล้ว ประสงค์จะปฏิบัติตามหลักธรรม เช่นภิกษุปฏิบัติ

อยู่ก็ยอมกระทำได้ และเมื่อปฏิบัติธรรมจนเกิดความรู้ ความเข้าใจแล้ว ก็สามารถเผยแผ่ความรู้ที่ได้ออกไปสู่บุคคลอื่นได้ด้วย

3.3 บทบาทอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาลปัจจุบัน

1) ด้านการบริจาคที่ดินและสร้างอาคารมหาวิทยาลัยสงฆ์ อำเภอวังน้อย พระนครศรีอยุธยา

คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร และนายแพทย์รัศมี วรรณิสสร ผู้เป็นสามี ได้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สนับสนุนให้ทุนการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรหลายสิบลรูป บริจาคเงินบริจาคทรัพย์ให้กับคณะสงฆ์มากมาย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บุคคลทั้ง 2 รักและศรัทธาในพระพุทธเจ้า เกิดทุนพระสงฆ์ยิ่งกว่าชีวิต คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร เป็นผู้มีการคุณต่อมหาวิทยาลัยได้บริจาคที่ดิน 84 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา เป็นที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากบริจาคที่ดินแล้วยังได้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์สร้างอาคารโดยให้ชื่ออาคารแห่งนี้ว่า “อาคารวิปัสสนาธุระสมเด็จพะพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหารเถร)” ใช้เป็นสถานที่อบรมพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่อบรมแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สำหรับสร้างมหาวิทยาลัยเพื่อสร้าง “ศาสนทายาท” แก่วงการคณะสงฆ์

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา นายแพทย์รัศมี คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร บริจาคเงินให้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้แล้วไม่ต่ำกว่า 594,000,000 ล้านบาท (ห้าร้อยเก้าสิบล้านบาท) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2563 เป็นวันครบรอบชาตกาล 117 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภเถร) นายแพทย์รัศมี คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร และพระเทพประสิทธิ์มุนี เจ้าอาวาสศรีสุदारาม ผู้ที่ชักชวนทั้งสองท่านให้มาร่วมกันสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ ถือว่าฤกษ์ดี ได้ประกอบ

พิธีเททองหล่อรูปเหมือนของหลวงพ่อบ้าง อาสภเถร ณ หน้าอุโบสถกลางน้ำ วัดมหาจุฬาราชูทิศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หล่อเสร็จแล้วจะไปประดิษฐานรูปเหมือนของหลวงพ่อบ้างเอาไว้ ณ อาคารวิปัสสนาธุระ ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งอาคารหลังนี้นายแพทย์รัศมีคุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ก็ได้บริจาคสร้างเอาไว้เช่นเดียวกัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง คณาจารย์ นิสิต ได้สักการบูชา และเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงคุณแห่งความดีของของท่านด้วย (อุทัย มณี, 2563) การสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) เพื่อจุดประสงค์ในการส่งเสริมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย และเป็นมหาวิทยาลัยศูนย์กลางการศึกษาด้านพุทธศาสตร์ที่สำคัญของโลก และเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

2) ด้านการสร้างวัด

(1) การสร้างวัดใหม่ยายแพ่ง กรุงเทพมหานคร

ยายคุณท้าวแพ่ง หรือบางครั้งก็เรียกว่า ยายแพ่ง ในชีวิตอยู่ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ยายคุณท้าวแพ่ง มีอาชีพเก็บตลาดเอาผลกำไร รวมทั้งเป็นแม่เลี้ยงเจ้าของช่องนางโลม อุบาสิกายายแพ่งได้ทำบุญสร้างวัด เมื่อ พ.ศ. 2376 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยร่วมกับหญิงงามเมือง (คำเรียกเพราะๆ อีกคำหนึ่งของโสเภณี) ในสำนักของนางตามความนิยมในสมัยนั้น บรรดาขุนนางนิยมสร้างวัดเพราะมีคำกล่าวที่ว่า “ใครใจบุญสร้างวัดก็จะเป็นคนโปรด” จึงได้ทำการสร้างวัดด้วยเงินรายได้ของตนขึ้นมาเพื่อต้องการให้สวดสายพระเนตรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่ตรอกแพ่ง แหล่งธุรกิจของพระนครสมัยนั้น พวกเขาบ้านจึงเรียกกันว่า “วัดใหม่ยายแพ่ง” เมื่อสร้างเสร็จ ก็ได้ทูลขอพระราชทานนามของวัดนั้น ทรงโปรดพระราชทานนามของวัดนั้น

ว่า “วัดคณิกาผล” แปลตรงตัวได้ว่า วัดที่เป็นผลได้มาจากหญิงโลมเมือง เพราะ รายได้หลักของยายแพงนั้น ได้มาจากการเป็นแม่เล้า เจ้าช่องโสเภณี ก็คือ วัดใหม่ ยายแพง ที่ตั้งอยู่บนถนนพลับพลาไชยเยื้องกับมูลนิธิปอเต็กตึ๊งปัจจุบัน (วัดคณิกาผล (วัดใหม่ยายแพง), 2564)

ยายแพงเมื่อสร้างวัดแล้วก็อยากรู้ว่าตัวเองจะได้บุญมากน้อยเพียงใด ได้เดินทางไปวัดระฆังเพื่อนมัสการสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) สอบถามความข้องใจของตน สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ได้ทราบกิตติศัพท์ของอุบาสิกายายแพงอยู่ก่อน เมื่อถูกถามว่า อานิสงส์จากการสร้างวัดด้วยเงินที่ได้จากหญิงขายบริการจะ ได้มากหรือน้อยเพียงใด สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ก็ตอบไปทำนองเฝ้าว่า “เห็นจะได้สักสลึงเฟื้องนั่นแหละโยม” อุบาสิกายายแพงได้ฟังก็รู้สึกโกรธ เพราะรู้ว่าสมเด็จฯ ท่านจงใจที่จะ “แซะ” วิชาชีพของตัวเอง เนื่องจากเงินสลึงเฟื้อง ก็เท่ากับค่าตัวหญิงคณิกาในสมัยนั้นอาจจะวิเคราะห์ได้ว่า ยายแพงสร้างวัดในครั้งนี้ ด้วยเงินรายได้ของตนขึ้นมา จุดประสงค์เพื่อต้องการให้สวดสวายพระเนตรของพระเจ้าแผ่นดินนั่นเอง ส่วนได้รับผลอานิสงส์ขึ้นอยู่กับที่เจตนาจะมากหรือน้อยนั้นคณะผู้ให้บริสุทธฺิ ผู้รับบริสุทธฺิ และวัตถุทานนั้นบริสุทธฺิ เพราะเงินที่สร้างวัดเป็นเงินที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของคนอื่นที่ไม่ชอบด้วยธรรมเนียมการทำมาอาชีพและเป็นอาชีพที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามในหัวข้อการค้าขายมนุษย์ถ้าเปรียบอานิสงส์นี้ด้วยเงินเหรียญบาทยายแพงก็ได้ไม่เต็มบาทจะได้สักสลึงเฟื้องเท่านั้น การทำบุญถ้าทำด้วยจิตที่ผ่องใสไม่ขุ่นมัวก็จะได้อานิสงส์มาก แต่ถ้าบุคคลใดทำบุญด้วยจิตที่ขุ่นมัวก็ย่อมจะทำให้เกิดได้ผลน้อยและสำหรับในเรื่องของการสร้างวัดของยายแพงก็ดูเหมือนจะเนื่องด้วยเรื่องของจิตที่ขุ่นมัวดังนั้นอานิสงส์ผลบุญจึงมีเพียงได้บุญแต่ไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยตัวอย่างที่ช่วยให้ทำการตัดสินบุญของผู้สร้างวัดนี้ว่าผลแห่งบุญนั้นจะอำนวยให้เกิดได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยคงได้แค่เพียง 3 ใน 8 ส่วน

เหมือนกับเงิน 5 บาทโค้งเว้าหายไปเสีย 5 เฟื้อง คงได้เพียง 3 เฟื้องคือเหลือเพียงสลึงเฟื้องเท่านั้น

ผู้ที่สามารถมองเห็นความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงมาจากการปรุงแต่งเป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาแม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตก็ตาม พุทธองค์ตรัสสรรเสริญว่ายอมได้บุญมากที่สุด วัดคณิกาผลหรือวัดยายแพ่งแต่เดิมชาวบ้านเรียกว่าวัดโคกบ้าง วัดใหม่ยายแพ่งบ้าง เงินที่สร้างวัดทำบุญทำทานหากเป็นเงินที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของคนอื่นที่ไม่ชอบด้วยธรรมเนียมถ้าเปรียบอานิสงส์นี้ก็คงได้ไม่เต็มร้อย เพราะมีจิตขุ่นมัวนั้นหมายถึงในยามทำบุญทำทานหากทำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง พร้อมกันทั้งสามประการนี้แล้วกุศลบุญก็จะไม่ได้รับผลบุญนั้นเต็มที่

อย่างไรก็ตาม อุบาสิกายายแพ่งก็มีจิตเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงมีความคิดสร้างวัดถวายไว้ในพระศาสนาเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าเงินที่อุบาสิกายายแพ่งจะได้มาโดยน้ำพักน้ำแรงที่ไม่บริสุทธิ์จากอาชีพการเป็นแม่เล้าเจ้าของช่อง แต่ด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาทำให้อุบาสิกาสร้างวัดได้จนสำเร็จ

(2) การสร้างวัดป่าภูก้อน อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี

คุณแม่ปียวรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกาผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่ง ที่เป็นผู้สร้างวัดป่าภูก้อน อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี โดยที่วัดป่าภูก้อน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่านาเยียและป่าน้ำโสม ท้องที่บ้านนาคำ ตำบลบ้านก้อง อำเภอนาเยีย จังหวัดอุตรธานี อันเป็นรอยต่อแผ่นดิน 3 จังหวัด คือ อุตรธานี เลย และหนองคาย กำเนิดขึ้นจากการดำริชอบของพุทธบริษัทสี่ ผู้ตระหนักถึงคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งกำลังถูกทำลาย โดยในปี พ.ศ. 2527 หลวงปู่ฝั้น อาจาโร ได้เมตตา

ปรากฏในทิพยนิมิต สั่งให้ไปจุดธูปทางภาคอีสานเป็นเวลา 10 วัน คุณปิยวรรณ และคุณโอฬาร วีรวรรณ พร้อมคณะได้เดินทางมาจุดธูปแถบจังหวัดสกลนครและอุดรธานี เกิดความเลื่อมใสในปฏิปทาของพระป่า จึงได้เข้าช่วยเหลือท่านพระอาจารย์อินทร์ถวาย สนตฺตฺสโก สำนักสงฆ์บ้านนาค่าน้อย ในการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จัดตั้งเป็นวัดป่านาค่าน้อย และปลูกป่าทดแทนพื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมกว่า 750 ไร่ อย่างถูกต้องตามระเบียบของกรมป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมและอยู่อาศัยของพระสงฆ์ จากนั้นพระอาจารย์อินทร์ถวายได้พาไปดูป่าภูก้อนที่กำลังถูกสัมปทานตีตราตัดไม้ คณะศรัทธาจึงได้ตัดสินใจสร้างวัด โดยอาราธนาท่านพระอาจารย์ชาลี ธิธมฺโม (ปัจจุบันเป็นพระครูจิตตภาวนาญาณ) เป็นประธานและเป็นขวัญกำลังใจในการก่อสร้าง ได้ทำเรื่องขอใช้ที่ดิน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติตายนุง-น้ำโสม เพื่อสร้างวัดในเนื้อที่ 15 ไร่ จากกรมป่าไม้ จนได้รับอนุญาตเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2530 ต่อมาได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกรมการศาสนา จนได้รับอนุญาตให้สร้างวัดในวันที่ 3 กรกฎาคม 2530 และมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็น “วัดป่าภูก้อน” ขึ้น เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2530

เพื่อรักษาบริเวณวัดให้คงสภาพป่าอย่างสมบูรณ์ คณะศรัทธาจึงพยายามอย่างหนักที่จะขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่โดยรอบวัด ด้วยที่เห็นคุณค่าของป่าและความตั้งใจจริงของคณะศรัทธาที่จะรักษาป่า จึงได้สนับสนุนช่วยเหลือจนเป็นผลสำเร็จ ในที่สุดในวันที่ 22 มิถุนายน 2531 ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อจัดตั้งพุทธอุทยานมีเนื้อที่ 1,000 ไร่ และได้รับขนานนามว่า “พุทธอุทยานมหารุกขปารีชาติภูก้อน”

วัดป่าภูก้อนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ในวันที่ 7 มิถุนายน 2532 คณะศรัทธาจึงได้พร้อมใจกันจัดงานฝังลูกนิมิต โดยได้รับเกียรติจากท่านจุลนภ

สนิทวงศ์ ณ อุทยาน ปัตติการทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีตัดลูกนิมิตและผูกพัทธสีมา ณ วัดป่าภูก้อน เมื่อวันที่ 13-14 มกราคม 2533 และรวบรวมปัจจัยในงานจัดตั้งมูลนิธิ “ปิยธรรมมูลนิธิ” ขึ้นเพื่อเกื้อกูลพระภิกษุสามเณรในวัดและงานสาธารณประโยชน์ต่างๆ ในท้องถิ่น

ปัจจุบัน วัดมีศาลาอุโบสถ 2 ชั้น 1 หลัง ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีสงฆ์ชั้นบน และเป็นที่ดินชั้นล่าง มีกุฏิพระ 45 หลัง เรือนครัว 1 หลัง เรือนพักราวาส 6 หลัง ถึงเก็บน้ำคอนกรีต 20 ถัง และห้องน้ำจำนวนมาก โดยใช้ระบบประปาภูเขา จากฝายเก็บน้ำดินขนาดเล็กที่เป็นแหล่งต้นน้ำซับและน้ำตกในวัด ซึ่งต่อมารกรมชลประทานได้บูรณะถวายให้แข็งแรงถาวรในปี 2538 และวัดยังได้ต่อระบบประปาไปถึงหมู่บ้านนาคำที่อยู่ห่างจากวัดไป 4 กิโลเมตร เพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งน้ำใช้อย่างสะดวกและสะอาด

ด้วยความสง่างามและความศักดิ์สิทธิ์ของอาณาเขตพุทธอุทยาน และป่าสงวนแห่งชาติ บนเนื้อที่กว่า 3,000 ไร่ ที่กรมป่าไม้ไม่ได้ให้วัดป่าภูก้อนช่วยดูแลงานด้านป่าไม้ (เพิ่มขึ้นจากพื้นที่พุทธอุทยานเดิมอีก 2,000 ไร่) เพื่อรักษาป้องกันไฟป่าและการบุกรุกทำลายป่าล่าสัตว์ วัดป่าภูก้อนจึงเป็นที่สงบสัปปายะวิเวกควรแก่การบำเพ็ญภาวนารักษา กาย วาจา และจิตใจ ในกรรมฐานเป็นที่สุด ดังมีผู้ได้พบเห็นหลักฐานความอัศจรรย์ของธรรมชาติแห่งนี้อยู่เสมอ คณะศรัทธาจึงร่วมกันดำริสร้างพระมหาเจดีย์ นามว่า “พระปฐมรัตนบูรพาจารย์มหาเจดีย์” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานในสถานที่ยิ่งสมควรเพื่อสักการบูชา และแสดงกตัญญูตเวทิตาแด่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพาจารย์กรรมฐานในภาคอีสาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปฏิบัติซัดเกล้าจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอีสาน ซึ่งควรร่วมกันส่งเสริมรักษาอย่างจริงจังตลอดไป

ปัจจุบัน วัดป่าภูก้อนจึงเป็นที่สงบสัปปายะ วิเวกควรแก่การบำเพ็ญภาวนารักษากายวาจาและจิตใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นที่พักการระบुชาแต่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพอจารย์กรรมฐาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอีสาน ซึ่งควรร่วมกันส่งเสริมรักษาอย่างจริงจังตลอดไป (ประวัติวัดป่าภูก้อน, 2564)

จากการสังเคราะห์ที่ผู้เขียนมองเห็นว่า คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร ได้มีศรัทธาและมั่นคงในพระพุทธศาสนา ได้เล็งเห็นผลประโยชน์ส่วนรวม ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจึงได้เสียสละบริจาคที่ดิน 84 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา ให้เป็นที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และสำหรับสร้างมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการสร้าง “ศาสนทายาท” แก่วงการคณะสงฆ์ในการส่งเสริมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญของโลก และเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ส่วนคุณแม่ปิยวรรณ วีรวรรณ เป็นอุบาสิกาผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา จึงได้มีเจตนารมณ์ในการสร้างวัดป่าภูก้อนขึ้นมาเพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมและที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เพื่อสักการบูชา และแสดงกตัญญูกตเวทิตาแต่คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบูรพอจารย์พระกรรมฐานในภาคอีสาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชน จะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นสถานที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ ทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ และนอกจากนั้นยังมีอุบาสิกายายแพงก็มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงมีความคิดสร้างวัดถาว์ไว้ในพระศาสนาเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าเงินที่อุบาสิกายายแพงจะได้มาโดยน้ำพักน้ำแรงที่ไม่

บริสุทธิจากอาชีพการเป็นแม่เลี้ยงเจ้าของช่องโสมณีกี่ตาม แต่ด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาทำให้อุบาสิกาสร้างวัดได้จนสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี เป็นยาก หรือเป็นนางโสมณีกี่ตาม ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ว่าใครจะอยู่ในสถานะใดก็มีสิทธิที่จะยกระดับจิตใจได้ด้วยการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น

4. บทสรุป

อุบาสิกาคือ สตรีผู้เข้ามาพึ่งไภล้พระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองตามหลักศาสนาไปพร้อมๆ ฝึกปฏิบัติ และอุบาสิก และอุบาสิกาถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ทำหน้าที่รับผิดชอบและภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และบทบาทของผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี ผู้หญิงมีบทบาทมิได้ด้อยไปกว่าบุรุษ ในเรื่องการเป็นผู้ถวายทาน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรม แม้บทบาทของผู้หญิงจะโดดเด่นในด้านการถวายทาน อุบาสิกาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่า ทุกครั้งที่มีการถวายทานก็มักจะมีการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยเสมอ เช่น นางวิสาขา มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี รวมทั้งสามเณรและสามเณรี ได้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ไม่ลำบากด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัยและยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่มอุปโภคและยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เป็นต้น ในฐานะครองสถานภาพของผู้ครองเรือน อุบาสิกาก็สามารถศึกษาและปฏิบัติธรรมในส่วนที่เรียกว่า ธรรมบูชา ที่คู่กับอามิสบูชา พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “อานนทฺ์ ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะ เคารพ

นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด เป็นความจริงที่ว่าผู้หญิงในฐานะอุบาสิกามีส่วนช่วยระดับประคองศาสนาเป็นอย่างมากด้วยการอุปถัมภ์บำรุงตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงสมัยปัจจุบัน เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างให้สำหรับสตรีโดยทั่วไป และทำให้สตรีทุกชนชั้นวรรณะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทางพระพุทธศาสนา มิได้กำหนดให้ผู้หญิงต้องอยู่ในกรอบหรือบทบาทใดบทบาทหนึ่งเท่านั้นผู้หญิงสามารถที่จะปฏิบัติธรรม และทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมได้ไม่แตกต่างบุรุษ พระพุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าและพระพุทธสาวกได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในทางพระพุทธศาสนาอย่างอิสระ เพื่อนำสาวกไปสู่เป้าหมายคือความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

องค์ความรู้ในเรื่องบทบาทของอุบาสิกาในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญต่ออุบาสิกาอุบาสิกาทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน ในการสร้างความสมดุจของชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลเป็นศาสนาแห่งสังฆธรรมที่มนุษย์สามารถพิสูจน์ให้รู้ด้วยตนเอง การเป็นอุบาสิกาคือการแสดงตนโดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต อุบาสิกาอุบาสิกาเป็นกำลังหลักที่สนับสนุนการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ในการถวายปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยารักษาโรค ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ เพราะว่าอุบาสิกาช่วยทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้น และแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวอาจจะขยายจากการศึกษาต่อไปได้อีกมากอาทิ การศึกษาบทบาทของอุบาสิกาเปรียบเทียบในการสร้างวัดของอุบาสิกาสมัยพุทธกาลกับอุบาสิกาสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดหรืออุบาสิกาที่บำรุงพระพุทธศาสนาด้านต่างๆ ในการถวายที่ดินให้กับพระสงฆ์ในการสร้างวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ดวงกมล ทองคนารักษ์. (2547). *บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกานในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ปัญญา ใช้บางยาง. (2552). *46 อุบาสิกานในสมัยพุทธกาล*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ประวัติวัดป่าภูก้อน. (2564). สืบค้นจาก <https://www.watpaphukon.org/history>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาถวิช เตชะดำ. (2540). *อุบาสิกานในพระไตรปิฎก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย).
- พระมหาสมปอง มทีโต, (2542). (แปล). *คัมภีร์อภิชานวรรณนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระครูกลียาณสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม). (2544). *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วัดคณิกาผล (วัดใหม่ยายแพง). (2564). สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/dhamma./640164>

- สุนทรี สุริยะรังสี. (2544). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาศึกษากรณีเฉพาะอุบาสิกามุ่ได้รับเอตทัคคะ.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- อุทัย มณี. (2563). การบริจาคที่ดินและสร้างอาคารมหาวิทยาลัยสงฆ์. สืบค้นจาก
<https://www.posttoday.com/dhamma/640164>)

พระพุทธศาสนาในยุคการปลดปล่อยของ สปป. ลาว Buddhism in the Liberation's Time of PDR. Laos

พระอนงค์ชัย วิไลศักดิ์^{1*}, พิสิษฐุ์ โคตรสุโพธิ์²

Among Xay Vilaisak^{1*}, Phisit Kotsupho²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่^{1,2}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus^{1,2}

*Corresponding Author, E-mail: anonghai1993@gmail.com

(Received: August 15, 2021 | Revised: March 18, 2022 | Accepted: May 22, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาในยุคการปลดปล่อยของ สปป. ลาว เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารทางราชการที่เป็นรายงานประจำปี ของทางราชการและของคณะสงฆ์ เป็นหลัก เสริมด้วยเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเผยแพร่ในสังคมลาวเมื่อปี พ.ศ. 1900 (ค.ศ. 1357) ภายหลังจากที่พระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช รวบรวมหัวเมืองลาวเข้าเป็นอาณาจักรล้านช้างให้เป็นปึกแผ่นในปี พ.ศ. 1896 (ค.ศ. 1353) โดยมีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและเคียงคู่กับพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในดินแดนลาวแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบันเป็นเวลา ยาวนาน วิรัชชัตริย์ลาว อาทิจ พระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นต้น ทุก ๆ พระองค์ได้มีบทบาทในการทะนุบำรุงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางให้ไพร่ฟ้า

ราษฎรได้รับการศึกษา มีศีลธรรมและประพฤติชอบตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนลาวทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่สำคัญของชาติลาว และทำให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทประดิษฐานอย่างมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรลาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ประเทศลาวได้ตกเป็นเมืองขึ้นของนักล่าอาณานิคมตะวันตกเป็นเวลายาวนาน ทำให้ไม่มีอิสรภาพ และพระพุทธศาสนาก็ถูกทำลายอย่างหนัก เพื่อกอบกู้เอกราชให้เป็นอิสระจากการเป็นเมืองขึ้น นับแต่ปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) เป็นต้นมา พระสงฆ์ลาวมีบทบาทและปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อประเทศชาติและประชาชน บันทึกประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ลาวที่ปฏิบัติการณ์ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา วัตวาทารามจึงได้กลายเป็นคลังแห่งความรู้ และเป็นสถาบันสร้างทรัพยากรมนุษย์ ให้แก่ประเทศชาติ ในหลาย ๆ ด้าน เช่น วรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาศาสตร์ ศิลปะและวรรณคดีอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่น้อย เพราะศึกดินแดนต่างชาติได้ยึดเอาไปและจุดไฟเผาทิ้งเป็นจำนวนมาก ผ่านวิวัฒนาการของชาติและพระพุทธศาสนาเป็นเวลาหลายร้อยปี พระพุทธศาสนาจะตัดแยกออกจากชาติไม่ได้และพระสงฆ์สามเณรจะตัดแยกออกจากประชาชนไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติลาวที่ผ่านมาได้ชี้ชัดว่า พระสงฆ์ลาวทุกยุคทุกสมัยล้วนถือธงชาติเป็นชีวิตจิตใจและถือศีลธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการกอบกู้เอกราชทั่วแผ่นดินลาวและสนับสนุนพรรครัฐพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอุดมผาสุกของประชาชนและความศรีวิไลของประเทศชาติ จนในที่สุดประเทศชาติได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) ภายใต้ระบอบการปกครองระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบลาวแห่งศักราชใหม่

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การปลดปล่อย, สปป.ลาว, บทบาทพระสงฆ์ลาว

Abstract

The academic paper aims to study the Buddhism in the Liberation's Time of PDR. Laos by using mainly information from annual official reported documents from the official agents and from the Sangha organization added

with the supplemented documents and relevant research reports. The study was found that:

Theravada Buddhism has been propagated into Lao society in B.E. 1900 (A.D.1357) after King Fa Ngum, the Great had united Lao localities to be the Lan Xang Kingdom in B.E.1896 (A.D.1353) established Chiang Thong (Luang Prabang) as the capital. Buddhism, then, is the main religion and has been lived side by side with the development of the various ethnic groups having settled in Laos for a long time since their ancestors to the present time. The Lao heroes such as King Fa Ngum, the Great, King Chai Chetthathirat and Phra Chao Suriyawongsa Dhammikaraj, etc. all of them played their roles in the maintenance and patronage of Buddhism. They regarded Buddhism as the State Religion and as the center for the people gaining education, being moral and behaving their conduct following the teachings of Buddha to be spiritual object of the people of Laos. That creates Buddhism to be the main religion of Laos and uprising Theravada Buddhism firmly enshrined and prospering in Kingdom of Laos since that time.

Since the 18th Buddhist century, Laos has long been colonized by Western Colonialists. That causes of no freedom and Buddhism was heavily destroyed. For restoration our independence from colonization, since the B.E.2473 (A.D.1930), Lao monks have played important roles and performed duties towards the nation and to their laities. Lao history has revealed the important roles and duties of Lao monks in heavy restoration of Buddhism. Therefore, temples have become the treasury of knowledge and the institution in upgrading human resources to the nation in many aspects such as literature, painting, sculpture, linguistics, arts and other literary works. Those, in the present are remaining few because of the foreign colonialists have taken a large number of them and burned in fire. Through the hundreds of years in

evolution of nations and religions, Buddhism cannot be absolutely separated from the nation. It is also in the same manner, the monks and novices cannot be separated from their laities. The past history of Laos is clear that Lao monks in all periods of time have carried the nationality as their spirit and morality as a factor in securing country's independence. They have supported the State Party in developing the country for the well-being of all laities and the tribes and the nation's civilization. Finally, the country was liberated completely, on December 2, B.E.2518 (A.D.1975) under the Lao Democratic Socialist Regime in the new era.

Keywords: Buddhism, Liberation, PDR.Lao, Lao monk's roles

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเผยแพร่ในสังคมาลาวเมื่อปี พ.ศ. 1900 (ค.ศ. 1357) ภายหลังจากที่พระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช รวบรวมหัวเมืองลาวเข้าเป็นอาณาจักรล้านช้างให้เป็นปึกแผ่นในปี พ.ศ. 1896 (ค.ศ. 1353) โดยมีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นศูนย์กลาง ต่อมาพระอัครมเหสีแก้วกัลยา (แก้วเก็งยา) พระมเหสีของพระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช ทอดพระเนตรเห็นเจ้านายและราษฎรชาวล้านช้างนับถือลัทธิผีสิง เทวดา ฟ้าแถน.... และวิญญานของบรรพบุรุษ อันเป็นลัทธิดั้งเดิมของลาว ยังทำการบวงสรวง บูชายัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งช้างม้า วัว ควาย จึงสลดสังเวชพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ด้วยพระนางเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดต่อพระพุทธศาสนา จึงทูลพระสวามีให้นำพระพุทธศาสนาจากกัมพูชาเข้าไปประดิษฐานและเผยแพร่ในอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ทรงเห็นด้วย จึงให้ทูตไปทูลขอนิมนต์พระสงฆ์ไปประกาศพุทธศาสนาแบบเถรวาท ซึ่งมีพระมหาปาสมันตเถระเจ้าเป็นประมุข และพระมหาเทพลังกา พร้อมด้วยนักปราชญ์อาจารย์พระสงฆ์ และคัมภีร์พระไตรปิฎก พระพุทธรูป (พระบาง) ต้นโพธิ์ และเครื่อง

ดนตรีพื้นเมือง จากพระเจ้าอินทเขตต์ เจ้านครเขมรสมัยนั้น (สิลา วีรวงส์ และนวน อุเทนศักดิ์, 2510, น. 64-110) เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนล้านช้าง และภายใต้การอุปถัมภ์อย่างแรงกล้าของพระเจ้าฟ้างุ้มและพระอัครมเหสีแก้วกัลยา (แก้วเก็งยา) พระองค์ทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางให้ไพร่ฟ้าราษฎรได้รับการศึกษา มีศีลธรรมและประพฤติชอบตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนลาวทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่สำคัญของชาติลาวและทำให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงประดิษฐานอย่างมั่นคงในพระราชอาณาจักรลาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การนำพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาสู่สังคมลาว นับว่าเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและสร้างวัฒนธรรมใหม่ในสังคมลาว ในช่วงเวลานั้นประชาชนส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยเผ่าขอม-เผ่าลาวเทิงหรือละว้า-ลัวะ ซึ่งนับถือผีสางเทวดา ฟ้าแถน ต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาและทั้งยังได้มีการสร้างวัดพระธาตุเจดีย์ พระพุทธรูปและอื่น ๆ อีกด้วย (กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม, 2543, น. 121-126) ทำให้มีอิทธิพลต่อสถาบันทางการเมือง วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนลาว จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าวิสุลราช พ.ศ. 2044-2063 (ค.ศ. 1501-1520) พระองค์ได้ส่งเสริมการศึกษา วรรณกรรมและวรรณคดีต่าง ๆ มากมาย ทำให้พระพุทธศาสนามีเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก จากเมืองหลวงไปสู่เมืองต่าง ๆ อาทิ เวียงจันทน์ เชียงของ เป็นต้น (สุนทร โพธิสาน, 2544, น. 25-26) ในยุคของพระองค์ได้มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมายที่รอบรู้ในพระไตรปิฎก พระองค์ได้สถาปนาพระสังฆราชขึ้นเป็นครั้งแรก ได้รับการแต่งตั้งขึ้นโดยมี พระมหาเทพตนหลวง แห่งวัดวิสุลราชและพระมหามงคลสิทธิ เป็นประธานได้แต่งตั้งในปี พ.ศ. 2076 เป็นต้นมา (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, 2555, น. 63)

หลังจากประเทศลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ในปี (พ.ศ. 2518) ค.ศ. 1975 ก็ประกาศเปลี่ยนแปลงสภาพระราชาอาณาจักรลาวมาเป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ปกครองประเทศด้วยระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์สืบต่อไป

ต่อมาจึงได้ประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ขึ้นมา 2 ฉบับ เลียนแบบบ้านเมือง แต่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุขสูงสุดมีแต่เจ้าคณะแพวง เมือง ตาแสงเท่านั้น โดยให้คณะแพวงขึ้นกับข้าหลวงฝรั่งเศส ทำให้ประมุขสงฆ์ของลาวที่เคยมีตำแหน่งในระดับสมเด็จพระสังฆราชยุคเก่าได้เปลี่ยนมาเป็น “ประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทยลาว” คณะสงฆ์ยังอยู่ร่วมกันได้กับระบบสังคมนิยมแบบลาว แสดงให้เห็นว่าอำนาจจากการตีความพระพุทธศาสนาไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มคนระดับสูงหรือคณะสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น เพราะว่าพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์มีความสัมพันธ์กันในด้านสังคมจึงทำให้เกิดขบวนการของประชาชนที่ต่อพระพุทธศาสนา และสนับสนุนอุดมการณ์ในระบอบสังคมนิยมจนกลายเป็นพลังเพื่อต่อสู้ให้ประสบชัยชนะและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในที่สุด

พระพุทธศาสนาพร้อมคณะสงฆ์สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทสังคมด้านการเมืองที่เปลี่ยนไปได้เป็นอย่างดี ช่วงที่ลาวยังเป็นราชอาณาจักรได้มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญ (มาตรา 7) ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555, น. 203) นอกจากนี้วิถีก็ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่นับถือพุทธศาสนาแบบผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ เช่น ผีसानางไม้ ตลอดถึงรุกขเทวดา พระสงฆ์ก็มีส่วนร่วมในการต่อสู้ด้านการเมืองกับประชาชนบรรดาเผ่าฯ พระสงฆ์ก็มีบทบาทในการเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการของประชาชนเพื่อเรียกร้องเอกราช ต่อมาลาวก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศฝรั่งเศส ทำให้

มีการแยกรัฐและศาสนาออกจากกันตามแนวคิด ของชาวตะวันตก ทำให้การเป็น “พระพุทธศาสนาประจำชาติ” ในลาวสิ้นสุดลง

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในระบบสังคมนิยมลาวได้รับการตีความใหม่ โดยผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราชอธิปไตยและหลักการของสังคมนิยมเข้าไว้ด้วยกัน และมีประเพณีรวมถึงพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนาได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นยุทธวิธี ในการจัดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อาทิ การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการอธิบายและแทรกแนวคิดของ ลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เข้าด้วยกัน เป็นต้น ทำให้พระพุทธศาสนากับลัทธิสังคมนิยม ดำรงอยู่ด้วยกันได้เป็นอย่างดี ในระบบสังคมนิยมแบบลาว (ทวิวิวัฒน์ ปุณฺทริก วิวิวัฒน์, 2549) แต่ถึงกระนั้นก็ตามชาวลาวส่วนใหญ่ก็ยังมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นและพยายามประคับประคองพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน

2. พระพุทธศาสนาในประเทศลาวยุคการปกครองของฝรั่งเศส

พระพุทธศาสนาของลาวเสื่อมโทรมลงไปบ้าง เพราะไม่ได้รับการเอาใจใส่บำรุงส่งเสริมเท่าที่ควร แต่ประชาชนซึ่งมีศรัทธาแน่นแฟ้นในพระพุทธศาสนา ได้ช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดมา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2445 มีการสำรวจวัดในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ โดยท่านมารินี และท่านเรอลิอา ชาวฝรั่งเศสพบว่ามียี่สิบ 120 วัด รวมทั้งวัดร้างและวัดที่สมบูรณ์ ต่อมา พ.ศ. 2457 พระเจ้าศรีสว่างวงศ์ได้ร่วมกับคณะสงฆ์ได้บูรณะพระธาตุภูสีหหลวงพระบางที่ทรุดโทรมให้กลับมาสวยงามเหมือนเดิม ต่อมาจึงได้ประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ขึ้นมา 2 ฉบับ เลียนแบบบ้านเมือง แต่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุขสูงสุดมีแต่เจ้าคณพะแขวง เมือง ตาแสงเท่านั้น โดยให้คณะแขวง

ขึ้นกับข้าหลวงฝรั่งเศส พ.ศ. 2472 ฝรั่งเศสได้จัดสมาคมนักปราชญ์ฝรั่งเศสฝ่ายเอเชียบูรพาขึ้น ได้พยายามฟื้นฟูการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง โดยจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นที่หอคำ อันเป็นพระราชวังในปัจจุบัน เพื่อเป็นที่ศึกษาธรรมะและบาลีของพระสงฆ์สามเณร ในปีต่อมาจัดตั้งสถาบันขึ้นแห่งหนึ่ง โดยให้ชื่อว่า “สถาบันพุทธบัณฑิตสภาจันทบุรี” โดยมอบหมายให้สมเด็จพระเจ้าเพชรราชเป็นประธานมีหน้าที่เพื่อรวบรวมคัมภีร์ที่สำคัญวัตถุโบราณมาเก็บรักษาไว้ เพราะเมื่อก่อนโบราณวัตถุไม่ได้รับการดูแล ถูกบุกรุก ถูกโจรกรรมได้รับความเสียหายมากรวมทั้งใบลาน คัมภีร์ทางศาสนา พ.ศ. 2482 เสด็จเจ้าเพชรราชบูรณะหอพระแก้วที่ถูกทำลายให้สมบูรณ์ โดยมีเจ้าสุวรรณหงษ์มาเป็นสถาปนิกออกแบบ ในยุคที่ฝรั่งเศสเข้าปกครอง มีการบูรณะวัดอารามหลายแห่ง อาทิ วัดจันทบุรีเวียงจันทน์ พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1910) วัดศรีสะเกษ เวียงจันทน์ พ.ศ. 2455 (ค.ศ. 1912) วัดอินแปง วัดองค์ต่อมหาวิหาร เวียงจันทน์ พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1920) วัดทวยโคก พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) วัดเหล่านี้ได้เสื่อมโทรม และรกร้างเพราะภัยสงครามตั้งแต่กองทัพไทยเข้าโจมตีเวียงจันทน์ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, 2555, น. 130-131)

1.1 สถาบันพุทธบัณฑิตสภา

ในปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา เสด็จเจ้าเพชรราช รัตนวงศา พ.ศ. 2433-2502 และอาจารย์มหาสีลา วีรวงศ์ พ.ศ. 2448-2530 ได้เห็นความสำคัญของการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณและอักษรศาสตร์ลาว จึงได้ก่อตั้งสถาบันขึ้นมา โดยเฉพาะคือ สถาบันพุทธบัณฑิตสภาจันทบุรี มีการรวบรวมคัมภีร์เก็บสะสมไว้ จึงตั้งโรงเรียนสอนบาลีให้กับพระสงฆ์-สามเณร โดยเปิดสำนักงานที่วัดจันทบุรีหรือวัดจันทน์ นครเวียงจันทน์ ได้พยายามจะจัดพิมพ์แบบเรียนบาลีขึ้นใหม่

ส่วนทางโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้ครูสอนบาลีท่านแรกคือ พ่อครูแก้ว ซึ่งจบการศึกษาจากเมืองไทย ในการสอบบาลีนั้นใช้แบบเรียนอักษรไทยเป็นเกณฑ์ ต่อมาพ่อครูแก้วลาออก ครูต่อมาจึงเป็นอาจารย์มหาสีลา วีรวงศ์ จึงเริ่มผลิตตำราเรียนภาษาบาลี บทสวดมนต์ด้วย จนเริ่มแพร่หลาย มหาสีลา วีรวงศ์ได้รับแต่งตั้งเป็นครูต่อมา เริ่มเปิดการเรียนการสอนใน พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา และในที่สุด พ.ศ. 2503 คณะรัฐมนตรีจึงได้ประกาศยกเลิกการเรียนแบบนี้และกลับไปเขียนแบบเดิมคือมี พยานุชนะ 27 ตัว พยานุชนะชุดนี้จึงมีอายุเพียง 29 ปีเท่านั้น (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, 2555, น. 131-134)

1.2 ด้านการศึกษาเดิม

การศึกษาทางพระพุทธศาสนาของลาวในช่วงทศวรรษ 1910-1920 นั้น อยู่ในแบบฉบับของสยาม ฝรั่งเศส จึงพยายามอย่างเต็มที่เพื่อเปลี่ยนแปลงการศึกษาพระพุทธศาสนาของลาว ให้แตกต่างออกไปจากแบบฉบับของสยามให้เป็นแบบฉบับของอินโดจีนฝรั่งเศส หรือให้ประเทศอาณานิคมของตนที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทในลาวและเขมรหันหน้าเข้าหาซึ่งกันและกัน (กรานท์ เอแวนส์, 2549, น. 75)

ต่อมาปี พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) ฝรั่งเศสได้ฟื้นฟูพุทธศาสนาและการศึกษาในประเทศลาว อาทิ สถาบันการศึกษาภาคตะวันออกเฉียงใต้ ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ พระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ (สีลา วีรวงศ์, 2544, น. 249) ยังได้ส่งพระสงฆ์ไปศึกษาที่ประเทศอเมริก ด้วย การศึกษาสมัยก่อนมีชั้นประถมตรี ชั้นประถมโทและชั้นประถมเอก เรียนวิชาบาลีธรรมะและวิชาทั่วไปคล้ายกับวิชาโลก ถ้าสอบบาลีธรรมะและวิชาทั่วไปคล้ายกับวิชาโลกถ้าสอบวิชาบาลีธรรมะและวิชาทั่วไป ตามที่หลักสูตร

กำหนด ถ้าวินัยธรรม 3 ประโยค ต่อมา มี ประโยค 4, 5 และ 6 หลักสูตรมี แปลมคธเป็นลาว แปลลาวเป็นมคธ รวมกับวิชาทางโลกด้วย จากนั้นเรียนสูงไปใน ชั้น ป.ศ. 7-8 ส่วนประโยค 9 ต้องไปศึกษาที่กัมพูชา ต่อมา พ.ศ. 2505 ได้เป็น แปลงการศึกษาสงฆ์ คือ 1) ชั้นประถมศึกษา เรียน 6 ปี แบ่งเป็น ประถมต้น 3 ปี ประถมปลาย 3 ปี 2) ชั้นมัธยมศึกษา เรียน 7 ปี มัธยมต้น 4 ปี มัธยมปลาย 3 ปี เมื่อจบรวมกันแล้ว 7 ปี ยังมีชั้นเตรียมสถาบันอีก 1 ปี จึงเท่ากับว่าชั้นมัธยมมี หลักสูตร 8 ปี ซึ่งทั้งหมดอยู่ในการควบคุมของกระทรวงธรรมการ ซึ่งต่อมา เป็น กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อจบหลักสูตรแล้วถือว่าจบการศึกษาพระพุทธศาสนา

ต่อมาพระสงฆ์ลาวได้รับการศึกษาในประเทศไทย อาทิ พระอาจารย์ มหาपाल อานนโธ ซึ่งท่านได้มาศึกษาวิปัสสนากับพระสมเด็จพะพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ จนเชี่ยวชาญ ต่อมาจึงกลับไปพระ ราชอาณาจักรลาว แล้วจำพรรษาที่วัดมหาพุทธวงศาป่าหลวงหรือวัดโสภป่าหลวง เวียงจันทน์ หลังจากนั้นท่านได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐาน จัดตั้งพุทธสมาคม จัดตั้งองค์การยุวพุทธิกสมาคม ฯลฯ พระอาจารย์มหาपाल อานนโธ นับว่าท่าน เป็นพระเถระที่อุทิศตนให้กับพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพระ ราชอาณาจักรลาวสมัยกึ่งพุทธกาล (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, 2555, น. 142-145)

ในปี พ.ศ. 2479 พระบาทสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวัฒนาเมื่อครั้งเป็น มกุฎราชกุมารได้สร้างบันไดถวายขึ้นพระธาตุภูศรี และบูรณะพระธาตุภูศรี พระ ธาตุหลวง เมื่อลาวได้เอกราชแล้ว พ.ศ. 2500 รัฐบาลเสด็จเจ้าสุววรรณภูมาและ คณะสงฆ์ ได้ฉลองพุทธชยันตีขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองกึ่งพุทธกาล และได้จัดสร้าง พระไตรปิฎกอักษรธรรมภาษาบาลี แต่ยังไม่ครบ 45 เล่ม พร้อมจัดสร้างศาลาพัน ห้อง ข้างพระธาตุหลวงน้อยถวายเป็นพุทธบูชา เป็นต้น

3. พระพุทธศาสนาภายหลังประเทศลาวได้รับการปลดปล่อย

นับเป็นเวลาหลายทศวรรษแล้วที่บรรพบุรุษของชาตินลาว ได้นำพาประชาชนลาวบรรดาเผ่าดำเนินการต่อสู้และขยายอิทธิพลอยู่บนดินแดนแห่งนี้ เริ่มแต่กลางศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา บรรพบุรุษของพวกเราได้สถาปนาโดยพระเจ้าฟ้ารุ่ง มหาราช ได้นำพาประชาชนลาวก่อตั้งและสร้างประเทศในดินแดนราชอาณาจักรล้านช้างให้เป็นเอกภาพ และเจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา แผ่นดินลาวได้ถูกบรรดาอิทธิพลภายนอกครอบคลุม และรุกรานเสมอ จึงทำให้ประชาชนลาวได้รวมกันขยายอิทธิพลและไม่ยอมจำนนของบรรพบุรุษได้ต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวเพื่อกอบกู้เอกราชอิสรภาพคืนสู่ประชาชนลาว

นับแต่ปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) เป็นต้นมา ภายใต้การขึ้นอำนาจถูกต้องของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในเมื่อก่อน และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในปัจจุบัน ประชาชนลาวบรรดาเผ่าได้ดำเนินการต่อสู้ด้วยความเสียสละ จนสามารถทำลายกองทัพที่ครอบครองได้สำเร็จและ ปลดปล่อยอิสรภาพจากการกดขี่ของพวกเจ้าเมืองขึ้นอาณานิคมร่วมถึงได้ล้างระบบศักดินาลงอย่างลงอย่างสิ้นเชิง ได้ปลดปล่อยประเทศชาติให้อิสรภาพอย่างสมบูรณ์ ต่อมาได้สถาปนาระบบปกครองใหม่ภายใต้ชื่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) (ศักราชใหม่) ที่ประเทศชาติมีเอกราชและประชาชนได้มีอิสรภาพอย่างแท้จริง

ต่อมาประเทศชาติได้รับการปลดปล่อยประชาชนลาว ภายใต้การนำพาของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวรวมกันปฏิบัติ ทำหน้าที่ปกป้องและรักษาสร้างประเทศชาติคือการดำเนินการกิจการเปลี่ยนแปลงใหม่อย่างรอบด้านเพื่อให้ทันยุคทันสมัยรวมถึงได้บูรณะระบบประชาธิปไตยประชาชน ทำให้ประชาชนมีความอยู่เย็นเป็นสุข ทำให้สังคมมีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกันและกัน ก้าว

ขึ้นสู่ระบบสังคมนิยม (รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉบับปรับปรุง, 2558, น. 1-2) การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้กล่าวกันว่ามี ชาวลาวหลบหนีออกประเทศ 500,000 คน นับเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุดใน ประวัติศาสตร์ลาวที่ตั้งประเทศมา (พระมหาดาวสยาม วชิรปณิธาน, 2555, น. 155)

ในด้านพระพุทธศาสนานั้น ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ มี เหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นผลกระทบหลายอย่างคือ

1) ยกเลิกสมณศักดิ์

เมื่อประเทศลาวเปลี่ยนการปกครองเป็นระบบคอมมิวนิสต์ แล้ว รัฐบาลไม่ต้องประสงค์ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช จึงเกณฑ์ผู้คนไปชุมนุมที่ วัดใหม่สุวรรณภูมา ให้ยกเลิกตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จพระสังฆราช พระองค์สุดท้ายแห่งประเทศลาวคือ สมเด็จพระยอดแก้วพุทธชินโรส ธมฺญาณมหาเถร) ต่อมาพระองค์ลาออกจากประมุขสงฆ์ เมื่อถูกบีบบังคับทางพระพุทธศาสนา หลายด้าน จึงเสด็จหนีออกประเทศ เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2522 แล้วพำนักที่ โรงพยาบาลสงฆ์ กรุงเทพฯ จนสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2527 ณ โรงพยาบาลสงฆ์ เมื่อพระชนมายุได้ 94 พระวัสสา (มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว, 2528, น. 57-58) ส่วนพระเถระหลายรูป รวมทั้งพระภิกษุสามเณรทยอยอพยพข้ามฝั่งมาประเทศไทย พร้อมกับชาวลาหลายแสนคน ในนั้นมีพระเถระรูปสำคัญ อาทิ พระหลักคำสุวรรณบุริศริคณจารย์ (คำฝั้น ติสสวโร) พระอาจารย์มหาสิงห์ทอง บรรณศักดิ์ พระอาจารย์มหาจันลา ต้นบัวลี ได้หนีเข้ามาในเมืองไทยและ บางส่วนเดินทางต่อไปฝรั่งเศส อังกฤษ แคนาดา สหรัฐอเมริกาปะเทศอื่น ๆ อาทิ พระอาจารย์มหาสิงห์ทอง บรรณศักดิ์ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์ลาวใน สหรัฐอเมริกา แต่บางพวกสมัครใจกลับลาวหลังเหตุการณ์ดีขึ้น ในสมัยการปฏิวัติ

ข้ามความรุนแรงนั้น ตำแหน่งณศัคดีของการปกครองคณะสงฆ์เดิมจึงถูกยกเลิกทั้งหมด ตั้งแต่พระยอดแก้วหรือพระสังฆราชจนถึงพระสมเด็จ (เทียบพระครูของไทย) ปัจจุบันรูปแบบการปกครองสงฆ์ใหม่เป็นองค์การ เรียกว่า “องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว” เดิมย่อว่า พ.ส.ล. แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น อ.พ.ส. ประธาน อ.พ.ส. เรียกว่า ประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวรูปแรกคือ พระมหาคำตัน เทพบัวลี เปรียญธรรม 6 ประโยค จากวัดอนงคาราม กรุงเทพฯ รูปปัจจุบันคือ พระอาจารย์ใหญ่มหาบุญมา สิมพรหมมา

2) ยกเลิกการศึกษาสงฆ์แบบเดิม

การศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยก่อนปลดปล่อยมีลักษณะคล้ายคลึงแบบไทย เพราะพระเถระผู้ใหญ่เกือบทั้งหมดที่กุมอำนาจทางการศึกษาสงฆ์ส่วนใหญ่เคยมาศึกษาในไทยทั้งสิ้น ในลาวจึงจัดการศึกษาค้นคว้าคล้ายคลึงกันแต่ไปปรับปรุงให้เหมาะสมกันตั้งนั้นเมื่อกลับไปมีบทบาทของประเทศด้วย วิชาที่ศึกษาสมัยก่อนคือ ภาษาบาลี สันสกฤต ธรรมะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ โหราศาสตร์ ศึกษาอักษรธรรม อักษรไทย อักษรขอม

ครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงยกเลิกในเบื้องต้นพระให้เรียนทฤษฎีการเมืองสังคมนิยม อาทิลัทธิมาร์ก เลนิน โฮจิมินท์ ส่วนการศึกษาบาลี สันสกฤต ธรรมะ พระวินัยกลายเป็นสิ่งต้องห้าม ถือว่าร้ายใช้ชนชั้น ภายหลังรัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญจึงอนุญาตให้ศึกษาได้ การศึกษาในปัจจุบันจึงมีทั้งการเรียนบาลี สันสกฤต ธรรมะ ศาสนา อักษรธรรม อักษรขอม แต่ผู้จบการศึกษาไม่ได้ถูกเรียกว่ามหาเหมือนเดิม

3) รื้อของเก่าสร้างของใหม่

พระพุทธศาสนาครบรอบ 2,500 ปี หรือกิ่งพุทธกาลคณะสงฆ์และรัฐบาลลาวได้จัดสร้าง ศาลาพันธอง ลักษณะชั้นเดียว ณ วัดพระธาตุหลวงเหนือ

เวียงจันทน์จนสำเร็จอย่างสวยงาม พร้อมจัดสร้างพระไตรปิฎกอักษรธรรมบาลี ต่อมา พ.ศ. 2519 ศาลานี้ได้ถูกรื้อทิ้งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ต่อมา พ.ศ. 2540 ได้จัดสร้างธรรมสภาใหม่ คณะสงฆ์ประกอบด้วย พระมหาวิจิตร สิงหาราช พระมหาพอง สมานฤกษ์ ฯลฯ ส่วนฝ่ายฆราวาสประกอบด้วย ท่านสมสวาท เร่ง สวัสดิ์ ดร. สีโห บรรณวงศ์ ท่านชัยสมพร พรหมวิหาร ฯลฯ อาคารนี้เรียกว่า “หอ ธรรมสภา” กว้าง 50 เมตร ยาว 75.60 เมตร (คณะกรรมการก่อสร้างหอ ธรรมสภา, 2544, น.10) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระธาตุหลวง เป็นอาคาร 2 ชั้น เสร็จสมบูรณ์ พ.ศ. 2553 งดงามด้วยสถาปัตยกรรมแบบลาว

4) เบียดเบียนพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน

รัฐเห็นว่าพระสงฆ์ด้านวิปัสสนาไม่มีประโยชน์แก่การพัฒนา ประเทศ ทำให้ล่าหลังเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ กลายเป็นแรงงานสูญ ดังนั้น รัฐ จึงให้พระสงฆ์เพิ่มการผลิตด้านการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ปลูกผัก พระสงฆ์หลายท่าน ไม่ยอมทำตามจึงถูกสั่งห้ามมรณภาพไปหลายรูป ส่วนพระสงฆ์ที่ทำงานด้าน การเมืองในชนบทได้รับการยกย่อง ต่อมาสถานการณ์ได้ดีขึ้นเมื่อนายกรัฐมนตรีไ กสร พรหมวิหารเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่นโยบายจินตนาการใหม่ ในปี พ.ศ. 2534 พระสงฆ์ไม่ต้องทำงานหนัก สามารถบิณฑบาตทำกิจวัตรสงฆ์ได้ตามปกติ แต่ต้อง ไปอบรมด้านการเมือง เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล จนมาถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ลาวมีอิสรภาพเกือบทุกอย่างในกิจของสงฆ์ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ อาทิ พระอาจารย์มหาชาติ กนตสีโล วัดป่านาคุณน้อย กำแพงนคร เวียงจันทน์เป็นผู้นำ ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

5) ควบคุมการอุปสมบท

ในช่วงต้นของการยึดอำนาจ การบวชทั้งพระสงฆ์และสามเณรจะไม่ได้รับใบอนุญาต ทำให้จำนวนพระเณรลงเรื่อย ๆ เพราะการบวชทดแทนไม่มีพระอุปฌาย์ท่านใดบวชพระก็ตามต้องมีโทษอย่างรุนแรง นอกจากนั้นยังให้ฆราวาสที่สึกจากพระ อาทิ มหาคำตัน ให้ไปประชาสัมพันธ์ว่ารัฐบาลใหม่มีงานว่างอยู่อีกมาก ทำให้พระหนุ่มเณรน้อยเริ่มลาสิกขาหรือสึกกันอย่างมากมาย วันเดียวลาสิกขาถึง 600 รูป (พระมหาจันลา ต้นบัวลี, 2527) พ.ศ. 2525 จึงปรากฏว่ามีพระภิกษุสามเณรเหลือไม่ถึง 2,000 รูป ต่อมาได้รับการผ่อนผันจากรัฐบาล การบวชจึงทำได้ง่ายขึ้น จนพระภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้นจากจำนวนเกือบ 20,000 รูป ดังเช่นในปัจจุบัน (พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, 2555, น. 156-161)

6) วิทยาลัยสงฆ์องค์ตั้ง

การศึกษาสงฆ์ในลาวได้กำเนิดเป็นรูปเป็นร่างตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราช ที่ได้ทรงนำพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทมาประดิษฐานในพระราชอาณาจักรลาวเป็นต้นมา โดยการศึกษาแบบมุขปาฐะคือครูอาจารย์ให้ศิษย์มาท่องจำสวดมนต์และคำสอนต่าง ๆ จากปากครูอาจารย์ และทรงจำต่อ ๆ กันมา การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นรูปแบบสมัยใหม่เริ่มเปิดเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) ที่วัดองค์ตั้งมหาวิหาร เรียกว่า “วิทยาลัยสงฆ์องค์ตั้ง” มีผู้สำเร็จการศึกษาไปหลายร้อยรูป

ต่อมาได้มีการฟื้นฟูการเรียนการสอนสงฆ์ขึ้นใหม่ การศึกษาแบบเดิมของคณะสงฆ์ อาทิ การศึกษาภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ศึกษารธรรมวินัย ฯลฯ โดยมีศูนย์กลางที่วัดองค์ตั้งมหาวิหารและวัดโสภณป่าหลวงและวัดอื่น ๆ พ.ศ. 2554

การศึกษาสงฆ์ได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น มีโรงเรียนสงฆ์ทั้งประเทศ 54 แห่ง แบ่งออกโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง มัธยมต้น 35 แห่ง มัธยมปลาย 11 แห่ง โรงเรียนปริยัติธรรม 1 แห่ง โรงเรียนพระสังฆาธิการ 1 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง อาทิววิทยาลัยสงฆ์องค์คือเวียงจันทน์และวิทยาลัยสงฆ์จำปาศักดิ์ ระดับมหาวิทยาลัย 7,474 รูป นอกจากนั้นยังมีพระสงฆ์สามเณรลาวเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศไทย 450 รูป พม่า 5 รูป อินเดีย 13 รูป เวียดนาม 5 รูป สหรัฐอเมริกา 7 รูป ฝรั่งเศส 4 รูป (องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว, 2544, น. 15)

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วพระราชบัญญัติเดิมของคณะสงฆ์ถูกยกเลิกตามไปด้วย จนมาถึงปี พ.ศ. 2540 องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ซึ่งเปรียบเหมือนมหาเถรสมาคมที่ควบคุมการปกครองคณะสงฆ์ทั้งประเทศได้ร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมาใหม่เรียนชื่อว่า “ธรรมนูญสงฆ์ลาว” ธรรมนูญฉบับนี้ว่ารัฐธรรมนูญสงฆ์ฉบับสมบูรณ์พอสมควรในวาระปัจจุบันและประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เรื่อยมา

ด้านศาสนาได้มีนโยบายผ่อนปรนทางศาสนาของรัฐบาล สปป.ลาว โดยเฉพาะพระพุทธรูปศาสนาให้มีแนวทางในทิศทางเดียวกันกับนโยบายของรัฐบาล การให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาดังกล่าวยังได้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลที่จะทำให้พระพุทธรูปศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนให้อยู่ในระบบสังคมนิยมแบบลาวได้ เห็นได้การที่รัฐบาลสนับสนุนให้พระสงฆ์ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งภารกิจบ้านเมืองรวมถึงการให้การความสนับสนุนในการศึกษาแต่พระสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ด้วย เพราะรัฐบาลมีความเห็นว่า สถาบันสงฆ์นั้นมีความใกล้ชิดที่มีอิทธิพลต่อความคิดของประชาชนลาวเป็นอย่างมาก

ต่อมารัฐธรรมนูญ ฉบับปรับปรุง ปี 2015 แห่ง สปป. ลาว ถูกรับรอง และประกาศใช้อย่างเป็นทางการของวันที่ 8 ธันวาคม 2015 ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มี 2 มาตรา ที่บ่งบอกถึงอิทธิพลเมือง คือ

มาตรา 43 (ปรับปรุง) พลเมืองลาว มีสิทธิเสรีภาพในการเชื่อถือ หรือไม่เชื่อถือศาสนา ที่ไม่ขัดกับกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉบับปรับปรุง, 2558, น. 10)

มาตรา 9 (ปรับปรุง) รัฐเคารพ และปกป้องการเคลื่อนไหวอันถูกกฎหมายของพุทธศาสนิกชน และศาสนิกชนอื่น ปลุกกระตุ้นส่งเสริมพระภิกษุ สามเณร และนักบวชของศาสนาให้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์แก่ ประเทศ และประชาชน ห้ามทุกการกระทำที่เป็นการแบ่งแยกศาสนา และ แบ่งแยกประชาชน

การกำหนดแนวทางด้านศาสนาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมดังกล่าว แสดงว่า นโยบายของพรรคและรัฐบาล สปป. ลาว ให้สิทธิเสรีภาพต่อพลเมืองลาวในการ เชื่อถือ หรือไม่เชื่อถือศาสนา แต่การประกอบกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวทาง ศาสนานั้นจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายบ้านเมือง พรรคและรัฐบาลต้องการ เสถียรภาพ ความมั่นคงของประเทศ สร้างความสามัคคีของคนในชาติให้มีความ เป็นปึกแผ่นแน่นหนา เป็นเชื้อชาติ ศาสนาใดก็ตามให้ถือเอาประโยชน์ของชาติ เป็นสำคัญ และการกล่าวเช่นนี้ก็เพื่อต้องการให้ศาสนารวมศาสนิกชนช่วยกัน สนับสนุนส่งเสริมนโยบายของรัฐให้ปรากฏเห็นผลเป็นจริงต่อระบบการปกครอง ราชอาณาจักรลาวเป็น สปป.ลาว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 โครงสร้างของคณะสงฆ์ลาว ดำเนินการปกครองโดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นองค์ประมุข โดยมีผู้บริหาร เป็นสังฆนายกและสังฆมนตรีว่าการ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การปฏิสังขรณ์ (จ้านงค์ ทองประเสริฐ, 2534, น. 343)

3. บทบาทพระสงฆ์ลาวในประเทศลาว

พระสงฆ์ลาวมรบทบาทหน้าที่สำคัญต่อประเทศชาติและญาติโยม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวถึงวีรกรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งด้วยบทบาทที่สำคัญดังกล่าวมานี้ วัฒนธรรมจึงได้กลายเป็นคลังแห่งความรู้และเป็นสถาบันสร้างทรัพยากรมนุษย์ ให้แก่ชาติทางด้านวรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาศาสตร์ ศิลปะ และวรรณคดีอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่น้อย เพราะศักดินาต่างชาติได้ยึดเอาไปและจุดไฟเผาทั้งเป็นจำนวนมากมายาวนาน วิวัฒนาการของชาติและพระพุทธศาสนาเป็นเวลาหลายร้อยปี พระพุทธศาสนาจะตัดแยกออกจากชาติไม่ได้และพระสงฆ์สามเณรจะตัดแยกออกจากประชาชนไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติลาวที่ผ่านมาได้ชี้ชัดว่า พระสงฆ์ลาวทุกยุคทุกสมัยล้วนถือธงชาติเป็นชีวิตจิตใจและถือศีลธรรมเป็นปัจจัยประกอบส่วนในการกอบกู้เอกราชทั่วแผ่นดินลาวและสนับสนุนพรรครัฐ พัฒนาบ้านเมืองเพื่อความผาสุกของประชาชนบรรดาเผ่าและความศรีวิไลของประเทศชาติ เหนือจิตใจแห่งเป็นเอกราชของชาติ องค์การพุทธสัมพันธ์ลาวได้รับการสถาปนาขึ้นเพื่อความเป็นเอกราชของหลักศีลธรรมและการปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ของบ้านเมือง จึงได้ปรับปรุงกฎระเบียบที่กองประชุมใหม่ ผู้แทนพระสงฆ์ทั่วประเทศครั้งที่ 3 รับรองมาเป็น “ธรรมนูญการปกครองสงฆ์” ฉบับปัจจุบัน

บทบาทพระสงฆ์บริหารงานศูนย์กลางองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว (อพส) สมัยที่ 1 พ.ศ. 2518-2522 พระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อประเทศชาติศาสนาในสังคมนลาว ได้แก่ พระอาจารย์ใหญ่มหาคำตัน เทพบัวสี พระอาจารย์ใหญ่มหาปรีชา สุธรรมโกसार พระอาจารย์ใหญ่มหาผ่อง สมถฤกษ์ พระอาจารย์ใหญ่มหาทองคูณ อนันตสุนทร พระอาจารย์ใหญ่มหาวิจิตร สิงหาราช และ ฯลฯ ต่อมาบทบาทพระสงฆ์บริหารงานศูนย์กลางองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว (อพส) สมัยที่ 5 พ.ศ. 2548-2552 ได้แก่ พระอาจารย์ใหญ่มหาวิจิตร

สิงหาราช พระอาจารย์ใหญ่มหาพอง สมถฤกษ์ พระอาจารย์ใหญ่มหาชาติ กนต์สีโล พระอาจารย์ใหญ่มหาบัวคำ สารีบุตร ฯลฯ (พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ, 2555, น. 169-170) บทบาทพระสงฆ์ได้เอาใจใส่งานบริหารและงานเผยแผ่และสงเคราะห์มากขึ้น ได้มีการรื้อรื้อบรรมสั่งสอนหลักธรรมคำสั่งสอนให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา ตลอดถึงผู้ที่สนใจทั่วไป

4. ธรรมเนียมปกครองสงฆ์ลาว

หลังจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและเคียงคู่กับพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในดินแดนลาวแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 700 ปี แม้ระบบการเมืองการปกครองจะเป็นแบบสังคมนิยมก็ตามทางการลาวก็ได้ประกาศยกย่องให้ผู้นำลาวในระบบราชอาณาจักรในอดีตที่ผ่านมายกย่องให้เป็นวีรกษัตริย์ เช่นอาทิ พระเจ้าฟ้าข่ม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นต้น ส่วนบทบาทองค์กรสงฆ์ในล้านช้าง (สปป. ลาว) คณะสงฆ์ลาวได้จัดตั้งองค์กรหลักขึ้นมาเป็นศูนย์กลางการบริหารงานทางพระพุทธศาสนาโดยใช้ชื่อ “องค์กรการพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป. ลาว” โดยมีห้องการบริหารงาน (อพส.) ธรรมดาธิการการปกครองสงฆ์ ธรรมดาธิการการศึกษาสงฆ์ ธรรมดาธิการการเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน ธรรมดาธิการการสาธารณูปการ และธรรมดาธิการการต่างประเทศ ปัจจุบันองค์กรสงฆ์ลาวได้อยู่ภายใต้การจัดตั้งขององค์กรการพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป.ลาว โดยมีบุคลากรที่มีประสบการณ์และผ่านการหล่อหลอมทั้งด้านศาสนารวมถึงด้านสังคม โดยมีพรรคและรัฐบาลรับรองให้หลักประกัน ที่มีหลักกฎหมายทางศีลธรรมและค่านิยมของประชาชนล้วนมีรากฐานจากพุทธศาสนาทำให้คนยอมอยู่ในกรอบจารีตและประเพณีโดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยคำ

สอนทางพระศาสนาซึ่งถือเป็นกลไกที่สำคัญเข้าถึงความเป็นอยู่ของประชาชนและมีอิทธิพลต่อสังคมโดยรวมรวมมากที่สุด

มาตรา 21 การจัดตั้งคณะกรรมการงานพระสงฆ์

การจัดตั้งคณะกรรมการงานพระสงฆ์ เป็นองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป.ลาว ซึ่งเขียนเป็นอักษรย่อ ว่า “อพส”

องค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป.ลาว ประกอบด้วยคือ

1. ศูนย์กลางองค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ แห่ง สปป.ลาว
2. องค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว แขวง นครหลวง
3. องค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว เมือง เทศบาล นคร
4. วัด

มาตรา 22 โครงการประกอบกลไกของคณะกรรมการงานพระสงฆ์

โครงสร้างการจัดตั้งของคณะกรรมการงานพระสงฆ์ประกอบด้วย ศูนย์กลางการบริหารงาน (อพส) กรรมการการปกครองสงฆ์ กรรมการการศึกษาสงฆ์ กรรมการการเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกัมมัฏฐาน กรรมการการสาธารณูปการ ให้มีแต่ศูนย์กลางองค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป.ลาว องค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว แขวง นครหลวง ส่วนองค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว เมืองเทศบาล นครหลวง ไม่มีกรรมการการต่างประเทศ

วัดจึงเป็นศูนย์รวมการบริหารงานพระสงฆ์ขั้นพื้นฐานที่เป็นศาสนสถานของพระพุทธศาสนาเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกา โดยมีการแบ่งเป็นจุดตามเงื่อนไข เป็นต้น

มาตรา 23 ที่ตั้ง และภาระบทบาทของศูนย์กลางองค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป. ลาว

ศูนย์กลางองค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่ง สปป.ลาว เป็นองค์การบริหารสูงสุดในระบบการจัดตั้งพระพุทธศาสนาอยู่ สปป.ลาว มีบทบาทในการ

บริหาร การปกครองสงฆ์ การศึกษาสงฆ์ การเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน สาธารณูปการ การต่างประเทศ การจัดตั้ง การปฏิบัติพระธรรมวินัย รวมทั้งการร่วมมือความสามัคคีพุทธศาสนิกชนและประชาชนลาวบรรดาเฝ้าและการร่วมมือกับสากลเกี่ยวข้องกับพระศาสนาตามขอบเขตความรับผิดชอบของตน (คณะสงฆ์ลาว, 2561, น. 19-20)

มาตรา 32 ที่ตั้ง และบทบาท สิทธิและหน้าที่ขององค์การพุทธศาสนา สัมพันธ์ลาว แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร เป็นองค์การบริหารพระสงฆ์ ภายในแขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร มีบทบาทในการบริหารการปกครองสงฆ์ การศึกษาสงฆ์ การเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน สาธารณูปการ การจัดตั้ง การปฏิบัติพระธรรมวินัย รวมทั้งความสามัคคีของพุทธศาสนิกชนและประชาชนลาวบรรดาเฝ้า

องค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร มีสิทธิและหน้าที่ตามขอบเขตความรับผิดชอบของตนดังนี้

1. รับผิดชอบคุ้มครองบริหารงานทางพระพุทธศาสนาภายใน แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร
2. คุ้มครองดูแลพระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิการวมทั้งศาสนสถาน และศาสนสมบัติที่มีอยู่ใต้ความรับผิดชอบของตน
3. ค้ำค้ำและเสนอบุคลากรสงฆ์ที่มีคุณสมบัติ สมบูรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย ธรรมนุญสงฆ์ลาว ภายใน แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร เพื่อเสนอขอแต่งตั้งเป็นอุปัชฌาย์
4. ปฏิบัติตามแนวทางนโยบายกฎหมายและระเบียบการ รวมทั้งข้อกำหนดของระเบียบข้อตกลง มติ คำสั่งของการจัดตั้งคณะบริหารงานพระสงฆ์ พร้อมทั้งเผยแพร่นำให้พระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชน และประชาชนลาวบรรดาเฝ้ามีความรู้และเข้าใจอย่างถูกต้อง

5. ติดตามตรวจสอบและนำพาพระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในการปฏิบัติพระธรรมวินัย ธรรมนุญสงฆ์ลาว และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

6. ส่งเสริมและเสริมขยายการศึกษาสงฆ์ทุกด้านพร้อมทั้งเอาใจใส่ เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนให้แก่พระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชนและประชาชนลาวบรรดาเผ่าให้มีความรู้ความเข้าใจด้านภาค ปรียัติ และภาคปฏิบัติ

7. ค้นคว้าและสร้างกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดตั้งคัมภีร์ บริหาร พระสงฆ์ ก่อสร้างบูรณะปฏิสังขรณ์และการซ่อมแซมสาธารณะวัตถุโดยสอดคล้อง กับหลักพระธรรมวินัย ธรรมนุญสงฆ์ลาว กฎหมาย ระเบียบ การประสานสมทบ กับกระทรวงองค์กรเทียบเท่ากระทรวงองค์กรปกครองท้องถิ่นและ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สำหรับองค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว เมือง เทศบาล นคร ยังมีสิทธิและ หน้าที่ในการค้นคว้าและเสนอบุคลากรสงฆ์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย เจื่อนใจและมาตรการตามธรรมนุญสงฆ์ลาวเพื่อแต่งตั้งหรือปลดตำแหน่ง เจ้า อธิการวัด การตกลงเห็นดีของคณะสงฆ์ภายในวัดและการรับรู้ขององค์การ ปกครองบ้านที่วัดตั้งอยู่

องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวแต่ละชั้นประกอบไปด้วยคณะผู้แทนตาม จำนวนกันไป เช่น องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ชั้นศูนย์กลางประกอบด้วย ประธาน รองประธาน หัวหน้าคณะกรรมการ หัวหน้าคณะห้อง การ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการบริหารงานประจำศูนย์กลางองค์การ พุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ประกอบด้วย ประธาน 1 รูป รองประธาน 5 รูป หัวหน้า คณะกรรมการ 4 รูป หัวหน้าคณะห้องการ 1 รูป ส่วนคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการบริหารงานประจำศูนย์กลางองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวให้

มีตามจำนวนที่เหมาะสม ซึ่งการบริหารงานขององค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวมี
4 กรรมาธิการหลักคือ

1. กรรมาธิการปกครองสงฆ์
2. กรรมาธิการศึกษาสงฆ์
3. กรรมาธิการเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน
4. กรรมาธิการสาธารณูปการ

องค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวชั้นแขวง ชั้นเมือง และชั้นวัด มีโครงสร้างการบริหารที่เหมือนกัน โดยมีกรรมการคณะสงฆ์ประจำ ประธาน รองประธานจำนวนลดหลั่นลงไปตามขนาด ขอบเขต หน้าที่รับผิดชอบของตน เพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น องค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวจึงได้จัดแบ่งหน้าที่ในการทำงาน เพื่อให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และได้รับผลตามความต้องการขององค์กร ดังนี้

มาตรา 27 ภาระบทบาท สิทธิและหน้าที่ของกรรมาธิการปกครองสงฆ์

กรรมาธิการปกครองสงฆ์ มีหน้าที่ บทบาทในการคุ้มครองพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในขอบเขตทั่วประเทศ แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร ตามความรับผิดชอบของตน เช่น (1) รับผิดชอบบริหารงานของกรรมาธิการ (2) สร้างข้อกำหนด กฎระเบียบ มีมติ ข้อตกลง และคำสั่งอื่นตามพระธรรมวินัย กฎหมายของบ้านเมือง (3) คุ้มครองและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพระสงฆ์สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา ฯลฯ และการเคลื่อนไหวให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย (4) ขนขวาย เต้าโองความสามัคคี ระหว่างสมณะเพศ พุทธศาสนิกชน และประชาชนลาวบรรดาชนเผ่า

มาตรา 28 ภาระบทบาท สิทธิและหน้าที่ของกรรมาธิการศึกษาสงฆ์

กรรมาธิการศึกษาสงฆ์ มีหน้าที่ บทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษาของ พระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในขอบเขตทั่วประเทศ แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร ตามความรับผิดชอบของตน เช่น (1) รับผิดชอบบริหารงานของ กรรมาธิการ (2) คำนคว้าและปรับปรุงการศึกษาสงฆ์โดยมีการศึกษาพระธรรมวินัย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต อักษรธรรม วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์สังคม และภาษาต่างประเทศ ในการศึกษาสายปริยัติธรรม สายสามัญศึกษาสงฆ์ และ อุดมศึกษา (2) คำนคว้าและประกอบบุคลากรสงฆ์ เข้าในกองวิชาการค้ำคว้า และ สร้างหลักสูตร ตำรา ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต อักษรธรรมแบบเรียน และนำใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงใหม่ของโลก (3) ค้ำควรงติดตาม นักเรียน นักศึกษาสงฆ์ที่ศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ (4) คำนคว้า ส่งเสริมพระสงฆ์สามเณรที่เรียนจบจากวิทยาลัยสงฆ์หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ภายในและต่างประเทศ

มาตรา 29 ภาวะบทบาท สิทธิและหน้าที่ของกรรมาธิการเผยแผ่ ศีลธรรมและปฏิบัติกัมมัฏฐาน

กรรมาธิการเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกัมมัฏฐาน มีหน้าที่ บทบาท เกี่ยวกับการศึกษา อุบาสก อุบาสิกา ในขอบเขตทั่วประเทศ แขวง นครหลวง เมือง เทศบาล นคร ตามความรับผิดชอบของตน เช่น (1) รับผิดชอบบริหารงานของ กรรมาธิการ (2) สร้างข้อกำหนด กฎระเบียบ มติ ข้อตกลงและคำสั่งอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ศีลธรรม ฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ให้เป็นผู้ที่ ผู้เชี่ยวชาญในการเผยแผ่ในหลายรูปแบบและปฏิบัติกัมมัฏฐาน ให้ทั่วถึง ภายในประเทศ (3) สร้างวิทยากรและวิปัสสนาจารย์ โดยรับประกันให้ได้ทั้งปริยัติ และคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มาตรา 30 ภาระบทบาท สิทธิและหน้าที่ ของกรรมาธิการ
สาธารณูปการ

กรรมาธิการสาธารณูปการ มีหน้าที่ บทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษา
ของพระสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในขอบเขตทั่วประเทศ แขวง นครหลวง
เมือง เทศบาล นคร ตามความรับผิดชอบของตน เช่น (1) รับผิดชอบบริหารงาน
ของกรรมาธิการ (2) สร้างข้อกำหนด กฎระเบียบ มติ ข้อตกลงและคำสั่งอื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องและการรักษา สร้างพัฒนาถาวรวัตถุ โบราณสถานที่
โบราณวัตถุ ปูนูนียวัตถุ ธรณีสงฆ์ และสมบัติอื่นๆ ของพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง
ตามพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง (3) คำนคว้า สร้าง
ข้อกำหนด และกฎระเบียบเกี่ยวข้องกับการสร้างวัด การย้ายวัด การยกเลิกวัด
การสร้างพระพุทธรูป กุฎี ศาลาโรงธรรม พัทธสีมา และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ (4)
แนะนำ นำพา การริเริ่ม รวมกลุ่มกัน และเรียบเรียงเอกสารเก่าแก่ทั้งเป็นหนังสือ
ใบลาน พับสา หนังสือ และวัตถุที่เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและ
ประเทศชาติ (คณะสงฆ์ลาว, 2561, น. 26-35)

5. แนวโน้มของพระพุทธศาสนาลาวในอนาคต

ปัจจุบัน สปป.ลาว หันมาใช้รูปแบบการปกครองระบอบสาธารณรัฐแบบ
สังคมนิยมและเริ่มมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ โดยประชาชนชาวลา
วเอง และประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศ
ไทย ได้มีส่วนช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลาวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชพระมหากษัตริย์ของไทย
ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศลาว และพระราชทานกฐินพระราชทานให้
ข้าราชการนำไปถวายยังวัดหลวงของลาว ตลอดถึงประชาชนชาวไทยที่ร่วมกัน

บูรณะถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาในลาว โดยร่วมสบทบทุนและส่งเสริมการศึกษา
ของคณะสงฆ์ลาว เป็นต้น

อีกทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งชาติลาว ฉบับปัจจุบัน พูดถึงเสรีภาพในการ
ยอมรับนับถือศาสนาอย่างเสรีพอสมควร ในมาตราที่ 30 ว่า “Lao citizens have
the right and freedom to believe or not to believe in religions.
(ประชาชนชาวลาวย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะเชื่อถือหรือไม่เชื่อถือในศาสนา)”
(พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต, 2546, น. 58) ซึ่งทำให้ชาวลาวมีสิทธิ
เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ทำให้สถานการณ์การนับถือพระพุทธศาสนา มี
ความเจริญรุ่งเรืองเรื่องราวพบเท่าทุกวันนี้

ชาวลาวนับว่าเป็นผู้มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา มาก เนื่องจากรัฐบาล
ไม่ได้เข้มงวดมากนักให้อิสระกับคณะสงฆ์พอสมควรและงานบุญสำคัญใน
พระพุทธศาสนาได้ปรับให้เข้ากับลัทธิสังคมนิยมโดยพรรคและรัฐบาลเป็นคนดูแล
พระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้จึงนับว่ามีความมั่นคงพอสมควร ส่วน
สถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและ
อุดมศึกษา ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง สถาบันทางวิปัสสนากรรมฐานก่อน
ได้รับการจัดตั้งขึ้น การศึกษาธรรมะ ภาษาบาลีได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง ถึงแม้จะไม่
สมบูรณ์เท่าที่ควรก็ตาม นี่ก็ถือว่าเป็นนิมิตที่ดีสำหรับพระพุทธศาสนาในอนาคต
งานบุญบูชาพระธาตุหลวง ซึ่งจัดเป็นบุญประจำชาติที่ใหญ่ที่สุด โดยได้รับการ
สนับสนุนจากพรรคและรัฐบาลเป็นอย่างดี อาทิ บางครั้งประธานาธิบดีหรือนายกรัฐมนตรีเป็นผู้มาเปิดงาน เมื่อสองปีก่อนพรรคและรัฐบาลอนุญาตให้คณะ
สงฆ์ร่วมกับพระนิสิตลาวที่ศึกษาในประเทศไทย จัดอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้น
เป็นครั้งแรก นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ในอนาคตรัฐบาลลาวคงหันหน้าพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามนานาประเทศต่อไป คงไม่ถอยหลังกลับไปใช้ระบบสังคมนิยมที่เข้มงวดเหมือนเดิมอีกต่อไป เมื่อนั้นคณะสงฆ์จะมีสิ่งที่ทำหลายประการ อาทิ กระแสวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม นอกจากจะต้องสู้กับลัทธิบริโภคนิยมแล้วคณะสงฆ์จำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับมือกับลัทธิต่างศาสนาที่กระหายศาสนิกชนอย่างยิ่งแม้ในปัจจุบันมีพรรคและรัฐบาลจะกีดกันลัทธิอื่นที่ไม่ใช่พระพุทธศาสนา แต่จะทำได้ยาวนานแค่ไหน นี่ยังเป็นคำถาม? ถ้าคณะสงฆ์ไม่เข้มแข็งจริงคงต้องโดนแทรกซึมและแย่งศาสนิกชนอย่างแน่นอน ดังที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

6. บทสรุป

นับเป็นเวลาหลายทศวรรษแล้วที่บรรพบุรุษของชาตินลาว ได้นำพาประชาชนลาวบรรดาเผ่าดำเนินการต่อสู้และขยายอิทธิพลอยู่บนดินแดนแห่งนี้ เริ่มแต่กลางศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา บรรพบุรุษของลาวได้สถาปนาโดยพระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช ได้นำพาประชาชนลาวก่อตั้งและสร้างประเทศในดินแดนราชอาณาจักรล้านช้างให้เป็นเอกภาพ และเจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา แผ่นดินลาวได้ถูกบรรดาอิทธิพลภายนอกครอบคลุม และรุกรานเสมอ จึงทำให้ประชาชนลาวได้รวมกันขยายอิทธิพลและไม่ยอมจำนนของบรรพบุรุษได้ต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยว เพื่อกอบกู้เอกราช อิสรภาพคืนสู่ประชาชนลาว

นับแต่ปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) เป็นต้นมา ภายใต้การชี้นำอันถูกต้องของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในเมื่อก่อน และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในปัจจุบัน ประชาชนลาวบรรดาเผ่า ได้ดำเนินการสู้ด้วยความเด็ดเดี่ยวเต็มไปด้วยความเสียสละ จนสามารถทำลายกองทัพที่ครอบครองได้สำเร็จและปลดปล่อยอิสรภาพจากการการกดขี่ของพวกเจ้าเมืองขึ้นอาณานิคมรวมถึงได้ล้างระบบศักดินาลงอย่างสิ้นเชิง ได้ปลดปล่อยประเทศชาติให้อิสรภาพอย่างสมบูรณ์ ต่อมาได้

สถาปนาระบบปกครองใหม่ภายใต้ชื่อสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) (ศักราชใหม่) ที่ประเทศชาติมีเอกราชและประชาชนได้มีอิสรภาพอย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเผยแพร่ในสังคมลาวเมื่อปี พ.ศ. 1900 (ค.ศ. 1357) ภายหลังจากที่พระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราช รวบรวมหัวเมืองลาวเข้าเป็นอาณาจักรล้านช้างให้เป็นปึกแผ่นในปี พ.ศ. 1896 (ค.ศ. 1353) โดยมีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและเคียงคู่กับพัฒนาการของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในดินแดนลาวตั้งแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 700 ปี แม้ระบบการเมืองการปกครองจะเป็นแบบสังคมนิยมก็ตามทางการลาวก็ได้ประกาศยกย่องให้ผู้นำลาวในระบอบราชอาณาจักรในอดีตที่ผ่านมายกย่องให้เป็นวีรกษัตริย์ เช่นอาทิ พระเจ้าฟ้างุ้ม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นต้น ทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักรและเป็นศูนย์กลางให้ไพร่ฟ้าราษฎรได้รับการศึกษา มีศีลธรรมและประพฤติชอบตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนลาวทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่สำคัญของชาติลาวและทำให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงประดิษฐานอย่างมั่นคงในราชอาณาจักรลาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พระสงฆ์ลาวมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อประเทศชาติและประชาชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ลาวได้ก้าวถึงวิกรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งด้วยบทบาทที่สำคัญดังกล่าวมานี้ วัฒนาการจึงได้กลายเป็นคลังแห่งความรู้และเป็นสถาบันสร้างทรัพยากรมนุษย์ ให้แก่ชาติทางด้านวรรณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาศาสตร์ ศิลปะ และวรรณคดีอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่น้อย เพราะศักดินาต่างชาติได้ยึดเอาไปและจุดไฟเผาทิ้งเป็นจำนวนมากมายผ่านวิวัฒนาการของชาติและพระพุทธศาสนาเป็นเวลาหลายร้อยปี พระพุทธศาสนาจะ

ตัดแยกออกจากชาติไม่ได้และพระสงฆ์สามเณรจะตัดแยกออกจากประชาชนไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติลาวที่ผ่านมาได้ชี้ชัดว่า พระสงฆ์ลาวทุกยุคทุกสมัยล้วนถือธงชาติเป็นชีวิตจิตใจและถือศีลธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการกอบกู้เอกราชทั่วแผ่นดินลาวและสนับสนุนพรรครัฐพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอุดมผาสุกของประชาชนและความศรีวิไลของประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม. (2543). *ประวัติศาสตร์ลาว (ตีพิมพ์ฉบับปัจจุบัน)*. เวียงจันทน์ : กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม.
- กรานท์ เอแวนส์. (2549). *ประวัติศาสตร์โดยย่อของประเทศไทย : เมืองอยู่ใจกลางแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์*. เชียงใหม่ : SilkwormBooks.
- คณะกรรมการก่อสร้างหอธรรมสภา. (2544). *ข่าวมหาบุคคะโครงการก่อสร้างหอธรรมสภา*. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2534). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ : ศูรสภา.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺธิกรวิวัฒน์. (2549). *พุทธศาสนาเถรวาทในลาว*. ใน มติชนรายวัน, 10 กันยายน 2549.
- คณะสงฆ์ลาว. (2561). *ธรรมนูญปกครองสงฆ์ลาว ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2547*. (2561). นครหลวงเวียงจันทน์ : โรงพิมพ์โชคพาไชย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2546). “การเดินทางไปร่วมประชุมใหญ่ เอเชีย ครั้งที่ 10 ณ นครเวียงจันทน์” ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต

รุ่นที่ 48 ปีการศึกษา 2548. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโณ. (2555). พระพุทธศาสนาในประเทศไทยลาว. กรุงเทพฯ : เม็ดทรายพริ้นติ้ง.

พระมหาจันลา ต้นบัวลี. (2527). แผนทำลายพุทธศาสนาในลาวแดง. บรรยาย ณ หอประชุมกองทัพบก (12 เมษายน 2527)

มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว. (2528). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระยอดแก้วพุทธชินโรสลกมลมหาสังฆปาโมกข์ สมเด็จพระสังฆราชแห่งพระราชอาณาจักรลาว. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉบับปรับปรุง . (2558). นครหลวงเวียงจันทน์ : ประธานสภาแห่งชาติ.

สมบุญ สุกสำราญ. (2534). พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมืองกรณีเปรียบเทียบประเทศไทย ลาว และกัมพูชา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร โปธิสาน. (2544). ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในลาว. เวียงจันทน์ : เวียงจันทน์การพิมพ์.

สีลา วีระวงส์. (2544) . ประวัติศาสตร์ลาวแต่โบราณถึง 1946. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.

สีลา วีระวงส์ และ นวน อุเทนศักดิ์. (2510). นิทานขุนบรมราชาธิราชฉบับที่ 1 ประวัติศาสตร์ลาวฉบับเดิม. เวียงจันทน์ : กระทรวงธรรมการ.

องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว .(2554). บทรายงานสภาพการเคลื่อนไหวการทำงานขององค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว สมัยที่ 6. เวียงจันทน์ : ม.ป.พ.

วิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด
ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
Analyze the way of life of wisdom teachers in Thai
traditional medicine Roi Et Province according to
Theravada Buddhist philosophy

วินัย กมลศิลป์

Winai Kamolsin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

Corresponding Author, e-mail: naikamol2500@gmail.com

(Received: June 6, 2021 | Revised: June 10, 2022 | Accepted: June 10, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในแต่ละสังคมบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแต่ละคนดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไปแล้วแต่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินตามครรลองครองธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยอีสาน ได้พึ่งพาตนเอง มี

ความขยันหมั่นเพียร ประหยัดและอดออม ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสาธุชนและประชาชนโดยทั่วไป

คำสำคัญ : วิถีชีวิต, ครูภูมิปัญญา, แพทย์แผนไทย, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research It has 3 objectives: 1) to study the way of life of human beings according to Theravada Buddhist philosophy 2) to study the way of life of wisdom teachers in Thai traditional medicine and 3) to analyze the way of life of wisdom teachers in Thai traditional medicine. Roi Et Province The results showed that The daily life of a person in each society based on the culture of that society. Each person's Buddhist teachings are different depending on their daily activities. The way of life of the wisdom teacher of Thai traditional medicine Roi Et Province has followed the traditions, traditions, and traditions of the Northeastern Thai self-reliant diligent save and save Strictly obey the laws and customs of their locality. to be a role model for the people and the people in general.

Keywords: Way of life, Wisdom teacher, Thai traditional medicine, Theravada Buddhist philosophy

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเผชิญกับปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ หรือโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด เป็นต้น จากการป่วยด้วยโรคเรื้อรังดังกล่าวข้างต้นทำให้ประชาชนบางส่วนพยายามแสวงหาการรักษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

และปัจจุบันกระแสความตื่นตัวในเรื่องของการใช้สมุนไพรกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากยาแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาโรคมะเร็งใช้เจ็บบางชนิดให้หายขาดได้ ประชาชนส่วนใหญ่จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค โดยการเลือกรับประทานอาหารจำพวกพืชผักสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสมุนไพรนอกจากจะเป็นประโยชน์ทางยาแล้วยังปลอดภัยจากสารเคมีอีกด้วย สำหรับประชาชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีการรับประทานผักพื้นบ้านร่วมกับอาหารหลัก การดูแลสุขภาพตนเองเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในความเป็นจริงการดูแลรักษาความเจ็บป่วยหรือดูแลสุขภาพให้แข็งแรงขึ้นอยู่กับตัวของประชาชนเองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการจะพัฒนาภาวะสุขภาพของบุคคล หรือประชาชนให้ประสบผลสำเร็จ จะต้องส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองเป็นสำคัญ (ทัศนยา บุญทอง, 2534, น. 2-11) และในการดูแลสุขภาพตนเอง พฤติกรรมของบุคคลมีความสำคัญมากต่อภาวะสุขภาพของบุคคล พฤติกรรมสุขภาพที่ดีของบุคคลส่งผลให้บุคคลนั้นมีสุขภาพที่ดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ในช่วงที่จำเป็นเกิดการเจ็บป่วย พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลที่ดีช่วยให้สามารถปรับตัวต่อภาวะวิกฤติของการเจ็บป่วยได้เร็วและดี ดังนั้น “พฤติกรรมของบุคคลจึงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับบุคคล ตลอดระยะของภาวะสุขภาพดีและการเจ็บป่วย” (กรรณิการ์ สุวรรณโคต, 2536) ซึ่งการมีการปฏิบัติดูแลสุขภาพตนเองก็ถือว่าเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของบุคคล การดูแลสุขภาพตนเองเป็นการกระทำที่ส่งเสริมให้บุคคลมีชีวิตอยู่ มีภาวะสุขภาพและ สวัสดิภาพที่ดีเช่นกัน โดยบุคคลเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่คาดว่าจะเกิดผลที่ดีต่อตน โดยจะต้องทราบ ว่า เมื่อทำกิจกรรมนั้นแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อตนเองอย่างไร และสามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้หรือไม่ (ดร.ณ เพ็ชรพลาย และคณะ, 2528) การดูแลตนเองนั้นมีปัจจัยพื้นฐานอยู่ 2

ประการ คือ ความต้องการดูแลตนเองทั้งหมด และความสามารถในการดูแลตนเอง

การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine) คือ วิธีการดูแลสุขภาพของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีไทย มีการใช้สมุนไพรทั้งในรูปแบบอาหาร และยา ใช้ในการอบ การประคบ การนวด การแพทย์แผนไทยมีการวินิจฉัยโรคเป็นแบบความเชื่อแบบไทย มีองค์ความรู้เป็นทฤษฎีโดยพื้นฐานทางพุทธศาสนาผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางพิธีกรรม มีการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้อย่างกว้างขวางสืบทอดมายาวนานหลายพันปีนับเป็นภูมิปัญญาไทยที่น่าสเนใจ ปัจจุบันได้มีการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทยกันอย่างกว้างขวางหลังจากที่การแพทย์แผนไทยถูกปล่อยปละละเลยมานาน จนกลายเป็นเพียงการรักษาคนไข้แบบนอกระบบ เพราะพระราชบัญญัติการแพทย์เพื่อควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ซึ่งประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2466 มีผลโดยตรงทำให้การแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งผิดกฎหมาย หมอยาไทยทั้งหมด ทั้งหมดหลวงและหมอเคลยศักดิ์ (หมอพื้นบ้าน) ต่างได้ละทิ้งอาชีพ แพทย์แผนไทยได้กลายเป็นหมอนอกระบบ เรียกว่า การแพทย์แผนโบราณนั้นหมายถึง "...ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความชำนาญอันได้บอกเล่าต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณโดยมิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์..." การที่พระราชบัญญัติให้คำจำกัดความว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์นี้เอง ทำให้การแพทย์แผนไทย ต้องถูกตราบาปมานาน ขาดการสนใจจากวงการสาธารณสุขไทย ทำให้ต้องดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวและขาดการสนับสนุน

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการแพทย์แผนปัจจุบันเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้ทั้งหมด เนื่องจากเป็นระบบการแพทย์ที่มีราคาสูง ต้องพึ่งพิงเวชภัณฑ์อุปกรณ์ทางการแพทย์จากต่างประเทศซึ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างทั่วถึงและ

เท่าเทียมกัน (ดารณี อ่อนชมจันทร์, 2548) ดังนั้น การหันไปศึกษาภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของการแพทย์พื้นบ้านอย่างลุ่มลึกในทุกมิติเพื่อถึงสิ่งที่ยังเหมาะสมกับยุคสมัยมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสถานการณ์จริงของชุมชนย่อมเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา เพราะในทัศนะของชาวบ้านนั้น การแพทย์พื้นบ้านไม่ได้แยกออกจากการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างเด็ดขาดแต่ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นการพัฒนาสาธารณสุขจึงควรพัฒนาการแพทย์ทุกระบบไปพร้อมกัน แล้วให้ประชาชนเป็นผู้เลือก รูปแบบของการรักษาที่เหมาะสมด้วยตนเอง

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย สาขายาสมุนไพร จังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย สาขายาสมุนไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาท

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการค้นคว้าข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากหนังสือตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ เป็นการศึกษาศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็น จากครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับยาสมุนไพร

3.3 ขั้นตอนการประมวลผล และเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่างๆ ในข้างต้นมาทำการประมวลผล เรียบเรียง และสรุปเพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ทั้งจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือครูภูมิปัญญา จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับยาสมุนไพร และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ลักษณะเชิงพรรณนา

4. ผลการศึกษา

4.1 วิถีชีวิตของมนุษย์ในพุทธศาสนา

(1) วิถีชีวิตของมนุษย์ คือ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบปัจเจกชน หรือการดำเนินชีวิตแบบเป็นกลุ่มวัฒนธรรม อาจจะสามารถกล่าวได้เป็นคำสั้นๆ ง่ายๆ คือคำว่า ‘วิถีชีวิต’

(Lifestyle) จะสังเกตได้ว่าหากลองแยกคำนี้ออกจากกัน จะแยกได้เป็น คำว่า ‘วิถี’ หรือรูปแบบ (Style) ผสมกับ ‘ชีวิต’ (Life) ซึ่ง 2 คำนี้นั้น สามารถสำรวจนิยามความหมายของมันได้อย่างลึกซึ้งลงไปอีก วิถีชีวิต (นันทพร ศรีสุทระ, 2544, น. 8) หมายถึง การกระทำตามวิธีการและ แนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มี ความสุขและประสบความสำเร็จใน ชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำ นั้นได้ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือ ความเป็นอยู่ใน ชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นประจำวันอย่างสม่ำเสมอเป็นนิสัย ซึ่งจะสะท้อนทัศนคติ และวัฒนธรรมของบุคคลเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลในเรื่องที่อยู่ อาศัยลักษณะครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี การดูแลสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลนั้น จะได้รับอิทธิพลมาจาก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความแตกต่างของรายได้ การศึกษา อาชีพ ความเชื่อของบุคคล จะ เป็นตัวกำหนดทำให้เกิดความแตกต่าง ของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งการดำเนินตามวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล อาจจะแตกต่างกันไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อมรอบข้างตามบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ด้าน เศรษฐกิจของเมืองนั้นๆ ด้านระบบการเมืองการปกครอง หรือการ ประพฤติและการปฏิบัติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อไป

(2) การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุของผู้ประสบความสำเร็จ ในชีวิต (พุทธทาสภิกขุ, 2549, น. 35-37) ผลการศึกษาจากการประยุกต์ใช้คำสอน ของพุทธทาสภิกขุ มีบุคคล ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนใหญ่จะนำไปใช้ใน

การดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการทำประโยชน์เพื่อสังคม การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับกินข้าวจานแมวไปใช้ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านจะเป็นผู้ที่รับประทานอาหารแบบเรียบง่าย นอกจากเรียบง่ายแล้ว ท่านยังรับประทานเพียงเพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่ที่ดีต่อสุขภาพ หรือกินอยู่อย่างต่ำมุ่งกระทำอย่างสูง เป็นอยู่อย่างทาส เป็นการกินอยู่แต่พอดี เรียบง่าย ความสะดวกเห็นแก่ตัว และทำประโยชน์ส่วนรวม การนำความคิดนอกรอบของพุทธทาสภิกขุมาใช้ในการทำงาน ทำให้งานหลาย ๆ อย่างของท่านประสบความสำเร็จ แม้มีบางครั้งมีผู้ไม่พอใจ หรือถูกโจมตี แต่ก็ไม่ยินดี ยินร้ายกับสิ่งเหล่านั้น ทำงานเพื่องาน หรือการทำงานคือการปฏิบัติธรรมมาใช้ ในการปฏิบัติตนในการทำงาน จนมีตำแหน่งหน้าที่การทำงานระดับสูงในวิชาชีพด้านกฎหมาย การกล้าคิดกล้าทำ มั่นใจในสิ่งที่ทำโดยไม่เชื่อไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ และใช้หลักสุ จิ ปุ ลิ ตั้งแต่สมัยเรียนจนกระทั่งได้เข้ามาทำงาน บุคคลประสบความสำเร็จวิชาชีพในชีวิตด้านสาธารณสุข เป็นผู้หญิงคนแรกของไทยที่ได้รับฉายาว่า เกสัชกรยิปซีหลังจากจบการศึกษาได้ทำงาน ด้านเภสัชศาสตร์ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาเภสัชเคมี ต่อมาได้ทำงานในองค์การเภสัชกรรม เป็นผู้ริเริ่มการวิจัยยาต้านเอ็ดส์ด้วยยาสมุนไพร เพื่อช่วยเหลือผู้คนในประเทศและต่างประเทศ จนเป็นที่รู้จักโด่งดังไปทั่วโลก ได้รับรางวัล มีผลงานมากมาย เป็นบุคคลดีเด่นในการทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยได้แนวความคิดจากคนในครอบครัวได้รับอิทธิพลมาจากการอ่านหนังสือพุทธทาสภิกขุและส่วนตัวก็ได้ศึกษาเพิ่มเติม ทำให้ได้ปฏิบัติธรรม มาตั้งแต่วัยเด็กจนประสบผลสำเร็จในชีวิต การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับการละความเป็นตัวตน หรือ ตัวกูของกู ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการช่วยเหลือสังคม การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม ไปใช้ในการทำงาน การดำเนินชีวิตและการช่วยเหลือสังคม ซึ่งเห็นได้จากการประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิต การทำงาน การช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคม ด้วยการปฏิบัติตน โดยการใช้

ธรรมะที่ได้ปฏิบัติตามคำสอนจากครอบครัว มีโอกาส เมื่อไหร่ ก็จะช่วยเหลือผู้อื่น ประกอบกับการศึกษาคำสอนของพุทธศาสนิกชนด้วยตนเอง ทำให้เห็นว่าการละความเป็นตัวตน การทำงานคือการปฏิบัติธรรมเป็นคำสอนที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้ง่าย และสอนให้เรารู้จักตัวเอง จึงทำให้ตลอดระยะเวลา ที่ได้ทำงานช่วยเหลือผู้อื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ แม้จะประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายก็สามารถพิสูจน์ความสำเร็จในภารกิจหน้าที่ที่ตั้งใจไว้ และยังคงตั้งใจจะทำหน้าที่อุทิศเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

(3) มโนทัศน์เรื่องมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, น. 10) มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่มีคุณสมบัติในการรู้คิดในสิ่งทีเกี่ยวกับระบบคุณค่า และสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นอย่างสิ้นเชิง ระบบคุณค่าดังกล่าวได้แก่ ความดี ความถูกต้อง คุณธรรม รวมถึงความสุข ความสุขนั้นสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต มนุษย์ทุกคนย่อมปรารถนาชีวิตที่มีความสุขมากกว่าความทุกข์ แต่ก่อนที่เราจะเข้าใจเกี่ยวกับความสุขได้นั้น เราจะต้องทราบถึงทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ตามหลักของพุทธศาสนาเสียก่อน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์โดยรวมอันเป็นพื้นฐานต่อความเข้าใจในเรื่องความสุขของมนุษย์

มนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนา ตามทัศนะของพุทธศาสนา มองว่าชีวิตทั้งหลายอยู่ในรูปของส่วนประกอบต่างๆที่มาประชุมเข้ากัน ตัวตนแท้ๆของสิ่งทั้งหลายนั้นไม่มี เพราะเมื่อแยกส่วนที่มาประกอบเข้ากันนั้น ออกไปให้หมดก็จะมีไม่พบตัวตนของสิ่งนั้นเหลืออยู่ โดยพุทธธรรมได้แยกแยะชีวิตพร้อมทั้ง องค์ภาพทั้งหมดที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ฯลฯ ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ 5 ประเภท หรือ 5 หมวด เรียกทางธรรมว่าเบญจขันธ์หรือขันธ์ 5 (The five Aggregate) คือ

1. รูป (Corporeality) ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรม ทั้งร่างกาย และพฤติกรรมทั้งหมด ของร่างกายและสสาร พร้อมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรม ต่างๆของสสารพลังงานเหล่านั้น

2. เวทนา (Feeling หรือ Sensation) ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะ ทางประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

3. สัญญา (Perception) ได้แก่ ความกำหนดได้หรือหมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมาย ลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ (object) นั้นๆได้

4. สังขาร (Mental Formations หรือ Volitional activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือ คุณสมบัติต่างๆของจิตที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ โดยมีเจตนาเป็นตัวนำหรือพุดงาย ๆ ว่าเป็นความนึกคิดดีชั่วต่าง ๆ เช่น ศรัทธา สติหิริ โอตตปปะ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปัญญา โมหะ โทสะ โลภะ มานะ ทิฎฐิ เป็นต้น

5. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งทางอารมณ์ทางประสาททั้ง 5 และทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้ รส การรู้ สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542, น. 19-20)

อายตนะ 6 แตนรับรู้โลกและเสพเสวยโลก ในแง่ความสุข-ความทุกข์ อายตนะเป็นจุดเริ่มต้นของความสุขความทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมาย แห่งการดำเนิน ชีวิตทั่วไปของปุถุชน ชีวิตที่ดำเนินอยู่เป็นประจำในแต่ละวัน คือการติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับโลกซึ่งเป็นสิ่งที่ให้ความหมายแก่ชีวิต หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ชีวิตตามความหมายของมนุษย์ คือชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับโลก โดยช่องทางที่ชีวิตใช้

ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับโลก เรียกว่า “ทวาร” (ประตู, ช่องทาง) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ภาค ดังนี้

1. ภาครับรู้และเสพส่วยโลก อาศัยทวาร 6 (sense-doors) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับการรับรู้และเสพส่วยโลก ซึ่งปรากฏแก่มนุษย์โดยลักษณะและอาการต่างๆที่เรียกว่าอารมณ์ 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์

2. ภาคแสดงออกหรือการกระทำต่อโลก อาศัย ทวาร 3 (channels of action) คือ กาย วาจา ใจ (กายทวาร วจิทวาร มโนทวาร) สำหรับกระทำต่อโลก โดยแสดงออกเป็นการกระทำ การพูด และการคิด (กายกรรม วจีกกรรม มโนกรรม) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 26-27)

คำว่า “ทวาร” เมื่อนำไปกล่าวในระบบการทำงานของกระบวนการแห่งชีวิต นิยมเปลี่ยนไปใช้คำว่า “อายตนะ” ซึ่งแปลว่า แดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้หรือทางรับรู้ มีรูปแบบความสัมพันธ์ การรับรู้จะเกิดขึ้น ต่อเมื่อมีองค์ประกอบเกิดขึ้นครบ 3 อย่าง คือ อายตนะ อารมณ์ และ วิญญาณ ภาวะนี้ในภาษาธรรมเรียกโดยเฉพาะว่า “ผัสสะ” หรือ “สัมผัส” (contact) ผัสสะ เป็น ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการรับรู้ เมื่อผัสสะเกิดขึ้น กระบวนการก็ดำเนินต่อไป เริ่มแต่ความรู้สึก ต่ออารมณ์ที่รับรู้เข้ามานั้น ปฏิกริยาอย่างอื่นของจิตใจ การจำหมาย การนำอารมณ์นั้นไปคิดปรุงแต่ง ตลอดจนการแสดงออกต่างๆที่สืบเนื่องไปตามลำดับ ในกระบวนการของความรู้สึกต่ออารมณ์ที่ รับรู้เข้ามา เรียกว่า “เวทนา” แปลว่า การเสวยอารมณ์ หรือการเสพรสอารมณ์ เวทนาแบ่งตามคุณภาพมีจำนวน 3 คือ

1. สุข ได้แก่ สบาย ชื่นใจ ถูกใจ
2. ทุกข์ ได้แก่ ไม่สบาย เจ็บปวด

3. อทุกข์ผสมสุข ไม่ทุกข์ ไม่สุข คือเรื่อย ๆ เฉย ๆ ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า อุเบกขา

เมื่อกระบวนการรับรู้ดำเนินมาตามลำดับ จนถึงเวทนา กล่าวคือ เมื่อรับรู้ อารมณ์อย่างใด อย่างหนึ่งแล้ว เกิดความรู้สึกสุขสบายชื่นใจ (สุข-เวทนา) ก็อยาก ได้ (ตัณหา) เมื่ออยากได้ ก็ติดใจ พัวพันจนถึงขั้นยึดติดถือมั่น (อุปาทาน) ค้างใจ อยู่ไม่อาจวางลงได้ ทั้งที่ตามความเป็นจริงไม่อาจถือ เอาไว้ได้เพราะสิ่งนั้น ๆ ล่วงเลยผ่านพ้นไปแล้ว จากนั้น ก็เกิดความคิดสร้างสรรค์ภาพต่างๆ ที่จะให้ ตนอยู่ใน ภาวะครอบครองอารมณ์อันให้เกิดสุขเวทนานั้น พร้อมทั้งคิดปรุงแต่งสร้างวิธีการ แล้วลงมือกระทำการต่างๆ ทางกายบ้าง วาจาบ้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลที่ต้องการ ในทางตรงข้าม ถ้ารับรู้อารมณ์ใดแล้ว เกิดความรู้สึกทุกข์ เจ็บปวด ไม่สบาย (ทุกข์-เวทนา) ก็ไม่ชอบใจ ชัดเคือง อยากจะพ้นไป หรือให้มันสูญสิ้นไป อยากทำลาย (ตัณหา) ผูกใจ ปักใจ ค้างใจกับสิ่งนั้น (อุปาทาน) กระบวนการดังกล่าวที่บังเกิดเป็น สุขทุกข์จะมีความซับซ้อนเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับผลเสกสรรของมนุษย์เอง ซึ่ง จะเป็นวงจรที่หมุนเวียนไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 30-33)

ตามหลักพุทธธรรมเบื้องต้นที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้า ส่วนประกอบทั้งหลายเหล่านั้นจึงไม่มีตัวตนของตัวเองอย่างเป็น อิสระ มีความเกิด-ดับต่อกันไป เสมอ ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ความเป็นไปต่าง ๆ ทั้งหมด นี้เป็นไปตามธรรมชาติ อาศัยความสัมพันธ์และ ความเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยของสิ่ง ทั้งหลายเอง ไม่มีตัวการอย่างอื่นที่นอกเหนือออกไปในฐานะ ผู้สร้างหรือผู้บันดาล หลักธรรมนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ กฎ ธรรมชาติดังกล่าวเป็นธรรมชาติ คือ ภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมดา ภาวะที่ตั้งอยู่หรือ

ยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดา กฎไตรลักษณ์ (the Three Characteristics of Existence) หรือ บางทีเรียกว่า “สามัญลักษณ์ะ” มีดังนี้

1. อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมสลายไป

2. ทุกขตา (Conflict) ความทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป ภาวะที่ไม่สมบูรณ์บกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจอย่างเต็มที่ แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

3. อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มี ตัวตนที่แท้จริงที่จะบังคับให้เป็นอย่างไร ๆ ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 58-60)

เมื่อแยกชั้น 5 ออกพิจารณาแต่ละอย่าง ๆ ก็จะเห็นว่า ชั้นทุกชั้นไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยงก็เป็นทุกข์ เป็นสภาพบีบคั้นกดดันแก่ผู้เข้าไปยึด เมื่อเป็นทุกข์ ก็ไม่ใช่ตัวตน ที่ไม่ใช่ตัวตนเพราะแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนของมัน ไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นของสัตว์บุคคลนั้น แท้จริง (ถ้าสัตว์บุคคลนั้นเป็นเจ้าของชั้น 5 แท้จริง ก็ย่อมต้องบังคับเอาเองให้เป็นไปตามความต้องการได้ และไม่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่ต้องการได้ เช่น ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บป่วย เป็นต้น) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 60)

จะเห็นได้ว่า “ความสุข” และสิ่งที่ให้ความสุขก็ตกอยู่ในหลักความจริงข้อนี้ด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า “ความสุข ย่อมไม่มีความสมบูรณ์ อยู่ในตัว ผู้ที่ฝากความหวัง ไว้ในความสุขย่อมเท่ากับทำตัวเองให้เป็นหนึ่งเดียวกับความไม่สมบูรณ์ของสิ่งเหล่านั้น หรือทิ้งตัว ลงไปอยู่ในกระแสความแปรปรวนของมัน หากตั้งความหวังไว้ในความสุขมากเท่าใด เมื่อความแปรปรวน

หรือผิดหวังเกิดขึ้น ความทุกข์ก็รุนแรงมากขึ้นตามอัตรา...ผู้หาความสุขที่ฉลาด คือ เมื่อยังยินดีที่จะหาความสุขอยู่ จะต้องมีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความจริง แสวงหา และแสวงสุขอย่างมีสติสัมปชัญญะโดยประการที่ว่า ความแปรปรวนของมันจะ ก่อให้เกิดโทษ พิษภัยหรือเกิดความกระทบกระเทือนน้อยที่สุด พูดอีกอย่างหนึ่งว่า ถึงจะเป็นอย่างไรก็ให้รักษาอิสรภาพของจิตใจไว้ให้ดีที่สุด” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 70)

4.2 วิธีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด

(1) ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ (นายสม นิลภักดี, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564) เรื่องการใช้วิชาไสยศาสตร์เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของแพทย์ไทยโบราณนั้น หากเราจะมองดูเพียงผิวเผินแล้ว อาจจะทำให้บุคคลบางกลุ่มที่มีได้ศึกษาวิชาจิตวิทยาขั้นสูงเข้าใจผิดว่า “แพทย์โบราณของไทยเราหลงมกายใช้วิชาไสยศาสตร์มาประกอบการรักษาโรคให้แก่คนไข้ ทั้งนี้เพราะความหมายของคำว่า “วิชาไสยศาสตร์” นั้น หมายถึงวิชาที่วิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ แต่คำว่า “ไสยศาสตร์” มีกำเนิดมาจากคำกริยา “ยชฺรเวท และ อาถรรพเวท” ของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งหมายถึงวิชาเกี่ยวกับการใช้เวทย์มนต์คาถาประกอบกับอำนาจจิต และ อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อประกอบการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดผลสำเร็จ ทั้งที่ผู้ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือ ประกอบการเหล่านั้นได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้ เช่น ตัวอย่างพวกพราหมณ์ที่เป็นแพทย์แผนโบราณก็ใช้พิธีกรรมเหล่านี้ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้คนไข้ ที่ตนรักษาให้หายเจ็บป่วยอย่างรวดเร็ว พวกพราหมณ์ที่มีหน้าที่บวงสรวงเทพ พรหม เพื่อให้ประสพสาธุพรให้แก่वलมนุษย์ประสบความสุขและสันติก็กระทำพิธีกรรมต่างๆ ตามหน้าที่ของตน พวกพราหมณ์ที่เป็นหมอเสน่ห์ยาแฝดก็ใช้วิชาไสยดำ หรือ ไสยขาวประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดผล ลบ หรือ ผลบวกต่างๆ แก่ชีวิตของ

บุคคลต่างๆ ที่มาขอร้องให้กระทำวิชาไสยศาสตร์นั้นเริ่มต้นในคัมภีร์ต่างๆ ของ ศาสนาพราหมณ์ก่อน

(2) ความเชื่อด้านฤกษ์กาล (นายสอน ศรีภักดี, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2564) การเก็บเกี่ยวยาสมุนไพร การเก็บยาสมุนไพรตามช่วงเวลา การเก็บรักษา ยาสมุนไพร การแปรสภาพ จัดทำรูปผลผลิตเพื่อการพีชจำหน่ายและการกำหนด ราคา

(3) ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ (นายไล แสงพล, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564) โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยกาลเวลา โดยมีหลักเกณฑ์ การคำนวณเกี่ยวกับกระแสนัมพันธ์ของดวงดาวต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ประโยชน์ของโหราศาสตร์ทำให้บุคคล ทราบพื้นความสามารถ นิสัย สติปัญญา คราวดี คราวร้ายในชีวิต เพื่อจะได้ปรับตัว ให้สอดคล้อง แก้ไขข้อบกพร่อง ป้องกันเหตุต่าง ๆ ใช้ประกอบในการวินิจฉัยโรค และสุขภาพ ใช้ในการพิจารณานิสัยใจคอบุคคลได้บังคับบัญชา เหมาะสำหรับการ ปกครองและแก้ไข ใช้ประกอบการสอบสวนคดีต่าง ๆ ใช้พยากรณ์ ดิน ฟ้า อากาศ ภัยธรรมชาติ ใช้ประกอบในการสมาคมระหว่างบุคคลหรือประเทศ เพื่อ เตรียมพร้อมที่จะรับเหตุการณ์ในอนาคต

4.3) วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด คือ การคุ้มครอง รักษา สร้างเสริมชีวิตทั้งส่วนกาย และส่วนจิตใจ ให้มีคุณค่า มี ประโยชน์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้

(1) การพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ มีความวิริยะ อุตสาหะ ในงานหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการอำนวยความสะดวก ควบคุมกำกับติดตาม งานทั้งในรูปแบบการประชุม และติดตามในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ และมีความตั้งใจ ที่จะทำงานในหน้าที่ให้ได้รับความสำเร็จด้วยการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่

อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคไม่เคยแสดงออกถึงความย่อท้อ มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ครอบครัว และผู้อื่นอย่างจริงจัง (นายพรม จัตวัน, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2564)

(2) การประหยัดและเก็บออม รู้จัก ใช้จ่ายตามควรแห่งฐานะ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และรู้จักใช้ทรัพย์สินของทางราชการให้เป็นประโยชน์และประหยัด โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ทรัพย์สินของทางราชการ เช่น รถยนต์ และวางมาตรการประหยัดพลังงานในหน่วยงานรู้จักมัธยัสถ์และเก็บออมเพื่อสร้างฐานะตนเองและครอบครัว ด้วยการออมกับสหกรณ์ออมทรัพย์ สาธารณสุข และอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผนดูแล บำรุง และรักษาทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวมพร้อมทั้งติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ (นายบุญทัน ลาดศิลา, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

(3) การรักษาระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย เป็นผู้รักและปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายที่กำหนดไว้โดยได้กำชับและมุ่งเน้นให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยได้มีการนำระบบควบคุมภายในและตรวจสอบภายในมาใช้ในหน่วยงาน พร้อมทั้งได้ประพฤติและปฏิบัติตน ให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลโดยทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ และยังได้นำแนวทางนโยบาย หรือข้อสั่งการของผู้บังคับบัญชามาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติอย่างทุ่มเทและจริงจัง ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการเชื่อฟัง และให้ความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้ตรงต่อเวลาทั้งในเรื่อง งาน และวินัยส่วนตัว จะสังเกตได้จาก การนัดเวลาประชุม หรือการติดตามงานตามแผนผังกำกับงาน เป็นต้น (นายสำอองค์ แก้วไชย, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2564)

(4) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยละเว้นต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข

เอื้อเพื่อพ่อแม่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมโดยได้เป็นรองนายกล่า
กาชาดจังหวัดยโสธร พร้อมทั้งเสียสละร่างกายในฐานะกรรมการ และกำลังทรัพย์
เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ ซึ่งบ่งบอกถึงมีความเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี
ต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะสังเกตเห็น
ได้จากการรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้กับผู้ป่วยบังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และ
เครือข่ายองค์กรอื่น ๆ (นางสำลี มาทวงศ์, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564)

4. บทสรุป

วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ตาม
หลักพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

4.1 วิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การดำเนิน
ชีวิตประจำวันของบุคคลในแต่ละสังคมบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ
หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแต่ละคนดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไป
แล้วแต่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ประสบผลสำเร็จในชีวิตจะนำ
หลักธรรมมาใช้ให้ถูกยุคถูกกาล เช่น นักเรียนนักศึกษาใช้หลัก สุ จี ปุ ลิ บุคคล
ทำงานใช้หลักอิทธิบาท 4 สังคหัตถ์ 4 ฆราวาสธรรม 4 และพรหมวิหาร 4 แต่
อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตทั้งหลายจะอยู่ในรูปของเบญจขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ โดยมีอายตนะ 6 เป็นแดงแห่งการรับรู้ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์ 2
อย่าง คือ อិฏฐารมณ์กับอนิฏฐารมณ์ ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เป็นไปตามหลักพุทธศาสนาที่
เรียกว่า ไตรลักษณ์ อันประกอบไปด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

4.2 วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนิน
ตามครรลองครองธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยอีสาน อันมีประเพณีที่
เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและศรัทธาในด้านไสยศาสตร์

โหราศาสตร์ และพิธีกรรมต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดความสุข หรือความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการในการรักษาคนไข้ที่มาด้วยจิตศรัทธาในการรักษาของแพทย์แผนไทยคนนั้น ๆ

4.3 วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด แพทย์แผนไทยที่ให้การสัมภาษณ์และศึกษาวิถีการดำเนินชีวิต ได้พึ่งพาตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัดและอดออม ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสาธุชนและประชาชนโดยทั่วไป

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 เสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1) ด้านการพัฒนาองค์ความรู้จากข้อจำกัดของการได้มาซึ่งความรู้เรื่องยาสมุนไพรซึ่งมาจากการบอกเล่า โดยผู้รู้ไม่มีการจดบันทึก และไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพรจึงอาจจะเบี่ยงเบนเลอะเลือนไปตามกาลเวลา หน่วยงานของส่วนราชการต่างๆ ควรมีการรวบรวมทำเนียบหมอยาสมุนไพร จัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจัดให้สอบความรู้เรื่องของยาสมุนไพรซึ่งกันและกัน มีการจดบันทึกองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร และวางแผนการสืบทอดองค์ความรู้ให้ต่อเนื่อง

2) ด้านการควบคุมคุณภาพยาสมุนไพร หน่วยงานของส่วนราชการต่างๆ ควรศึกษาและส่งเสริมการปลูกยาสมุนไพรหายาก เพื่อให้มีตัวยาเพียงพอแก่การใช้งาน รวมทั้งควรมีการศึกษาองค์ประกอบ ขนาดของยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่

3) ด้านการวิจัย ควรส่งเสริมการวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อศึกษาองค์ประกอบของยาสมุนไพร ขนาดยาเพื่อการรักษา การแปรรูป พืช

และภาวะแทรกซ้อนต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ในเรื่องของความเชื่อและผลด้านจิตใจของการแพทย์แผนไทย

5.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1) ด้านนโยบาย การมีความตกลงร่วมมือระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศ อากาศ และความเชื่อที่คล้ายกัน คือสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างแผนพื้นบ้าน/ทางเลือกกับแผนปัจจุบัน เริ่มจากสิ่งดีดีที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ผ่านทางเวทีต่างๆ ทั้งด้านสถาบันการศึกษา ภาคประชาชน ท้องถิ่น ด้านการเกษตร เน้นเป้าหมายร่วมของ 2 แผน คือการทำให้สุขภาพดีเน้นการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการมุ่งรักษาเท่านั้น จัดสิทธิประโยชน์ด้านหลักประกันสุขภาพของประเทศให้ครอบคลุมทั้ง 2 แผน แสดงสาธารณชน ให้เห็นความคุ้มค่าของแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก รัฐบาลลดภาระงบประมาณประเทศจากอิทธิพลของธุรกิจ ข้ามชาติด้านยา โดยการส่งเสริมแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก วิถีสุขภาพที่ยั่งยืนมากกว่าการพึ่งพาการนำเข้ายาแผนปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

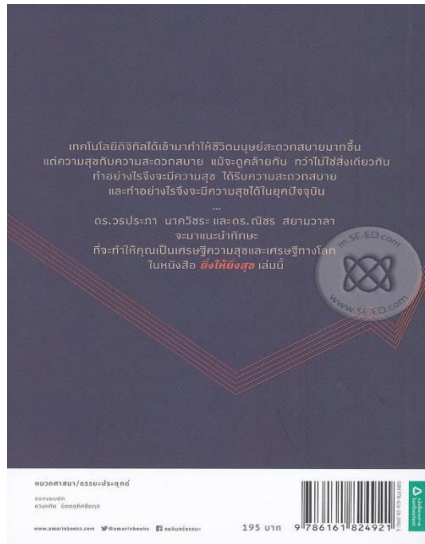
กรรณิการ์ สุวรรณโคต. (2536). *การพยาบาลกับพฤติกรรมของบุคคล. เอกสารการสอนชุดวิชามนโอมติและกระบวนการพยาบาล หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สุขุทัยธรรมมาธิราช.

- ดรอุณ เพ็ชรพลาย และคณะ. (2528) . *สมุนไพรรักษาบ้าน* ตอนที่ 1,2 .พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : อักษรประเสริฐ.
- ทัศนาศ บุญทอง. (2534). แนวคิดของการดูแลสุขภาพตนเองกับการพัฒนาสุขภาพ
ของประชาชน. *วารสารสภาการพยาบาล*, 6 (2), 2-11.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *พจนานุกรมธรรมปัญญาอันนะ*
.กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542), *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *พุทธธรรม* .กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *ภาวะผู้นำ* . กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551) . *พ้นสุขภาวะยามสังคมิวิฤต*. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *สุขภาวะองค์กรแนวพุทธ*. พิมพ์
ครั้งที่ 33. กรุงเทพฯ: ผลิตัมม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. (2544). *คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง). (2556). *การวิเคราะห์อายุสธรรม 5 : หลักธรรม
ที่ช่วยให้อายุยืน 5 ประการ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*.
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2550). *ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาศึกษา*. ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัย
นครสวรรค์.

- วรรณภา พูนพานิชย์ และคณะ. (2557). *ชีวิตและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ.
- นันทพร ศรีสุทตะ. (2544). *วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวาน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านตัว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง*. (การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตร มหาวิทาลัยเชียงใหม่).

บทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ยิ่งให้ ยิ่งสุข”

ผู้เขียน: ดร. วรประภา นาควิษระ, ดร. ณัชร สยามวาลา
ผู้วิจารณ์: พระยूरศักดิ์ ยสวทฒโน (ยิ่งสกุล)¹

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, e-mail: yurasak.2528@gmail.com

1. บทนำ

“ยิ่งให้ ยิ่งสุข” เป็นหนังสือหมวดศาสนา ธรรมประยุกต์ ที่มีเนื้อหา กล่าวถึงการนำหลักธรรมคำสอนชั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์เข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ พร้อมทั้งจะรับมือกับสภาพสังคม และรูปแบบเศรษฐกิจในยุคดิจิทัล ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันที่สูง เทคโนโลยีเข้ามาทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสะดวกสบายมากขึ้น เพื่อให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขที่ประเสริฐ ในภาคธุรกิจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ได้กำไรตามสมควร และท้ายที่สุดทุกคนจะได้มีทรัพย์ทั้งทางโลกและทางธรรม เขียนโดยดร. ณิชร สยามวาลา และ ดร. วรประภา นาควัชร หนังสือนี้นี้มีทั้งหมด 9 บท จำนวน 132 หน้า บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของผู้พิมพ์ผู้โฆษณา บรรณาธิการคือ ณิชมน ศัลยวุฒิ จินดารัตน์ ธรรมรงวุทย์ เป็นผู้ตรวจทานต้นฉบับ สุนทรีย์ ไกรวิจิตร เป็นผู้พิสูจน์อักษร ออกแบบปกโดย ดวงหทัย มิตตอุทิศชัยกุล แยกสีและพิมพ์ที่สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) จัดจำหน่ายโดย บริษัทอมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์ จำกัด ในราคา 195 บาท

ประวัติของผู้เขียนท่านแรก คือ ดร. ณิชร สยามวาลา เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านการฝึกสติเพื่อความสุขและการพัฒนาสมอง ด้านการศึกษา จบมัธยมศึกษา จากโรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย ระดับปริญญาตรีจากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยได้รับทุนไปศึกษาแลกเปลี่ยนและวิจัยที่ มหาวิทยาลัยทัฟต์ส ฮาร์วาร์ด ออกซฟอร์ด วาเซดะ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ด้านผลงานมีงานเขียนภาษาไทย เช่น วิถีดาบ วิถีเซน สำเร็จทางโลกเพราะสุขทางธรรม รักที่สุด จุดที่เป็น เป็นต้น งานแปลจากภาษาอังกฤษ เช่น สมองแห่งพุทธะ (Buddha’s Brain: The Practical Neuroscience of Happiness, Love, and Wisdom) เป็นต้น งานแปลภาษาญี่ปุ่น เช่น สมองปิ้ง (Writing Revolution) เป็นต้น

ต้น ปัจจุบัน (ปี 2560) เป็นนักเขียน นักแปล อาจารย์พิเศษ และโค้ช ท่านที่สองคือ ดร. วรประภา นาควัชรระ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ยุคดิจิทัล ด้านการศึกษาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ด้านวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ (เกียรติคุณ) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ จาก University of Michigan (Ann Arbor) และปริญญาโทและเอกด้านเศรษฐศาสตร์จาก University of Southern California ด้านผลงานมีบทความวิชาการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการชั้นนำต่างประเทศ เช่น The Economic Journal, Applied Economics Letters และ Journal of Asian Economics เป็นต้น ปัจจุบัน (ปี 2560) เป็นอาจารย์ประจำที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. โครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือ

ปกหนังสือ ยิ่งให้ ยิ่งสุข ใช้สีเข้มทำให้เป็นที่สะดุดตา เน้นใช้ตัวอักษรสื่อความหมายแทนการใช้รูปภาพ ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่และมีสีที่ตัดกับพื้นหลังของหน้าปกทำให้มองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การออกแบบตัวอักษรหน้าปกใช้เป็นตัวนำออกมาเล็กน้อยทำให้รู้สึกดีในการสัมผัส ภายในใช้กระดาษโทนสีส้มเป็นหลักทำให้ดึงดูดความสนใจ และรู้สึกสบายตา มีการเขียนคำนำจากทั้งสำนักพิมพ์และผู้เขียน เนื้อหาภายในเป็นการกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนในเป็น “เศรษฐีผู้มีความสุขในยุคดิจิทัล” ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา คือเป็นผู้สร้างคุณค่าให้กับโลก สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง และทักษะที่จะต้องมีคือ “สติ” ที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันจิตใจตนเอง ไม่ตกเป็นทาสของความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 9 บท พอที่จะสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

บทที่ 1 เศรษฐกิจดิจิทัลแบบพอเพียง ในบทนี้ได้กล่าวถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นไปที่ความพอเพียง พอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน มาปรับใช้กับเศรษฐกิจยุคดิจิทัล องค์ประกอบของหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเรียบง่าย และมีเพียง 3 ข้อ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ประการแรก คือ ความพอประมาณ หมายถึง การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับที่พอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา แล้วตรงกับแนวทางการปฏิบัติของ “สันโดษ” ความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นคือการปฏิบัติตามแนวทางของ “ศีล” นั่นเอง ประการที่สอง คือ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจในความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล ซึ่งตรงกับหลักของ “อริยสัจ 4 คือ การพิจารณาผล แล้วสาวไปหาเหตุ ประการที่สาม คือ ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งตรงกับหลักของ “วิมังสา” ที่ต้องมีการไตร่ตรองให้รอบครอบ ทั้ง 3 ข้อนี้สรุปเหลือคำเดียวคือ “สติ” เพราะจะช่วยให้เป็นคนช่างสังเกต มีความเอาใจใส่ มีเมตตา และเข้าใจในเรื่องของกรรม การกระทำเช่นนี้ย่อมนำมาความสำเร็จและความสุขอย่างยั่งยืนมาให้

บทที่ 2 Sharing Economy เศรษฐกิจแบ่งปันแบบยิ่งให้ยิ่งได้ เศรษฐกิจแบ่งปัน หรือ Sharing Economy เป็นการนำเอาทรัพย์สินที่เจ้าของมีอยู่แล้วแต่ไม่ได้ถูกใช้งานอย่างเต็มที่มาสร้างรายได้ด้วยการให้ผู้อื่นเช่าหรือให้ยืมใช้ ในช่วงเวลาที่เจ้าของไม่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือรถแล้วยังมีการเอา “เวลาว่าง” ให้ผู้อื่นยืมไปใช้หรือว่าจ้างโดยการรับจ้างงานจิปาละเล็ก ๆ น้อย ๆ หากมองในแง่ของเศรษฐศาสตร์ มีข้อดีคือทำให้ทรัพย์สินที่ไม่ได้ใช้ถูกใช้งานอย่างเต็มที่และคุ้มค่ามากขึ้น ช่วยลดการผลิตที่ไม่จำเป็น ทำให้ปริมาณขยะและมลพิษลดลง ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ผู้ใช้บริการยังมีทางเลือกมากขึ้น ไม่ต้องเสียเงินจำนวนมากเพื่อซื้อทรัพย์สินมาครอบครอง และได้พบเพื่อนใหม่อีกด้วย ส่วน

ข้อเสีย คือ ธุรกิจแบบดั้งเดิม เช่น แท็กซี่ โรงแรม จะได้รับผลกระทบอย่างหนักซึ่งอาจจะทำให้ต้องมีลดการจ้างแรงงาน การผลิตและการก่อสร้างลดลง และปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ “ความไว้วางใจ” ที่ผู้ใช้บริการจะสามารถไว้วางใจผู้ให้บริการได้มากแค่ไหน ในส่วนมุมมองทางธรรมการทำธุรกรรมในเศรษฐกิจแบ่งปันนั้นเป็นการขัดเกลาความตระหนี่และช่วยให้ลายความยึดติดออกไปจากทรัพย์สินที่มีมือ และเศรษฐกิจแบ่งปันนั้นอยู่บนพื้นฐานของการให้ซึ่งกันและกัน เช่น การให้ความไว้วางใจ ให้ความเคารพและไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้น

บทที่ 3 ระดับจิตใจของทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ที่นำไปใช้ในการสร้างผลผลิตและการบริการต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจโดยครอบคลุมไปถึงความรู้ ทักษะ การบริหาร ประสิทธิภาพ สุขภาพ ที่ผ่านมาการพัฒนาทุนมนุษย์ทำได้โดยการพัฒนาในมิติทางด้านความรู้ ความสามารถ แต่มองข้ามมิติทางด้านจิตใจ หากมนุษย์หมั่นขัดเกลาจิตใจให้ความโลภ โกรธ หลง น้อยลง มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่วไม่เบียดเบียนผู้อื่น รวมถึงไม่สนับสนุนและยกย่องการทำชั่วของผู้อื่น เพราะการพัฒนาทางด้านแรงงานต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ สังคมจึงจะพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 4 Gen Y กับ Start-up ในยุคดิจิทัลอย่างนี้ เด็กรุ่นใหม่ (Gen Y) หลายคนอยากเริ่มอะไรใหม่ ๆ ด้วยตัวเอง (Start-up) มีวิสัยทัศน์ ทักษะ และวิธีการทำงานที่อิสระ ออกจากกรอบเดิม ๆ สำหรับ Gen Y ที่อยาก Start-up ให้ประสบความสำเร็จนอกจากทัศนคติที่ดีแล้ว ยังต้องมีวิสัยทัศน์สามารถวางแผนได้อย่างชัดเจน และสิ่งที่สำคัญอีกอย่างก็คือประสบการณ์ และหากภาคธุรกิจหรือองค์กรใหญ่ ๆ ต้องการ Gen Y เข้าไปทำงานและอยู่ได้นาน ๆ ก็จะต้องปรับเปลี่ยนการบริหารงานเป็นเจ้านายต้องทำตัวเป็นผู้ให้ที่ดีเป็นมิตรที่ดี และเปิดโอกาสให้เด็กรุ่นใหม่ได้มีอิสระในการคิดและการนำเสนอผลงานมากขึ้น

บทที่ 5 อยู่อย่าง Unicorn ปัจจุบันได้มีการนำยูนิคอร์น (Unicorn) สัตว์ในเทพนิยายแฟนตาซีแถบตะวันตกที่มีความพิเศษ ล้ำค่า และหาได้ยาก มาใช้ในเปรียบเทียบธุรกิจสตาร์ทอัพ (Start-up) ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ในวงการ Data Science หรือศาสตร์แห่งการนำข้อมูลขนาดใหญ่มาทำให้เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ ก็ได้เริ่มนำคำว่ายูนิคอร์นมาใช้เปรียบเทียบกับคนที่มีเก่งทางด้านเทคโนโลยี คำนวน การสร้างแบบจำลองทางสถิติ และที่สำคัญคือมีกรอบความคิดและชี้โอกาสทางธุรกิจจากข้อมูลได้ หากนำมาเปรียบเทียบกับมนุษย์อาจจะหมายถึงคนเก่ง มีความสามารถรอบด้าน มีวิสัยทัศน์ มีความพยายาม และหากจะให้เป็นยูนิคอร์นที่เป็นที่รักด้วยแล้ว คงต้องมีจิตใจดี มีน้ำใจ ไม่ถือตัว ไม่ยกตนข่มท่าน เป็นที่รักของคนทั่วไปเพิ่มเข้าไปอีก

บทที่ 6 กัลยาณมิตรในยุคดีจิตล กัลยาณมิตร คือ ผู้ที่แนะนำประโยชน์ ชักชวนให้คิดดี พูดดี ทำดี หลีกเลี่ยงการทำชั่ว พาไปสู่ทางที่เจริญ ในช่วงที่เรายังไม่รู้จักโซเซียลมีเดียกัลยาณมิตรคงหมายถึงคนที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แล้วได้มีโอกาสใช้เวลาอยู่ร่วมกันเพื่อทำสิ่งที่ดีงาม แต่ในยุคดิจิทัลอย่างปัจจุบันที่ผู้คนเร่งรีบและมีเวลาจำกัด เราอาจใช้เวลาร่วมกับกัลยาณมิตรน้อยลง และมีโอกาสที่จะเจอกันในโลกของออนไลน์แทน เช่น การทักทายกันบน Facebook Instagram Line เป็นต้น อย่างไรก็ตามเราจะต้องมีสติ ลองพิจารณามิตรที่เข้ามาตามหลักของพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงมิตรแท้และมิตรเทียมไว้ และจงทำตัวเราเองให้มีคุณสมบัติตามลักษณะของมิตรแท้ ก็จะเป็นแรงดึงดูดให้ผู้ที่มิลักษณะเหมือนเราเข้ามาหาเราเอง

บทที่ 7 พ.ศ.2599 AI จะครองเมืองทุกวันนี้ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI เข้ามามีบทบาทในด้านการคิด การตัดสินใจ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ด้านศักยภาพและความสามารถของ AI นี้ก็พัฒนาไปจนเหนือกว่ามนุษย์แล้ว เช่น AI ชื่อ AlphaGo สามารถเล่นหมากล้อมชนะเลิศแชมป์โลกที่เป็น

มนุษย์ได้ แต่ก็ยังมีความกังวลว่าจะไว้วางใจ AI ในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ได้มากแค่ไหน ความกังวลดังกล่าวที่จะไปพัฒนาที่จิตใจของมนุษย์ผู้สร้าง หากจิตใจของผู้สร้างได้รับการพัฒนาดีแล้ว ความกังวลนี้ก็จะหมดไปด้วย

บทที่ 8 เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องการโจมตีทางไซเบอร์ ในช่วงปีที่ผ่านมา ได้มีการระบาดของ Malicious Software เรียกสั้น ๆ ว่า Malware เป็นซอฟต์แวร์ที่มีเจตนาร้าย ถูกเขียนขึ้นเพื่อทำลายข้อมูล ขโมยข้อมูล หรือทำลายระบบ เช่น Ransomware หรือซอฟต์แวร์เรียกค่าไถ่ องค์ประกอบของการตัดสินใจก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ คือ ความท้าทาย การกลั่นแกล้ง ผลประโยชน์ที่ได้กับสิ่งที่จะเสียไป โอกาสที่จะถูกจับได้ ความรุนแรงของโทษ อาจมองในมุมของธุรกิจได้ว่าเป็นการปล่อยไวรัสเพื่อที่จะขายซอฟต์แวร์แอนตี้ไวรัส หรือธุรกิจด้านประกันภัยไซเบอร์เอง ในทัศนะของพระพุทธศาสนามองว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งมีผลมาจากกรรมเก่า สภาพแวดล้อม และการขาดสติ

บทที่ 9 เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องการมีครอบครัว ในทางเศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีครอบครัวไว้ว่า การหาคู่และจับคู่ที่ถูกต้องเป็นไปได้ยาก มักมีอุปสรรค แต่เมื่อเจอกันแล้วพบว่าการอยู่ด้วยกันมีความสุขกว่าอยู่คนเดียวจึงตัดสินใจมาอยู่เป็นครอบครัว และจะมีลูกหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัดที่มีของแต่ละบุคคลซึ่งแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนวิถีคิดอาจจะทำให้อะไรต่าง ๆ ดีขึ้นบ้าง ในทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าคู่ชีวิตนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ คู่แท้แต่ชาติปางก่อน คู่สร้างคู่สมในชาตินี้ โดยพิจารณาจากการมีศีล มีศรัทธา ความเสียสละ และปัญหาที่เหมือนกัน และปฏิบัติตามหน้าที่ของสามีภรรยา ก็จะสามารถทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างยั่งยืน

3. ประเด็นวิจารณ์

รูปแบบการนำเสนอ หนังสือเล่มนี้มีสองส่วน คือ ในส่วนของเนื้อหาที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์จะเป็นการนำเสนองานเขียนโดย ดร.วโรปภา นาควัชร ข้อมูลของเนื้อหาบางบทคัดแปลงมาจากบทความเดิมของ ดร.วโรปภา นาควัชรเอง ที่ทางเคยได้รับการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ โดย ดร.ณัชร สยามวาลา เป็นผู้กล่าวเสริมต่อท้ายในบทต่าง ๆ ในประเด็นของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เมื่อเปิดดูเนื้อหาภายในเล่ม ชื่อบทและหัวข้อใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่กว่าอักษรปกติ และเน้นให้มีสีส้มเป็นหลัก ทำให้มองแล้วสะดุดตา ดึงดูดใจ นำอ่านมากขึ้น ตัวอักษรของเนื้อหาใช้สีดำซึ่งตัดกับพื้นหนังสือที่มีสีอ่อนทำให้การอ่านสบายตา แต่จะเน้นข้อความที่สำคัญเป็นสีส้ม ตัวอักษรเป็นระเบียบไม่ขิดจนเกินไปทำให้อ่านง่ายขึ้น

ในการนำเสนอเนื้อหาบางส่วนได้มีการตั้งหัวข้อในลักษณะของการตั้งคำถามเป็นขึ้นมา เพื่ออธิบายเนื้อหาต่อไป เช่น คุณอยากเป็นเศรษฐีในยุคดิจิทัลไหม (หน้า 1) แล้วทำไมเราต้องเป็นเศรษฐีมีความสุข เป็นเศรษฐีเฉย ๆ ก็น่าจะพอแล้วไม่ใช่หรือในหน้าที่ 1 คุณอาจคิดว่า แล้วมันเกี่ยวอะไรกับฉันด้วย ไม่ไกลตัวไปหน่อยหรือในหน้าหน้าที่ 3 เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไรในหน้าที่ 6 ท่านอาจคิดว่าแนวคิดโลกสวยเหล่านี้นำไปใช้ได้จริงหรือ ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จจริงหรือ ทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีความสุขกันจริงหรือในหน้าที่ 16 คุณรู้สึกอย่างไรบ้างเมื่ออ่านพบสถิติว่า 90% ของธุรกิจสตาร์ทอัพล้มเหลว ในหน้าที่ 57 เป็นต้น การตั้งคำถามเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมในการคิดตามไปด้วย ทำให้การอ่านไม่น่าเบื่อ คุณติดตามมากขึ้น

ในการอธิบายเนื้อหา มีการยกตัวอย่างผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ผู้ที่ปฏิบัติแล้วประสบความสำเร็จ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

เช่น บริษัท Chuo Taxi ที่ดำเนินธุรกิจด้วยปรัชญาที่ว่า “ลูกค้ามาก่อน กำไรมาทีหลัง” ผู้คนจำนวนมากประทับใจในการบริการ ทำให้บริษัทก้าวขึ้นมาครองอันดับหนึ่งในตลาดแท็กซี่ในจังหวัดนงะโนะ ในหน้าที่ 18 เรื่องราวของแพรร่นักเดินทางและคริสโตเฟอร์เจ้าของอพาร์ทเมนต์ผู้แบ่งห้องพักให้กับแพรร ซึ่งทั้งคู่รู้จักกันผ่านเว็บไซต์ Airbnb ในหน้าที่ 28 - 29 เรื่องราววัฒนธรรมการฝึกงานด้านศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือ ไปจนถึงอาชีพพ่อครัว เช่นร้านทำซูชิอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น ในหน้าที่ 58 - 59 เป็นต้น

มีการเพิ่ม QR Code ในหน้าที่ 60 และ 72 เข้ามา เพื่อให้ผู้อ่านได้แสกนเข้าไปเข้าชมคลิปวิดีโอสั้นๆ เป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหา หรือเป็นแหล่งอ้างอิงให้กับเนื้อหา และช่วยให้ผู้อ่านได้เห็นภาพจริง ช่วยให้การอธิบายเนื้อหาให้มีความกระชับ ชัดเจน สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

รูปแบบวรรณกรรม เป็นงานเขียนชนิดร้อยแก้ว ข้อความที่แสดงเนื้อหาไม่กำหนดบังคับคำหรือฉันทลักษณ์ เนื้อหาเป็นงานเขียนเชิงประยุกต์ กล่าวคือเป็นการนำเอาแนวคิดหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับหลักเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจในสังคมยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันที่สูง เพื่อเป็นแนวทางในการการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม

การใช้ภาษา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพูดทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังพูดคุยกับผู้เขียน เช่นในประโยคที่ว่า “คุณอาจคิดว่า แล้วมันเกี่ยวอะไรกับฉันด้วย ไม่ไกลตัวไปหน่อยหรือ” หรือ “หากคุณเป็นยูนิคอร์นอยู่แล้ว อยากลองกลายเป็นบ้างไหม คุณจะได้เป็นยูนิคอร์นที่รัก หากคุณไม่ใช่ยูนิคอร์นและไม่ได้ต้องการเป็น

ยูนิคอร์น คุณอยากลองแปลงร่างเป็นมนุษย์ที่เป็นที่รักไหม” เป็นภาษาที่ไม่ สลับซับซ้อน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป ทำให้ไม่น่าเบื่อ เนื้อหาภายในมีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เช่น เศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) ปราสาทโบราณ (Castle) เกาะส่วนตัว (Private Island) ทุนมนุษย์ (Human Capital) แบบจำลอง (Growth Model) ทุน (Capital) ที่ดิน (land) เป็นต้น เนื่องจากเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประยุกต์แนวคิดของ เศรษฐศาสตร์ให้เข้ากับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงมีการนำภาษา บาลีหรือการยกตัวอย่างจากพระไตรปิฎกมาใช้เขียนด้วย เช่น เสฏฐ์ แปลว่า ผู้ ประเสริฐเลิศ ดีที่สุด ยอดเยี่ยม สีเลน โภคสมปทา ผู้มีศีลย่อมมีทรัพย์ จรณเจ นาทิจเฉยย เสยฺ สติสมตตโน เอกจริย มพฺหํ กยิรา นตฺถิ พาลे สหายตา ฯ หาก ไม่ได้สหายผู้มีคุณเช่นกับตนหรือประเสริฐกว่าตนก็พึงทำการเที่ยวไปคนเดียวไว้ให้ มั่น เพราะความเป็นสหายไม่มีในคนพาล ททมาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก พระพุทธองค์ได้ตรัสแนะนำไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 21 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 13 อังคุตตรนิกาย จตุกกบาตรว่า “ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน ความสะอาด (ของ จิตใจ) พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ กำลังใจพึงรู้ได้ในยามอันตราย ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการ สันทนา” เป็นต้น

ความทันสมัย เนื่องจากผู้เขียนเป็นนักเขียนที่หนังสือเล่มจัดได้ว่าเป็น นักเขียนรุ่นใหม่ เนื้อหาภายในหนังสือเล่มนี้จึงนี้มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ของสังคมโลกในยุคปัจจุบัน โดยเนื้อหาได้กล่าวถึง ระบบ เศรษฐศาสตร์ที่มีการแข่งขัน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบดิจิทัลเขามามี บทบาทมากในวิถีชีวิต และในด้านธุรกิจไม่ว่าจะเป็น Sharing Economy หรือ ธุรกิจแบ่งปัน เรื่อง Gen Y กับ Start-Up ระบบ AI การจู่โจมทางไซเบอร์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้มีการใส่ QR Code เข้ามาเพิ่มเพื่อเป็นการช่วยอธิบายรายละเอียดของเนื้อหา ทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพจริง และเข้าใจได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

ความเหมาะสมกับผู้อ่าน หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ความรู้เกี่ยวกับระบบเศรษฐศาสตร์ในยุคปัจจุบันหรือยุคดิจิทัล ที่ปัจจุบันนี้เข้ามามีบทบาทมากในการดำเนินชีวิต และนำความหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ไม่มีความซับซ้อนมาก สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ในอดีต มาประยุกต์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีความเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย สามารถนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามได้

แก่นเรื่องและหลักพุทธธรรม การรับมือและและสร้างความสุขให้กับตนเองการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันกันสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของตนเองเป็นนั่น ตัวเราเองจะต้องรู้จักพอเพียงพอประมาณ ยินดีในสิ่งที่ได้ พอใจในสิ่งที่มี ไม่โลภมาก รู้จักเหตุรู้จักผล ไม่เบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพหน้าที่การงาน คิดถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ รู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน หรือเป็นผู้ให้ โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน เพราะจะทำให้เรารู้สึกสบายใจ ยิ่งให้ก็เหมือนกับยิ่งได้รับ และยังเป็นการขัดเกลาจิตใจให้ปราศจากความตระหนี่ และที่สำคัญที่สุดคือต้องมีสติรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก รู้เท่าทันชีวิต รู้เท่าทันใจตนเองเมื่อมีสิ่งเร้าเข้ามากระทบ สามารถยอมรับทุกสิ่งที่มีมันเป็นอยู่ร่วมกับมันและครองตนได้อย่างมีความสุขเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ตกเป็นทาสของความโลภ โกรธ หลง ดังที่ท่านติช นัท ฮันห์ กล่าวไว้ว่า “There is on way

to happiness. Happiness is the way” ขอเพียงมีสติในทุก ๆ ก้าว ทุก ๆ ลมหายใจ ท่านก็จะมีความสุข ไม่ว่าจะในระบบเศรษฐกิจยุคไหน และขอเพียงท่านทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท่านไปด้วยความสุข ท่านก็จะประสบความสำเร็จเอง

ความเหมาะสมกับผู้อ่าน หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ความรู้เกี่ยวกับระบบเศรษฐศาสตร์ในยุคปัจจุบันหรือยุคดิจิทัล ที่ปัจจุบันนี้เข้ามามีบทบาทมากในการดำเนินชีวิต และนำความหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ขึ้นพื้นฐาน ไม่มีความซับซ้อนมาก สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ในอดีต มาประยุกต์ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีความเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย สามารถนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามได้

การออกแบบ ปกหนังสือมุ่งสื่อสารข้อมูลโดยใช้คำ หรือข้อความที่เป็นตัวอักษร เพราะตัวอักษรจะมีบทบาทสำคัญมาก ปกหนังสือที่โดนใจจะต้องมีข้อความ หรือคำคมที่อ่านแล้วสะอึกใจ หรือมีการออกแบบตัวอักษรที่แปลกใหม่ในการถ่ายทอดข้อมูล ออกแบบตัวอักษรให้มีความสะดุดตาและให้ความรู้สึกที่สอดคล้องกับเนื้อหา ใช้ตัวอักษรที่อ่านได้ชัดเจน เห็นได้แต่ไกล ข้อความถูกต้องตรงตามความหมาย มีหลักการเลือกใช้สีที่เด่น มีความสดเข้มของสี คำนึงเสมอว่าตัวอักษรเป็นเสมือนภาพ ออกแบบให้มีความเด่นชัด โดยใช้องค์ประกอบของทัศนธาตุในเรื่องรูปร่าง รูปทรง และพื้นผิว การออกแบบที่มีเฉพาะตัวอักษรนั้น ผู้สร้างสรรค์ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาค่อนข้างมาก เพราะต้องใช้คำน้อยแต่ให้ได้ความหมายลึกซึ้ง ซึ่งอาจใช้องค์ประกอบทางการคิด 3 ประการ มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ คือ

1. ทำอย่างไรจึงจะสร้างความเข้าใจเมื่อได้เห็น
2. ทำอย่างไรจึงจะเกิดความเข้าใจความหมายร่วมกันได้เมื่อได้ รับรู้
3. ทำอย่างไรจึงจะโน้มน้าวจิตใจต่อการรับรู้

รูปแบบอ้างอิง ผู้เขียนได้อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลโดยอ้างอิงในส่วน ด้านล่างของหน้ากระดาษ ที่มีการระบุชื่อผู้เขียน ชื่อวารสาร วันเดือนปีที่พิมพ์ เช่น ตัดแปลงมาจากบทความเดิมของ ดร. วรประภา นาควัชร ซึ่งเคยตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2559 เป็นต้น ในบางอ้างอิงเป็นการอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่ได้เขียนไว้ เช่น สตาร์ทอัพต่างชาติที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นสตาร์ทอัพระดับ Unicorn คือ สตาร์ทอัพดาวรุ่งที่เติบโตจนมีมูลค่าเกิน 1 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (แต่ยังไม่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์) เป็นต้น

4. บทสรุป และข้อเสนอแนะ

หนังสือยิ่งให้อึ้งสุข มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจในยุคดิจิทัล ระบบ AI เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น การเติบโตของภาคธุรกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการแข่งขันในด้านต่าง ๆ ที่สูงขึ้นตามไปด้วย แต่ทางด้านจิตใจกลับไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย หลายคนยังคงอยู่ในอำนาจของความโลภ ไม่รู้จักพอ ความโกรธ ไม่รู้จักให้อภัย และยังหลงยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนตน แล้วชีวิตจะมีความสุขอย่างแท้จริงได้อย่างไร

เมื่อพิจารณาแล้วหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความสุขที่ประเสริฐ เป็นสุขที่ไม่ยึดติด รู้จักปล่อยวาง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริงได้ สิ่งสำคัญที่จะต้อง

ในการรับมือในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้คือ สติ อาจกล่าวได้ว่า สติ คือ ทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลง การมีสติรู้ตัวอยู่กับปัจจุบัน จนกระทั่งเกิดปัญญาเข้าใจโลก เข้าใจทุกการเปลี่ยนแปลง การมีสติช่วยให้เราไม่ประมาท สติจะเป็นเครื่องมือรับการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็ก รวดเร็วแค่ไหน ดังนั้นความสุขที่ประเสริฐจะเกิดได้ด้วยการไม่ยึดติดและมีสติอยู่ตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

ณัชร สยามวาลา, วรประภา นาควัชระ. (2560). *ยิ่งให้ ยิ่งสุข*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด.

หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์ ในวารสารปณิธาน

1. วัตถุประสงค์และขอบเขตวารสาร

วารสารปณิธาน ก่อตั้งขึ้นโดยภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของคณาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนทักษะทางวิชาการ มีขอบเขตการตีพิมพ์เนื้อหาเน้นบทความด้านปรัชญา (Philosophy) และศาสนา (Religion) เป็นหลัก และด้านวรรณกรรม (Literature) วัฒนธรรม (Culture) และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ที่สัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนา ในรูปแบบ ผลงาน 4 ประเภท คือ (1) บทความวิจัย (research article) (2) บทความวิชาการ (academic article) (3) บทความปริทัศน์ (review article) (4) บทวิจารณ์หนังสือ (book review) รับผิดชอบตีพิมพ์บทความทั้งสอง 2 ภาษา คือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งรูปแบบรูปเล่มและระบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ Thai Journals Online (ThaiJO) ทุกบทความใช้กระบวนการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 2 ท่าน เป็นผู้ประเมินบทความ ซึ่งผู้ประเมินบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อกัน และกัน (Double-blind peer review) กำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ทุกๆ 6 เดือน ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) และ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

2. บทความที่เสนอตีพิมพ์

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารปณิธาน จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรือ อยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความ

จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความทุกประเภทเพื่อตีพิมพ์ในวารสารปณิธานอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารปณิธาน

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารปณิธาน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนบทความที่ยังไม่เคยสมัครสมาชิกระบบวารสารออนไลน์ของ Thai Journals Online (ThaiJO) ต้องลงทะเบียนสมัครก่อนในระบบวารสารออนไลน์ของวารสารปณิธาน ได้ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/user/register> เมื่อเป็นสมาชิกแล้วเข้าสู่ระบบและส่งบทความผ่านระบบการจัดการวารสารออนไลน์ ได้ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/about/submissions> โดยสามารถส่งบทความได้ตลอดทั้งปี

4. การจัดเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของบทความ รวมเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรมและอื่นๆ ควรมีความยาวประมาณ 10-15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟเวิร์ด (Microsoft Word) แบบหน้าเดียว (Single-Spacing) ด้วย Font TH Sarabun PSK ขนาด 16 Point จัดหน้ากระดาษกระจายแบบไทย

2. การจัดระยะห่างจากขอบกระดาษ ด้านบนและด้านซ้าย 1.5 นิ้ว ด้านล่างและด้านขวา 1 นิ้ว

3. การใช้ตัวเลขให้ใช้ตัวเลขอารบิกในบทความทั้งหมด

4. หมายเลขหน้าบทความให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวา ตั้งแต่ต้นจนจบบทความ

5. ชื่อเรื่องบทความระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 18 Point (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

6. ชื่อผู้เขียนให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวปกติ) พิมพ์ห่างจากชื่อบทความ 2 บรรทัด จัดชิดขวา มีผู้เขียนร่วมหลายคนให้ใส่ตัวเลขยกกำกับหลังชื่อแต่ละคน

7. ชื่อหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยที่สังกัดของผู้เขียน ขนาดตัวอักษร 12 Point (ตัวปกติ) จัดชิดขวา ถ้ามีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ตัวเลขยกกำกับหลังชื่อหน่วยงานแต่ละคน

8. อีเมลและเบอร์โทรของผู้เขียนหลักที่ติดต่อได้ ขนาดตัวอักษร 12 point (ตัวปกติ) จัดชิดขวา ใส่คำว่า *Corresponding Author, e-mail: นำหน้าอีเมล

9. ตัวชื่อบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 Point (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เนื้อความบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 14 point (ตัวธรรมดา) จัดตามปกติ

10. องค์ประกอบหัวข้อบทความทุกแบบให้ใส่ระบบตัวเลขอารบิกกำกับ โดยใส่มหัพภาคหลังตัวเลขและเว้น 2 ช่วงตัวอักษร ก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป ส่วนหัวข้อย่อยให้มีตัวเลขกำกับโดยให้เริ่มระยะที่อักษรตัวแรกขององค์ประกอบหัวข้อบทความหรือเนื้อความ

11. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน โดยให้หลีกเลี่ยงการเขียนภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ

12. การเขียนภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายศัพท์ทางเทคนิคให้เขียนในวงเล็บต่อท้ายคำศัพท์นั้นๆ โดยอธิบายเพียงครั้งแรกที่ศัพท์นั้นปรากฏในบทความภาษาอังกฤษต้องขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ทุกคำ

13. ชื่อและหมายเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวหนา) ให้พิมพ์ไว้บนตารางจัดชิดซ้าย ใต้ตารางระบุแหล่งที่มาจัดชิดซ้าย (ถ้ามี)

14. ชื่อภาพและหมายเลขกำกับภาพ ชื่อแผนภูมิและหมายเลขกำกับแผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวหนา) ให้พิมพ์ไว้ใต้ภาพ แผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อภาพ แผนภูมิระบุแหล่งที่มา จัดกึ่งหน้ากระดาษ

15. หัวข้อเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร (16 ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ส่วนรายละเอียดเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 point (ตัวปกติ) จัดพอดีหน้า เว้นวรรคตอนให้ถูกต้องตามระบบ APA เรียงจากตัวอักษรไทย ก-ฮ และตัวอักษร A-Z

สรุปการพิมพ์ตัวอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

รายการ	ขนาด	จัดตำแหน่ง	ลักษณะตัวอักษร
ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	18 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อผู้เขียนทุกคนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	14 pt.	ชิดขวา	ตัวปกติ
ชื่อหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	12 pt.	ชิดขวา	ตัวปกติ
Corresponding Author/ e-mail: / เบอร์โทร	12 pt.	ชิดขวา	ตัวปกติ
คำว่า “บทคัดย่อ” และ “Abstract”	16 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	14 pt.	ชิดซ้าย	ตัวปกติ
คำว่า “คำสำคัญ” และ “Keywords”	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวหนา
จำนวนคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวปกติ
ชื่อหัวเรื่ององค์ประกอบบทความ	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวหนา
ชื่อหัวข้อย่อยของแต่ละหัวข้อ	16 pt.	ย่อหน้า	ปกติ
เนื้อหาบทความ	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวปกติ
การเน้นข้อความในบทความ	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวหนา
คำว่า “เอกสารอ้างอิง” หรือ “บรรณานุกรม”	16 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
รายละเอียดเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวปกติ

5. ส่วนประกอบของบทความ

5.1 บทความวิชาการ (Academic Article) หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนและมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงมีการใช้ทฤษฎีวิเคราะห์และเสนอแนะประเด็นอย่างสมบูรณ์ โดยควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** ชื่อเรื่องควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยและตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** สรุปเนื้อหาของบทความให้ได้ใจความชัดเจน ถ้าเป็นบทความภาษาไทยให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 300 คำ

3) **คำสำคัญ (Keywords)** ระบุคำสำคัญของเนื้อหา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้นในระบบฐานข้อมูล ไม่เกิน 5 คำ ใต้บทคัดย่อ

4) **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนแนะนำและปูพื้นเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเบื้องต้นของเนื้อหา รวมทั้งระบุถึงขอบเขตเนื้อหาของบทความ

5) **เนื้อหา (Body of Text or Content)** เป็นส่วนหลักของเนื้อหา บทความ มีการแบ่งประเด็นออกเป็นส่วนย่อยๆ และมีการจัดเรียงลำดับเป็นหัวข้อ มีตัวเลขอารบิกหัวข้อกำกับตามรายละเอียดของเนื้อหา

6) **บทสรุป (Conclusion)** เป็นการสรุปเนื้อหาในบทความทั้งหมดออกมาอย่างชัดเจน และกระชับโดยมีการสรุป ปิดท้ายเนื้อหาที่เราได้นำเสนอไปแล้วว่ามีผลดี หรือผลเสียอย่างไร รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากคำตอบของบทความ

7) **เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)** เขียนในรูปแบบ APA (American Psychological Association)

5.2 บทความวิจัย (Research Article) ควรมีการนำเสนอผลการวิจัยที่ได้รับอย่างเป็นระบบ โดยควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** ชื่อเรื่องควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยและตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 300 คำ การเขียนบทคัดย่อคือการสรุปสาระสำคัญของเรื่องโดยเฉพาะวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาและผลการวิจัย

3) **คำสำคัญ (Key words)** ระบุคำเป็นคำสำคัญของเนื้อหา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นตัวค้นในระบบฐานข้อมูล ไม่เกิน 5 คำ ใต้บทคัดย่อ

4) **บทนำ (Introduction)** เป็นการอธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาและเหตุผลที่นำไปสู่การวิจัย มีข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนหรือโต้แย้ง รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5) **วัตถุประสงค์ (Research Objectives)** ระบุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

6) **วิธีการวิจัย (Research Methodology)** อธิบายถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างละเอียดชัดเจน

7) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลการวิจัยที่ตรงประเด็นตามลำดับขั้นของการวิจัย การใช้ตารางหรือแผนภูมิ ไม่ควรเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ โดยมีการแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบอย่างชัดเจน

8) **อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)** ผสมผสานเปรียบเทียบและตีความผลการวิจัยให้เข้ากับหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเชื่อมโยงผลการวิจัยให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาการวิจัย

9) **บทสรุป (Conclusion)** สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ประโยชน์

10) เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References) เขียนในรูปแบบ APA (American Psychological Association)

5.3 บทความปริทัศน์ (Review Article) นำเสนอประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป ให้เรียงลำดับหัวข้อดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) บทวิจารณ์ (Discussion)
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)

5.4 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระให้เห็นคุณค่าของหนังสือ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสือ อันประกอบด้วยชื่อผู้เขียน จำนวนหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ให้ชัดเจน ให้เรียงลำดับหัวข้อดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) บทวิจารณ์ (Discussion)
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)

6. ระบบการอ้างอิงเนื้อหาในบทความ

วารสารปณิธานใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาบทความด้วยระบบนามปี (Name-Year) ของ APA (American Psychological Association) ให้ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้แต่ง (หากเป็นต่างชาติให้ระบุนามสกุล) ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารอ้างอิง ตัวอย่าง

กรณีการอ้างหน้าข้อความ เช่น สมชาย ชัยนิตย์.....(2563, น. 60) หรือ Herman.....(1991, p. 89) หรือ Herman.....(1991, pp. 85-89)

กรณีการอ้างหลังข้อความ เช่น (สมชาย ชัยนิตย์, 2563, น.60) หรือ (Herman,1991, p. 89) หรือ (Herman,1991, pp. 85-89)

กรณีการสัมภาษณ์ สมชาย ชัยนิตย์.....(สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562) หรือหลังข้อความ (สมชาย ชัยนิตย์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)

7. รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม

การเขียนเอกสารอ้างอิง ใช้การอ้างอิงและบรรณานุกรมของ APA 6th edition Style (American Psychological Association) อย่างเคร่งครัด และเขียนเอกสารอ้างอิงเฉพาะเอกสารที่นำมาอ้างอิงในเนื้อหาเท่านั้น และควรเรียงจากตัวอักษรไทย ก-ฮ และตัวอักษร A-Z ตามตัวอย่างรายการอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ดังนี้

หนังสือทั่วไป	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์) / ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์) / สถานที่พิมพ์: ///สำนักพิมพ์.
ผู้แต่ง 1 คน	สยาม ราชวัตร. (2560). <i>การพิสูจน์โลกหน้าในพระไตรปิฎก</i> . กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . Davies, Brian. (1993). <i>An Introduction to the philosophy of religion</i> . Oxford: Oxford University Press.
ผู้แต่ง 2 คน	นิพนธ์ วิสารทานนท์ และ จักรพงษ์ เجمศิริ. (2541). <i>โรคผลไม้</i> . กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย และพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6. Cummings, T. G., & Worley, C. G. (2005). <i>Organization Development and Change</i> (8th ed.). Ohio: outh Western.
ผู้แต่ง 3-7 คน	หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, สุขวัฒน์ จันทรปรณิก และ เสริมสุข สลักเพชร. (2540). <i>เทคโนโลยีการผลิตทุเรียน</i> . กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ผู้แต่ง 8 คน ขึ้นไป	นพรัตน์ เศรษฐกุล, เอกชัย เอกทัฬหี, พงศ์ธร บรรณโสภิชัย, ชยุตม์ สุขทิพย์, ปรีชา วิทย์พันธุ์, จีรศักดิ์ แสงศิริ, ... ดาริน รุ่งกลิ่น. (2552). <i>ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปากพนัง: การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปากพนังเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ</i> . นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
ผู้แต่งเป็น สถาบัน	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). <i>บทความย่อชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง</i> . นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
หนังสือแปล	สติเวนสัน, วิลเลียม. (2536). <i>นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ</i> . แปลจาก A Man Called Intrepid. ทรงแปลโดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
ผู้รวบรวมหรือ บรรณาธิการ	พิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุควัฒนธรรมทาส</i> . กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรศน์.

ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. (2542). กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์/ ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์/ ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ไม่ปรากฏสถานที่หรือเมืองที่พิมพ์ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [N.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.พ.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ
บทความในวารสารที่ตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์) ./ ชื่อบทความ ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่) ./ /// เลขหน้าที่ปรากฏ.
วารสารที่ได้รับ การตอบรับการ ตีพิมพ์ และอยู่ในระหว่างรอ ตีพิมพ์ให้ใช้ คำว่า “in press” หรือ “อยู่ระหว่าง การ ตีพิมพ์” แทนปี ที่พิมพ์	จารุณี วงศ์ละคร. (2559). วากรรมบุญในวรรณกรรมอีสาน. <i>มนุษยศาสตร์สาร</i> , 17(1), 44-76. Chaemchoy, S. (2017). An Investigation of Thai Principals' Technology Leadership and Understanding of Mobile Technology in Education: Apply the TPACK Framework. <i>Advanced Science Letters</i> , 23(2), 1134-1139.

บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งไม่มีการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/ (ฉบับที่)/ เลขหน้า- /// เลขหน้า. doi:xxxx
	Roger L. C. & Richard, L. H. (2010). Calcium-Permeable AMPA receptor dynamics mediate fear ,memory erasure. <i>Science</i> , 330 (6007), 1108-1112. doi: 10.1126/science.1195298
บทความที่สืบค้นได้จากวารสารอิเล็กทรอนิกส์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/ (ฉบับที่)/ /// เลขหน้า-เลขหน้า./ URL ของวารสาร
	Cadigan, J., Schmitt, P., Shupp, R., & Swope, K. (2011, January). The holdout problem and urban sprawl: Experimental evidence. <i>Journal of Urban Economics</i> . 69(1),72. Retrieved from http://journals.elsevier.com/00941190/journal-of-urban-economics/
หนังสือพิมพ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปี,เดือนที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ /// ปีที่ (ฉบับที่)/ เลขหน้าที่ปรากฏ.
	ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2540, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. <i>เดลินิวส์</i> , น. 6. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufacturers flood Thai market. <i>The Nation</i> , p.11.

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญา ///มหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต./ ///ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา).
	สุมน ปนาทกุล. (2531). <i>การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลัก อนัตตากับหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท</i> . (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
รายงานวิจัย	
รูปแบบ	ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานผลการวิจัย)/สถานที่พิมพ์./ ///สำนักพิมพ์.
	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). <i>การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ ตายของประเทศไทย</i> (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
ข้อมูลจากเว็บไซต์	
รูปแบบ	ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./สืบค้นจาก http://www.xxxxxx.xxx
	สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2554). <i>จัดระเบียบสำนักงานทนายความ</i> . สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th CNN Wire Staff. (2011). <i>How U.S. forces killed Osama bin Laden</i> . Retrieved from http://www.cnn.com
การสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป	
รูปแบบ	ไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม
	แต่ให้อ้างอิงในเนื้อหาบทความก่อนข้อความ เช่น สมชาย ชัยนัย..... (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562) หรือหลังข้อความ..... (สมชาย ชัยนัย, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)

การสัมภาษณ์ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์	
รูปแบบ	ผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทสัมภาษณ์./ [ชื่อผู้สัมภาษณ์, ///ผู้สัมภาษณ์]./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (เลขประจำฉบับ)./ เลขหน้า.
	มณฑล สงวนเสริมศรี. (2549). อธิการบดีสนทนา [สิริพร จันทร์บรรจง, ผู้สัมภาษณ์]. <i>ข่าวสาร ม.นเรศวร</i> , 5(62), 4. Chumsai, S. and Sirisumphan, K. (1985), Viewpoints: Thailand or Siam [Interviewed by the editor]. <i>Asiaweek</i> , 11(17), 62.
สารานุกรม	
รูปแบบ	ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อสารานุกรม (เล่มที่, เลขหน้า)./ ///สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	สนม ครุฑเมือง. (2530). หม้อคอควย. ใน <i>สารานุกรมของใช้พื้นบ้าน ไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ</i> (หน้า 274 - 275). กรุงเทพฯ: อมรินทร์. McNeil, D. W., Turk, C. L. and Ries, B.J. (1994). Anxiety and fear. In <i>Encyclopedia of human behavior</i> (Vol.1, pp.151 - 163). San Diego: Academic Press.
สื่อโทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ	
รูปแบบ	ชื่อผู้จัดทำ/ (หน้าที่)./ (ปีที่ผลิต)./ ชื่อเรื่อง./ [ลักษณะของสื่อ]./ สถานที่: ///หน่วยงานที่เผยแพร่.
	Campion, J. (Director). (2006). <i>The piano</i> [Motion picture]. Bangkok: Mangpong.

วารสารปณิธาน Panidhāna Journal

ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)

Vol. 18 No. 1 (January-June 2022)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/index>

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขที่ 239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200